

K. RUŽE RON

POUKE
IZ RATA
U KOREJI

БИБЛИОТЕКА
ДОМА ЖИЗНИ ГЕОГРАФИЧЕСКОГО

сигна-
турс

Имен-
Бр.

1-1-16936 2

8916

VOJNA BIBLIOTEKA

SAVREMENICI

KNJIGA ŠESTA

UREĐUJE

REDAKCIJA „VOJNOG DELA“

BEOGRAD

1953

K. RUŽEGRON

POUKĘ
IZ RATA
U KOREJI

ЦЕНТРАЛНА БИБЛИОТЕКА ВЈ

БЕОГРАД

СИР. Ј-А-1693

МК. бр. 13089

Naslov dela u originalu:

LES ENSEIGNEMENTS DE LA
GUERRE DE CORÉE

PAR
CAMILLE ROUGERON

Prevod sa francuskog

Redigovao prema originalu
MILUTIN LJ. KOSTIĆ

S A D R Ž A J

	Strana
Predgovor	VII
GLAVA I	
Drugostepeni ratovi i svetski sukobi	1
GLAVA II	
Ratište	6
— Od Mahana do Mekindera	8
— Centralni i periferiski položaj	14
— Udaljenost	18
— Velika kopnena prostranstva i ostrvska ratišta	22
— Kontinentalna asimetrija	35
GLAVA III	
Strategiski manevar	38
— Makarturov manevar u povlačenju	38
— Od Inčona do Jalu	44
— Kinesko-korejske ofanžive	49
— Stabilizacija fronta	57
— Učiniti da manevar bude nov	61
GLAVA IV	
Pešadija	65
— Rat od 1939 — 1945 i pešadija	65
— Tri rata	67
— Pešadija u Koreji	69
— Pešadisko naoružanje: moć dejstva i pokretljivost	77
GLAVA V	
Tenk	87
— Materijal	92
— Tenk ili bazuka?	98
— Zaštita i oklop	101
— Utrkivanje u tonazi	106
— Razvrstavanje oklopnih oruđa prema njihovim zadatacima	108
— Tenk i pešadija	112
— Budućnost tenka	115
GLAVA VI	
Artiljerija	122
— Povredljivost	122
— Nekorisnost	129
— Škodljivost	135
— Ka novom artiljeriskom materijalu	138

GLAVA VII	
Fortifikacija	147
— Da li je fortifikacija potrebna?	149
— Poljska fortifikacija i stalna fortifikacija	150
— Jedna neprekidna linija ili mreža utvrđenih mesta	156
— Obalska utvrđena mesta	159
— Budućnost fortifikacije	165
GLAVA VIII	
Lovačka avijacija za presretanje	168
— Presretanje u toku Drugog svetskog rata	168
— Evolucija aviona za presretanje od 1945 do 1950	172
— Lovačka avijacija za presretanje u Koreji	175
— Pouke iz Koreje	181
— Budućnost avijacije za presretanje	192
GLAVA IX	
Taktička avijacija	196
— Taktički zadaci pre rata u Koreji	198
— Operacije u Koreji	201
— Pouke iz Koreje	210
GLAVA X	
Strategiska avijacija	234
— Drugi svetski rat	234
— Strategiska avijacija u Koreji	238
— Pouke iz Koreje	243
GLAVA XI	
Transportna avijacija	255
— Jurišni transport	257
— Helikopteri	260
— Konvertoplanska avijacija	264
— Progresi klasičnog vazdušnog saobraćaja	267
GLAVA XII	
Kombinovane operacije	273
— Inčon i Vonsan	275
— Pomorsko ili vazdušno iskrcavanje	280
GLAVA XIII	
Oruđa za masovno uništavanje	282
— Strategiski zadaci	290
— Taktički zadaci	305
— Geografski položaji i privredni izvori	317
GLAVA XIV	
Ponovno naoružanje Zapada	327

PREDGOVOR NAŠEM IZDANJU

U seriji savremenika naše „Vojne biblioteke“ izlazi i druga knjiga od poznatog francuskog vojnog pisca Kamila Ružerona. Prva njegova knjiga koja je kod nas izdata nosi naziv *Budući rat*. Pored ovih dela Ružeron ima i dve svoje studije izdate pre Drugog svetskog rata. Jedna je *Bombarderska avijacija*, štampana 1936 godine, a druga *Vazduhoplovne pouke iz rata u Španiji*, objavljena 1939 godine. Prihvatajući se teškog zadatka da napišem predgovor ovome delu, odmah ističem da će se udaljiti od uobičajenih predgovora. Pokušaću da prikažem ovo delo, a time donekle i samog pisca, zadržavajući se na interesantnijim momentima u knjizi i na pojedinim gledištima i shvatanjima Ružerona. Stoga je neophodno da istaknem da Ružeronovo delo *Pouke iz rata u Koreji*, treba pažljivo studirati i kritički prilaziti pojedinim njegovim zaključcima, jer to, s obzirom na način izlaganja, težak stil i erudiciju pisca, ovo delo zahteva. Potpuno je prirodno što su u izlaganju pisca pojedine postavke objašnjene onako kako ih on vidi, te čitaoci treba sami, na bazi iznetih fakata, da donose svoje zaključke.

Odmah na početku želim da napomenem, da pisac Svernakorejce, Kineze pa i Sovjetski Savez naziva „komunistima“, što očito govori da Ružeron nije raščistio pitanje

kakvi su to „komunisti” i kakav je društveni poredak Sovjetskog Saveza pod rukovodstvom Staljina, koji on pokушava da nametne Kini i Koreji. Da li to pisac piše iz neznanja ili što želi da vodi posebnu propagandu protiv progresivnih ljudi u svetu, ili da upotrebom naziva „komunisti” za Severnokorejce, Kineze i Ruse, kompromituje progresivne snage u svetu, to je teško utvrditi, ali svaki čitalac prilikom studije ove Ružeronove knjige, mora imati ovo pred očima.

U prve tri glave Ružeron prilično opširno razmatra izvesne teoriske postavke vojne nauke uopšte, a jednovremeno te iste postavke želi da konkretizuje na stanju u Koreji. On govori o srazmeri žrtava prema cilju koji se želi postići; o iskustvima u prošlosti u pogledu razvoja naoružanja, a paralelno sa ovim, u pogledu razvoja taktike, o neophodnosti da vojna nauka ide stalno u korak sa razvojem tehnike, što drukčije svakako nije ni moguće, jer bi u tom slučaju vojna nauka otišla u dekadenciju. Zatim daje kratak osvrt na ulogu novog atomskog naoružanja u pogledu upotrebe u oblasti taktike i strategije.

Ružeron se prilično opširno zadržava na vojno-geografskom razmatranju ne samo Koreje, već i šireg ratišta, u oblasti Tihog Okeana. Ovo poglavlje je naročito interesantno, jer iznosi nekoliko geografsko-strategiskih razmatranja o ratištima u oblasti Tihog Okeana kroz istoriju. Tako, naprimjer, iznosi gledište Mekindera, koje je vrlo interesantno. Zatim razmatra odnos kopnenih snaga u poređenju sa mornaricom i vazduhoplovstvom, kao i prednosti koje daju njihova kombinovana dejstva, verovatno da bi dokazao prednost operativne zamisli dejstva Makartura sa iskrcavanjem kod Inčona. Dalje Ružeron nastoji da teorijski obrazloži (sa osvrtom samo na geo-politički

položaj) pakt između Sovjetskog Saveza i Hitlerove Nemačke 1939 godine, te, prirodno, ovako posmatran ovaj akt Staljina i Hitlera samo sa geografsko-političke tačke gledišta pretstavlja idealističko gledanje Ružerona.

Isto tako, sa rezervom treba čitati nagađanja pisca o Staljinovom premeštanju tačke težišta svojih vojnih napora iz Zapadne Evrope na Daleki Istok, jer to prenašanje težišta može biti samo momentalno, inače, opasnost od Staljinove agresije za Evropu nije prestala, bez obzira na rat u Koreji. Ovde ističem da pisac, razmatrajući Staljinove tendencije, daje lepo upoređenje između starih sredstava rata i novih Staljinovih oružanih snaga, kao i uticaj tehnike na sadejstvo. Ovo je naročito izraženo rečima: „Uspesi Džingis Kana, kao i uspesi Arapa, koji su nekoliko vekova ranije u tačno suprotnim geografskim uslovima svoju dominaciju proširili od Španije do Indije, bili su postignuti u doba kada su konj i kamila davali nomadima prednost nad stanovništvom koje je bilo stalno nastanjeno na jednom mestu. Ali mongolski konj i baktrijanska kamila, koje su Kinezi doveli u Koreju, nisu mogli da se odupru avionima koje je tamo slala Amerika”.

Pisac je lepo obrazložio uticaj velikog prostranstva na vođenje operacija i njegovo obrazloženje daje mogućnosti da se razumeju i druge operacije koje su pod sličnim uslovima vođene (kao, naprimer, Napoleonove 1812, Hitlerove u Drugom svetskom ratu i dr.). Za ovu svoju postavku Ružeron se poziva na Klauzevica, koji o propasti Napoleonovog pohoda na Rusiju 1812 godine kaže: „Taj pohod nije propao zato što je car, kako se to obično misli, napredovao isuviše brzo i suviše daleko... Možda je on učinio grešku kada je taj pohod uopšte preduzeo, rezultat je, u svakom slučaju, pokazao da se u svojim proračunima prevario”.

Pozitivno je od Ružerona što osvajačke poduhvate opravdava ekonomskim razlozima, i u tom cilju potvrđuje da su sadašnji imperijalisti iz Kremlja nasledili svoje prethodnike.

U daljim svojim razmatranjima Ružeron je odlučno protiv operacija na suvu, u strategiskom smislu, frontalnim potiskivanjem. On je pristalica kombinacije dejstva u duboke bokove i pozadinu. Zato on osuđuje Hitlerovu i Staljinovu strategiju i operatiku, ali isto tako osuđuje i Makartura, rečima: „Dokle god budu vođene ekspedicije u dubinu kontinenta, kao ona Makarturova ka Jalu, prema načelima koja se od Hitlera, Napoleona i Karla XII nisu nimalo izmenila, njih očekuje isti neuspeh“. Stoga Ružeron daje veliki značaj dejstvu flote i uopšte pomorskim operacijama a jednovremeno i dejstvu vazdušne flote u dubini teritorije. On u svojim razmatranjima u izvesnoj meri čak potcenjuje dejstva taktičkog vazduhoplovstva, iako na drugoj strani tvrdi da pešadija može dobiti podršku jedino od taktičke avijacije.

U trećoj glavi Ružeron, pored ostalog razmatra ofanzive i protivofanzive severnokorejskih snaga i snaga UN dajući prilična obrazloženja o uzrocima uspeha i neuspeha pojedinih ofanziva, kao i o uzrocima stabilizacije fronta u Koreji. On u ovim svojim razmatranjima daje izvesna obrazloženja, iako nedovoljno potpuna i o defanzivnim bitkama u povlačenju i otstupanju. Izvesna uopštена operativna iskustva iz rata u Koreji, iako pate danekle od subjektivnosti, ipak su interesantna.

*

Ružeron u ovoj studiji razmatra upotrebu pojedinih rodova vojske i vidova oružane sile: pešadije, artiljerije,

tenkovskih jedinica, vazduhoplovstva, kao i primenu fortifikacije. Pešadiji daje veliki značaj, jer iskustva rata u Koreji pokazuju da glavni teret nosi pešadija. Do ove konstatacije on dolazi analizom ne samo Drugog svetskog rata, već i ratova koji su se produžili posle njega, tj. na bazi iskustva iz Grčkog građanskog rata, Indokine i Kineske revolucije. Ružeron tvrdi da se „preim秉stvo pešadije nad svim ostalim rodovima vojske ispoljilo u Koreji u toku rata od početka do kraja, izuzev u borbama vođenim u primorskim mostobranima, kao što je bio onaj kod Hungnama”. Poraz južnokorejske pešadije u početnoj fazi rata, on pripisuje neobučenosti pešadije da izdrži vatru i udare tenkovskih jedinica, a na suprot tome ističe da su Severnokorejci imali uvek u svojim redovima srazmerno veliki broj boraca koji su učestvovali u Drugom svetskom ratu ili u revoluciji u Kini. Za ovaj period rata Ružeron naglašava da su se Južnokorejci i američke trupe, uprkos podrške tenkova, artiljerije i avijacije bojali za svoja krila i bokove, odnosno opkoljavanja.

Ružeron, pored pešadije, daje veliki značaj i upotrebi vazduhoplovstva u neposrednom taktičkom sadejstvu sa pešadijom i kod protivofanzive američke vojske govori da je u jačem stepenu upotrebljeno vazduhoplovstvo, pa podvlači da se stoga otstupanje Severnokorejaca pretvorilo u rasulo i bekstvo. Kod Ružerona, u znatnoj meri, preovlađuje shvatanje da treba postići nadmoćnost u pešadiji. Ovu njegovu postavku treba posmatrati kritički i trebalo bi izvesti analizu da li gomilanje velikog broja pešadije kod savremenog vatretnog naoružanja, neće dovesti do pojave kakvih je bilo kod Verdena u Prvom svetskom ratu. Ili, pak, da nije ovo slučajno opravdanje Makarturovog neuspeha, kad su ga Kinezi odbacili od reke Jalu na jug i kada je Kineska armija stupila u dejstvo? Možda bi uzroke

Makarturovog neuspeha trebalo tražiti na drugoj strani, naime, jedan od uzroka mogao bi da bude, pored ostalog, i to, što je izbjajanju na severne granice Koreje isuviše razvukao svoje snage na preširokom frontu, itd.

Interesantno je da Ružeron u svojim daljim razmatranjima dolazi do konstatacije suprotne svojoj početnoj konstataciji, tj. do zaključka da je armija Ujedinjenih nacija bila tučena od brojno slabijeg ali pokretljivijeg protivnika. Zatim, on konstatuje da je obična pešadija sa svojim mašinkama, bombama, bacačima bila „ta koja je primorala na povlačenje čitave kolone tenkova i teške artiljerije”.

Ovo iskustvo je, stvarno, veoma interesantno; ono je blisko našem iskustvu iz Narodnooslobodilačkog rata, ali, ipak, ne treba ga tako bukvalno shvatiti, jer je severnokorejske jedinice pomagala avijacija ruskog tipa, pa i artiljerija i tenkovi takođe dobiveni od Rusa. Ovde treba izvući iskustvo da je lako naoružana i pokretljiva pešadija veoma sposobna za borbu i protiv tenkova i protiv artiljerije, ali bi bilo pogrešno shvatiti da sama pešadija može konačno rešiti ishod rata. Jer, i sam Ružeron nešto kasnije iznosi da su toj pokretljivoj pešadiji Severnokorejaca i Kineza ipak nedostajale rezerve za eksploraciju početnih uspeha, ili, bolje rečeno, sredstva za eksploraciju uspeha.

Ružeron razmatra u celini napredak tehnike naoružanja, kako pešadiskog tako i ostalog (tenkova, artiljerije, vazduhoplovstva) i kod svakog pojedinog odeljka daje svoje mišljenje o stepenu iskorisćenosti razvoja tehnike kao i o tome kako bi trebalo da se razvija naoružanje. Za pešadiju ističe da je: „jedini rod vojske koji je napredak tehnike koristio u toku poslednjih 30 godina gotovo uvek da bi svoj materijal učinio još lakšim”. Zatim, da se

pešadija time osposobila za borbu u svim uslovima i bez podrške artiljerije, tenkova i avijacije. Po njegovom mišljenju, puška više ne odgovara zahtevima savremene borbe, te će je zameniti mašinka, karabin, puškomitraljez, bomba i bazuka. On u svojim razmatranjima govori o tome da zapadne zemlje moraju više voditi računa o štednji ljudstva, što treba da se zasniva na potpunijoj i pravilnijoj upotrebi tehničke nadmoćnosti, za razliku od istočnih naroda, koje on naziva polucivilizovanim, koji su u poslednjim ratovima pokazali da veoma malo vode računa o gubicima u ljudstvu.

Ružeron se prilično zadržao na iskustvima koja su se stekla u borbi u Koreji oko upotrebe tenkova. On u početku daje načela po kojima su se tenkovske jedinice upotrebljavale, ističući da su ih Sovjeti upotrebljavali u tesnoj saradnji sa pešadijom, dok su ih Nemci, suprotno Rusima, upotrebljavali za korišćenje uspeha posle proboga fronta, po teoriji „munjevitog rata”. Ali, ističe da se u Koreji avijacija pokazala kao jedan od najozbiljnijih protivnika tenkovskih jedinica, i da je ona svojim raketnim bombama uspevala da razbije tenkovske jedinice. Zatim govori da u početnoj fazi bazuke nisu bile u stanju da se uspešno bore protiv tenka „T-34” kao i to da je u početku tenk „T-34” bio nadmoćniji od tenka Šerman. On dalje konstatuje da je tenk zaostao za pešadijom i da je najteže zadatke ne samo iskrcavanja, nego, naprimer, borbe oko Seula, ponela na sebi pešadija, i to prvenstveno marinska pešadija. Tenkovi nisu ovde mogli da odigraju onu ulogu kakva se od njih očekivala. Čak i nešto više, on konstatuje da su oni bili izvesna smetnja u napredovanju armije, te kaže „glavna uloga tenka bila je da zakrčava kretanje na planinskim putevima” i da su se usled

toga morale angažovati jedinice da raščišćavaju i proširuju puteve.

On misli da nije tu u pitanju samo planinsko zemljište, koje je potislo tenk, nego da je sličan slučaj bio i kod upotrebe tenka na ravničastom zemljištu, kao što je bilo kod Čongčona, i na drugim mestima. I zato on tvrdi da je taktička avijacija daleko više mogla pomagati pešadiju u izvršenju njenih zadataka nego tenk. Jer avijacija je svojim brišućim letom i velikim brojem raznovrsnog naoružanja (bombe, raketne bombe, mitraljezi, topovi malog kalibra) daleko efikasnija u pogledu pomoći pešaku, a s druge strane, pešak se ne mora da angažuje oko zaštite tenka od protivtenkovskih oruđa (bazuke, bacača i slično).

U odbrani od tenka Ružeron iznosi da se protivtenkovske mine u borbi sa severnokorejskim tenkovima nisu pokazale dovoljno efikasne, pošto su ovi obično prvi talas tenkova žrtvovali za raščišćavanje minskih polja. Ali zato odmah konstatiše da je najopasnije oruđe protiv tenka bilo „kumulativno punjenje”, koje je primenjivano kod raznih vrsta bombi, raketa i topovskih zrna. U vezi sa ovim govori o razvoju bazuke i superbazuke, kao i bacača raketa, koji su upotrebljeni u borbi protiv tenka. Čitavo jedno poglavljje pod naslovom „Tenk ili bazuka”, on posvećuje bazuki u kome razmatra probojnost pojedinih vrsta tog pešadiskog oruđa za borbu protiv tenkova, razume se, zrnima sa kumulativnim punjenjem.

U jednom drugom poglavljju, „Zaštita i oklop” Ružeron se zadržava na oklopu tenka i zaštiti koju on daje, i dolazi do zaključka da se pitanje oklopa ne može rešavati daljim povećanjem debljine čelika, već treba tražiti drugo rešenje za zaštitu borca u tenku. U svojim razmatranjima on napominje da će ako se ispred oklopa stavi jedna zavesa od tankog lima, ona izazvati eksploziju kumulativnog

zrna, i, na taj način, ono će imati znatno manju snagu za proboj samog oklopa. No, prema njegovim razmatranjima, ipak može doći do proboga tenka, istina kroz jedan manji otvor, ali, u sadašnjem tipu tenka, koji je potpuno zatvoren, i taj mali prođor plamena i gasova dovoljan je da uništi posadu u tenku. Povećanje debljine oklopa može da izazove znatno povećanje težine tenka, koje sa druge strane, ide na štetu njegove brzine i pokretljivosti, a time i do utrkivanja između prodornosti vatre nog naoružanja i debljine oklopa. Govoreći o zadacima tenkova, Ružeron iznosi da je nemoguće izraditi jedan tip tenka koji bi izvršavao sve zadatke koji se danas postavljaju pred tenkovske jedinice, te stoji na gledištu da treba izraditi tenk koji bi mogao izvršavati „jedan ili veći broj” zadataka.

O upotrebi tenkova u zajednici sa pešadijom, odnosno odvojeno, kao i pri proširenju uspeha, Ružeron kaže da je u Prvom svetskom ratu tenk išao na čelu pešadije, da je ispred nje lomio prepreke i stvarao joj put, a da je u Koreji stvar ispala obrnuta, da pešak ide ispred tenkova i čisti im put. Govoreći o povećavanju dometa protivtenkovskog naoružanja, i to od 200 m, koliki je sada kod bazuke, na 500 pa i 1.000 m, Ružeron se pita šta će onda tenk pešadiji, pošto bi u tom slučaju tenk morao da zastane isuviše daleko za pešadijom. U prilog svoga mišljenja navodi da je pešadija u Koreji više volela „da juriša na grebene uz podršku artiljerije ili nekog borbenog aviona, nego da ih osvaja manevrima zaokružavanja, u kojima bi morala da pomaže tenkove”.

Kada govori o budućnosti tenka, Ružeron navodi niz primera iz razvoja artiljerije i drugog naoružanja, koji su išli ka takozvanom gigantizmu, i koji su kao takvi propali. U vezi s tim kaže da i veliki tenkovi, sa ogromnom siluetom i velikom težinom, mogu da budu samo dobra meta

za protivtenkovska oruđa, a nikako neka korist za pešaka. Zatim daje čitav niz smelih sugestija za dalji razvoj tenkova čija bi visina iznosila 90 ili čak i samo 40 sm u kojima bi borac bio u ležećem stavu i dr.

Ružeron u svojim razmatranjima iznosi da je u Koreji i *artiljerija* postala vrlo osetljiva usled dejstva taktičke avijacije. Taktička avijacija pošto je razbila tenkovske kolone, potražila je sebi nove ciljeve i našla ih kod artiljerije, jer je artiljerija, kako na maršu tako i na vatreñim položajima, pretstavljala pogodan cilj za taktičku avijaciju. Dajući kratak istoriski pregled razvoja artiljerije, Ružeron utvrđuje da se glomazna artiljerija velikih kalibara, kakva je bila francuska artiljerija pre Drugog svetskog rata, u toku prošlog rata, a naročito u Koreji, pokazala nemogućom, jer je taktička avijacija daleko lakše i elastičnije mogla da dejstvuje protivu ciljeva za koje su se ranije upotrebljavali artiljerija i tenkovi. Objasnjenje da se nemačka artiljerija održala do kraja prošlog rata, u prvom redu leži u tome, što je savezničko taktičko vazduhoplovstvo bilo angažovano na uništavanju tenkovskih ciljeva i PA odbrane. Prema Ružeronu, budućnost artiljerije biće u pešadijskim bacačima granata, bacačima mina do 120 mm i sl. Ovo svoje mišljenje Ružeron potvrđuje otsutnošću artiljerije kod kineske ofanzive protiv snaga Ujedinjenih nacija i kaže da je to prva „ofanziva sa potpunim otsustvom artiljerije”.

Artillerija je postala i neefikasna u svome dejstvu, jer su negdašnji fortifikacioni objekti velikih dimenzija, koje je artiljerija trebala da ruši sada zamenjeni nizom malih, nevidljivih ili manje uočljivih objekata. Za potvrdu ovoga, služe fortifikacioni objekti u nizu država koji su izgrađivani i pre i u toku Drugog svetskog rata. Međutim, Ružeron konstatuje da je u Koreji artiljerija bila nemoćna

i nad poljskom fortifikacijom. Otpornost poljske fortifikacije u Koreji prema dejstvu teške artiljerije i avijacije pretstavlja nov zadatak za pešadiju koji ona treba da savlada sopstvenim sredstvima. Ovde Ružeron kao da zaboravlja da je pored pešadije, u savlađivanju fortifikacijskih objekata veliku ulogu igrala i da će i u buduće igrati inžinjerija.

S druge strane, Ružeron ističe da je usled pojačanog dejstva taktičke avijacije, prosečni život topa postao veoma mali, možda samo nekoliko hitaca, tj. dok ga taktička avijacija ne otkrije i uništi. Razume se, ovo treba shvatiti kao moguće samo pod uslovom kada je avijacija u znatnoj nadmoćnosti nad neprijateljskom, tj. kada potpuno vlada nebom. Isto tako, Ružeron na nekoliko mesta naročito podvlači i ponavlja da je artiljerija nemoćna u defanzivi pred kombinovanim napadima tenkova i avijacije, i zbog toga posebnu pažnju pridaje Duetovoj teoriji o upotrebi vazduhoplovstva.

Konstatujući nemoć i neefikasnost artiljerije u modernom ratu pred jakom taktičkom avijacijom, Ružeron u svojim razmatranjima daje i nove sugestije i smernice o razvoju artiljeriskog naoružanja. On smatra da artiljerija treba da ide putem pojačavanja svoje pokretljivosti, a ne povećavanja svoje razorne moći, jer povećavanje moći osuđuje današnju artiljeriju na nepokretljivost a time je izlaže i jačem dejstvu taktičke avijacije. Stoga, prema njemu, kako smo već napred napomenuli, budućnost imaju razni bacači kalibra do 120 mm sa velikom pokretljivošću, koje može vući i „džip”, jer ovi, usled ubacne putanje, lakše se mogu zakloniti od dejstva avijacije. Pored toga, Ružeron smatra da se ima mogućnosti i da je nužno da se pešadisko naoružanje sa položenom putanjom još više razvija i da pojačava svoju razornu moć i domet,

te bi na taj način omogućilo efikasnu borbu protiv tenkova, kao i protiv fortifikacijskih objekata.

U svojim daljim razmatranjima Ružeron, uočavajući na jednoj strani glomaznost zapadnih armija, a na drugoj veliku pokretljivost kineskih i severnokorejskih snaga, smatra da se može naći u daljem razvoju tehnike jedno srednje rešenje i učiniti da armije budu dovoljno pokretljive. On ističe da se pokazalo da „postoji samo jedan put da se postigne taktička pokretljivost, a to je čovek koji ide peške i sam nosi i svoju opremu i svoje naoružanje, ali to je zato što od motora još nije zahtevano da učini sve što je u stanju...” On daje jednu sugestiju da se stvore mala vozila 50 sm visoka i 1,5 m dugačka, koja bi mogla da prolaze svuda i da zamene tovarnog konja po brdskim putevima i uopšte po neprohodnom zemljištu. Ovo je samo sugestija kao što je i sugestija i ono o tenku visine 90 sm, i tehnika treba da dade odgovor na njih.

Interesantna su Ružeronova zapažanja u pogledu *primene fortifikacije*. On na više mesta podvlači da u početku rata u Koreji ni jedna ni druga strana nisu želele da se utvrđuju, već su težile da vode pokretan rat, ali su, ipak, ubrzo bile prinuđene da pristupe utvrđivanju u tipu poljske fortifikacije. Ružeron je u principu protiv primene velikih objekata stalne fortifikacije, ali je zato veliki pristalica široke primene poljske fortifikacije, koja je u početku u Koreji u interesu pokretljivosti bila zanemarena ali je sada primenjena u širokim razmerama i postala vrlo efikasno sredstvo u zadržavanju napada. Prema njegovom izlaganju „postoji jedna-jedina zaštita borca, a to je rupa u koju čovek može da se skloni”. Zatim Ružeron daje veliki značaj fortifikacijskom uređenju obala i tvrdi da je i staro naoružanje u stanju da odbije iskrcavanje na obalu, i da iskrcavanja na plažama koja su vršena

u Koreji i u Evropi neće više biti moguće izvesti. Međutim, za ovo svoje tvrđenje Ružeron ne daje dovoljno dokumenata, tako da je, ipak, teško razumeti ovu golu konstataciju. Vazdušnom iskrcavanju daje prednost i smatra da još nema sredstva koje bi ga moglo sprečiti.

Interesantna je Ružeronova konstatacija da u Koreji „niko nije pomicljaо da se osloni na fortifikaciju na jednom, da bi preduzeo ofanzivu na drugom sektoru”.

Prema Ružeronu izlazi da je poljska fortifikacija primenjena u Koreji, pokazala veliku otpornost protiv bombardovanja od strane artiljerije i avijacije, i on tvrdi da je „na takve zaklone bačeno toliko tona municije da takvog primera nema u toku oba prošla svetska rata, ali to, ipak, nije bilo dovoljno da se iz njih isteraju trupe, koje su odatle mogle biti izbačene samo borbom prsa u prsa”. Obrazlažući prednosti poljske fortifikacije iznosi da otpornost poljske fortifikacije ne leži u količini upotrebljenog čelika i betona na pojedine objekte, već u njihovoј maloj dimenziji i rasturenosti po terenu, kao i u solidnoj kamuflaži objekata poljske fortifikacije.

U pogledu utvrđenih mesta, Ružeron smatra da pojedina utvrđena mesta na važnim pravcima, a posebno utvrđena mesta na obalama, mogu imati velikog značaja i u budućnosti. On ovo svoje tvrđenje potkrepljuje borbama kod Fusana i Hungnama.

Ružeron, kako smo već unapred naveli pridaje veliki značaj avijaciji. Posebno ističe značaj lovačke avijacije za presretanje i naglašava da je već 1940 godine u bici za Englesku ova avijacija postigla velike, ako ne i presudne rezultate, prvo, zbog same taktike upotrebe avijacije za presretanje, a, drugo, što je, po rečima Ružerona avion za presretanje imao „prevagu nad ostalim avionima u pogledu brzine, pokretljivosti i vatrene moći”. Usled ovoga su

leteće tvrđave imale velikih gubitaka, bez obzira na efikasnost njihovog sopstvenog naoružanja. U daljim svojim izlaganjima Ružeron iznosi rezultate vazdušnih borbi između aviona „MIG-15” i aviona *Šuting Star*, zatim aviona *F-86 Sabr*, i aviona *Tanderdžet*. U ovim borbama „MIG-15” pokazao se slabiji od pomenutih aviona vazduhoplovstva Ujedinjenih nacija. Kao pouke iz Koreje, Ružeron ističe u prvom redu nadmoćnost lovaca na mlazni pogon nad aparatom sa eksplozivnim motorom; zatim nepogodnost lovaca na mlazni pogon u međusobnoj vazdušnoj borbi, kao i njihove velike teškoće u noćnom presretanju i brišućem letu. Ružeron predviđa veliki uspeh u razvoju lovaca na mlazni pogon za presretanje.

Isto tako, Ružeron daje veliki značaj taktičkoj avijaciji i ističe stalne suprotnosti koje se javljaju između suvozemne i vazduhoplovne armije, naime, suvozemna armija, noseći glavni teret rata na svojim leđima, uvek zahteva pomoć od avijacije, dok vazduhoplovna armija nastoji da dejstvuje samostalno. Ove suprotnosti prema Ružeronu, pravilno su rešili samo pojedini diktatori, kao što su Hitler, Musolini i Staljin. Da li ovim Ružeron želi da populariše diktatorske režime, teško je utvrditi. To su diktatori koji su se bavili mišlju o osvajanju sveta — pa su, prema tome, rešavali i probleme armije u celini, među njima i problem sadejstva oružanih snaga, ali pogrešno je misliti da je to patent isključivo diktatora. I demokratske države kada pripremaju odbranu svoje zemlje mogu rešavati i rešavaju sve probleme armije. U odnosu na Koreju, prema Ružeronu, prekretnica u pogledu „nove podele zadataka u okviru taktičke avijacije” počinje iskrcavanjem kod Inčona, ali je jednovremeno utvrđeno u Koreji da i najmoćnija i najuvežbanija avijacija ne može da postigne takve rezultate da bi se onemo-

gućile borbe u ruševinama pojedinih naselja, tako da je i tu pešak, sa ručnim bombama, automatima i bacačima, prinuđen da sam sebi krči put. Ružeron ističe da su se *Supertvrđave* pokazale kao vrlo dobre u ulozi taktičke avijacije, naročito noću. Za potvrdu iznosi nekoliko primera, kao i slučaj kod Hamhunga, gde je prilikom jednog noćnog napada utvrđeno oko 600 mrtvih i ranjenih neprijateljskih vojnika od dejstva *Supertvrđava*. Iznoseći pouke iz Koreje u pogledu taktičke avijacije, Ružeron konstatiše da pešadija i pored velike upotrebe taktičke avijacije, ipak nije bila poštedena „od borbi prsa u prsa“. Najveći rezultat taktičke avijacije jeste u tome što je kinesko-korejsko komandovanje bilo prinuđeno da pređe na pozicioni rat.

Pozivajući se na iskustvo u Koreji i iskustvo u Drugom svetskom ratu, Ružeron smatra da se za više zadataka može stvoriti jedan tip aviona, koji bi mogao biti i lovac-presretač, i avion za napad na trupe na zemlji i za fotografsko izviđanje, i sl. sa izvesnim neznatnim dopunama. Za potvrdu ovoga on se poziva na uspehe koje su postigli avioni tipa *Šuting Star* i tipa *Tanderdžet* kao i na mišljenje generala Stretmejera, koji govori da je avion *Tanderdžet* prevazišao sve „nade istovremeno i kao avion za taktičko potpomaganje i kao lovac“. Dalje Ružeron iznosi da su *Supertvrđave* dobile isto tako svoj zadatak. Spor koji je na početku u Koreji nastupio oko aviona na mlazni pogon i aviona sa propelerom, kako su iskustva pokazala, ili još tačnije kako je to pitanje rešeno, svelo se na to da je lovcu bombarderu sa propelerom stavljeno u zadatak vršenje noćnih brišućih letova, pošto se ne može otkriti ni pomoću radara sa zemlje ni iz aviona lovaca.

Ružeron posebno razmatra i upotrebu strategiske avijacije, iznoseći njene uspehe u toku Drugog svetskog rata,

koji se naročito ogledaju u uništavanju nemačke industrije, ali jednovremeno kaže da strategiska avijacija u Koreji nije mogla da dođe do izražaja, pošto su se strateški ciljevi nalazili van korejskog ratišta. Usled toga je strategiska avijacija u Koreji dobila sasvim druge ciljeve, naime rušenje komunikacija, napad na kolone trupa koje su isle u pojačanje frontu, kao i napad na sva transportna sredstva, prvo na motorizovane, a kasnije i na sve ostale kolone, bilo da su sa zaprežnom ili tovarnom stokom. Po rečima Ružerona, strategiska avijacija je u Koreji primila na sebe „zadatke i suvozemne vojske i mornarice”. U pogledu perspektiva razvoja strategiske avijacije, on konstataju da su *Supertvrđave* i *Stratodžeti* zastareli za izvršenje strategiskih zadataka koji ih očekuju u budućnosti. Ružeron se osvrće i na ulogu transportne avijacije, kako za transport na velike daljine, tako isto i za transport na samom bojištu. On daje smeće uloge helikopterima i konvertoplanima. On daje i izvesne sugestije u kom smislu bi trebala da se razvija transportna avijacija, misleći u prvom redu na avijaciju helikoptera i konvertoplana. On konstataje, što je i po našem mišljenju tačno, da će „transportna avijacija biti idealan instrument strategiskog manevra”.

Ružeron na početku i na kraju svoje knjige u posebnom poglavlju razmatra kombinovane operacije suvozemne vojske, mornarice i vazduhoplovstva.

Pri upoređenju odnosa pomorskih snaga u sukobu sa suvozemnim snagama, Ružeron kritikuje shvatanje Mahana, ali sam ne daje obrazloženje zašto su u Starom veku razne suvozemne najezde imale uspeha i bez učešća pomorskih snaga. Ovde je izgleda Ružeron ispustio iz vida razvoj pomorstva poslednjeg stoljeća. Kada su razni varvari

vršili invazije, onda je pomorstvo bilo na vrlo niskom stupnju (vesla i jedra su bila jedina pogonska snaga) te stoga suvozemna dejstva nisu ni mogla da se kombinuju u većim razmerama sa dejstvima pomorskih snaga. Međutim, mi u poslednje doba vidimo ne samo parnu mašinu na brodu, već i eksplozivni motor, a neće mnogo proći kada ćemo u pomorstvu, kao pogonsku snagu, videti i atomsku energiju. Ružeron, na osnovu iskustva u Koreji konstatuje da je usled upotrebe avijacije, koja je otpočela da vrši i neposredno potpomaganje flote, nastupio preokret u pomorskim operacijama.

Interesantna su Ružeronova razmatranja u pogledu upotrebe i razvoja oruđa za masovno uništavanje u koja on ubraja sredstva za *biološki rat*, kao: radioaktivna sredstva i sredstva za klimatološke promene. Sva su ova razmatranja vrlo interesantna, ali, u svakom slučaju, njima treba prilaziti kritički i upoređivati ih sa današnjim tehničkim dostignućima uopšte. Ova razmatranja nisu na bazi rata u Koreji, jer ta sredstva u Koreji nisu dosada upotrebljena. Ali Ružeron isto tako daje izvesna svoja razmatranja i u pogledu uticaja na primenu ovih sredstava, kao što su geografski položaj zaraćenih strana i privrednih izvora. Tako on u svojim razmatranjima iznosi da se jedna strana može pobediti, a da pri tome njena zemlja ne mora biti pregažena, što se može postići upotrebom sredstava za masovno uništavanje (primenom jednog od ranije pomenutih sredstava, za biološki rat, radioaktivnih sredstava ili sredstava za klimatološke promene), što će protivničku stranu prinuditi da evakuiše deo svoje teritorije i samim tim dođe u teškoće oko produženja rata kao i snabdevanja kako stanovništva tako i armije.

Na kraju ističem da knjiga obiluje veoma slobodnim razmatranjima i smelim zaključcima kao i sugestijama za razvoj ratne tehnike (tenka, aviona, transportnih sredstava i dr.) na koje će konačan odgovor dati dalji razvoj tehnike, što će i pokazati u kojoj su meri, Ružeronove postavke bile realne.

U svakom slučaju, ovo Ružeronovo delo pretstavlja koristan doprinos sumiranju ratnog iskustva.

General-potpukovnik
Mihailo Apostolski

GLAVA I

DRUGOSTEPENI RATOVI I SVETSKI SUKOBI

Malo ratova daju primer tako naglih i tako potpunih obrta u vojnoj situaciji kao što ih je dao rat u Koreji u toku prve godine. Posle tako žive i promenljive faze, od juna 1951, nastupila je situacija koja je već mnogo češća u ratovima, u kojoj se ispoljava nemoć oba protivnika da izvojuju odluku ako ne pristanu da podnesu žrtve nesrazmerne cilju koji se želi postići ratom. Ako je očevидно bilo preuranjeno izvlačiti definitivne lekcije iz početnih zbivanja, sada je izgleda nastupio povoljan trenutak da one zemlje, koje su na sebe primile teret naooružanja kakvome nikada nije bilo primera u istoriji, pristupe proučavanju pouka koje ovaj rat pruža.

Da li će imati ičega zajedničkog između eventualnog trećeg svetskog sukoba i lokalnih borbi koje se vode na jednom malom aziskom poluostrvu? U to se uopšte neće sumnjati ako se usvoji da je rat u Koreji stvarno početak tog Trećeg svetskog rata, kao što su ratovi u Poljskoj i u Finskoj označili početak Drugog svetskog rata. Ali, nije baš neophodno usvojiti to gledište da bi se opravdala ona pažnja koju zaslužuju operacije na Dalekom Istoku.

Dogadaji koji su se odigrali 1914 i 1939 ne dopuštaju nikakvu sumnju ni u pogledu značaja drugostepenih ratova za onoga ko je htio da predvidi najverovatniji raz-

voj oba prva svetska sukoba, a ni u pogledu rezervisanog prijema na koji su ti zaključci naišli kod većine vojnih rukovodilaca velikih armija, koje su ti događaji poremetili u njihovim pripremama.

Englesko-burski rat, Rusko-japanski rat i Balkanski rat slikovito su prikazali zaprečnu moć poljske fortifikacije. Čataldža je, između ostalih, otkrila potrebu da se protiv neprijatelja koji pribegava poziciskom ratu mora imati i teška artiljerija. Ali, ko bi od vojskovoda, koji su bili sigurni da će protivniku moći da nametnu pokretni rat u kome trijumfuje laka artiljerija, pristao da umanji pokretljivost svojih armija? Čak ni Nemačka vojska, najprikladnije naoružana za onaj način ratovanja koji su otkrili događaji što su se odigrali u septembru 1914, nije za svoje naoružanje dugovala takvim shvatanjima. Njena haubica od 105 mm bila je starija od sva tri rata koja smo naveli. Njena teška artiljerija bila je plod shvatanja o potrebi materijala za kontrabatiranje, a to shvatanje nije potvrđio nijedan od poslednjih ratova. Jedino su minobacači bili, i to u malom broju, izrađeni na osnovu pouka koje je dala opsada Port-Artura, a bili su namenjeni rušenju odbranbenih dopunskih uređaja stalne fortifikacije. Ali, oni nisu čak ni imali priliku da u tu svrhu posluže: francuske i belgiske tvrđave osvojene su bez njihovog učešća.

Rat u Španiji obilovao je, uoči Drugog svetskog rata, poukama iste vrednosti. Taj rat je ispravio petnaest godina širenu zabludu o osobinama koje treba da ima tenk, i prema kojoj je zaštita bila žrtvovana u korist brzine. On je ukazao i na moć taktičke avijacije u neposrednom pomaganju trupa, pošto iz vazduha bačena bomba isto tako lako uništava artiljeriski materijal koji se nalazi nezaštićen na položaju kao i pešaka u njegovim betonira-

nim zaklonima. On je potvrdio i njenu efikasnost u posrednom potpomaganju i u „uokviravanju“ (izoliranju) aktivnog sektora napadima iz vazduha na pojačanja i kolone za snabdevanje. Pouke izvučene iz ovih borbi nesumnjivo su koristile onima koji su od Španije bili napravili probni poligon za svoj materijal i svoju taktiku. Ali, koliko je tek bilo onih koji su odbili da prime čak i one najočiglednije pouke, duboko uvereni da ih njihove stare vojničke tradicije i njihovo moćno naoružanje oslobođaju potrebe da razmišljaju o teškoćama sa kojima su se borile trupe koje nisu raspolagale ni iskustvima iz svetskog rata, a ni materijalom koji je blagodareći tome ratu, stečen i nagomilan.

Ništa nije opravdavalo onaj osećaj superiornosti prema starešinama i borcima koji nisu imali prilike da svoje sposobnosti dokažu na ratištima kojima se po opštem mišljenju pripisuje prvorazredna uloga.

Rat u Koreji pokazuje sa kakvom se krajnjom lakoćom može u jednoj zemlji bez vojničkih tradicija dići armija sposobna da drži u šahu armije koje su, posle četvorogodišnjih borbi, uspele da pobede najčuvenije protivnike. On pokazuje da tamo postoji komandovanje koje svoje borbene metode ume da podesi prema svom nedovoljnom naoružanju i koje je uspelo da poziciski način ratovanja više usavrši za šest meseci rada na poljskom utvrđivanju nego tu nedavno ceo Zapad za dvadeset godina rada na utvrđivanju u tipu stalne fortifikacije.

Ali, zar u eventualnom trećem svetskom sukobu stupanje na pozornicu oruđa za masovno uništavanje neće oboriti sve zaključke koji mogu biti izvučeni iz rata koji se vodi samo pomoću konvencionalnog oružja? Mogu li se kao podjednako značajna nova ratna sredstva smatrati ona haubica od 420 mm, koja se pojavila 1914, one oklopne

divizije iz 1939 i onaj niz atomske, radioaktivne i biološke oruđa koja će onemogućiti svaki život ili kretanje na površini ogromnih prostranstava?

Situacija nije sasvim nova. Prvi primer oruđa za masovno uništavanje potiče iz 1915 godine, i to iz oblasti hemiskog rata. A zar je taj hemiski rat u tolikoj meri izmenio način rovovskog ratovanja, onakvog kakav je mogao biti zamišljen prema borbama vođenim na Čataldži? Za ocenjivanje dejstva i posledica atomskoga rata moramo se zadovoljiti samo Hirošimom i Nagasakijem. Da li su tim atomskim ratom postignuta naknadno takva uništavanja industriskih i saobraćajnih objekata Japana, da su, posle onih koja su već ostvarena eksplozivnim i zapaljivim bombama, potpuno izmenili uslove za iskrcavanje?

Upotrebljena u taktičkom okviru, atomska, radioaktivna i biološka oruđa imaće za glavnu posledicu da povećaju moć odbrane. Ta oruđa će se dodati vazduhoplovnom naoružanju koje je već bilo omogućilo armiji Ujedinjenih nacija da učini kraj pokretnom ratu, za koji se kinesko-korejsko komandovanje bilo opredelilo. Ta oruđa će dopuniti poljsku fortifikaciju koja je i sama odigrala sličnu ulogu na suprotnoj strani u zaustavljanju ofanziva snaga Ujedinjenih nacija protiv Kinesko-korejske armije. Ali ništa ne dopušta pretpostavku da će ta oruđa u vojnu veštinu uneti promene koje će biti značajnije od onih koje su nekada unela nova i na izgled skromnija sredstva koja nas potsećaju na 1916 godinu i na najlepše dane rovovskog rata.

Upotrebljena u strategiskom okviru, oruđa za masovno uništavanje naneće takve štete onim najmanje elastičnim — poljoprivrednim i industriskim — proizvodnjama, a naročito onima u Aziji, da će to nepovoljno uticati na sposobnost za vođenje rata. Ali, konvencionalna oruđa

su već i sama obezbeđivala značajne rezultate u napadima na industriju, tako da je bilo dovoljno primeniti ih ili na japanske brane za navodnjavanje ili na kineske nasipe duž rečnih tokova, pa da se slični rezultati postignu i protiv poljoprivrede.

Oni koji su verovali da će Korejski rat moći pobedonosno da vode po receptima iz 1945 nisu bili pošteđeni novih iznenađenja. Njihovi naslednici ne treba mnogo da polažu na oruđa za masovno uništavanje ako žele da izbegnu nova razočaranja.

GLAVA II

RATIŠTE

Mišljenja vašingtonskih i moskovskih upravljača o korejskom ratištu, uoči izbjijanja neprijateljstava, sasvim su dovoljno poznata. Izjave koje su date pred komisijom Kongresa povodom Makarturove afere otkrile su sve ono što je dovelo do razmimoilaženja između saradnika predsednika Trumana, ili preokreta u njegovoј politici. A da bi se saznali veoma jednostavni razlozi sovjetskog izbora ovog ratišta, nije potrebno proučavati arhive Politbiroa.

Uzastopni neuspesi komunističkih poduhvata u Grčkoj i Berlinu uputili su Moskvu na Aziju. Od tri mogućna cilja: Iran, Indokina i Koreja, prvi, i najprimamljiviji, bio je zaštićen jasno naglašenom američkom namerom da ga vojnički brani. Ukoliko to može da se zaključi po francuskim neuspesima u toku jeseni 1950, Tonkin se početkom leta ne bi mogao održati pred jednom snažnom operacijom koja bi pošla sa kineske granice. Ali tada se nije osećala potreba za jednom novom demonstracijom vojničkog genija Mao Ce Tunga na jednom području na kome bi samo on mogao da interveniše, i to baš u trenutku kada je Staljin ređao neuspeh za neuspehom.

Ostala je Koreja, krotki satelit, zemlja u kojoj nisu voleli ni Kineze ni Japance. Armija, koju je reorganizovala sovjetska vojna misija, brojno nadmoćnija od pro-

tivničke koju je nadmašivala svojom uvežbanošću i svojim naoružanjem, bila je spremna da sproveđe planove Moskve. Izabrati Koreju značilo je isključiti opasnost od američke intervencije, pošto je Vašington izričito bio izuzeo aziski kontinent iz svojih obaveza na Dalekom Istoku. A rat koji će trajati nekoliko nedelja dokazaće svetu nemoć Sjedinjenih Država da vojnički opreme svoje štićenike i da im pruže ozbiljnu podršku na bojnom polju. Time će na aziskom kontinentu istovremeno prevagnuti moć sovjetskih i kineskih snaga. A uspeh Moskve učiniće da se uspeh Pekinga zaboravi.

Američka gledišta podudarala su se sa sovjetskim. Posle misije generala Maršala u Kini, napuštanje kontinentalnih pozicija postalo je rukovodeće načelo američke politike na Dalekom Istoku. Čang Kaj Šekov slom učvrstio je Vašington u toj politici nemešanja tako da je izgledalo sve verovatnije da će se ta politika protegnuti i na Formozu. U jeku vojne reorganizacije atlantskih nacija, vezivanje kopnenih snaga najmoćnije među njima za jedno malo azisko poluostrvo ličilo bi na vrhunac nedoslednosti.

U tom pogledu se politika većine partnera Sjedinjenih Država u Atlantskom paktu podudarala sa politikom Vašingtona. Odmah po objavi vesti da je Severna armija prešla 38 uporednik, ministri spoljnih poslova Francuske i Velike Britanije počeli su da upućuju mnogobrojne apele u kojima su savetovali opreznost, ali koji nisu dozvoljavali nikakvu sumnju o prirodi pomoći koju su namenjivali Južnoj armiji.

Došlo je do izražaja iskustvo. Reakcija g. Ačesona koja je potstakla njegove vojne kolege i predsednika Trumana da revidiraju dotle jednodušno prihvaćenu politiku napuštanja, bila je krunisana uspehom. Ekspedicione tru-

pe koje su Ujedinjene nacije uputile na Korejsko Poluostrovo zadržale su, a zatim i potisnule osvajača koji je bio pomagan armijama ili materijalom dve glavne kopnene sile.

Kako objasniti jednu tako opštu grešku u oceni odnosnih izgleda na uspeh jedne kopnene i jedne pomorske sile prilikom njihovog sukobljavanja na ratištu koje je izgledalo tako povoljno za poduhvate one prve? Pre svega i upravo samim izborom toga ratišta.

Od Mahana do Mekindera

Postoje dve, jedna drugoj sasvim suprotne slike koje prikazuju te ogromne sukobe koji povremeno dovode do borbe između kontinentalnog „smutljivca” i pomorskog protivnika koji odbija da se povinuje njegovoj dominaciji.

Prvu sliku dao je krajem XIX veka admirал Mahan, proučavajući „uticaj pomorske sile na istoriju”, kako glasi i naslov njegovog glavnog dela.

Ako je verovati tom američkom strategu i njegovim sledbenicima, početno napredovanje kopnene sile koja neposredno, ili pak posredstvom neke druge države, osvaja teritorije na koje je bacila oko, retko nailazi na teškoće. Osvajač uživa preimุćstva centralnog položaja koja mu omogućavaju da uzastopno zadaje udare svojim usamljenim i na more naslonjenim protivnicima, koji od svojih alarmiranih saveznika dobijaju pomoć sa zakašnjnjem.

Ali, ukoliko se više upušta u osvajanja, kopnena sila ih sve skuplje plaća. Ona najudaljenija napadnuta poluostrva sve uspešnije odolevaju njenim naporima koji pak počinju da trpe posledice dugih komunikacija, koje postaju sve duže i duže; a zemljouzni tih poluostrva omogućavaju sve lakšu i lakšu odbranu. Ostrva joj izmiču, me-

đutim, u svakom slučaju. U tim zaklonima, koje podržava pomorska sila, koja je van domašaja, organizuju se protivofanzive.

Ukoliko se bude više širila, kopnena sila će utoliko više biti u opasnosti. Ona će, pre svega, morati da drži pod pritiskom frontove koje nije uspela da razbije, a iz kojih može uvek da izbije preporođeni protivnik, snabdevan ljudstvom i oružjem iz zona van dometa kopnene sile. Kopnena sila će morati, dakle, da se suprotstavlja ne samo toj neposrednoj opasnosti, već i krilnim manevrima koji bi protivnika morskim putem doveli ili na njen bok ili u njenu pozadinu. Ona će morati da bude spremna da odbije ofanzivu koja bi usledila sa mora i bila usmerena na koju bilo tačku njenih od ranije ili novoosvojenih obala, koje su utoliko osetljivije ukoliko su postale duže.

Svakako, pomorska sila neće moći prvim udarcem da preokrene situaciju u svoju korist. Ona će dugo morati da se zadovoljava prepadima, koji neće baš uvek biti srećni. Njene značajnije kombinovane operacije biće često osujećene. Ali ona će se učiti na sopstvenim neuspesima. Nastupiće vreme kada će doći do promene odnosa u sanguama, doći će čas kada će iskrcone armije, sada one, primorati protivnika da skrati svoje frontove, dok će se istovremeno neprestano rađati novi frontovi na najudaljenijim ili najosetljivijim tačkama. Kopnena sila će se najzad srušiti, tučena baš na onom istom terenu na kome je nekada postizala svoje najsajnije pobeđe.

Već 1904, škotski geograf Mekinder, a za njim, 1913 godine, i Haushofer, koji će docnije postati neosporni autoritet nacističke Nemačke u geopolitici, predviđao je istoriski razvoj pod sasvim suprotnim uglom, koji je, na-protiv, imao dovesti do konačnog trijumfa kopnene sile.

Mekinder je svoju teoriju već sam sažeо u tri rečenice: „Ko upravlja Istočnom Evropom, taj upravlja *Heartland*-om; ko upravlja *Heartland*-om, taj upravlja *World Island*-om; a ko upravlja *World Island*-om,^{*)} taj upravlja svetom”.

Istočna Evropa je, prema njemu, od linije Danska — Istra do Volge; ona obuhvata Berlin, Beč i Moskvu. *Heartland*, „zemlja — stožer”, prostire se od Urala do Kine i obuhvata ne samo ono što se obično naziva Srednjom Azijom već i Sibir, Ural i njegovu zapadnu padinu, Iransku i Tibetsku Visoravan, tako da se taj *Heartland* prostire na pet devetina Azije. A *World Island*, to „svetsko ostrvo”, koje treba da preporodi vasionu, to je Evroazija.

Gledišta Mekindera ustvari su shvatanja jednog geografa, pa čak i meteorologa, koji je otkrio vezu između odbrambene moći *Heartland*-a i zaštite koju mu od pomorskih uticaja pružaju: planinski lanci, koji se protežu duž njegovog juga, pustinje koje leže na njegovoj istočnoj međi i zaledina tundra koja ga štiti sa severa. Nepristupačan pomorskoj sili sa tri strane, kao što je nepristupačan i vetrovima koji duvaju sa pučine, *Heartland* je pristupačan još jedino sa zapada. Zato i potpada pod prirodnu kontrolu one sile koja je stekla prevlast u Istočnoj Evropi. On zatim postaje ofanzivna baza odakle će krenuti pohod za osvajanje ostalih delova Evroazije, a potom i čitavog sveta, jer kada su prve tri četvrtine već porobljene, neće više biti naročito teško podjarmiti i poslednju četvrtinu njegovog stanovništva.

^{*)} *Heartland* = Srce Zemlje ili Središnja Oblast. *World Island* = Ostrvo Sveta.

Detaljnije tumačenje ovih geopolitičkih izraza vidi u delu *Tvorci moderne strategije* od Erla, izdanje »Vojnog dela«, str. 428—430. — Prim. red.

Bilo je neizbežno da se Mekinderove teze svide nemackim teoretičarima koji su baš tražili neku naučnu osnovu za pangermanske projekte za dominiranje svetom. Mudrost jednog Bizmarka i svih onih koji su pre njega još nastojali da u sporazumu sa svojim moćnim istočnim susedom nađu bazu za nemačku ekspanziju prema zapadu, našla je sada svoje opravdanje u proročanskim pogledima škotskog geografa. „Japan, Rusiju i imperijalne sile Srednje Evrope povezane zajedničkim interesima ne bi uopšte bilo mogućno napasti”, pisao je već 1913 Karl Haushofer. A godine 1939 izvršio je novi juriš u istom smislu: „Od vitalnog je značaja da Nemačka i Rusija ujedine svoje snage”.

Istorija, po kojoj nije potrebno mnogo tražiti pa naći potvrdu za najprotivrečnije teze, bila je očevidno često potrzana kako od strane onih koji su predstavljali pomorskiju, tako i od strane onih koji su predstavljali kopnenu silu.

Neizbežni uspeh pomorske sile je, prema Mahanu i njegovim sledbenicima, nepobitna pouka savremene istorije. Pet puta se kopnena sila, oličena u Karlu V, Filipu II, Luju XIV, Napoleonu, Viljemu II i najzad Hitleru, sukobila sa pomorskom silom i pet puta je podlegla.

Prvi nedostatak ovakvog tumačenja je u tome što ono obuhvata svega četiri stoljeća, što je i suviše malo da bi se dalo neko objašnjenje opštег istoriskog značaja. U doba kada je američki admiral ovo pisao nije bilo poznato bogatstvo ostrvskih civilizacija prejelinskog doba, koje su zatim preplavili osvajači koji su došli sa severa. Ali je zato ipak bilo poznato kako su se Feničani i Kartaginci utopili u Rimskom carstvu, kao što su bile poznate i invazije Varvara u prvim stoljećima našeg doba, dominacija Arapa na Sredozemlju, Mongolsko carstvo Džingis-Kana

i osvajanje Carigrada od strane Turaka. A sve su to pobede koje bi bilo teško uvrstiti u red dokaza o nekakvoj sudbinskoj nadmoćnosti pomorske sile nad osvajačem koji dolazi sa kopna.

Ako bismo pomorsku istoriju počeli da ispitujemo tek od Jelisavete, onda je konačni poraz svakog kopnenog „smutljivca” stvar koja se ne može sporiti. Ali kako zaboraviti doprinos onog saveznika koji se pojavio sa Istočka i koji je nametnuo borbu na dva fronta u kojoj je i podlegao kandidat za dominiranje Evropom? Može li se jednostavno preći preko činjenice da su Turci dospeli pod bedeme Beča, preko uloge austrijske dinastije u otporu protiv hegemonije Luja XIV, preko uloge Rusije u borbi protiv Napoleona, Viljema II i Hitlera? Koja je zapravo bila ta prava kopnena sila? Ona koja se stalno koprčala na tom malom zapadnom grebenu Evroazije, ili pak ona koja se pojavljivala sa istoka da bi joj nametnula svoj zakon? Na Svetoj Jeleni, Napoleon se više nije varao: „Ako jednog dana Rusija bude imala cara kome srce neće ležati u petama” — on se čak poslužio jednim vojničkim, oštrijim izrazom — „taj će postati gospodar sveta.”

A taj preteča Mekindera, koji je tako tada objašnjavao svoje nedaće, bio je 1812 godine poslednja žrtva gospodara Heartland-a u borbi koju su oni vodili bilo da bi odbijali napade na svoju nepristupačnu tvrđavu, bilo da bi svoju dominaciju nametnuli svojim susedima. Mekinder zasniva svoja tvrđenja jedino na istoriskom periodu, koji je međutim mnogo stariji od onoga koji uzima u obzir Mahan, u kome se ističu velike monarhije Indija, Kina i Persija, koje su osnovale tatarske i mongolske horde. Neki, međutim, istražuju i po daleko ranijim stoljećima, i u invaziji Kelta u Zapadnu Evropu vide jednu od prvih manifestacija buduće svetske dominacije gospodara

Heartland-a. A prva takva manifestacija, ako se usvoje neka još sporna otkrića, bila bi očevidno već sama pojava čovečanstva, na kraju tercijalnog doba, koja je praćena spuštanjem prvih ljudi iz Srednje Azije prema Indiskom Okeanu.

U pogledu nešto novijih epoha, ponekad se osporava ovo ili ono tumačenje periferiskih osvajanja Evroazije od strane gospodara *Heartland-a*. Ne može se najčuvenijem od tih tvoraca carevina, Džingis-Kanu, sporiti zasluga da je on izvršio invaziju Kine, što međutim nije bilo ništa novo, pošto je mongolski osvajač to već hiljadama godina redovno povremeno činio. Ali se zato može diskutovati o daljoj fazi te operacije. Da li je kasnije mongolsko napredovanje prema Persiji i Evropi bilo samo potiskivanje mongolskih nomada ili je to već bio postao kineski poduhvat koji je bio potpomagan svim sredstvima Nebeskog carstva? To pitanje zaslužuje da bude postavljeno utoliko pre što se zna da su u početku hrišćanskog doba armije dinastije Hana bile već dospele na Kaspisko More i Periski Zaliv, što dopušta izvesnu sumnju u nepristupačnost *Heartland-u* sa istočne strane.

Istorija nas upućuje na to da i sa drugim ograničenjima primimo tvrđenja o vrednosti tobožnje prirodne zaštićenosti *Heartland-a*, koja je kobajagi potpuna sa svih strana sem sa zapada. Da li je Sibir oslojen na taj način što se u njega prodrlo kroz onaj otvor između Urala i Altaja, ili pak iz Finske i severoistočne Rusije, preko ušća velikih reka? Zar Japanci nisu odmah posle Prvog svetskog rata napredovali sve do Bajkalskog Jezera? I zar komunistička Kina nije uspela da nad Tibetom zavede kontrolu koju su joj lokalne vlasti osporavale?

Središnji položaj *Heartland-a* ne obezbeđuje ništa više svome gospodaru uspeh ni u njegovim periferiskim

ofanzivnim pothvatima. U prošlosti carevima nije bio dat izlaz na topla mora, kako na Sredozemno, tako ni na Perzijski Zaliv, a ni na Žuto More, a poraz njihovih naslednika u Koreji samo je poslednji u nizu poraza koji se, posle onih u Iranu, u Grčkoj i Jugoslaviji tako ubrzano ređaju.

Istorija, dakle, ne omogućava da se opredelimo između dve suprotne teze, Mahanove i Mekinderove. Možda je baš to sreća, jer rezultat zavisi, kako izgleda, od niza faktora čiji su značaj i dejstvo poremećeni nedavnim razvojem vojne veštine.

Centralni i periferiski položaj

Obično se vrlo lako usvaja mišljenje da centralni položaj ima prednost nad periferiskim, a unutrašnji operacijski pravci nad spoljašnjim, i odobrava onima koji ističu povoljan položaj gospodara *Heartland-a* u njegovoј borbi za dominaciju Evroazijom. Na taj način se na plan svetskih razmera i na područje najvećih kombinovanih operacija prenose zaključci koji su jedva provereni samo na planu mnogo manjih razmera, na nekom ili isključivo suvozemnom ili isključivo pomorskom vojištu, a koji se čak i u tim slučajevima mogu objasniti na sasvim različite načine.

Zauzeti centralni položaj sa koga bi mogao redom da zadaje uzastopne udare svakom pojedinom svom protivniku, bio je tipičan Napoleonov manevar kad god bi se nalazio u nepovoljnjoj situaciji; on ga je primenjivao već počev od vojne u Italiji, od 1796 godine, pa sve do ratova koje je vodio 1814 i 1815. Viljem II prihvatio je taj manevar u početku Prvog svetskog rata da bi pokušao da uzastopno smrvi prvo Francusku a zatim i Rusiju, kao što ga je u svojim već srećnijim ofanzivama protiv Poljske, Francuske, Grčke i Jugolsavije, počeo da primenjuje

i Hitler u Drugom svetskom ratu. Zašto takav manevr ne bi uspeo i Staljinu ako bi težište svojih vojnih napora premestio iz Zapadne Evrope na Daleki Istok, iz Berlina u Koreju?

Uspeh toga manevra dolazi gotovo uvek od neusklađenosti akcija armija koje se nalaze na spoljnim perifernim položajima, a ne od odnosa brzine kojom se vrše pokreti na unutrašnjim i spoljašnjim operaciskim pravcima. Zakašnjenje u samom donošenju odluke može da bude kobnije od sporosti u saobraćaju. Ako je komunistički pokušaj u Koreji propao uprkos brižljivog pripremanja, dobro sačuvane tajnosti i nesumnjivog iznenadeњa, to je samo zato što su Ujedinjene nacije odmah donele odluku da odgovore na taj prepad. Kada je Napoleon na Vaterlou primenio taj manevr centralnog položaja i prema Bliheru, koji nije oklevao već je odmah pohitao u pomoć Velingtonu, onda mu taj manevr nije uspeo, jer nije imao dovoljno vremena da se osloboodi svojih protivnika jednog za drugim. Ali takav manevr uspeva kada zapadno komandovanje ravnodušno posmatra kako Hitler uništava Poljsku u čemu ga osam meseci kasnije, a u trenutku kada na Zapadu počinje da besni munjeviti rat, imitiraju i sovjetski upravljači. Sličan plan Viljema II doživeo je samo jedan neuspeh, i to zato što je rusko komandovanje pristalo da na Istočnu Poljsku preduzme ofanzivu koja je spasla francusku vojsku, odnosno zato što se, u odlučujućem času bitke na Marni, više nemačkih divizija nalazilo u toku transporta sa Zapada na Istok, baš na sredokraći između dva fronta.

Da je pretdsednik Truman poslušao poziv na obazritost ministara spoljnih poslova Francuske i Velike Britanije kada je, poslednjih dana juna 1950, donosio svoje brze odluke, Južna Koreja bi samo povećala listu satelita

SSSR za jedan broj više. Da se Sjedinjene Države nisu poslužile donekle i pritiskom na svoje partnere u Atlantskom paktu da i oni primljene obaveze prošire i na Grčku i Tursku, izbor idućeg periferiskog položaja na koji bi bili izvršeni napadi sa središnjeg položaja, ne bi uopšte zahtevao neki umni napor. Ali, i u jednom i u drugom slučaju, značilo bi jednostavno zloupotrebljavati strategisku geografiju, ako bi se njoj pripisivala odgovornost i u takvim zbivanjima.

Pošto se ova pometnja u shvatanjima otkloni i bar na četvrtinu svedu oni slučajevi u kojima postizanje uspeha treba pripisati centralnom položaju, postavlja se pitanje: da li se manevrom po unutrašnjim pravcima može u brzini preteći protivnik koji raspolaže samo spoljnim operaciskim pravcima?

Sigurno da može u teoriji. Ali, ni tu ne treba kratkoći prevaljenog puta pripisivati rezultat koji potiče od povećanja brzine. Ako je najčuveniji od svih osvajača koji su poveli svoje pohode iz *Heartland-a*, Džingis-Kan, ređao svoja munjevita osvajanja jedno za drugim od Kine do Evrope, on to mnogo više duguje urođenoj pokretljivosti svojih armija nego svome centralnom položaju: dnevne etape od 80—100 kilometara nisu plašile mongolsku konjicu koja je manevrisala protivu tri ili četiri puta sporijeg protivnika. Kod Napoleona je taj ideo koji pripada pokretljivosti još očevidniji; kad god je bio sa protivnikom brojno ravan ili od ovoga brojno nadmoćniji, on je manevr iz središnjeg položaja zamjenjivao manevrom na pozadinu, koji je baš protivniku pružao sve koristi centralnog položaja, a što ipak nije sprečavalo njegov poraz. I u Hitlerovim ratovima, ukoliko je uopšte moguće odvojiti taktički od strategiskog faktora, vidimo da je ono, što je njegovom manevru obezbedilo uspehe, koje nije po-

stigao manevar Viljema II, bila veća pokretljivost njegovih armija.

Kako je ovim opet sužen obim pitanja koje raspravljamo, to se sada pitamo: da li bi Staljin mogao da dostigne, pa čak i prestigne Zapad, zahvaljujući jednoj manje glomaznoj organizaciji svojih armija, da bi ponovo stekao sva preim秉stva centralnog položaja? Zaključiti potvrđno, značilo bi prenebregnuti temeljnu promenu koja je nastupila u opremi i naoružanju savremenog borca. Jer, uspesi Džingis-Kana, kao i uspesi Arapa, koji su nekoliko vekova ranije — u tačno suprotnim geografskim uslovima — njihovu dominaciju proširili od Španije do Indije, bili su postignuti u doba kada su konj i kamila davali nomadima preim秉stvo nad stanovništvom koje je bilo stalno nastanjeno na jednom mestu. Ali mongolski konj i baktrijanska kamila, koje su Kinezi doveli u Koreju, nisu mogli da se odupru avionima, koje je tamo slala Amerika.

Prema današnjem stanju naoružanja, kapacitetu i odgovarajućoj osetljivosti, kako pomorskih tako i suvozemnih transportnih sredstava na dugim putevima, treba u potpunosti odobriti ona gledišta koja je Makartur izneo pred Kongresom da bi dokazao da nema verovatnoće da će doći do sovjetske intervencije u Koreji. Prenosna moć trans-sibirске pruge, čak i onda kada bi bila udvostručena ili utrostručena, ne bi mogla da se takmiči sa prenosom moći brodovlja koje bi iz Amerike ili Evrope snabdevalo zapadne armije upućivane u Koreju u sve većem broju. Komunistički imperijalizam se u toj oblasti sukobljava sa istim teškoćama na koje je nekada nailazio caristički imperijalizam. Opasnost od napada iz vazduha kojoj su stalno izloženi suvozemni transporti od strane neprijatelja čija prevlast u vazduhu obezbeđuje sopstvene

pomorske transporte od te iste opasnosti, pretstavlja novu teškoću, još jednu pored već postojećih na koju nailaze periferiski pothvati tobožnjeg gospodara Evroazije, i to teškoću koja je već sama po sebi dovoljna da te pothvate osudi na neuspeh.

Rat u Koreji potvrđuje nemoć gospodara *Heartland-a* da zavlada Evroazijom. Da bi *Heartland-u* povratio preim秉stva centralnog položaja, on bi morao da uspostavi nezavisnost i pokretljivost horde, da svoja transportna i borbena sredstva svede na minimum i po mogućству postigne da se istim sredstvima i prevoze i bore. Avijacija, u početnom tipu: kombinacija između tarsnsportnog aviona, jurišnog aviona i individualnog helikoptera, a zatim u savršenijem tipu: konvertoplan, mnogo se lakše daje prilagoditi ovome nego železnička pruga ili drum. Ali intervencija avijacije u dubinama Evroazije dovodi do uticaja i druge faktore, koji ne idu svi u prilog njenom nepokretnom gospodaru a koje ćemo malo dalje takođe proučiti.

Udaljenost

Defanzivna jačina središnjih evroaziskih položaja već je mnogo manje sporna nego ofanzivna moć pothvata preduzetih sa tih položaja.

Nijedno ratište ne opravdava bolje klauzevicsku doktrinu o „mrtvoj tački ofanzive” i slabljenju osvajača ukoliko više gomila svoje uspehe i ukoliko sve dublje prodire u svoja osvajanja. „Sire” — rekao je Rostopčin Aleksandru I — „Vaše Veličanstvo biće ogromno u Moskvi, užasno u Kazanu a nepobedljivo u Tobolsku”. Hitler je to iskusio isto onako kao i Napoleon, koji se ipak nadao da neće ponoviti greške Karla XII. Teškoće na koje je Makartur naišao u svome napredovanju prema reci Jalu

pokazale su da nije baš potrebno biti odmamljen na nekoliko hiljada kilometara u unutrašnjost Evroazije, da bi se osetile kobne posledice prevaljene udaljenosti i zauzetih prostranstava.

Srećom po protivnike Rusije, njene ofanzive se iscrpljuju takođe na udaljenostima bliskim njenim granicama i već davno je zapažena razlika između slabosti njenih spoljnih pothvata i snage udarca koje ona zadaje u unutrašnjosti svojih granica. Suvorovljev pohod na Italiju i Švajcarsku, krajem XVIII veka, završio se po Rusiju isto tako rđavo kao i svi oni njeni ponavljeni pokušaji u XIX veku da sebi otvori put na Sredozemno More, iako su preduzimani na zaista malim udaljenostima od njenih baza. Neuspех komunističkih ofanziva čim se udalje svega nekoliko stotina kilometara od „neprikosnovenog svetilišta”, koje im je tako blagonaklono darovano u Mandžuriji, nije nikako prouzrokovao teškoćama suvozemnog saobraćaja kroz Srednju Aziju već jednostavno zamorenosću koja je, na rubovima Evroazije, a na sasvim maloj udaljenosti od njenih baza, savladala armiju.

Iznurenost koju prouzrokuje udaljenost nije, dakle, pojava koja se zapaža isključivo kod onih koji osvajaju zemlje čiji se gospodar smatra vlastodršcem Evroazije; ta iznurenost se javlja takođe i u ekspedicijama koje ponutiti vlastodržac organizuje da bi nametnuo svoju volju. Sem toga, ta pojava iznurenosti nije uopšte ograničena samo na Evroaziju; oba protivnika koja su se od 1940 do 1943 sukobljavala u libiskoj pustinji nailazila su na iste teškoće. Ta pojava se u istoj meri javlja i na pomorskim kao i na kopnenim ratištima; Japan je to osetio kada je na Salomonskim Ostrvima morao da vodi operacije koje do tle nisu bile naišle ni na kakvu ozbiljniju prepreku iako

su pred sobom imale daleko nadmoćnije snage na sektorma bližim polaznim položajima.

Zakoni kojima se povinuje jedna tako opšta pojava objašnjavaju zašto se ona sada okrenula u prilog Ujedinjenih nacija.

Savlađivanje udaljenosti ima sasvim različite posledice, već prema tome da li je u pitanju pomorska ili kopnena sila.

Dok pomorska sila zасlužuje da se stvarno tako naziva i dok svojom mornaricom i avijacijom vlada odnosnim elementom — morem, udaljenost praktično uopšte ne predstavlja za nju nikakvu brigu. Da li se američka vojska bori na 6.000 km od svoje baze, u Zapadnoj Evropi, ili na 10.000 km, u Koreji, teškoća je uvek ista; direktni transporti namenjeni vojniškoj prostoriji pretstavljavaju samo jedan mali deo njenih ukupnih pomorskih transporata. A ako je Japan 1941 teže izdržavao borbu na Salomonskim Ostrvima nego što je 1940 vodio onu na Filipinima, to je bilo samo zato što više nije bio pomorska sila Zapadnog Pacifika, kojim njegovi konvoji nisu više mogli da prolaze. Sjedinjene Države koje su povratile mesto koje su u jednom trenutku bile izgubile, sa istom lakoćom su vodile svoje operacije i kod Okinave, i kod Midveja i kod Maršalskih Ostrva.

Pomorska sila će, samo ako pravilno izabere svoje kopnene ciljeve, uvek mnogo lakše doći do njih nego kopnena. Ujedinjene nacije sačuvale su Fusan zato što je on, u izvesnom smislu, bliži San-Francisku nego Vladivostoku ili Jalu. Napredujući prema Kavkazu i Volgi da bi SSSR otsekao od izvora nafte kod Bakua i da bi ih ako je moguće prisvojio, Hitler je ciljao na jednu od najosetljivijih tačaka svoga protivnika, koja je imala samo jednu manu, a ta je što je bila daleko od Berlina. Baku je verovatno

pristupačniji ako se prema njemu kreće iz prekoatlantskih baza, iz kojih bi isplovila flota koja bi blokirala Batum i uzleteli šestomotorni avioni koji bi džepne podmornice spuštali u Kaspisko More.

Iznurenost osvajača usled samog njegovog napredovanja nije se nigde i nikada osetila intenzivnije nego u ponovljenim komunističkim pokušajima napredovanja prema jugu Koreje. Tada je avijacija zaista prvi put uspela da na saobraćajne linije vrši pritisak koji se pokazao neizdržljiv. Ako je kod Ordžonikidzea i Staljingrada Hitler mogao izbaciti svoje armije na 2.500 km od Berlina, to je bilo samo zato što njihovo snabdevanje nije ometano neprijateljskom avijacijom, a to ometanje takoreći povećava udaljenost. Nikada njihove saobraćajne linije nisu bile ugrožene. To se već može zaključiti i po tome što je Crvena armija jedva uspela da sakupi dvesta ili trista aviona da bi potpomogli njenu odlučujuću ofanzivu na Donu, koja je 12 novembra 1942 okrenula bitku kod Staljingrada u njenu korist. Sve do poslednjih meseci rata na Istoku, sovjetska avijacija nije nikada dostigla onaj nivo koji bi joj dozvolio da se poduhvati i izvršenja strateških zadataka na srednjoj udaljenosti, kao što su bili rušenje mostova na Seni i Loari prilikom iskrcavanja u Normandiji ili presecanje železničkih i putnih mreža, koje je, marta 1945, izolovalo Rur od ostalih delova Nemačke.

Pri procenjivanju faktora udaljenosti, avijacija danas dolazi na prvo mesto. Prevlast u vazduhu, neophodan i dovoljan uslov da pomorska sila gospodari morem, omogućava ovoj sili da ne bude izložena nikakvoj teškoći, ukoliko ne bude dopustila da bude uvučena u pothvate od kojih se danas srećno uzdržava zbog stanja svojih suvozemnih snaga. Ista prevlast u vazduhu dovodi kopnenu silu, i to na udaljenostima koje su neznatne s obzirom

na prostranstva njenih poseda, u tako težak i podređen položaj u kakvom se ona još nikad nije nalazila.

Velika kopnena prostranstva i ostrvska ratišta

Posle raznih čarki koje se odigravaju na poluostrvima, odluka u nekom svetskom ratu postiže se tek ozbiljnijim udarcima nanetim centrima protivničke sile, isto tako teško pristupačnim, bilo da je reč o onim u unutrašnjosti njihovih kopnenih poseda ili onima u njihovim prekomorskim redvijima.

Može li ta neminovnost biti izbegнута?

Upućivani su bezbrojni prekori onim osvajačima koji su bili toliko ludi da duboko prodiru u ruska prostranstva ne shvatajući da time idu u susret svojoj propasti. A zar su oni mogli, s obzirom na tadašnje stanje vojne veštine, da postupe drugačije? Ocena koju je Klauzevic u tom pogledu dao o Napoleonu važi i za Karla XII i za Hitlera: „Taj pohod nije propao zato što je Car, kako se to obično misli, napredovao i suviše brzo i suviše daleko... Možda je on učinio grešku kada je taj pohod uopšte preduzeo; rezultat je u svakom slučaju pokazao da se u svojim proračunima prevario. Ali mi tvrdimo, ako se već usvoji potreba za tim pothvatom, da on, ako se želi postići cilj, nije mogao uopšte uzev biti izveden na neki drugi način”.

I kopnena sila upušta se u slična nemogućna osvanjanja kad god teži da nanese udarce izvorima snage nekog protivnika koga ne može da dohvati. U ratu u kome je Japan, gospodar Koreje, Mandžurije i polovine Kine, igrao, u odnosu na Zapad, ulogu kopnene sile, često je isticana tendencija Japanske armije čije ambicije nisu izlazile iz okvira nastojanja da se taj kopneni posed očuva i eksploatiše i podvlačila se suprotnost između te tenden-

cije i tendencije mornarice koja je svoje napore usmeravala u pravcu južnih mora. Nisu japanski admirali na kraju dospeli u blizinu Australije i Novog Zelanda samo zato što bi im anektiranje nekoliko hiljada urođenika na sve udaljenijim arhipelazima pričinjavalo neko zadovoljstvo; to je bio stvarno neophodan uslov da se spokojno vlada Mandžurijom, zemljom koja je za čitav jedan vek bila dovoljna da se podmire potrebe velikog priraštaja japanskog radnika i seljaka. Navlačeći čizme svojih prethodnika, sovjetski generali će neminovno morati da pribegnu istim pomorskim pothvatima da bi zaštitili svoj kopneni posed.

Rat u Koreji dokazao je još jednom nemoć kopnene sile pred tim ostrvskim redvijima u kojima se organizuje otpor protiv njenih dominatorskih pothvata.

Potreba da se okupiraju ostrva sa kojih se kontinent kontroliše jasna je i onome ko gospodari kontinentom. Hitler je te iste uslove morao da ispunji u Evropi. On je morao da okupira Lofotska Ostrva, danska, holandska i anglo-normandska, sva ostrva duž francuskih obala od Uesana do Korzike, sva na Jadranu i Jegejskom Moru, pa i Krit. On je ustuknuo pred teškoćom koju je pretstavljalo iskrcavanje na Britanska Ostrva i Maltu. Ali „nosač aviona usidren prema Evropi”, kao i britanska tvrđava u Sredozemnom Moru, dokazali su da je nemoguće biti bezbedan na okupiranom kontinentu dok se ne ovlada svim susednim ostrvima.

Tu potrebu isto tako dobro shvataju na Dalekom Istoku, SSSR i Kina, kao što ju je shvatao i Japan. Protesti Sovjetskog Saveza protiv održavanja američkih baza na Okinavi i u Japanu, kao i nastojanja Kine da svoju kontrolu proširi i na Formozu, iako je više od pola veka mogla bez nje, dokazuju da komunistički imperijalizam

shvata svu ozbiljnost ove opasnosti, kao što su je shvatali i njegovi prethodnici.

Podređenost kopnene sile u borbi koju vodi protiv pomorske sile oko prevlasti nad tim po njenu sigurnost bitnim elementima u tome je što su njoj potrebna sva ta ostrva, dok je pomorskoj sili dovoljno samo njih nekoliko. Činjenica da je Osovina okupirala sva ostrva Sredozemlja osim jednog nije ipak bila dovoljna da obezbedi Hitlerove i Musolinijeve afričke ambicije dokle god je Velika Britanija mogla i sa tog poslednjeg ostrva i dalje da kontroliše njihove prekomorske veze.

To postaje na Dalekom Istoku još komplikovanije usled niza arhipelaga koji jedan od drugoga leže na udaljenosti dometa avijacije, a koji neminovno mame, sve dublje i dublje prema pučini, svaku kopnenu silu kojoj je stalo do svoje sigurnosti. Sve dotle dok se ne okupira Japan, ne može se biti potpuni gospodar u Primorskim oblastima. Ali kako držati Japan, a nemati kontrolu nad Okinavom i Ivošimom? I tako, korak po korak, dođe se na kraju do toga da se na Solomonskim Ostrvima iscrpi i poslednja snaga jedne carevine od 400 miliona podanika.

Prostranstvo na kome su ostrva Pacifika rasuta čini očigledno nemogućim jedan pothvat koji bi i bez toga bio veoma težak. Osvajanje, a kasnije odbrana jednog ostrva kao što je Malta, bilo je pothvat koji je zahtevaо napor na kakav Hitler, u trenutku kada je napredovao prema Volgi i Kavkazu, nije mogao da pristane 1942 godine, ali pothvat koji nije bio nesrazmeran u odnosu na ona sredstva kojima je Nemačka raspolagala 1941, kada je bila na vrhuncu svoje moći. No, ukoliko osvajanje nekog arhipelaga, u trenutku kada se na dotičnom području raspolaze lokalnom nadmoćnošću u vazduhu, pretstavlja pitanje savlađivanja postojećih teškoća u tom trenutku,

pitanje kasnije odbrane tog arhipelaga, kad se desi preokret u odnosu snaga, prevazilazi mogućnosti kojima raspolaze zaraćena strana primorana da svoje garnizone rasporedi na svim ostrvima tog arhipelaga, i na svim arhipelazima ogromnog okeana. Dobro strategisk rešenje bilo bi: jedno jedino ostrvo, kao Malta, ili po jedno ostrvo u svakom arhipelagu, kao Guam u Marijanskim Ostrvima juče, a kao Okinava u arhipelagu Riju Kiju danas. Međutim, to rešenje podesno je samo kada je u pitanju ofanživa protiv kontinenata, ali nikako ne odgovara defanzivnim planovima onoga koji taj kontinent želi da zaštitи od ekspedicija koje dolaze s mora.

Iako Moskva nije uvek, a pogotovo u Koreji, shvatala teškoće poluostrvskih operacija, ona je ipak pažljivo izbegavala sve što je moglo da je navede na ostrvske operacije slične onima kojih se bio latio njen prethodnik. Nikakav napad nije izvršen ni na baze na Okinavi ni na one u Japanu iz kojih su svakodnevno polazile ekspedicije vazduhoplovnih snaga koje su parirale svaki napor suvozemnih protivničkih snaga na Poluostrvu. Štaviše, čak i sve one akcije koje se nalaze na pola puta između onoga što se naziva hladnim ratom i pravoga rata, a u kojima se komunistički upravljači neobično odlikuju, tako su podešene i odmerene da Ujedinjene nacije ne mogu u njima da nađu nikakav povod da svoje operacije prošire i na pomorsko područje. Osećaj inferiornosti kopnene sile pred tim bazama i pred tim flotama, koje čine jalovima sve njenе skupocene pothvate, može da se oceni i prema onim protivakcijama koje je ona mogla da učini protiv tih baza i tih flota, a od kojih se ipak uzdržala.

Koristeći zaklon koji im pruža njihovo mandžursko „svetilište”, komunistički avioni bili su upotrebljeni protiv vazdušnih ekspedicija u Severnoj Koreji, a zatim,

ali već sa manjim uspehom, i protiv suvozemnih snaga Ujedinjenih nacija. Ali oni nisu izvršili nijedan napad na neki ostrvski ili pomorski cilj. Komunistički „džepni bombarderi“ bombardovali su Seul. Ali nijedan od njih, pa čak nijedan „Mig-15“ sa pomoćnim rezervoarima za operacije na velikoj udaljenosti, nije stavio na probu radarsku mrežu za otkrivanje i mrežu odbrane japanskih baza. Isto tako, nijedan od njih nije uznemiravao ni one mnogobrojne, manje ili više dobro naoružane brodove koji krstare duž obala Koreje, u Japanskom i Kineskom Moru, a koji su dobro znali da su izloženi jedino opasnosti od mina ili vatrenih obalskih odbrana ako se ovoj malo više približe.

Tako široke ruke kada je u pitanju snabdevanje severnjaka, a zatim i Kineza, odličnim suvozemnim i vazduhoplovnim materijalom, Moskva tu darežljivost nije pokazala i u pogledu podmornica. Ona isto tako nije primila ni onu staru i neospornu sposobnost ruske mornarice u oblasti minskog rata da bi, koristeći metode koji ne zahtevaju ni vazdušnu ni pomorsku nadmoćnost, postavila u vode Japana svoje mine, o čijoj efikasnosti najbolje svedoči ono višemesečno čišćenje koje je posle zauzimanja grada moralno da bude sprovedeno u luci Vonsana pre nego što je u nju mogao da uplovi prvi brod Ujedinjenih nacija.

Moskva i njeni sateliti nisu zaboravili kako su malo uspeha imali njihovi pokušaji u pomorskoj oblasti ratovanja u toku rata u Španiji. Oni se sećaju kako su tada sovjetski teretni brodovi nestajali bez traga u Sredozemnom Moru i kako je napad iz vazduha, koji su izvršili na jednu nemačku džepnu krstaricu, koja je bila dodeljena jednoj nacionalističkoj luci, doveo do takvih represalija bombardovanjem da su odmah bile presećene sve vladine pomorske operacije. Uzdržljivost koja se u Koreji ispoljava

u pogledu pomorskih operacija, koje mogu da imaju ne povoljan ishod po komunističke pomorske veze i luke na Dalekom Istoku, izražava zabrinutost Moskve i njenih satelita kada je u pitanju more. Oni pristaju na rizik da mandžurski industrijski centri budu porušeni. Možda to čak i žele samo da bi protivnika što dublje privukli na kontinent. Ali se zato dobro čuvaju da sami budu izmamljeni na morskou pučinu. Brod pretstavlja za vojne snage Ujedinjenih nacija isto tako neprikosnoveno svetilište kakvo je Mandžurija za komunističku avijaciju.

Ujedinjene nacije oduprle su se uvlačenju u unutrašnjost kontinenta isto tako energično kao što su se njihovi komunistički protivnici oduprli izmamljivanju na pučinu. Pošto se posumnjalo da on tu opasnost ne vidi, Makartur je morao da ustupi mesto onima koji će u tom pogledu biti poslušniji.

U odvratnosti koju saveznici Sjedinjenih Država pokazuju prema proširenju operacija u Koreji i na Kinu, nije baš uvek lako razaznati čisto vojničke razloge od njihove obične opreznosti; Francuska i Velika Britanija neprestano su ponavljale savete kako treba biti oprezan kako u prvim danima po izbijanju sukoba tako isto i prilikom prelaska 38 uporednika i napredovanja ka reci Jalu. Stav pretsednika Trumana, koji ne može biti osumnjičen za malodušnost, mnogo bolje obeležava granice mudrosti u vođenju rata. Linija primirja povučena na jednoj od najkraćih linija koje popreko seku poluostrvo, što ipak omogućava da nad velikim centrima Severne Koreje i dalje lebdi opasnost čije je dejstvo neprijatelj već imao prilike da oceni, prilično tačno označava mesto ravnoteže između mora i kopna na poluostrvima.

Treba li na osnovu toga zaključiti da su i one manje udaljene ekspedicije u koje je Makartur rizikovao da

bude uvučen bile predodređene da dožive isti neuspeh kao i njegovo napredovanje prema Jalu? Da li na polupustinjskim, zaledjenim ili žarkim prostranstvima svoga kontinentalnog poseda kopnena sila uživa isti imunitet koji uživa pomorska sila zaklonjena iza nekoliko desetina svojih arhipelaga i nekoliko hiljada kilometara okeana?

Nikakav odgovor ne može biti dat a da se u obzir ne uzmu i sredstva koja se pritom stavljuju u dejstvo. Dokle god budu vođene ekspedicije u dubinu kontinenta, kao ona Makarturova ka Jalu, prema načelima koja se od Hitlera, Napoleona i Karla XII nisu nimalo izmenila, njih očekuje isti neuspeh. Na kopnenom ratištu, i pored ono nekoliko aviona koji prate ili prethode suvozemnim snagama koje se nikako ne odvajaju od svog tradicionalnog naoružanja, sredstva koja pomorska sila upotrebljava u akciji isto tako su malo prilagođena uslovima borbe kao i sredstva kojima raspolaže kopnena sila koja je nesposobna da iskoristi preim秉stva središnjeg položaja i manjih razdaljina.

Hitler i Staljin primenili su prilikom osvajanja, odnosno prilikom oslobođanja Evropske Rusije, isti metod frontalnog potiskivanja neprijatelja, praćen okupiranjem teritorije. Makartur, o čijem se rukovođenju operacijama može da govori samo pohvalno sve do njegove poslednje ofanzive, smatrao je da će učiniti dobro ako ovu dvojicu imitira da bi završio osvajanje Severne Koreje. On je, štaviše, nameravao da sa nekih dvanaestak divizija posedne granicu dugačku oko 1.000 kilometara, dok su njegovi prethodnici raspolagali sa po dve do četiri stotine divizija za posedanje jedva nešto dužih frontova. Zaključak koji je Klauzevic izvukao iz rata 1812 godine važi za sve teritorije koje se danas nalaze pod komunističkom dominacijom: „Rusko carstvo nije zemlja koja se može

osvojiti prema poznatim pravilima, tj. okupirati. Snage kojima raspolaže bilo koja od sadašnjih evropskih država nesposobne su da to učine, isto onako kao što to nije moglo da učini ni onih 500.000 ljudi koje je Napoleon za taj pothvat upotrebio".

Metodi „nepropisne“ dominacije kontinenta, oni metodi koji isključuju „okupaciju“, sadržavali su, prema Klauzevicu, samo jedno sredstvo — „unutrašnje razdore“. Ali je razvitak naoružanja ovu listu sredstava znatno pro- dužio. Pa ipak, nijedno komandovanje koje je imalo mo- gućnost da tim sredstvima pribegne otkako im je vazduhoplovna industrija stavila ta sredstva na raspoloženje, nije ni pokušalo da se osloboди jarma tradicije.

Čisto vazduhoplovna akcija, ona akcija strategiske avijacije koja je imala toliko uspeha protiv Nemačke i Japana, nije ovde nikada bila ozbiljno primenjena da bi rasteretila suvozemne snage bačene u dubinu kontinenta. Japansko komandovanje, iako se borilo pod idealnim uslovima protiv neprijatelja koji nije imao ni avijaciju za presretanje ni protivavionsku artiljeriju, ipak je radije sve dublje i dublje zalazilo u Kinu, sve do onoga dana kada je, svesno svoje nemoći, izvršilo samoubistvo stu- pajuci u Drugi svetski rat. Hitler je iznurio svoje vojno vazduhoplovstvo na Istočnom frontu u taktičkom poma- ganju svojih armija umesto da mu je poverio strategiske zadatke u oblasti Bakua i Urala.

Makarturu treba priznati zaslugu da je pomišljao i na strategiske operacije protiv mandžurskih centara, ali tek pošto je uvideo teškoće na koje je naišao na zemlji.

Pod uslovima nekadašnje ruske privrede, napad iz vazduha na unutrašnjost evroaziskog kontinenta naneo bi štete jedino saobraćaju. Pod današnjim uslovima sovjetske privrede dejstvo takvog napada proširilo bi se na

značajan deo industrijske proizvodnje; stanovništvo *Heartland-a*, koje se utrostručilo od onog vremena kada je Mekinder počeo za njega da se interesuje, danas iznosi sto miliona stanovnika: u SSSR-u, otkako je završen petogodišnji plan 1946—1950 godine, samo 51% ukupne industrijske proizvodnje dobija se baš sa onih sovjetskih teritorija koje spadaju u taj *Heartland*; ciljevi koji vrede da se na njih baci bomba umnožavaju se tamo istovremeno sa razvojem privrede.

Ali zato se — reći će neko — njihova zajednička izloženost napadu, i onako umanjena već samom udaljenosti, umanjuje sve više ukoliko ovi ciljevi zamenjuju one periferiske. Govoriti tako, znači ne voditi računa o bitnoj karakteristici tih veštačkih tvorevina. Svemoć komunističkog čoveka nad prirodom, ta krilatica sovjetske propagande, ima za protivtežu osetljivost tih tvorevina; ono što ruka jednog čoveka može da sagradi, to ruka drugog čoveka može još lakše da poruši.

U onim oblastima Zapadne Evrope u kojima je savremena metalurgija i rođena, potpomognuta izvorima koji su ležali pod zemljom i postojanjem vodenih, pomorskih i rečnih puteva, razmena lorenske rudače i koksa iz Rura — koja se yrši Rajnom — jedva da bi mogla biti poremećena čak i atomskom bombom; onih 2.000 kilometara sibirske pruge, kojom se u suprotnom pravcu prevozi ruda iz Magnitogorska i kameni ugalj iz Staljinska, mnogo su, međutim, osetljiviji na bombu, čak i onu običnu.

Gigantski plan o skretanju voda Oba i Jeniseja prema Aralskom i Kaspiskom Moru povratiće privredi jedan deo pustinje Srednje Azije, deo koji će, kako se tvrdi, hraniti sto miliona duša i istovremeno udvostručiti sadašnju proizvodnju, hidrauličku i termičku, električne energije SSSR-a. Atlantske nacije bi trebale da požele da se ovaj

tako pacifistički projekat samo što pre ostvari, jer on kao da je baš pažljivo izrađen tako da pod njihovu kontrolu stavi polovinu poljoprivredne i energetske proizvodnje njihovog eventualnog protivnika; dve obične bombe, bacene u blizini tundre, bile bi za ovo dovoljne. Jer, dok su američke velike vodene brane gigantske po svojoj visini i debljini, tako da bi ih jedva mogla srušiti atomska bomba, sovjetske brane su gigantske samo po dužini koju imaju. „Ostaje nam još malo posla da posvršavamo”, govorio je Staljin oduševljen svojim planom o preobražaju prirode... Da postanemo gospodari nauke. A kada i to budemo postigli, mi ćemo krenuti takvim poletom: o kome se danas ne usuđujemo ni da sanjamo”. U tom pogledu se vojna veština slaže sa privredom. Nikada još takvi ciljevi nisu bili pruženi ljubiteljima grandioznih ritmova na planu uništavanja.

Heartland je bio pošteđen kako vazdušnodesantnih ekspedicija, tako i rušenja iz vazduha. To ne znači da je značaj tih akcija prenebregnut; o njima, iako samo u oblasti fikcije, govori i jedan specijalan broj časopisa *Collier's* koji prikazuje uništavanje sovjetskih atomskih bombi, koje tobože vrši jedna na Ural spuštena jedinica „komandosa”, pri čemu tu akciju prikazuje kao odlučujuću po ishod rata 1952—1955. Ali, činjenica je da ni Crvena armija, koja se međutim između 1935 i 1939 isticala svojim masovnim spuštanjem padobranaca na manevrima koje je tada izvodila, a ni Nemci, koji su se time inspirisali od Norveške do Krita, nisu na Istočnom frontu pribegavali ovim borbenim metodima.

Na unutrašnjim prostranstvima Evroazije vazdušnodesantna ekspedicija zamenuje nedostajuće suvozemne snage, jer ne zahteva okupaciju u kojoj Klauzevic vidi prvu slabost osvajača. Da bi na najistaknutijem vrhu

podržavali tamo postavljenih 250.000 fon Paulusovih vojnika koji su se borili u Staljingradu, na bokovima je čuvalo stražu oko četiri miliona ljudi; četiri dalja miliona obezbeđivalo je transporte i vodilo je borbu sa partizanima na teritoriji koju su oni prvi bili osvojili. Vazdušno-desantna divizija, koja bi došla da uznemiri ili da osloboди rudare koji vade zlato na Leni, ribare na Bajkalu ili radnike samarkantskih predionica, ne zahteva da je trideset drugih divizija štite ili opslužuju. Ona bi svoj zadatak završila i dotično područje napustila pre nego što bi protivnik imao vremena da prikupi snage koje su mu potrebne da na nju izvrši protivnapad.

Teškoće na koje u ovakvom načinu borbe nailazi kopnena sila ne potiču jedino od dužine njenih obala koje su nekada bile jedina njena slaba tačka, već i od beskrajnosti teritorija koje danas ugrožava vazdušni desant. Tome treba dodati i sam sklop suvozemnog ratišta koji, i pored svog prostranstva, takođe, znatno olakšava napad, a ometa odbaranu. Divizija takozvanih *Chindits*-a generala Vingejta (Wingate), snabdevana u džungli Burme pomoću aviona, držala je u škripcu brojno mnogo jače japanske snage. A vazdušnodesantne trupe koje bi bile spuštene na Altajske Planine ili u sibirsku šumu našle bi tamo isto takvo skrovište. Njih bi bilo veoma teško pronaći ukoliko bi dejstvovale samo pomoću teleupravljanog oruđa koje bi bilo spušteno zajedno s njima, a koje bi oborilo po neki avion za presretanje ili pak zasulo parčadima radnike koji izlaze iz neke fabrike koja je od tog mesta udaljena pedeset ili sto kilometara.

Posle pomenute ekspedicije generala Vingejta materijal koji odgovara potrebama ovakvih operacija znatno je usavršen. Helikopter koji je u Koreji isprobao u okviru taktičkog iskrcavanja, kao i jurišni transportni avion,

izrađen da bi spuštao ili dizao veće terete i prenosio ih na veće udaljenosti služeći se pri tome tek nešto malo uređenim letilištima, danas se već seriski proizvode. Individualni helikopter na mlazni pogon, koji prazan teži 60 do 100 kilograma, ispituje se na letilištima Američke armije i mornarice. Avion konvertoplan, koji bi objedinio preimrućstva oba ova tipa aparata, već se konstruiše.

Razvitak naoružanja, koje je istovremeno lakše, preciznije i moćnije i koje je prilagođeno uslovima vazdušnog transportovanja, napreduje uporedno sa gore navedenim usavršavanjima. Individualno raketno oruđe uspešno zamenuje u bliskoj borbi teški protivtenkovski top koji je bio glomazan i zahtevao ekipu poslužioca. Njegovo kumulativno punjenje probija isto onako uspešno i beton bunkera kao što probija i oklop tenka. Položeno gađanje bes-trzajnog topa dopunjava ubacno gađanje bacača, i to na dometu koji prevazilazi čak i ono što se početkom stoleća zahtevalo od poljske artiljerije; a ako je baš potrebno da se uštede i onih dvadeset kilograma koliko teži njegov lafet ili njegovo pločasto postolje, onda se iz njega može gađati i preko ramena, kao što se i iz bacača može gađati ispod miške.

Nov način vođenja operacija u unutrašnjosti Evro-azije nije potrebno iznalaziti, treba samo uopštiti jednu u manjim razmerama već oprobanu taktiku — vazdušno iskrcavanje. Vazdušni desant treba da bude usvojen kao normalni način borbe čitave armije od nekoliko stotina hiljada ljudi. Materijal je, kao i uvek, već davnو pretekao taktiku. Helikopter i transportni jurišni avion, koji su za ovaj vid borbe neophodni, ne razlikuju se mnogo od aviona Sikorski „XR-4“ i Junkersa „JU-52“ koji su leteli već pre deset ili dvadeset godina. Mogućnosti kumulativnog punjenja u pogledu probijanja betona zapažene su već

prilikom prvih opita, ali, dok su nemački artiljeri odbijali 1938 godine da to punjenje usvoje kao protivtenkovsko sredstvo, njihovi pioniri su ga primili za dejstvo protiv utvrđenja; oni su ga primenili već 1940 godine prilikom napada na for Eben-Emaël. Prvi bestrzajni top za vazdušnodesantne trupe bio je jedan nemački model iz 1939 godine; prva protivtenkovska raketa približno je isto toliko stara, jer su je Rusi upotrebljavali kao avionsko oruđe još 1941 godine.

Prevrat koji tek što nije nametnula kombinacija ovog suvozemnog i vazdušnog materijala ne zavisi od daljeg tehničkog progresu. Potrebno je još jedino savladati uobičajenu odvratnost vojnih ustanova, pa i onih najnovijih, prema svakoj promeni. Paradoksalno je, ali za razvitak vazdušnodesantnog ratovanja najveću prepreku pretstavljaju baš neograničene mogućnosti avijacije. Samo u toku od deset godina padobranac i njegova mašinka dobili su avion od četrdeset, a zatim i onaj od osamdeset tona, koji već nosi kako srednji tenk, tako i top od 155 mm; koliko sutra oni će već zahtevati da ih prate teški tenk i haubica za taktička atomska dejstva. Avijatičar će se sa istom odlučnošću usprotiviti helikopteru, onom na mlaz — individualnom, koji će vazdušni domen prepustiti pešadiji, kao što će se artiljerac usprotiviti bestrzajnom topu iz koga se puca preko ramena, smatrajući da to oruđe odaje tajnu balistike srednjih kalibara.

Nije puki slučaj pojava da su konstruktori konvertoplana i helikoptera na mlaz naišli na prvi predusretljiviji prijem baš kod američke mornarice. Prve vazdušnodesantne trupe koje u stepama, šumama i pustinjama Azije budu nasledile hordu koja je nekada tamo gospodarila, neće biti plod saradnje između neke suvozemne i neke vazduhoplovne komande koje su odbacile svoja pre-

dubđenja. Treba pre očekivati da te trupe poteknu baš od mornarice, koja će, nezadovoljna što je isključena iz „strategiskih“ zadataka, u tom smislu preobraziti svoje pomorske strelce. Zar ona, uostalom, nije dužna da tu pouku pruži onima koji nikako ne uspevaju da se izvuku iz najsuvozemnijeg od svih vojnih pitanja, a u zamenu za lekciju koju su nemačka avijacija i armija dale svima mornaricama kada je Krit pao pred snagama čiji se pomorski materijal svodio na flotile ribarskih brodića?

Kontinentalna asimetrija

Rat u Koreji daće kako sledbenicima Mekindera tako i sledbenicima admirala Mahana izvesne precizne podatke o tome do kojih se granica proteže stvarna moć njihovih omiljenih sila.

Sudeći prema teškoćama na koje su i kopnena i pomorska sila naišle u Koreji, kada je trebalo da тамо primene vojni napor dve polovine sveta kojima one, kako se to smatra, upravljaju, izgleda da je za izvesno vreme isključeno da bi jedna od njih mogla da zavlada celinom; nije potrebno pribegavati razlozima vojne geografije da bi se to objasnilo.

Cinjenica da su Moskva a zatim i Peking izabrali Korejsko ratište kao da je potvrdila slabosti kopnene sile na tim poluostrvima na kojima se ona već tako često iznuravala. Ovo nije moglo biti prikazano na očevidniji način nego pojavom da je dve stotine miliona Rusa i četiri stotine miliona Kineza moralo da odustane od namere da iz Koreje protera onih desetak divizija koje je Zapad тамо uputio. Kako mostobrani na kopnu, tako i ostrvski redviji na Okinavi i u Japanu, koji su te mostobrane pomagali, uspeli su da se odupru napadima. Ukoliko, ovde prime-

njen onaj Rostopčinov *crescendo* i gubi od svoje rečitosti, on ipak ostaje tačan: nepobedivi na Jalu, gospodari Moskve i Pekinga nešto još i znače kod Seula, dok su pred Fusanom sasvim osrednji.

Naizmeničnost uspeha i poraza Ujedinjenih nacija iznenadila je gotovo u istoj meri i njihovo komandovanje i njihovu javnost. Iz onih zabrinutosti ispoljavanih avgusta 1950 kada su severnjaci prilikom svakog svog napada probijali front redvija i iz onog optimizma koji je zavladao između iskrcavanja kod Inčona i prvih dodira na Jalu, a zatim i iz onog strahovanja koje je pratilo naglo povlačenje, koje je usledilo po stupanju u akciju kineskih dobrovoljaca, može se sa sigurnošću zaključiti da pomorska sila raspolaže takvim mogućnostima za intervenciju koje ni ona sama uvek ne naslućuje, što joj ipak ne dopušta da veruje da bi joj te mogućnosti dozvolile i preterano skupo frontalno potiskivanje protivnika u unutrašnjost.

Možda će se oni koji su se odlučno opredelili ili za more ili za kopno ipak složiti kad uvide da i more i kopno imaju i preimljstva i nedostatke koji danas stvarno potiču iz trećeg elementa, iz vazduha koji se nad njima nalazi. Ako bi pomorska sila izgubila nad poluostrvima svoju nadmoćnost u vazduhu, otpor koji se pruža u jednom redviju kao što je Fusan ubrzao bi se pretvorio u isto onako katastrofalno ukrcavanje kao što je bilo ono kod Denkerka. Ako bi njeni avioni, našavši se na nekom višem stepenu slabosti, prestali da iznad Japana, Okinave i Formoze protivstavljuju onu barijeru koja je protivnika nagnala da odustane čak i od samih pokušaja da tamo interveniše, onda bi ova ostrva veoma brzo doživela sudbinu Krita. Ali, zar kopnena sila ako i dalje bude razgranjavala i unapređivala svoju vazduhoplovnu industriju neće moći da postane ta koja će prodreti do samog srca protivničkih

poseda i da ga tamo pogodi istim sredstvima koja on upotrebljava protiv nje?

Amerika je veoma srećno zaštićena već samim svojim geografskim položajem, koji je sasvim različit od onoga u kome se nalazi njen protivnik. Stari kontinent, od Špicberga do Kurilske Ostrva, ograđen je pojasmom tako mnogobrojnih ostrva i arhipelaga da gospodar Evroazije ne može ni da pomišlja na mogućnost da ih zauzme i posedne sve do jednoga. Novi kontinent nema tog pojasa, koji iščezava u Tihom Okeanu i u južnom Atlantiku, dok se u severnom Atlantiku svodi samo na Novu Zemlju, Bahame i Antile, na ostrva koja su i brojno, a i po svome prostranstvu prilično slaba da bi se mogla držati, čak i kada bi se platila visoka cena takvog pothvata. Razlika je već manja kada se radi o Arktiku. Ona opravdava pažnju koju polarnim zemljama poklanjaju i Sjedinjene Države i SSSR. Ali udaljenost tih zemalja od demografskih, industrijskih ili poljoprivrednih centara oba kontinenta umanjuje njihov značaj.

I tako, mogućnost okupiranja izvesnog broja ostrvskih baza, sa kojih bi polazile vazduhoplovne ofanzive i ometale spokojno iskorišćavanje izvesnog kontinenta od strane njegovog gospodara, nedostaje onome ko bi protiv Amerike htio da primeni one ratne metode koje njoj stoje na raspolaganju protiv Evroazije. Ljubitelji donošenja konačnih zaključaka misle da mogu, posle Mahana koji je spas bele rase vezao za sudbinu pomorske imperije, da se dive toj samim proviđenjem darovanoj zaštiti, koja civilizaciju brani od varvarstva. Kontinentalna asimetrija je takođe jedno od onih ništa manje samim proviđenjem datih preim秉stava iza koga i njima dobro zaštićena neka nova Vizantija može s one strane Atlantika, da izgradi takvo uporište koje će joj omogućiti da u toku narednih deset stoljeća odbija sve azijatske nalete.

GLAVA III

STRATEGISKI MANEVAR

Od Makarturovog povlačenja u julu i avgustu 1950 pa sve dok kinesko-korejsko komandovanje nije, počev od drugog polugođa 1951, izvršilo stabilizovanje fronta, rat u Koreji je obilovao primerima teških ili kritičnih situacija koje su rešavane manevrom. Veliki je broj generala koji smatraju da svoje neuspehe, pa čak i poraze, mogu da pravdaju time što su njihove armije bile brojno slabije, što obuka njihovih trupa nije bila na visini, što nisu imali dovoljno materijala, tako da nikad ne bi trebalo prestati sa razmišljanjem o uspesima onih operacija u toku kojih je sve te nedostatke uspevao da nadoknadi jedino rad samog komandanta.

Makarturov manevar u povlačenju

U nedelju 25. juna 1950, u 4.00 časa izjutra, Severnokorejska armija prešla je 38 uporednik. Već sutradan borba se vodila u predgrađima Seula, a Južnokorejska vlada evakuisala je svoju prestonicu. „Američka pomoć stiže isuviše kasno”, izjavio je pretsednik Singman Ri, „teško je ma šta spasti”.

Sigurno je da američka pomoć nije dobila vid neprelaznog zastora koji je odmah postavljen između osvajača i utučenih upravljača napadnutog naroda, kojima bi takav

zastor dao vremena da se pribjeru. Istorija ne pruža primer tako brzog dejstva, pa ni zamena parobroda avionom neće tu moći ništa da izmeni.

Reakcija je bila, međutim, dosta brza. Već 27 juna, pretsednik Truman je objavio intervenciju američke mornarice i avijacije. A već 30 juna, on je odlučio da angažuje i suvozemne trupe. Prvi bataljon 24 divizije iskrcao se istog dana iz aviona u Fusantu.

Severna vojska nije u rat stupila ni sa naročito velikim brojnim stanjem ni sa naročito mnogo materijala. Prve procene američkog Generalštaba govore o 35.000 ljudi i 80 tenkova; ali je već posle deset dana isti Generalstab ove brojeve popeo na 50.000 ljudi i 100 tenkova da bi posle daljih pet dana javio novu procenu prema kojoj protivnik ima 75.000 do 90.000 vojnika koje potpomaže 150 tenkova i da je to ljudstvo raspoređeno u petnaest divizija od po 5.000 do 6.000 ljudi, koje, uostalom, još nisu sve angažovane.

Ali se sa nekim otporom Južne armije nije uopšte moglo računati. Prvi američki bataljon stupio je u akciju tek 5. jula, na po puta između Suvona i Tedžona, a američki tenkovi 10. jula, istočno od Tedžona. Na dan 18. jula, 24 divizija pojačana je 25 divizijom, koja se takođe iskrčala u Fusantu i 1 konjičkom divizijom, koja je puštena na zemlju neposredno u blizini fronta kod Pohanga.

Prema tome, u julu nije moglo biti ni govora o tome da se osvajač zadrži, i to u početku samo sa jednom, a kasnije sa svega tri divizije; jedini mogući manevar bio je manevar u povlačenju sa ciljem usporavanja napredovanja severnih snaga. Linija Hana pređena je 2., a linija Kuma 14. jula. Već 24. jula čitava zapadna obala bila je evakuisana, a linija fronta nalazila se poslednjeg dana meseca jula uglavnom 25 km zapadno od reke Naktong.

U pogledu brojnog stanja situacija je počela da se popravlja početkom avgusta. Prva pojačanja upućena iz Amerike, koja je pretstavljala 2 divizija, stigla su 31. jula; Korpus pomorske pešadije (*Marines*) stigao je za njima, 1. avgusta; a Makartur je 3. avgusta mogao da objavi da se pet obnovljenih južnokorejskih divizija, koje broje 40.000 do 50.000 boraca, nalaze na severnom frontu redvija, prema šest severnokorejskih divizija.

Ali tih deset divizija nije moglo držati front duži od 300 km, od Čindžua do Jongdoka, a protiv brojno nešto nadmoćnijeg protivnika koji je majstorski sprovedio svoju taktiku zaokružavanja. Na dan 3. avgusta opšte povlačenje američkih linija za 25 km već ih je na zapadu nanovo vratilo na Naktong; na severu su, međutim, nešto kasnije južnokorejske linije povučene, pod pritiskom neprijatelja, sve do Pohangskog uporednika.

Na taj način postavljen redvi oko Fusana, čija dužina fronta nije prelazila 200 km a površina 9.000 km^2 , bio je od početka avgusta do 15. septembra cilj sve brojnijih napada Severnokorejaca. Bitka na Naktongu otpočela je 6. avgusta i reka je na više mesta pređena. Prvi značajni američki protivnapad izvršio je Korpus pomorske pešadije, i tako došao u Čindžu, koji je ubrzo zatim morao biti napušten. Ali je napredovanje na Masan i Fusan bilo ipak zaustavljeno. 15. avgusta sedam severnokorejskih divizija, koje su bile grupisane ispred Tegua na frontu dugom 35 km, ozbiljno su ugrožavale privremenu prestonicu; na dan 16. avgusta, oko stotinu *Supertvrđava* bacilo je na četiri od tih sedam divizija koncentrisanih na nekim 50 km^2 1.000 tona bombi; napad severno od Tegua, koji su 17. avgusta izvršile tri divizije, bio je zaustavljen i komunističke trupe držane su u šahu na svim frontovima.

Pošto je na centru pretrpelo neuspeh, severno komandovanje je u toku poslednjih dana avgusta opet izvršilo jače napade na južno i istočno krilo. 1 septembra bitka je na svim frontovima bila u punom jeku, dok je u južnom luku reke Naktong i ispred Masana započeta velika ofanziva. Još jedna ofanziva, ovoga puta između Tegua i Pohanga, počela je sa uspehom 3 septembra. Pohang je morao biti evakuisan već idućih dana, a u otvorenu brešu prodrlo je 60.000 ljudi. U istom trenutku obnovljen je i jedan žestok napad na Masan. Očekivalo se da će svakog časa pasti i već napušteni Tegu. Ali Severna armija nije više raspolagala rezervama koje su joj bile potrebne za eksploataciju svojih taktičkih uspeha. Svi napadi bili su zaustavljeni, a general Voker mogao je 13 septembra da izjavi: „Neprijatelj slabi. Ubrzo ćemo moći da krenemo napred”.

„Svi ratovi koji su se odlikovali oklevanjem”, piše Klauzevic, „imali su u načelu za cilj uništenje protivnika putem njegovih sopstvenih napora. Ovo načelo igralo je bitnu ulogu u velikom broju ratova, iako se to jedva spominje”. Na tu dugu listu takvih ratovanja biće upisano i Makarturovo ratovanje od 25 juna do 15 septembra 1950 godine.

Isto onako kao što je Hitler umirivao nestrpljenje Nemačke saopštavajući prvo da je Staljingrad već upola zauzet, a zatim da su zauzete tri četvrtine i, najzad, i svih sedam osmina, tako su i severnokorejski ratni izveštaji objavljivali s vremena na vreme potankosti o tome koji je deo zemljišta i koji deo stanovništva „osloboden od kapitalističkog jarma” zahvaljujući herojskim naporima „Narodne armije”; a prilikom poslednje ofanzive te „Narodne armije” bilo je tako oslobođenog zemljišta preko 95%. Onih poslednjih 5% nikada nije moglo biti osvojeno.

Prvih dana operacija, Makartur je imao da se bori sa teškim problemom zaustavljanja jedne brojno jake armije, očeličene time što su u nju bili uključeni i elementi koji su se već borili u Kini, a ohrabrene pobedama izvojevanim nad Južnokorejskom armijom koju je razbila već na samoj granici, i pritom snabdevane materijalom koji je sigurno vredeo koliko i američki topovi i tenkovi. Tući odlučnu bitku pod takvim uslovima i sa tek iskrcanim jedinicama od kojih je većina tek prvi put stupala u vatru, značilo je izlagati se onoj sudbini koja je u Belgiji snašla francusko-britanske armije, koje su u roku od tri nedelje delom zarobljene, a delom odbačene na more.

Manevr u povlačenju, kojim je Makartur otpočeo svoje ratovanje, jeste klasično rešenje slabijeg protivnika.

Da ne pominjemo druge primere već samo one iz Drugog svetskog rata, potsetićemo da su u Libiji svi glavnokomandujući, počev od Vavela pa do Romela, pribegavali tom manevru od prvog dana operacija pa sve dok i poslednje trupe Osovine nisu bile potisnute u Tunis, trudeći se pritom da neprijatelja iznuravaju a njegove udarce izbegavaju. Na Istočnom frontu su Staljin, a zatim i Hitler, baš taj način ratovanja uzeli za osnovu svojih operacijskih planova. Keselring je samo tako radeći mogao da se održi čitave dve godine na Italijanskom poluostrvu. Jedini front na kome Hitler taj manevr nije htio da usvoji bio je u Normandiji, gde je svojim trupama zapovedio da pre izginu na mestu nego da otstupaju, ali je usled toga doveo sebe na ivicu ponora i u roku od mesec dana izgubio na tom frontu gotovo čitav milion ljudi koliko ih je imao angažovanih u Francuskoj.

Treba praviti razliku između manevra u povlačenju i otsudne odbrane (bez namere na otstupanje), koju već

sam njen naziv dovoljno definiše, kao i između manevra u povlačenju i povlačenja pod zaštitom zaštitnica koje ima za cilj da se glavne snage oslobole neprijateljskog pritiska i sačuvaju.

Manevar u povlačenju, pothvat koji se preduzima svojevoljno i smišljeno, ima za cilj da neprijatelju pruža uzastopne otpore, a zatim da snage koje te otpore pružaju odmah izvuče iz dodira sa protivnikom, a sve to radi dobijanja u vremenu ili pak radi navlačenja neprijatelja na neki unapred izabran teren. Takav manevar zahteva, dakle, niz borbi u kojima se angažuje glavnina snage, a ne samo neka njena zaštitnica. Makartur je takvom manevru pristupio već 5 jula upotrebljavajući u njemu sve one prve trupe kojima je raspolagao sutradan po padu Suvona, a zatim i svoju 24 i 25 diviziju, 1 konjičku diviziju i Korpus pomorske pešadije koji mu je bio poslat iz Sjedinjenih Država. Ovaj manevar u povlačenju bio je kombinacija između napuštanja prostranih zona bez ikakve borbe uopšte, kao što je to bio slučaj sa čitavom zapadnom obalom Koreje, pružanja žestokih otpora u drugim sektorima, kao kod Jongdoka i Pohanga, i protivnapada, kao što je bio onaj koji je Korpus pomorske pešadije doveo iz Masana u Čindžu.

Manevar u povlačenju i defanzivne borbe u redviju kod Fusana bili su od presudnog značaja za uspeh koji će nastupiti potom. Baš u trenutku kad je zapadna javnost bila zabrinuta napredovanjima koja nisu mogle da zaustave ni one iz Amerike otkopštale divizije ni sav onaj materijal koji se gomilao na kejovima luke u Fusantu, sudbina severnokorejske ofanzive rešena je iznurenosću armija koje su je vršile.

Od Inčona do Jalu

Situaciju je stvarno preokrenulo, 15 septembra, iskrčavanje u Inčonu onih 40.000 ljudi, među kojima i jedne jedinice tek prispele iz Sjedinjenih Država — 7 divizije. Prethodnice su već sutradan stigle u predgrađe Seula. Istovremeno je na frontu redvija otpočela opšta ofanziva sa težištem na pravcu Tegu-Seul, koja je naročito imala za cilj otsecanje čitavog jugozapadnog dela poluostrva. Na dan 22 septembra kraci obuhvatnih klešta nalazili su se — od Kumčona do Suvona — još na 160 km jedan od drugog; na dan 25 septembra — od Čondžua do Osana — na 40 km; a 26 septembra su se ta dva kraka spojila, baš u isto vreme kada je i Seul oslobođen. Pedeset hiljada severnjaka ostalo je opkoljeno u južnom džepu. „Protivnapad je završen”, objavio je Makartur 27 septembra, „počinje bitka za uništavanje”. A to isto je nedelju dana kasnije radio Pjongjang objasnio na svoj način rečima: „Severnokorejska armija povlači se na svim frontovima da bi obezbedila izvršenje novih zadataka”.

Bilo je dovoljno 15 dana da komunističke snage u Južnoj Koreji budu razbijene i pretvorene u partizane rasturene po planinama. Usledilo je osvajanje Severne Koreje, koje je bilo još mnogo lakše i koje je sproveđeno na način koji je pobedničke snage štedeo do maksimuma. Već 2 oktobra prešle su južnokorejske patrole 38 uporednik, a to su za njima, 8 oktobra, učinile i američke patrole. One južne trupe koje su isle duž istočne obale zauzele su 9 oktobra Vonsan; 19 oktobra u Pjongjang ulaze konvergentno sa raznih strana četiri kolone, američke, britanske i korejske; 21 oktobra spušteno je između Sunčona i Sukčona 4.000 padobranaca da presekutuju otstupnicu severnjaka koji su napuštali svoju prestonicu, a južnjaci su 26 oktobra izbili na mandžursku granicu severno od

Čosana gde su mogli, kako to kaže njihova ratnička pesma, da „operu svoje mačeve u Jalu”.

Prelazak u ofanzivu, koji se preduzima kad je protivnik već iznuren, isto tako je klasičan kao i sam manevr u povlačenju koji priprema taj prelazak u ofanzivu.

Ta pojava bila je redovna u toku poslednjeg rata kako posle svake italijansko-nemačke ili britanske ofanzive u Libiji, tako i na Istočnom frontu kod Staljingrada, a i na Pacifiku prema japanskoj armiji zaglibljenoj u džunglama Gvadalkanala i Nove Gvineje. Primer koji pruža Koreja pokazuje da nije potrebno napredovati nekoliko hiljada kilometara da bi se iscrpele snage koje vrše ofanzivu; onih 200 kilometara od 38 uporednika do Tegua bilo je u ovom slučaju dovoljno.

Preokret u odnosu snaga već je ostvaren u trenutku kada osvajač nastavlja da zadaje udarce kojima odbrana s mukom odoleva. „Ponet tokom događaja”, piše Klauzevic, „osvajač je prešao granicu ravnoteže, prekoračio tačku iza koje nastaje pad, a da to nije ni primetio. Podržavan moralnim snagama koje su naročito nerazdvojne od svake ofanzive, osvajač nalazi i pored sve iscrpljenosti da mu je lakše da napreduje nego da se zaustavi, sličan konjima koji neki teret vuku uzbrdo”. Kao ni Hitler, koji je nemačku armiju istrošio da bi osvojio i poslednju osminu Staljingrada, tako isto ni komandovanje severnokorejskih snaga nije moglo da odustane od onih napora koji su bili potrebni da bi se osvojila i poslednja dvadesetina Koreje. Već mnogo pre njene septembarske ofanzive, iznurenost Severnokorejske armije bila je nesumnjiva. Ali ona je morala da nastavi svoje ofanzive sve do potpunog iscrpljenja.

Severnokorejsko komandovanje i njegovi sovjetski savetnici nisu umeli da se odupru onoj privlačnoj snazi

koja je upropastila već tolike vojskovođe i Rusiju u tri maha spasla-pred Karлом XII, Napoleonom i Hitlerom.

Najjednostavniji ali i najskuplji vid protivofanzive jeste frontalno potiskivanje zavojevača do njegovih polaznih položaja. Taj vid u najčistijoj formi nalazimo na Zapadnom frontu od 1914 do 1918 godine, kao i na Istočnom frontu od 1943 do 1945. Ogromne žrtve koje je oslobođanje Francuske i Rusije nametnulo tada tim dvema zemljama, bile su od naroda tih zemalja ocenjene kao preterano teške. Ali tada niko uopšte nije mogao ni da shvati da se one mogu izbeći i da bi se pomorsko ili vazdušno iskrcavanje na obala Balticke takođe završilo ulaskom u Berlin, samo što bi to stalo mnogo jeftinije.

Manevr na pozadinu, koji je Seul predao u ruke Makarturovim trupama dok je Komunistička armija tapkala u mestu na reci Naktong, a koji je zatim tu armiju u ne redu odbacio natrag u Severnu Koreju, već je pothvat koji zahteva više veštine, ali je zato i ekonomičniji. To je pothvat sličan onome koji je oslobodio Zapadni Pacific i Američku armiju doveo u Tokio uz minimalne gubitke, ako te gubitke uporedimo sa ogromnim snagama koje je Japan na tom putu bio rasporedio.

Ovo poslednje iskustvo kao da je ukazivalo na to da manevr na pozadinu dolazi u obzir isključivo za ostrvske operacije u kojima se za ostrva vezuje njihov branilac koji nema prevlasti na moru, dok isto to iskustvo kao da nameće ono, daleko skuplje, frontalno potiskivanje kada su u pitanju kopnena ratišta gde nema mogućnosti da se opasno reagovanje protivnika protiv iskrcavanja sa mora ili iz vazduha spreči sa sigurnošću. Zaključak ipak nije izrično zabranjivao da se taj najduhovitiji i najekonomičniji manevr primeni i u operacijama na poluostrvima. Zar, uostalom Japan nije baš tako osvojio Malaju, pomoću

niza iskrcavanja u britansku pozadinu, iskrcavanja vršenih u skokovima kao kada se igra „janidžajes”, koja su ga u roku od dva meseca dovela u Singapur?

Isti metod je već septembra 1943 upotrebljen i u Italiji. Pored dva iskrcavanja, jednog kod Ređija (Reggio) a drugog kod Taranta, izvršenih na samom kraju poluostrva, izvršeno je i treće iskrcavanje koje je ugrožavalo pozadinu nemačkih snaga. Ali Keselring se tako brzo i tako snažno okrenuo protiv američkih snaga iskrcanih kod Salerna, da je savezničkom komandovanju za više od četiri meseca ubio volju da ponovi slične operacije. Nemački odgovor na iskrcavanje kod Anejia u januaru 1944 bio je još žešći, te je maršala Aleksandera definitivno odvratio od manevra na pozadinu; frontalno potiskivanje sa svim onim žrtvama i rokovima koje takav manevr nameće, bilo je uzrok što je ta operacija u Italiji bila najskupljia i najduža od svih savezničkih operacija na Sredozemlju.

Makarturov manevr je izrazito napoleonovski; baš tako je Imperator bacao na neprijateljsku pozadinu jedan detaširani korpus koji je imao zadatku da ugrožava otstupnicu neprijatelja, na koga bi Napoleon navalio svojim glavnim snagama čim bi manevr na pozadinu nagnao protivnika da otpočne sa povlačenjem. Iskrcavanje kod Inčona izazvalo je hitno povlačenje trupa koje su opsedale redvi, a za koje je njihovo komandovanje strahovalo da sada ne budu opkoljene. I tek što su otpočele povlačenje, primile su udar glavne ofanzive, koju je izvršilo desetak divizija grupisanih u samom redviju, koje su to povlačenje pretvorile u bekstvo.

Zašto je isti manevr, koji je u Italiji propao, uspeo u Koreji?

Da bi se postigao uspeh tim manevrom, avijacija mora efikasno da spreči pokrete u neprijateljskoj pozadini.

Preduzet po jednom isuviše ambicioznom planu, pošto je po njemu trebalo da se otseče čitavo Italijansko poluostrvo, nije uspeo jer savezničko vazduhoplovstvo nije sprečilo brzi transport nemačkih divizija iz Južne Italije, upućenih protiv savezničkih jedinica iskrcanih kod Salerna. Ista ta akcija sprečavanja pokreta u neprijateljskoj pozadini dala je kod Ancija već mnogo povoljnije rezultate, tako da su delovi koji su se na tom mestu iskrcali imali na raspoloženju čitave dve nedelje da izgrade mostobran pre prvog protivnapada. Kod Inčona nije učinjeno ništa ni više ni bolje od toga.

Vazdušno-pomorska nadmoćnost snaga koje vrše iskrčavanja pretstavlja drugi uslov uspeha. A ta nadmoćnost sigurno nije nigde bila potpunija nego u Koreji. Ali situacija nije bila mnogo drukčija ni u Italiji gde Keselring nije raspolagao nikakvim pomorskim snagama već jedino avijacijom koju je savezničko vazduhoplovstvo daleko prevazilazilo u svakom pogledu.

Olakšice koje je uživao Makarturov manevr ogranicavaju se verovatno samo na onoj kasnije ostvarenoj, ali prilično upadljivoj brojnijoj nadmoćnosti. Ako stanje njihovih snaga u Italiji i oslobođa lokalne komandante odgovornosti za ove njihove poluporaze, odgovornost Vrhovne komande ostaje. Čitavih godinu dana, italijansko ratište bilo je jedino na kome su se mogle uposlitи one desetine divizija koje su Velika Britanija i Sjedinjene Države formirale u Evropi; njihova obuka mogla je isto tako dobro da se izvede i na Apeninskom Poluostrvu kao i na Britanskim ostrvima. Štaviše, lokalni izvori ljudske snage u Italiji nisu uopšte bili iskorišćeni.

Zaista, izgleda da se glavnokomandujući našeg doba isuviše lako oslanjaju na druge da im oni pripreme oruđe kojim treba da izvode svoje vojne podvige. Scipion, koji

je kod Zame sproveo najčuveniji manevr na pozadinu, nije od rimskog Senata dobio armiju koja je kasnije oslobođila Italiju; on je nju morao sam da stvara na Siciliji i u Africi. Prvo slavno delo koje je učinio Makartur, koji je za ovaj rat raspolagao sa 50.000 američkih pešaka, bilo je što je uspeo da na licu mesta nađe još više pešaka, što ih je obučio u roku od 45 dana, pomoću njih obnovio Južnokorejsku armiju, a višak pripojio svojim sopstvenim trupama, i što se tako, na kraju, i to u roku od nepuna tri meseca posle onih početnih nedaća, našao na čelu snaga upadljivo nadmoćnijih od onih kojima je raspolagao protivnik.

Kinesko-korejske ofanzive

Da li je uopšte bilo potrebno da 26 oktobra 1950, prilikom prve ozbiljne operacije usmerene protiv Južnokorejske armije koja je izbjala na reku Jalu, budu uhvaćena i saslušana i dva kineska zarobljenika pa da se tek tada otkrije da su Mao Ce Tungovi generali preuzeli od Staljinovih generala vrhovnu komandu u Koreji? U ovo se uopšte ne bi sumnjalo samo da je obraćena potrebna pažnja na temeljnu promenu koja se u rukovođenju operacijama severne vojske počela da ispoljava već od prvih dana oktobra. Ova vojska je odjednom nestala, tako da je 6 južnokorejska divizija koja je na reci Jalu primila udar, za nepun mesec dana prevalila više od 500 kilometara.

Posle nekoliko dana ogorčenih borbi, Severnokorejska vojska opet isčezava, skoro isto onako potpuno kao i prvi put. Severno od Čongčona bio je organizovan jedan američki mostobran. Uzalud se čine pokušaji da se dođe u dodir sa kinesko-korejskim snagama. 24 novembra Makartur preduzima opštu ofanzivu koja je trebala da „učini kraj ratu u Koreji” i da borce za Božić vrati njihovim kućama.

Dva dana kasnije jedan žestoki komunistički protivnapad probio je desno krilo 8 armije i u roku od 24 časa odbacio za 20 kilometara unatrag one južnokorejske divizije koje su tu bile postavljene. Tako je 10 korpus, kojim je samostalno komandovao general Almon i koji je već bio stigao do brana kod Čangdžina, bio otsečen od 8 armije, a zatim, nekoliko dana kasnije i od svoje baze kod Hungnama. Makartur je odmah naredio opšte povlačenje.

Na istoku je 10 korpus probio obruč, stigao u Hungnam i tamo 25 decembra završio svoje ukrcavanje. Na zapadu, 8 armija evakuisala je Severnu Koreju; već krajem decembra su kinesko-korejske snage prešle 38 uporednik; one su u Seul ušle 3, a Vondžu zauzele 8 januara. „Sedam kineskih armija sposobnih da preduzmu moćnu ofanzivu grupisano je sada na zapadnom frontu Koreje”, izjavio je dva dana kasnije Makartur.

To je trenutak koji kinesko-korejsko komandovanje bira da njegove trupe opet iščeznu. Jedan protivnapad koji 8 armija vrši 15 januara južno od Seula, završava se napredovanjem od 25 kilometara; novo napredovanje od 20 kilometara, na frontu dugom od oko 100 kilometara, završava se 25 januara oslobađanjem Suvona, Inčona i Vondžua, a kontakt sa isturenim komunističkim snagama biva uspostavljen tek poslednjih dana istog meseca.

Treća kinesko-korejska ofanziva, koju sredinom februara preduzimaju snage čija se jačina ceni na oko petnaestak divizija, nailazi već u samom početku na neuspeh na pravcu prema Vondžuu, a zatim i na onom prema Čečonu. Žrtve, koje su morale podneti da bi napredovale tih 20 kilometara, nagnale su kinesko-korejske snage da već posle nedelju dana same zaustave svoje napredovanje, ali pošto su već bile izgubile 100.000 ljudi. Posle uobičajenog

komunističkog izvlačenja iz dodira, napredujući oprezno prema severu, Armija Ujedinjenih nacija povratila je 14 marta Seul i do kraja meseca uništila i poslednje tačke otpora koje su se još nalazile južno od 38 uporednika, koji je posle toga već 1 aprila i sama prešla. U jednom vanrednom saopštenju Makartur je objavio da se 63 kineske i korejske divizije spremaju za novu ofanzivu.

Ova ofanziva, četvrta po redu, ali inače prva prolećna ofanziva, odlagana je do 22 aprila. Kinesko-korejske trupe odmah su prešle 38 uporednik vršeći glavni pritisak u pravcu Seula. Ali posle napredovanja koje je od Čorvona iznosilo oko 70 kilometara, kinесko-korejske trupe morale su da se zaustave na šest kilometara ispred prestonice, izgubivši dотле 70.000 ljudi. Već 1 maja one su otpočele uobičajeno povlačenje prema „gvozdenom trouglu”.

Svoju drugu prolećnu ofanzivu — a petu od oktobra, Kinesko-korejska armija otpočela je 17 maja duž planinskog grebena poluostrva, između Pungnama i Jungjanga. Ona je tako linijom grebena napredovala preko 60 kilometara. Uska istočna pribrežna ravnica bila je napuštena. Ali je 2 američkoj diviziji uspelo da zaustavi neprijatelja kada je izbjiao sa planina, jugoistočno od Pungnama, da bi se razvio u zapadnim ravnicama. Tada je general Ridžvej, pored svoje uobičajene strategije elastičnog održavanja dodira, prvi put pribegao i pravoj protivofanzivi, koja ga je desetog dana operacija dovela u Hvašon i Indže. Kineske divizije koje su u ovoj ofanzivi upotrebljene, a čije su komunikacije bile ozbiljno ugrožene, uspele su da se izvuku, ali pošto su za sobom ostavile deset hiljada zarobljenika. Prodor u „gvozdeni trougao” izvršen je 11 juna; baza Čorvon — Kumhva osvojena je. Tri nedelje ovih operacija stale su Kinesko-korejsku armiju 170.000 ljudi.

Način na koji je sa komunističke strane vođena ova serija ofanziva razlikovao se u potpunosti od onog načina na koji je Severnokorejska armija vršila svoje ofanzive u prvim mesecima i obeležava vreme kad je kinesko rukovodstvo zamenilo dotadašnje sovjetsko rukovodstvo.

Do iskrcavanja kod Inčona, vojni savetnici severnokorejske komande nametali su Fošov ofanzivni manevr koji je Staljin bio prihvatio na Istočnom frontu od 1943 do 1945, manevr često ponavljanih ofanziva čije se težiste prenosilo sa tačke na tačku čim bi se na prethodnoj tački dejstva postiglo sve ono što može da da dobar početni uspeh.

Taj Fošov manevr bio je opravdan u doba kada su nedostajala sredstva da se početni prođor eksploratori i kada je ono, od strane Ludendorfa tako često praktikovano ponavljanje ofanzivnih napada na istom sektoru, na kraju uvek skuplje stajalo napadača nego branioca; taj i takav manevr je omogućio da se postignu oni uspesi koji su doveli do toga da nemačka vojska bude u roku od nekoliko meseci izbačena iz Francuske. Ali se zato na Istočnom frontu, u razdoblju od 1943—1945, a u operacijama koje su bile bliže pokretnom nego rovovskom ratu, u kome se raspolagalo i tenkom i avionom, Staljinovo usvajanje Fošovog manevra sigurno nije nametalo: a baš na činjenici da je on tamo usvojen leži odgovornost za pogibiju onih miliona boraca Crvene armije koji ne bi morali biti žrtvovani da je rat vođen sa više znanja i veštine. U toku prvog perioda rata u Koreji, a osobito u avgustu i septembru 1950, pribegavanje staljinskoj strategiji nije moglo da bude opravданo čak ni nekakvim skupo plaćenim uspešima kakvi su bili oni iz 1943—1945; sve brojnije ofanzive, čas na jednom a čas na drugom sektoru fronta redvija, protiv neprijatelja koji ih odbija na majstorski način svo-

deći brojno stanje u prvoj borbenoj liniji samo na neophodni minimum, iscrpele su Severnokorejsku armiju; one su jedan od osnovnih uzroka što je ta armija podlegla Makarturovoj protivofanzivi.

Od onoga dana kada je prihvatile ostatke savernokorejskih snaga i preuzele rukovodstvo operacija, Kineska armija prionula je da zapadnu komunističku strategiju, koja je bila pretrpela poraz, zameni izrazito krajnje-istočnom strategijom od koje je očekivala sjajnije rezultate. Mao Ce Tung je objavio njena načela u svome delu *Strategija revolucionarnog rata u Kini*. To su oni isti principi koje je Centralni komitet Komunističke partije usvojio pre više od dvadeset godina i koje je sažeо u šesnaest, kako to Kinezi kažu, „ključnih reči”, koje u prevodu glase: „Neprijatelj napreduje, mi se povlačimo u redu; neprijatelj se utvrđuje, mi ga uznemiravamo da bi ga iznurili; neprijatelj je iscrpljen, mi napadamo; neprijatelj se povlači, mi ga progonimo”.

Tih šesnaest ključnih reči sadrže, pre svega, odbacivanje poziciskog rata. Za Kinesku armiju se ni u jednom trenutku ne postavlja pitanje organizovanja terena i zadržavanja na mestu: ona ili napreduje ili se povlači. U tim rečima nalazi se izražen i potpuni prezir prema zemljištu koje se prilikom povlačenja mora da napusti, što je jedan od bitnih uslova takvog manevra: baš u toku „centripetalnog povlačenja” vrši se koncentracija, koja je uvod u protivofanzivu.

Ovi vidovi kineske komunističke strategije nisu mogu biti shvaćeni dokle se ne uzme u obzir doba kada su ta načela postavljena, doba kada je, pet do deset puta brojno slabija, komunistička armija imala samo jedno preim秉stvo, a to je pokretljivost. Tek tada postaje razumljiv način na koji su vodili operacije i nacionalisti, a koji se

sastojao u zaokružavanju i uništavanju, i komunisti, koji su pribegavali koncentraciji putem „centripetalnog povlačenja”, posle čega bi kolonama koje su ih opkoljavale zadavali udarce u serijama. Ovakav njihov protivudar uspeo im je između 1930 i 1933 četiri puta; on je promašio peti put, 1934, kada je nacionalističko komandovanje, pošto je postalo svesno moći svoga protivnika, odlučilo da prema njemu primeni ofanzivni manevar oslonjen na mrežu mesta koje Komunistička armija nije bila u stanju da osvoji. Ona se tada morala odlučiti na onaj „Veliki pohod” koji ju je odveo u polupustinjske teritorije severa.

Nama se danas čini da je to nešto novo kada onaj koji je brojno slabiji pribegava pokretnom ratu i ofanzivnom manevru. Izgleda da bi, naprotiv, normalno bilo da se zakopča za zemljište kako bi koristio preim秉stva odbrane na nekom organizovanom položaju. Mao Ce Tung bi se sigurno iznenadio kada bi saznao da je njegov manevar jedan od najklasičnijih.

Ni Napoleon nije nikada pribegavao defanzivnoj bici kad nije imao nadmoćnost nad ukupnim brojem protivničkih trupa. On je ili koristio njihovu početnu razjedinost ili nastojao da ih razjedini kako bi zimeđu njihovih pojedinih delova zauzeo središnji položaj iz koga je manevrovaо da bi ih redom, počesno, uništavaо. Komunistički plan u toku četiri prve operacije od 1930—1933 u potpunosti odgovara planu koji je imao Bonaparta kad je 1796 počesno uništavaо Boljeove (Beaulieu) kolone koje su išle na njega.

Uspeh Mao Ce Tungovog manevra, koji je neosporan u toku 1950 godine, opadao je, što je paradoksalno, ukoliko ga je kinesko-korejsko komandovanje počelo da izvodi brojnijim snagama. Usled toga se od njega moralo odustatи maja 1951 u trenutku kада je brojna nadmoćnost

Komunističke armije bila izražena kao nikad ranije; žrtve koje je on zahtevaо postale su neprihvatljive.

Postoji sklonost da se preokret pripiše naoružanju snaga Zapada, artiljeriji, tenkovima, avionima, kojima obilno raspolaže Armija Ujedinjenih nacija, dok protivnik na frontu može da upotrebljava jedino mitraljeze i pešadijske bacače. Ali ta inferiornost u naoružanju bila je obična pojava kod komunističke Kineske armije u toku poslednjih dvadeset godina; a ista artiljerija, isti tenkovi, isti avioni Ujedinjenih nacija pomoću kojih su 1951 godine odbijene prolećne ofanzive, nanoseći protivniku velike gubitke, nalazili su se već i kod Čongčona, kad nisu bili u stanju da zaustave onih nekoliko divizija koje su bile bačene u ofanzivu 26 novembra 1950.

Opadanje uspeha komunističkog manevra, pre svega, posledica je progresivnog usavršavanja manevra koji mu je suprotstavlјalo komandovanje Ujedinjenih nacija. Prve ofanzive nanele su teške gubitke onim južnokorejskim divizijama koje su im se suprotstavljale; elastična obrana, sa smanjenim efektivima u prvoj bobenoj liniji i dubokim povlačenjima, omogućila je da se izbegnu takvi gubici. Činjenica da se oscilatorna strategija Mao Ce Tunga od februara 1951 počela okretati protiv Kinesko-korejske armije, koja nije mogla bez velikih gubitaka da ostane u dodiru sa trupama Ujedinjenih nacija i njihovim moćnim suvozemnim i vazdušnim naoružanjem, doprinela je da bilans gubitaka bude izmenjen u korist ovih trupa. U maju 1951, posle poslednje kinesko-korejske ofanzive, protivofanziva Ujedinjenih nacija primorala je protivnika na ubrzano povlačenje, sa dnevним pokretima pod udarcima taktičke avijacije; to ga je stalo toliko žrtava da je pokretni rat morao da zameni poziciskim.

Kakav sud treba doneti o onim sve boljim i boljim odbranbenim akcijama koje su, prvo Makartur, a zatim i Ridžvej, uspeli da suprotstave komunističkim ofanzivama?

Makarturu je strogo zamereno veliko povlačenje koje je izvršio pred onom ofanzivom koja je izvedena krajem novembra. On je, tvrde oni koji ga napadaju, izazvao tu ofanzivu time što je pokušao da armije Ujedinjenih nacija dovede čak na reku Jalu; on je prenebregao mnoge znake koji su ukazivali na kineske koncentracije; on je precenio obim povlačenja koji je ta ofanziva nametala njegovim trupama; on je pokušao da to povlačenje opravdava očevidno preteranim precenjivanjem snaga kojima je protivnik raspolagao.

Sigurno je da Makarturov manevar, koji je usledio posle kineske intervencije, ne potseća na ono njegovo majstorsko rukovođenje operacijama u toku prvog dela ratovanja u Koreji. Teško je baš tačno odrediti ideo koji u tome ima stvarna zabluda a koji pak, namerno pretirivanje, koje je moglo čitav sukob da uputi pravcem koji Američka vlada nije želela. Ako ostavimo po strani to gledište, čije bi ispitivanje već prešlo okvir u kome treba da se kreće ova studija, dalji razvoj događaja omogućava da se uoče dve slabosti u Makarturovoj strategiji.

On je, pre svega, potcenio moć koju poziciski rat ima u zaustavljanju protivnika i tako je svome protivniku, koji je u početku na to obraćao isto tako malo pažnje kao i on sam, prepustio zaslugu da ovaj, u maju 1951, otkrije tu moć. Njemu je takođe promakao značaj koji ima pribegavanje onoj neobično efikasnoj varijanti u odbrani nekog poluostrva od strane pomorske sile, koja se sastoji u čvrstom držanju obalskih mesta. Relativno laka odbrana Hungnama izaziva žaljenje što se u njemu nije ostalo — ili pak u Vonsanu, ukoliko je ova luka na

toj istoj, istočnoj obali bila pogodnija — kao što se istovremeno jedno simetrično mesto, naprimjer, Sinandžu, moglo zadržati i na zapadnoj obali, što bi komunističko napredovanje prema jugu ometalo više nego pokretni rat ili ona utvrđena linija koja mu je najzad suprostavljena.

Sem toga, Makartur je imao preterano poverenje u značaj i posledice vazdušnih napada na neprijateljske komunikacije, koje su bivale sve duže i sve izloženije ukoliko se on povlačio, kao i u teškoće koje će protivnik imati da svoje naoružanje i svoja saobraćajna sredstva prilagodi tim mogućnostima avijacije.

Ukratko, glavni prekor koji treba uputiti Makarturu je što nije ponovio svoj manevr. Onaj manevr koji mu je tako dobro uspeo prilikom njegovog povlačenja ka Fusanu i njegovog iskrcavanja kod Inčona naišao je ovog puta na neprijatelja koji je bio na oprezi.

Stabilizacija fronta

Druga prolećna ofanziva, ona od 17. maja 1951., završena je bilansom koji je bio nepovoljan po Kinesko-korejsku armiju. Protivofanziva Ujedinjenih nacija odbacila je napadača daleko iza njegovih polaznih položaja. Ona je onim divizijama koje je neprijatelj u toj ofanzivi angažovao, a kojih je bilo 50 do 60, nanela gubitke od 170.000 ljudi. Tada je prvi put zarobljeno i oko desetak hiljada Kineza. Trupe generala Van Flita (Van Fleet) davale su utisak da ne žele da obustave svoje napredovanje te je komunističko komandovanje moralo da odustane od manevra „šesnaest ključnih reči”, koji bi ga brzo doveo natrag na Jalu.

Već poslednjih dana maja Kinesko-korejska armija obrazovala je front na liniji koju su obeležavali dolina Imdžina, rezervoari kod Hvačona i Kansong na istočnoj

obali, a koja se nalazila na prosečnoj udaljenosti od nekoliko kilometara severno od 38 uporednika. Ona je odatle mogla biti potisnuta samo po cenu niza skupih operacija, od kojih su prve bile usmerene na „gvozdeni trougao”. Osnovica trougla, Čorvon—Kumhva, osvojena je 11 juna; treći ugao, onaj na vrhu Pjonganga, osvojen je 14 juna, ali je već posle nekoliko dana morao biti napušten. Otpor koji su kinesko-korejske trupe pružale došao je još više do izražaja posle govora koji je Malik održao 24 juna i istakao u prvi red razgovore o primirju a vojne operacije potisnuo u drugi plan.

Komunistički pregovarači su toliko počeli da okoliše, da je komandovanje Ujedinjenih nacija brzo shvatilo da protivnik teži mnogo više da postigne prekid vatre *de facto* nego ostvarenje pravog primirja. Ovo komandovanje je na taj manevr moglo da odgovori jedino time što je aktivnost na frontu održavalo i dalje nizom operacija sa „ograđenim ciljevima”, kojima je pristupilo već 15. jula. Kraj jula i čitav avgust bili su ispunjeni takvim ofanzivama na sektoru istočno od centra, severno od Jangua i južno od Kumsonga, koje su imale za cilj da dovedu u težak položaj komunističke snage istočnog sektora; kinesko-korejsko komandovanje bilo je primorano da odgovori protivnapadima. Armija Ujedinjenih nacija dospela je do ciljeva koji su se nalazili pedesetak kilometara severno od 38 uporednika, nanoseći komunističkoj armiji teške gubitke, ali podnoseći i sama ozbiljne gubitke, što joj sve ipak nije omogućilo da uništi onaj džep na istočnoj obali.

U toku čitavog septembra trajalo je frontalno potiskivanje neprijatelja, kome se pribeglo zato što bočni pokušaji nisu uspeli. Već prvih dana preduzeta je, između Jangua i Kansonga, ofanziva sa ograničenim ciljevima. U tom sektoru pomorska pešadija vodila je tešku bitku

na grebenu u cilju zauzimanja grebena nazvanog *Punchbowl*.

Napor Ujedinjenih nacija nastavljen je u oktobru na zapadnom sektoru, a na onih šezdeset kilometara fronta Korangpō—Jončon—Čorvon. Zatim se opet pristupilo bočnom manevru protiv komunističkog džepa na istočnoj obali, da bi se poslednjih dana toga meseca već otpočelo sa borbama u predgrađu Kumsonga. O žestini ovih borbi može se doneti sud već na osnovu toga što je američkim, francuskim i južnokorejskim trupama bilo potrebno tri nedelje da osvoje *Heartbreak Ridge*.

Početak novembra bio je obeležen jednim žestokim komunističkim napadom na zapadnom sektoru, ali je taj napad već 10 novembra odbijen i neprijatelj odbačen na svoje polazne položaje. Duge diskusije Komisije za primirje u pogledu linije na kojoj će se trupe zadržati kad padne eventualno naređenje za prekid vatre završene su 26 novembra sa uspehom, što je imalo odjeka na tok operacije već u drugoj polovini toga meseca i čitavog decembra; ta aktivnost ostala je veoma ograničena čak i po isteku jednomesečnog roka koji su pregovarači bili odredili da bi dotle zaključili primirje na bazi linije fronta od 26 novembra.

Ukoliko se to može oceniti, nije kinesko-korejsko komandovanje to koje je nanovo otkrilo moć koju poljska fortifikacija ima u zaustavljanju neprijatelja; ta zasluga, dakle, ne pripada njemu. „Gvozdeni trougao” Pjongan—Čorvon—Kumhva, u kome je ono, u skloništima dobro obezbeđenim od vazdušnih bombardovanja, prikupljalo materijal i rezervne jedinice, nije bio nikakav utvrđeni položaj niti je, uostalom, bio kasnije naročito branjen. Poražene posle svoje ofanzive od 17 maja, kinesko-korejske trupe nisu bile prihvачene na nekoj unapred priprem-

ljenoj utvrđenoj liniji. Rovove, podzemna skloništa, bunkere, od kojih neke i od armiranog betona, sve su to morale same da izrađuju one jedinice od kojih se prvi put zahtevalo da se za zemljiste zakopčaju umesto da dalje nastave manevarski rat koji su već godinama vodile. Samo zato što nije blagovremeno preduzelo inicijativu u tom pogledu, kinesko-korejsko komandovanje bilo je primorano da poziciskom ratu pribegne tek severno od 38 uporednika, iako je stvarno samo od njega zavisilo da ga primeni još prilikom odbrane one linije koju je januara meseca držalo južno od Seula.

Ali, isto tako izgleda da ni komandovanje Ujedinjenih nacija nije bilo to koje je u tom pogledu uzelo inicijativu. Njegove trupe počele su se i same ukopavati tek pošto su se protivničke već bile ukopale, kao što su to septembra 1914 učinile francusko-britanske armije koje je posle bitke na Marni iznenadila pojava nemačkih rovova. Ovakva mera bezbednosti, kao odgovor na istu takvu protivničku meru, nametala se sama po sebi. Već hiljadama godina oni koji vrše opsadu a ne žele da se izlažu ispadima opsađenih, opasuju ove svojom linijom opkopa (cirkumvalacionom linijom). I tu se takođe dogodilo da je komandovanje Ujedinjenih nacija, samo zato što inicijativu nije bilo preduzelo blagovremeno, bilo primorano da severno od 38 uporednika, i to greben po greben, osvaja nekoliko hiljada kvadratnih kilometara, dok je samo od njega zavisilo da šest meseci ranije, na sto ili dvesta kilometara od reke Jalu, zaustavi protivnika koji je prodirao na jug.

Postoji još jedna nepovoljna posledica tog tako kasnog otkrivanja važnosti poljske fortifikacije, posledica kojoj se ne pridaje uvek onaj značaj koji ona zасlužuje. Zašto komandovanje Ujedinjenih nacija, imajući prevlast

na moru i neospornu prevlast u vazduhu nad gotovo čitavom Severnom Korejom, nije ponovilo onu sjajnu operaciju koja mu je, kod Inčona, omogućila da se zakopiti u pozadini neprijatelja čiji front nije moglo da probije? A razlog što Ridžvej nije primenio Makarturov manevr treba tražiti u tome što je on ocenio da komunistička poljska fortifikacija i pripremljene rezerve ne daju mnogo izgleda na uspeh toga manevra. Rezultat koji Hitler nije mogao da postigne ni posle dvogodišnjeg nagomilavanja betona i materijala u svoja utvrđenja na Atlantiku i Sredozemlju, kinesko-korejsko komandovanje postiglo je u roku od nekoliko meseci.

Učiniti da manevar bude nov

„Pobeda pripada onome ko ume da bude nov”, napisao je Stefan Georg. Komandovanja koja su se u Koreji jedno drugom suprotstavljala doživljavala su uspehe ili poraze koji su zavisili od toga u kojoj su se meri dotična komandovanja povinjavala ovom zakonu, isto onako kao što su početne pobede nemačkog komandovanja u toku oba prethodna svetska rata poticale pre svega od novina koje je ono uvodilo u način vođenja operacija, dok su njeni protivnici smatrali da ne treba da se udaljavaju od pravila koja potiču iz prethodnog rata.

Sve dotle dok je pred sobom imao samo armiju, čiji su sovjetski savetodavci uporno primenjivali metode koji su Staljinu uspevali od 1943 do 1945, Makartur je umeo da troši severnokorejske snage izazivajući ih da vrše brojne ofanzive, a zatim i da ih uništi iskrcavanjem u njihovu pozadinu. Međutim, kada je bila u pitanju Kinesko-korejska armija, kojom se rukovodilo po načelima Mao Ce Tunga, ponovljen Makarturov manevr imao je za posledicu gubitak Severne Koreje u svojoj prvoj fazi, a sve

govori da bi i neko drugo iskrcavanje, slično onome kod Inčona, svakako doživelo neuspeh, da je samo Makarturu bilo ostavljeno vremena da ga ponovi.

Njegov naslednik umeo je da pronađe sasvim efikasan odgovor na kineski manevar „šesnaest ključnih reči”, podešavajući ugibanja svoje linije uvek i tačno ugibanjima protivničke linije. On bi tako Komunističku armiju vratio natrag na Jalu, da je njeno komandovanje ostalo uporno pri svojim ranijim metodima. Ali, kada je protivničko komandovanje prešlo sa manevarskog rata na poziciski, general Ridžvej nije umeo da pronađe ono novo što bi tu promenu okrenulo u njegovu korist.

Primenjujući staljinski manevar, koji je mogao da mu preda u ruke Južnu Koreju u roku od nekoliko nedelja, severnokorejsko komandovanje je pretrpelo poraz usled dejstva neprijateljske taktičke avijacije, o kojoj sovjetski generalisim nije morao da vodi računa prilikom svojih ofanziva 1943—1945 godine. Prelazeći sa Staljinove na Mao Ce Tungovu vojnu doktrinu, kinesko-korejsko komandovanje je svoj manevar tako savršeno prilagodilo vazdušnoj situaciji da je uspelo da Severnu Koreju povrati sa jednom brojno slabijom armijom, a da o materijalu i ne govorimo. Ponavljamajući svoj manevar isuviše dugo, isto komandovanje je moralo da podnese najveće gubitke koji su uopšte naneti u jednoj ofanzivi ovog rata, a istovremeno je svaki put bivalo odbacivano nešto malo iza svoje polazne linije. Odričući se pokretnog rata u korist poziciskog, to komandovanje je otkrilo drugu protivmeru na ogromnu materijalnu nadmoćnost protivnika čim se pokazalo da ona prva ne daje ranije rezultate. Ali ono se danas nalazi u istoj nesposobnosti u kojoj i komandovanje Ujedinjenih nacija da iskorači iz linija u koje su, i jedna i druga, zakopale svoje armije.

U obnovi svojih metoda, komunističke starešine nailaze na teškoće kojih su pošteđene njihove zapadnjačke kolege. Ništa nije od sovjetske strategije bilo različitije nego što je to bila ona kineska strategija iz 1950. One su, međutim, imale jednu zajedničku tačku: i jedna i druga bile su isključivo vlasništvo dvojice diktatora koji komanduju u SSSR-u i Kini. A tako neoprezni vojni starešina koji bi smeо da se udalji od načela koja su postavili Staljin ili Mao Ce Tung nije se mogao naći.

Komunistička vojna veština ne podnosi fantaziju. Ona je — kaže pisac predgovora francuskog izdanja vojnih dela Mao Ce Tunga — izraz „naučnog marksističko-lenjinističkog upravljanja” izvan koga je sve drugo samo „avanturizam” ili, prema samom kineskom diktatoru, „skretanje u desno ili u levo”.

Zapadnjačka vojna veština dopušta obnavljanje već otrcanih formula. U toku Drugog svetskog rata u vođenju britanskih i američkih operacija nisu činjene greške upornog nastojanja da se ponavlja nekakav određeni manevar, neki „uzor-manevar”. Pa čak ni Hitler, kome je toliko prebacivano da se stalno mešao u potankosti operacija nije oklevao da Romelu u Libiji i Keselringu u Italiji ostavi takvu slobodu kakvu je uživalo malo sovjetskih generala; uostalom, njemu se ne može prebaciti nedostatak raznolikosti ni u manevrima kojima je lično rukovodio.

Obe tendencije, i ona upornog ponavljanja jednog jedinog manevra, kao i ona neprestanog obnavljanja, imaju u vojnoj istoriji slavne pretstavnike. Čak ni onaj ko bi sudio jedino po tome koji je manevar na izgled lepši ne bi mogao sa sigurnošću da odluči da se pobednička palma dodeli fantaziji a odbije smislu za sistem.

Postoji neka čudna snaga u načinu na koji je Napoleon u toku petnaest godina uvek upotrebljavao isti ratni

plan ili isti operaciski plan a da nijedan protivnik ipak nije pronašao u njemu slabu tačku. Ta činjenica nije promakla Mao Ce Tungu koji, još smeliji i sa još više prezira prema svojim protivnicima prilikom objavljivanja svojih vojnih načela, pre deset godina, koja uzima za osnovicu svoga vojnog učenja, objavljuje neprijatelju: „Naša strategija nije više nikakva tajna, jer vi ste već uspeli da upoznate naš način. Pa ipak, nećete moći da nas lišite naše pobeđe”.

Ali, pojavom prvih poraza popušta i divljenje kao ono kada je Kutuzov izbegao obuhvat Velike armije a Bliher nastavio da napreduje ne brinući se više šta Napoleon može da učini u njegovoј pozadini. Isto se događa i Malharturu, jer mu onaj manevar u povlačenju i iskrcavanje u pozadinu, koje je upotrebljavao u toku svojih operacija protiv Japana, uspeva kada ga je u Koreji prvi put ponovo primenio, ali propada prilikom drugog pokušaja primene. Isto tako neuspeh navodi na to da se posumnja u vrednost načela Mao Ce Tunga, koji osuđuje poziciski rat, kome je na kraju i sam primoran da pribegne. Posle toga čovek počinje više da ceni onu suprotnu koncepciju čiji je nedostižni pretstavnik još uvek Scipion Afrikanac. I stvarno, Hanibalov pobednik nikada nije pristajao da za svoje pohode dvaput upotrebi isti strategiski plan, kao ni istu taktičku šemu za svoje bitke. Možda nije nepotrebno i nekorisno naglasiti da on nikada nije bio pobeden.

GLAVA IV

PEŠADIJA

„Kako objašnjavate svoje teškoće?” upitala je Margarita Higgins¹⁾ kaplara pomorske pešadije Pembertona sutradan posle prve protivofanzive koju su izvršili tek iskrcani u Koreju američki pomorski strelići. „Bili smo prosto smoždeni njihovim brojem”, odgovorio joj je kaplar... „Oni su se nalazili svuda. Ono što nam je potrebno da bi smo ovaj rat dobili, to je pomorska pešadija. Treba nam pomorske pešadije, mnogo pomorske pešadije”. To njegovo mišljenje priključuje se mišljenju generala Džona Čerča, koji je zamenio generala Dina, onoga koji je nestao pošto je otvorio vatru na neprijateljske pešake koji su bili opkolili njega i nekolicinu njegovih ljudi, a koji je prilikom primanja dužnosti izjavio: „Ovo je gotovo isključivo pešadiski rat i zato će dužnost vojnika biti da neprijatelja tuče onim sredstvima kojima se ovaj i sam služi”.

Rat od 1939—1945 i pešadija

Otkriće da je rat u Koreji stvarno rat pešadije može da se učini kao nešto novo samo onima koji ne uzimaju u obzir korenite promene koje nastaju u svakom ratu čim

¹⁾ Marguerite Higgins, Guerre en Corée. Editions Berger—Levrault.

se produži nekoliko godina. Rat od 1939—1945 ostaje za mnoge „rat tenkova” — to je naslov koji je Edi Bauer izabrao za knjigu koju je tom ratu posvetio — kao što rat od 1914—1918 ostaje „rovovski rat”. Takvo stanovište može da zauzme istoričar koji želi izvestan niz događaja koji su se brzo razvijali da definiše ukratko, najmanje netačnim izrazom; ali takvo gledište mora neizostavno da odbaci svaki vojnik koji iz razvoja tih događaja želi da izvuče pouke da bi pripremio rat koji će tek doći.

U ratu 1914—1918 operacije su imale vid rovovskog rata samo u toku prve tri godine; da su svi oni levci od granata koji su se nalazili oko Verdena bili podešeni za smeštaj boraca prve linije, oni bi bez velikog pomeranja te linije mogli da prime sve one pešake koje bi komandovanje bilo u stanju da upućuje na taj front. Ali ova tako skupa prednost pešadije ipak je 1918 godine otkazala u dva maha, prvo pred Ludendorfovim, a zatim i pred Fošovim napadima, koji su, uz trijumf tenka, obeležili povratak na pokretni rat.

U ratu 1939—1945 „rat tenkova” nije trajao čak ni pune tri godine. Tenkovski rat je prestao čim su prestali i uspesi blickriga. Neuspesi velikih ofanziva na Istoku, prvo pred Moskvom, a zatim pred Staljingradom, kao i neuuspesi Romelovih protivofanziva u Tunisu i Normandiji, obeležavali su iz godine u godinu sve veću nemoć tenka. Prednost je opet pripala pešaku koji se i kod Staljingrada, i kod Kasina i na Okinavi isto tako uspešno suprotstavljaо kako tenku tako i avionu i artiljeriji, bar sve dotle dok su njegovi redovi imali, posle pretrpljenih gubitaka, odakle i čime da se popunjavaju. Zato što se nije uzimalo u obzir u kojoj su meri nemački efektivi bili već iznurenii, niti pak u kojoj je meri bila po njih kobna ona jedina ozbiljna strategiska greška koju je učinio Hitler kada je

naredio da se u Normandiji pruža otpor do kraja, sjajni uspeh Patonove oklopne armije u Francuskoj produžio je iluziju o tenkovskom ratu. Ali taj „rat tenkova” pripadao je već 1945 isto onako prošlosti kao što je rovovski rat pripadao prošlosti već 1918 godine.

Već tada se pojavljuje „pešadiski rat” o kome govori general Džon Čerč. Taj rat svakako ne pretstavlja nikakvu novinu. Načela za vođenje borbe nisu tako brojna i različita, kako bi se to moglo pomisliti na osnovu svega onoga što se čuje o tolikim „novim” oruđima koja treba sve da preobraze. Zato se s vremena na vreme tek izvuče odnekud poneka starudija koja je ipak efikasnija. Ponovno pribegavanje pešadiji, koja je punih trideset godina provela poluzaboravljena posle pojave oklopнog oruđa, autentičnog naslednika nekadašnje teške konjice, samo je poslednja pojava onog, u toku trideset vekova već deset puta zapaženog, naizmeničnog smenjivanja u ulozi glavnog roda vojske, kada su se sve moguće varijante jednog, počev od slona pa do tenka, kada je reč o teškoj konjici, i počev od falange i legije pa do kopljanika i strelca, kada je reč o pešadiji, suprotstavljale pojedinim varijantama drugog.

Tri rata ...

Posle 1945 godine, tri rata, od kojih dva još uvek traju, u potpunosti su potvrđila vraćanje pešadije na prvo mesto po važnosti među rodovima vojske.

U samom početku događaja u Grčkoj dugo se gledalo na stupanje u akciju komunističkih snaga samo kao na gerilski element, kao na subverzivnu akciju koju nekolicina pojedinaca vodi protiv branilaca reda, napadajući ih kukavički s leđa mašinkama ili ručnim bombama. Kako niko više posle pet godina borbe protiv Nemaca, u kojoj je dokazana efikasnost takvog načina borbe, nije sumnjaо

u uspešnost takvih metoda ratovanja, to su i teškoće redovnih vlasti izgledale savim prirodne. Ali se zatim obratio isuviše malo pažnje na činjenicu da je taj gerilski rat vremenom pretvoren u redovan rat, da tim ratom rukovodi Markos koji pod svojom kontrolom drži teritorije čija je veličina u jednom trenutku bila znatnija od onih oblasti na kojima je još održavala red Atinska vlada. Glavna pouka koju je pružio taj drugi deo građanskog rata u Grčkoj sastoji se u pokazanoj nemoći i najmodernijeg materijala, a naročito tenkova, koje je Amerika obilno isporučivala, pred protivnikom koji je raspolagao stvarno jedino pešadijom. A tu pešadiju je mogla da tuče i potisne u Albaniju samo od nje brojno nadmoćnija pešadiju.

Rat u Indokini, kome se otkako su izbila neprijateljstva u Koreji ne uskraćuje više naziv rata, razvijao se po istom obrascu. Posle gerile koja se ispoljava u bacanju bombi, gađanju iz bacača ili otmicama konvoja u oblastima koje su kontrolisale francuska armija i armija Bao Daja, a što još uvek traje, usledio je pravi rat u kome snage Vijetmina kontrolišu prostraniju teritoriju nego što je ona koja se nalazi pod kontrolom redovne vlasti. Sve oklopne divizije koje bi Francuska bila u mogućnosti da obrazuje biće nemoćne da ih odande izbace sve dok se i tu ne stvori pešadija slična onoj koju je Grčka stvorila na Gramosu, a što zasad tamo, očevidno, ne dolazi u obzir.

Rat u Kini nije, kao onaj u Koreji, otpočeo sa „T-34” koje je Staljin mogao dati Mao Ce Tungu da bi mu omogućio da se pod istim uslovima naoružanja bori protiv Čang Kaj Šekovih generala kojima su obilno bili stavljeni na raspolaganje Šermani. Pa i pored toga što su specifično kineski metodi ovih generala često omogućavali da nacionalistički materijal bez prolevanja krvi prelazi u ruke ko-

unističke armije, američki tenkovi ipak nisu nikada bili odlučujući element ni u jednom susretu, pa bilo da su ih upotrebljavali njihovi prvi posednici ili pak njihovi naslednici.

Nesumnjivo je da se, ispitujući svaki od ovih sukoba, može naći i neko naročito objašnjenje za slabosti koje je težak materijal ispoljio pred protivnikom koji je imao samo laki pešadijski materijal. Grčki upravljači su se prilično lako navikavali na pomoć Sjedinjenih Država i nisu je najbolje koristili za svoj ratni napor. Francusko komandovanje u Indokini zaboravilo je da se u zemlji takvog prostranstva mir može da povrati samo pomoću na licu mesta obrazovane lokalne armije, već se malo preterano oslanjalo na francuske efektive i američki materijal. A kineski nacionalistički generali i činovnici manje su brige posvećivali ratu a više tome kako će svoje dolare prebaciti u sebove u Hong-Kongu, u koje već ne bi moglo da stane ništa više samo da je Vašington nastavio sa davanjem finansiske pomoći.

Ali te iste armije, grčke, francuske ili kineske borile su se uspešno, nekoliko godina ranije, pod istim uslovima na koje su već navikle. Zar njihove nedaće ne potiču više otuda što je poklonjeno nedovoljno pažnje evoluciji Drugog svetskog rata u njegovom drugom periodu? U tom pogledu im se zaista ne može prebaciti ništa kada se uzme u obzir da je i njihov zajednički i darežljivi dobavljač i sam kljukao svoje sopstvene jedinice sve težim i težim materijalom, prepuštajući se iluzijama o ratu koji se može voditi na pritisak dugmeta.

Pešadija u Koreji

Preim秉stvo pešadije nad svim ostalim rodovima vojske ispoljilo se u Koreji u toku rata, od početka do

kraja, izuzev u borbama vođenim u primorskim mostobranima kao što je bio onaj kod Hungnama.

Ni onaj veliki poraz koji je Južnokorejska armija pretrpela u samom početku ne pretstavlja u tom pogledu nikakav izuzetak. Prvih dana je čak poklonjena vera objašnjenu Singman Rija koji je govorio o armiji bez teškog materijala, a naročito bez tenkova, koju je preplavio protivnik koga je SSSR snabdeo svim i svačim. Podrobno ispitivanje događaja ne potvrđuje ovakvo tumačenje. Bilo je sovjetskih tenkova, ali u veoma malom broju kako s obzirom na severnokorejske snage koje su potpomagali, tako i s obzirom na južnokorejske snage koje su potiskivali. Ove poslednje raspolağale su, pored poljske artiljerije, koja je sasvim upotrebljiva za odbijanje napada malobrojnih oklopnih kola, i protivtenkovskom artiljerijom i „bazukama”. Iako tadašnje „bazuke” nisu imale ono dejstvo koje je imao kasniji model većeg kalibra i dometa, kojima su docnije zamjenjene, to su ipak bile one iste koje su od 1942 do 1945 zaustavljale nemačke tenkove *Tigari*, isto tako žilave kao i „T-34”. Najzad, intervencija američke taktičke avijacije, koja je usledila gotovo neposredno po izbijanju sukoba, primoravala je severnjačke tenkove na krajnju opreznost i onemogućavala im, bez obzira na osobine raspoloživog materijala, svaki masovni napad. Seul je pao kada je samo javljeno da jedan tenk dolazi, odbrana reke Han srušila se pred pojmom nekoliko „T-34”, koji su je izjutra prešli, sakrili se u trske i pojavili se tek iduće noći.

- Početni južnokorejski poraz je poraz slabo obučene pešadije, koja pre toga nikada nije ni videla vatru, dok su se bar udarne jedinice protivnika koji je vršio napad sastojale srazmerno iz velikog broja boraca koji su služili ili u Drugom svetskom ratu ili pod komandom Mao Ce

Tunga. Ne budimo prestrogi prema pobeđenome. Ono „nesavladivo čelično čudovište” koje je on navodio kao opravdanje već je služilo kao objašnjenje za poraze i drugih daleko čuvenijih armija.

Od kraja juna i u toku čitavog jula, neosporiva nadmoćnost američke taktičke avijacije potpuno je preokrenula situaciju u pogledu teškog materijala. Prve žrtve bili su tenkovi, a ubrzo za njima je to bila i poljska artiljerija; jedini efikasni element severne armije bila je njena pešadija, čiji su i naoružanje i oprema svedeni na materijal koji su ljudi mogli da prenose na leđima. Armija Ujedinjenih nacija, koju su u početku predstavljale jedna, a zatim tri američke divizije, uz koje se već u drugoj polovini jula borilo i onih pet obnovljenih južnokorejskih divizija, uživala je preim秉stva nesumnjive nadmoćnosti u pogledu teškog materijala, pošto je jedino ona mogla i da ga upotrebljava u većem broju i da ga snabdeva pod zaštitom svoje avijacije. Ali, brojna nadmoćnost pripadala je napadaču, a ona je bila ta koja je na kraju odlučivala o ishodima borbi. To je bilo ono vreme kada se američki pešak, uprkos podrške svojih tenkova, svoje artiljerije i svoje avijacije, nije mogao da osloodi strahovanja da može biti opkoljen; jedina nada njegovog komandovanja bila je da neprijateljsko napredovanje usporava do onoga dana kada se u redviju kod Fusana odnos snaga bude potpuno obrnuo.

Situacija je u tom pogledu počela da se popravlja već početkom avgusta, a u toku onih mesec i po dana, koliko je trajala „bitka na redviju”, Armija Ujedinjenih nacija stekla je i neospornu brojnu nadmoćnost.

Sve češće ponavljeni napadi severnjaka, koji su ih stajali sve više i više, iznuravali su njihovu pešadiju; gubici su bili utoliko značajniji ukoliko su iz stroja izba-

civani iskusni i oprobani borci, koji su morali biti zamenjivani nabrzinu obučenim regrutima; nedostajao je čak i pešadiski materijal tako da se moglo videti kako se pešaci iz poslednjih jurišnih talasa snabdevaju oružjem na licu mesta, uzimajući ga od onih koji su poginuli u prvim talasima; snabdevanje municijom postajalo je sve teže i zahtevalo čitavu armiju nosača; čak je i hrana jedva stizala u borbene linije.

Baš tada je Armija Ujedinjenih nacija počela da dobija i prva pojačanja iz Amerike. Južnokorejske divizije, koje su se nalazile u borbenoj liniji, sasvim su lako održavane u svom punom brojnom stanju zahvaljujući tome što je već u samom početku komandovanje prikupilo veliki broj regruta čija se obuka svodila na dobijanje osnovnih pojmoveva o borbi. Viškovi su pak uvršćivani u same američke divizije, a u raznim vidovima, od kojih se kao najefikasniji pokazao način priključivanja čoveka čoviku, tj. jednog južnokorejskog borca jednom američkom borcu; tada je komandovanje američke armije prvi put u svojoj istoriji otkrilo preim秉stvo „velikih bataljona“ i taštinu materijala koji je pretendovao da ih zameni.

Kao što obično biva, pobeda je pripala velikim bataljonom, a brojna nadmoćnost je sve više išla u prilog Armije Ujedinjenih nacija, i to davno pre njihove protivofanzive od 15 septembra pa sve do njihovog dolaska na reku Jalu. Sigurno je da su tenkovi, artiljerija i avijacija snažno pomogli pešadiji da odbija učestale napade severnjaka na front redvija; mornarica je pak omogućila iskrčavanje u Inčonu koje je sa najmanje gubitaka i napora, prouzrokovalo raspadanje protivničkog borbenog poretku; vazduhoplovstvo je povlačenje pretvorilo u rasulo i bekstvo. Ali sva ta ogromna nadmoćnost u materi-

jalu uvek je samo pratila brojnu nadmoćnost u pešadiji, a kad god je negde dolazilo do lokalnog obrta tih odnosa, bilo to prilikom očajničkih napada koje su južnjaci vršili na front Nanktonga ili pak prilikom odbrane Seula, Armija Ujedinjenih nacija morala je da pribegava defanzivnoj ili ofanzivnoj koncentraciji koje bi joj vraćale brojnu nadmoćnost. Poraz koji je severnačka armija pretrpela 15 septembra može se objasniti na isti način na koji i njeni početni uspesi. Nju je tukla obučena i brojno nadmoćnija pešadija.

Ako bi se htelo da se na najjednostavniji način a što potpunije prikaže bitna uloga pešadije u Koreji, treba proučiti preokret koji je nastupio u situaciji kada su južnački istureni delovi izbili na reku Jalu, posle čega je usledilo stupanje u akciju onih kineskih armija koje su bile koncentrisane u Mandžuriji, a koji nam pruža sve potrebne podatke. Kako bi pešadija Ujedinjenih nacija, čije armije nisu u Koreji nikada imale mnogo više od 300.000 ljudi, mogla uopšte da se odupre neograničenim pešadiskim efektivima kojima su raspolagale armije Mao Ce Tunga? Pobeda je i toga puta prešla na onu stranu na kojoj je bila i brojna nadmoćnost, bez obzira na količine materijala, kojim su pojedine strane raspolagale a koji je bio namenjen da tu brojnu nadmoćnost dopuni ili čak i potpuno zameni kada se njome ne raspolaže.

Ali, tako postaviti stvar, značilo bi zapostaviti jedan drugi vid preim秉stava koji ima pešadija, onaj koji je došao do izražaja već prilikom bitke kod redvija. U trenutku kada su se, u svome napredovanju prema severu, južnokorejske kolone sukobile sa prvim kineskim delovima, čije je prisustvo Tokio još uvek odbijao da potvrdi, ukupna brojna nadmoćnost Armije Ujedinjenih nacija bila je i dalje van svakoga spora. Ona nije bila načeta

meseč dana kasnije, prilikom protivofanzive od 26 novembra. Tokio je brojno stanje kinesko-korejskih trupa, koje su odbacile 2 južnjačku diviziju, ocenio na 20.000 ljudi. Ta procena je, prema Rojteru, već sutradan popeta na 60.000, a preksutradan i na svih 80.000 ljudi za čitav front napada. Tek 28 novembra, u svome vanrednom izveštaju, Makartur konstatiše da se u Koreji nalazi 200.000 kineskih komunista, uzevši ovoga puta u obzir kako Zapadni tako i Istočni front, kako jedinice prvog borbenog reda tako i one u rezervi. Ovaj broj podudarao se sa onim koji je idućeg dana objavila Asošijeted pres, koja je u svome izveštaju navela da je na zapadu angažovano 14 komunističkih divizija, čije je ukupno brojno stanje približno ravno onome koje su Ujedinjene nacije imale pet dana ranije.

Znači da ofanziva od 24 novembra nije bila zaustavljena brojnom nadmoćnošću odbrane, već protivofanzivom u toku koje je ta nadmoćnost bila samo lokalno ostvarena, ali tako da nije postojala mogućnost da joj se dovoljno brzo suprotstave trupe koje su se nalazile u rezervi ili na drugim sektorima. Armija Ujedinjenih nacija bila je tučena od strane jednog brojno slabijeg ali pokretljivijeg protivnika. Svi izveštaji sa fronta ukazivali su tada na potpuno otsustvo tenkova, artiljerije i avijacije u kinesko-korejskoj protivofanzivi; obična pešadija sa svojim mašinkama, svojim bombama i svojim bacačima bila je ta koja je primorala na povlačenje čitave kolone tenkova i teške artiljerije, usred koje se takođe nalazila i odgovarajuća, pa čak i brojno nadmoćnija pešadija, ali parališana prisustvom ostalih rodova vojske.

Ovaj rezultat ne bi iznenadio da su bliže proučavani oni delimični uspesi, koje su severnjačke ofanzive još uvek imale na frontu redvija u toku prvih petnaest dana

meseca septembra. Ukupna brojna nadmoćnost, čak i u pešadiji, bila je tada već na strani Ujedinjenih nacija; u korist te armije išli su i sami unutrašnji operacijski pravci. Međutim, severnjačko komandovanje, blagodareći većoj pokretljivosti svoje stvarno samo na pešadiju svedene armije, sve češće je ponavljalo svoje ofanzive bacajući glavne snage čas na krila čas na centar fronta, i postizujući gotovo uvek i prodore, a zaustavljalio se samo zato što su mu nedostajale rezerve za eksploraciju ovih početnih uspeha. Kinesko-korejska ofanziva od 26 novembra uživala je ta ista preimoststva zasnovana na većoj pokretljivosti pešadije, a za nju pod još povoljnijim okolnostima: mnogo teže zemljište sa mnogo manje puteva, početak zime, protivnik koji se upustio u opštu ofanzivu bez dovoljnih rezervi.

Evakuacija Severne Koreje u decembru i široko povlačenje, koje je u januaru izvršeno južno od 38 uporednika, mogu se već dovoljno objasniti opštom nadmoćnošću kinesko-korejskih armija kako u ukupnom brojnom stanju, tako i u brojnom stanju pešadije, te prema tome nije potrebno ni tražiti druge uzroke; takvoj armiji nije bilo potrebno da tu svoju brojnu nadmoćnost pojačava još i pokretljivošću. Ali, kolika je stvarno bila ta brojna nadmoćnost Kinesko-korejske armije? To je teško tačno utvrditi. Iako nema nikakvih razloga koji bi izazvali sumnju u tačnost podataka o brojnom stanju, koje je Tokio objavljuvao sve do kraja novembra, ovi podaci kasnije izgledaju već manje sigurni. Kad god se govorilo o 500.000, 1.000.000 ili 1.500.000 Kineza, navedene visoke brojke nisu uopšte dovoljno vodile računa o potrebnom pravljenju razlike između broja onih jedinica koje se nalaze u borbi, onih koje se nalaze u rezervi na teritoriji Koreje i onih koje su stacionirane u Mandžuriji. Same ci-

fre o tom brojnom stanju mnogo su se međusobno razlikovale, već prema tome da li su poticale od samog fronta, iz Tokija ili iz Vašingtona. Iz jednog ozbiljnog britanskog izvora tvrđeno je da broj kineskih trupa, koje su uvedene u borbu poslednjih dana novembra, nije nikada bio veći od 50.000 ljudi. Sutradan po zauzimanju Vondžua, Hanson V. Baldwin objavio je u listu *New York Times* izveštaje iz Tokija koji su govorili o četiri, pa čak možda i svih sedam komunističkih armija koje su sačinjavale veći deo 3 grupe kineskih armija, pa je uz te izveštaje doneo, radi namernog upoređenja, i vesti koje su sa fronta upućene direktno u Vašington, a koje su govorile da se u tom sektoru nalaze svega četiri obnovljene severokorejske divizije. Izgleda, stvarno, da su sve te procene koje su tada davane, dakle, u jednom periodu koji je karakterističan po neuobičajenoj strogosti cenzure u Tokiju, imale bar isto toliko za cilj da podrže zahteve za pojačanjima ili pak da psihološki pripreme javnost na povlačenje koliko i da budu objektivan prilog istoriji ovoga rata.

Svedena na svoje sopstvene snage, pešadija je tada pretrpela jedan jedini poraz, onaj kod Hungnama. Ogromna kinesko-korejska nadmoćnost nije uspela da branioci mostobrana odbaci u more. Objašnjenje za ovo leži u osobitom otporu koji su davala sa mora podržavana obalska mesta, što će već biti detaljnije ispitano u poglavljju posvećenom fortifikaciji.

U toku ponavljanih ofanziva koje je Kinesko-korejska armija vršila u sve većem broju u toku prvog polugodišta 1951, sve više je opadala i prednost koju je uživala pešadija. Njeni gubici bivali su sve veći i veći. Nju je na kraju potisnula čak iza njenih polaznih položaja takođe pešadija, nesumnjivo brojno slabija, ali podržavana takvim suvozemnim i vazduhoplovnim sredstvima kakvih je

ona prva pešadija, kinesko-korejska, bila lišena. Da li je uspeh Ujedinjenih nacija trebalo pripisati tom obilju sredstava?

Takvo objašnjenje ne može da se usvoji već i s obzirom na onaj preokret koji je u junu 1951 nastao u načinu na koji su vođene kinesko-korejske operacije. Odgovornost za poraz ne snose pešadija i njeno lako naoružanje, već nastojanja da se sa tom i takvom pešadijom vodi pokretni rat, i to isključujući svaku upotrebu fortifikacije. Ali čim se toj pešadiji omogućilo da se ukopa, ona je protivničkoj pešadiji nametnula svoje metode borbe. Operacije u Koreji primile su vid operacija iz 1916 godine. Čak i nešto više; ofanzive koje su vršene u aprilu 1917 otkrile su da operacije koje potpomaže teška artiljerija postižu svoje ograničene ciljeve, pod uslovom da se za njih žrtvuje dovoljan broj tona municije. Naprotiv, propali su svi pokušaji da se na istočnom sektoru Korejskog fronta izvrše neke lokalne ispravke iako se u tu svrhu raspolagalo veoma velikom tonažom municije.

Uspeh koji je pešadija postigla u vođenju odbrane koristeći se poljskom fortifikacijom bio je veći od uspeha koji je postigla artiljerija; tu više ništa nisu mogli da izmene ni tenk ni avion koji su pozvani u pomoć.

Pešadisko naoružanje: moć dejstva i pokretljivost

Ogromno povećanje moći dejstva samih oruđa predstavlja osnovnu karakteristiku evolucije koja je u pogledu materijala ostvarena od početka Prvog svetskog rata. Ovo može da se primeni kada je u pitanju povećanje moći dejstva izvesnog oruđa određene težine, kao i kada je u pitanju smanjivanje njegove težine za izvesnu datu moć dejstva.

Može se čak smatrati da dobitak u moći dejstva, koji je posledica tog specifičnog poboljšanja, nije dovoljan i tada ga treba dopuniti povećanjem težine materijala. To je put kojim je krenuo tenk, čijih današnjih 50 i 60 tona zamenjuju onaj materijal iz 1918 godine, koji je težio svega desetak tona.

Artiljerija se, uglavnom, držala povećanja moći dejstva pri već postojećim težinama oruđa. Svakom zgodnom prilikom domet je povećavan za po nekoliko kilometara. To je, da u obzir uzmem samo najnoviji primer, rešenje koje je usvojila francuska artiljerija, koja, nezadovoljna američkim haubicama, namerava da svoje naoružanje obnovi, u granicama koje joj dopuštaju njene finansiske i industriske mogućnosti, haubicama od 105 i 155 mm koje gađaju na 15, odnosno 18 kilometara.

Pešadija je jedini rod vojske koja je napredak tehnike koristila u toku poslednjih trideset godina gotovo uvek da bi svoj materijal učinila još lakšim. Ona je sa mitraljeza prešla na puško-mitraljez i mašinku; sa teškog bacača „Stoks”, iz 1918 godine, na već lakše bacače, a zatim sa kalibra 81 na 60 mm i na bacače bombi; sa pratećeg topa sa položenom putanjom, na bacače (*Minenwerfer-e*) ili sa topa od 37 mm na bazuke. Ne treba uopšte tražiti drugo objašnjenje za senzacionalne uspehe koje je ona postigla u Koreji.

Pešadisko naoružanje sastoji se, uglavnom, iz individualnog naoružanja, upotrebljivog prilikom izvršenja svih mogućih zadataka, i kolektivnog naoružanja sa ubacnim gađanjem za ofanzivu, a sa položenim gađanjem za defanzivu. Takvo naoružanje, u svom sadašnjem obliku, omogućava pešadiji da vodi borbu u svakoj situaciji, protiv svakog protivnika, zaštićena ili nezaštićena zaklonima od zemlje ili betona, i to isto tako protiv tenka i aviona

kao i protiv čoveka koji se bori peške. Pomoć artiljerije, tenkova i taktičke avijacije pretstavlja podršku bez koje ona može da bude. Tako organizovana, svaka diviziska pešadija, ~~zamenljiva~~ u jednoj diviziji pešadijom neke druge divizije, podesna je za izvršenje svakog zadatka, počev od odbrane neke utvrđene linije do vazdušnog iskrčavanja, od proboga nekog fronta do gerile.

Progresivno napuštanje puške je najznačajnija pojava u evoluciji individualnog naoružanja. Ako je „puška sa svojim bajonetom” bila, po Napoleonu, „najsavršenije oružje koje je čovek izmislio”, to je bilo stoga što je ona u to doba bila jedino oruđe upotrebljivo za sve zadatke i koje je odgovaralo svakom protivniku i svakoj situaciji. Ona je vremenom izgubila taj univerzalni značaj. Puška ne odgovara više, u ofanzivi, zahtevima borbe ako se neprijatelj ukopao ili ako je zaštićen betonom. Njena brzina gađanja ne zadovoljava više, prilikom odbrane nekog fronta posednutog malim snagama, ako treba odbiti napad protivnika koji je obezbedio sebi lokalnu brojnu nadmoćnost; a njeno dejstvo protiv tenkova ravno je nuli. Njena jačina dejstva je nepotrebno povećana za blisku borbu, dok je nedovoljna za gađanje na velikoj udaljenosti.

Mašinka, karabin, puškomitraljez, bomba i bazuka imaju izgleda da zamene to univerzalno oruđe kakva je nekad bila puška.

Mašinka, koja se pojavila već 1918, prihvaćena je od strane većine armija, ali sa raznim svojstvima. Smatrajući da je njen domet isuviše mali, izvesne armije su prema njoj zavele i karabin čija je moć još uvek manja od one koju je imala nekadašnja puška. Oba ova rešenja imaju to preim秉stvo da je znatno smanjena težina metaka. A u kombinaciji sa puškomitraljezom, koji ima

jačinu dejstva nekadašnje puške, ova dva oruđa — mašinka i karabin — obezbeđuju pešadiji naoružanje sa položenom putanjom koje je u najekonomičnijoj meri prilagođeno borbi na raznim otstojanjima, bar kada je u pitanju neutvrđen pešak.

Eksplozivna bomba, bačena iz ruke ili izbačena iz puške, pretstavlja za pešaka onaj minimum naoružanja sa ubacnom putanjom koji mu je potreban za ofanzivnu borbu na malom otstojanju. Probojna protivkolska bomba i bazuka, koje isto kumulativno punjenje bacaju na još veća otstojanja, osiguravaju pešadiji defanzivno naoružanje koje efikasno dejstvuje protiv svakog tenka, bez obzira na njegovu težinu; isto naoružanje, uostalom, kao ofanzivno upotrebljivo je i protiv betona.

Kolektivno ofanzivno naoružanje pešadije zasnovano je na raznim tipovima rovovskih bacača upotrebljavnih od 1914 do 1918, a podešenih da služe kao prateći materijal. Od prvih bacača „Stokes“ od 81 mm do bacača istog kalibra koji se još uvek nalazi u naoružanju većine armija, ostvaren je ogroman napredak koji je, pored smanjenja težine samih bacača, povećao njihov domet na preko 3.000 metara i postigao sasvim zadovoljavajuću preciznost. Do ponovnog smanjenja težine naoružanja došlo je usvajanjem bacača od 60 mm istog tipa što je dozvolilo da se znatno poveća broj pešadiji dodeljenih oruđa sa ubacnim gađanjem. Najzad, bacač od 120 mm koji je isprva težio nešto preko 250 kg i imao — reč je o prvom, u Aziji pre 1939 godine upotrebljenom modelu ovog bacača — domet od nešto preko 4 kilometra, dopunio je ovo naoružanje i prvi put dao pešadiji jedno oruđe koje bi odgovaralo teškoj artiljeriji.

Defanzivno kolektivno naoružanje pešadije, ako ostanimo po strani teški mitraljez koji puškomitraljez već

sve više potiskuje iz upotrebe, ima za cilj da pešadiju uspešnije zaštiti od tenka. I pored svoje težine *Minenwerfer* je u tome uspevao prilično slabo od 1916 do 1918. Sve armije našle su za potrebno da 1939 snabdeju svoju pešadiju pravim protivtenkovskim topom malog kalibra, obično 37 mm, a velike početne brzine, koji je bio težak najmanje 500 kilograma. Rezultat je bio još manje sjajan, naročito kada su jurišni avioni pratili oklopne divizije. Za njih nije predstavljalo nikakvu teškoću da otkriju i stave van dejstva ovo veoma vidljivo oruđe i ono nekoliko ničim nezaštićenih ljudi koji su ga posluživali. Primenjivanjem kumulativnog punjenja, koje je u početku izbacivano raketnim potiskom (bazuka) a zatim iz puške (probojna bomba), postignuto je rešenje problema odbrane od tenkova putem smanjenja težine defanzivnih oruđa; njihova moć dejstva, čak i kada je reč o bombama od svega 60 mm koje u najuspešnijem slučaju probijaju oklop od preko 200 mm debljine, danas je već preobilna.

Ne izgleda da je uvek shvatan smisao preobražaja koji je pojava ovog kolektivnog naoružanja izvršila u načinu pešačke borbe, preobražaja koji je već postignut iako iz ovih novih mogućnosti nije još ni izdaleka izvučen onaj maksimum učinka koji može da dâ kombinacija moći dejstva i pokretljivosti.

Pešačka borba je, kada je reč o ofanzivi, za mnoge još uvek samo niz talasa, koji svoje leševe ostavljaju okačene na nepotpuno uništenim preprekama od bodljkave žice, pod vatrom netaknutih protivničkih mitraljeza; a ta borba je, kada je reč o defanzivi, za mnoge još uvek samo onaj čovek koji je primoran da se ispravi i izloži svoje grudi da bi sa udaljenosti od deset ili dvadeset metara, na čelično čudovište koje na njega juri svom brzinom bljujući vatru izbacio neki projektil problematičnog

dejstva, koji to čudovište treba da zaustavi. Posmatrani pod tim uglom, to su zadaci koji se mogu zahtevati od nekog polucivilizovanog naroda koji je preopterećen viškom prirasta stanovništva tako da se izvršenje ovakvih zadataka javlja tu kao neki regulator u demografskim odnosima; Zapad, međutim, mora da vodi borbu po onim metodima koji će štedeti ograničene izvore u ljudstvu, a koji će se više zasnivati na njegovoј tehničkoj nadmoćnosti.

Ako je dovoljno pritisnuti na neki okidač da bi se na udaljenosti od deset do dvadeset kilometara probio beton nekog utvrđenja ili oklop nekog tenka, onda bi zaista bila šteta da se umesto municije troše pešaci. Nažalost, artiljerija je morala da prizna svoju nemoć pred tim teškim problemima, a sadašnje naoružanje pešadije baš je plod rešenja tih problema koje je trebala a nije mogla da reši artiljerija.

Neskromna namera da se teškom topu dodeli glavna uloga u ofanzivi, a u duhu one formule „artiljerija osvaja, pešadija poseda”, dovela je do betona i do one situacije u kojoj se 1939 našla Francuska armija, nemoćna pred Sigfridovom linijom u istoj meri u kojoj je to Crvena armija bila pred Manerhajmovom linijom. Podizanje većeg broja fortifikacijskih objekata na otstojanjima i rastojanjima koja su odgovarala eventualnim verovatnim skretanjima haubičkih oruđa od 400 do 500 mm, koja bi mogla krovne ploče ovih objekata da probiju iz udaljenosti od 15 do 20 kilometara, praktično je zaštitilo te objekte od rušenja. Ali, zato oni ne mogu odolevati ni bazukinim pogocima kroz otvore (mazgale), ni bacaćima plamena, pa ni eksplozivu koji čovek na svojim leđima a pod zaštitom preciznog gađanja dimnom municijom donese sve do sa-mog ulaska u takva utvrđena gnezda.

Slična neskromna namera da se, u defanzivi, zaustavljanje napada oklopnih oruđa poveri topu, pretrpela je posle iskustva iz 1939—1941, takođe poraz. Ona bi isto tako odvela masovnoj upotrebi tenkova sa dovoljno jakim oklopima, tako da im se na izabranom sektoru nikada ne bi mogao suprotstaviti dovoljan broj topova odgovarajuće moći. Ali danas već ni najteže od tih vozila ne može da odoli probojnjoj bombi kojom ga, iz svoje rupe, tuče pešak koji je u tom oruđu dobio najlakše naoružanje sa ravnom putanjom; Nemačka vojska je imala tu bombu već i za mašinku.

Da li pribegavanje teškom materijalu, u onim granicama u kojima je on efikasan, dovodi bar do uštede u ljudstvu? Ako se to tiče pešadije, ne izgleda baš da su pokušaji iz 1917 godine, činjeni da se pomoću artiljerije osvoje oni prvi betonski fortifikacioni objekti, podignuti u glibu Flandrije, spasli mnoge britanske pešake, kao što ni utakmica u pogledu broja i moći protivtenkovskih topova, od 1939 do 1942, nije u znatnijoj meri smanjila broj žrtava nemačkih tenkovskih divizija.

Ali, obično se, iako se to ne kaže jasno, zauzima pričično drukčije stanovište kada se propoveda maksimalno pojačanje teškog materijala. Smatra se da je pešak u svakom slučaju već unapred žrtvovan, bilo da mu je stavljeno u dužnost da izvrši poslednje akcije, koje dolaze posle artiljeriskog pripremnog ili zaprečnog gađanja, bilo da nastupa ispred tenka da bi ga zaštitio od bazuka. Zato se nastoji da se na minimum svedu bar žrtve kod ostalih rodova vojske, te se smatra da će poslužiocima topa ili tenka izbeći toj sudbini blagodareći tome što su udaljeni od borbenе linije ili što su zaštićeni oklopom..

Ali i to je, nažalost, isto tako samo iluzija, kao i ona prema kojoj se prava efikasnost oruđa izračunava na

osnovu njegove težine i moći dejstva izmerene na ustima cevi. Glomaznost je nerazdvojni pratilac težine, a jedina mogućnost da se pogoci neprijatelja izbegnu nalazi se u izbegavanju njegovom pogledu. A ovo je nemoguće postići sa oruđima težim od nekoliko stotina kilograma i oko kojih se muva ekipa poslužilaca, tako da život ovakvog oruđa ne može da bude duži nego što je bio život onog protivtenkovskog topa za koji se uobražavalo da svoj zadatak može da ispuni i kada je u pitanju kombinovani napad nemačkih tenkovskih divizija i *Štuka*, a koji je jedva stizao da ispali četiri ili pet zrna. Taktička avijacija sa istom lakoćom uništava haubičku bateriju koja se prebacuje krećući se putem, kao i onu koja je uspela da se pod zaštitom mraka ili magle već postavi na svoj položaj; suvozemno osoblje Nemačkog vazduhoplovstva prosto je nestalo poslužujući one znamenite topove od 88 mm za koje se verovalo da će avion zaustavljati na 5.000 a tenk na 2.000 metara. Takve sudbine pošteđeni su još jedino pešadiski bacač i bazuka, jer su to dovoljno lagana oruđa, koja zauzimaju mali prostor i koja uvek mogu da se smeste u jedino zaista efikasan zaklon — zaklon koji je sebi pešak iskopao u zemlji.

Bezmalo potpuna prevlast koju snage Ujedinjenih nacija imaju tamo u vazduhu, prikriva u Koreji onu veoma veliku opasnost kojoj bi taj težak materijal i njegovo ljudstvo bili izloženi u manje povoljnim situacijama. Nekorisnost tih oruđa i tog ljudstva je očevidna, a ispoljava se već u njihovoj nemoći da zaustave pešadiju koja nije brojno jača od one koju oni potpomažu. A očevidna je takođe i opasnost koju oni pretstavljuju kada, zakrčavajući sve puteve, tu istu svoju pešadiju osude da stoji nepomična. Ali ono što nije uvek i za svakoga očevidno, to je sudbina koja taj teški materijal i njegovo

ljudstvo očekuje čim neprijatelj ima na raspolaganju nekoliko jurišnih aviona. Ovo stoga, što mnogima nedostaje ono iskustvo sa Gvadalahare (Guadalajara), koje nam pokazuje kako bi se hiljade raznih vozila nekolikih divizija Ujedinjenih nacija moglo lako da pretvori u gvožđuriju koja bi nemoćno ležala duž puteva Koreje.

Nije uvek i dovoljno zapaženo da je ono uništenje, 1937 godine, dve italijanske motorizovane i mehanizovane divizije na putu kod Gvadalahare bilo delo sovjetske avijacije koja tamo nije raspolagala nadmoćnošću u vazduhu kao što ni *Mig-15* ne mogu u Koreji da se suprotstave aparatima *Sabre*. Savezničke kolone na Sredozemlju i Zapadu poštedeo je ovakvih iznenađenja, od 1943 do 1945, samo onaj „kišobran” koji su lovci razapeli nad njima. Ali, nije isključeno da se takva iznenađenja ponove. Nikada još vazduhoplovni materijal i njegovo naoružanje nisu za to bili podesniji. Zar avion na mlazni pogon tipa 1950 godine, preletajući front u brišućem letu da bi već samo minut kasnije iznenadio na 15 kilometara iza fronta neku bateriju na položaju ili u pokretu i zasuo je sa udaljenosti od 1.000 do 2.000 metara sa nekoliko raketnih bombi, izlaže sebe stvarno nekoj opasnosti od protivavionske odbrane, koja dejstvuje sa zemlje ili pak od lovca koji u vazduhu vrši službu presretanja? Zar se misli da bi bolji kvalitet lovačke avijacije Ujedinjenih nacija mogao da spreči takve upade sovjetske taktičke avijacije ako ova postane brojno nadmoćnija? Veliki broj poslužilaca teškog oruđa zavidio bi možda u takvom slučaju pešaku i poželeo da se nađe u njegovom položaju.

Prednost koju su postigla laka oruđa pešadije nad teškim oruđima artiljerije i tenkovima nikako ne znači neko vraćanje na varvarstvo koje je odnelo pobedu nad civilizacijom. Bacač i bazuka ne mogu se staviti u isti

red sa senegalskom sikiricom i buzdovanima, dok se top od 155 mm, koji gađa na 25 km, i teški tenk, čija se kupola pokreće pomoću hidrauličkog uređaja i ima žiroskopski stabilizator, svrstavaju kraj nadzvučnog lovačkog aviona ili atomske bombe. Već u svome sadašnjem obliku koji je podložan još mnogim usavršavanjima, bacač i bazuka pretstavljuju najsrećnije kompromisno rešenje između moći i pokretljivosti.

Ovo nije prvi put da takva napredna ostvarenja dolaze na Zapad praćena mongolskim konjima ili kamilama iz Baktrijana. U času kada je srednjovekovna teška konjica učinila sebe još nemoćnijom tovareći na sebe sve teže i teže oklope, Džingis-Kanov konjanik naoružan samo sabljom, sa dva luka i tri snopa strela, ukazao joj je na onaj razumni i podesni kompromis između moći i pokretljivosti, između hladnog oružja koje se drži u ruci i onoga koje se na neprijatelja izbacuje.

GLAVA V

TENK

Severnokorejska armija snabdevena tenkovima započela je rat u Koreji ofanzivom protiv Južnokorejske armije koja je imala samo protivtenkovske topove i bazuke. Moć ovog defanzivnog oruđa nije baš odgovarala zadatku zaustavljanja odličnog sovjetskog materijala koji je bio stavljen na raspolaganje zavojevaču. Ne treba se, dakle, čuditi što su njegovi prvi uspesi pripisivani baš toj razlici; šta su Singman Rijovi pešaci mogli da učine pred „nepovredivim čeličnim čudovištima“ Kim Il Sung-a?

No, da bi se o tome mogao doneti pravilan sud, potrebno je, pre svega, svesti na pravu meru broj tenkova koji su bili angažovani u toj ofanzivi, koja nije počela ni sa brojno jakim snagama ni sa značajnim količinama materijala. A taj broj nije nikada bio veći od 150, prema proceni američkog komandovanja.

Način na koji su ti tenkovi upotrebljavani nije, isto tako, potsećao na onu sjajnu epohu nemačkih tenkovskih divizija izbačenih duboko u neprijateljsku pozadinu kroz prvu brešu koju bi otvorila pešadija ili artiljerija. Ofanziva Severnokorejske armije zamišljena je na osnovu sovjetskih načela po kojima operaciju sprovodi pešadija u tesnoj saradnji sa tenkovima koji je potpomažu; a od takvog se načina rada i nisu mogli očekivati onako efek-

tni rezultati kao što su bili oni koje je davao munje-viti rat.

Ali, odlučujući element u usporavanju ofanzive severnokorejskih oklopnih snaga bila je intervencija američke taktičke avijacije. Mnogo pre 10 jula, dana kada su prvi američki tenkovi bili suprotstavljeni tenkovima severnjaka, avioni *Mustang* i *Shooting Star* uzimali su te tenkove za svoje glavne ciljeve. Njihove raketne bombe brzo bi izbacivale iz stroja sve tenkove koji su u borbi bili angažovani. I najdovitljivija kamufliranja prestala su da koriste od onoga časa kada je izdato naređenje da se puca na sve što se kreće, tako da se događalo da je poneki američki avijatičar koji je, izvršavajući ovo naređenje, pucao na neka kola sena koja vuče par volova imao s vremena na vreme priliku da s iznenađenjem vidi kako se iz požara koji je izazvao pomalja kostur nekog „T-34”.

Stupanje u akciju prvih iz Japana prispelih trupa, za kojima su stigli i njihovi tenkovi, izazvalo je u javnosti Ujedinjenih nacija novo uzbuđenje. Primećeno je da bazuke, pa čak i kada njima rukuju američki pešaci, sa mnogo manje uspeha zaustavljaju „T-34” nego što su u Tunisu zaustavljale nemačke tenkove *Tigar*. Sem toga, susreti između „T-34” i Šermana gotovo uvek su se završavali u korist onih prvih. Neosporna nadmoćnost američke taktičke avijacije dala je srećom vremena da se te pogreške isprave pre nego što bi dovele do ozbiljnih posledica. U roku od nekoliko dana stigle su, preko „vazdušnog mosta”, koji je već bio uspostavljen preko Pacifika, prve „superbazuke” kojima se nije imalo šta zameriti; a nekoliko nedelja kasnije stigli su i tenkovi *Peršing*, a za njima i tenkovi *Paton*, čijoj se seriskoj proizvodnji pristupilo prvih dana operacija.

Početkom drugog meseca ratovanja, dolaskom prvih pojačanja suvozemnih trupa i mornaričke pešadije iz Sjedinjenih Država, međusobni odnos protivnika u pogledu oklopnog materijala i defanzivnog oruđa sasvim se preokrenuo. Teški američki tenkovi bili su i po moći svoga dejstva, a i brojno, nadmoćniji od onih već retkih srednjih sovjetskih tenkova koji su uspeli da izbegnu udarcima lovaca-bombardera; pešadija je, kako američka tako i južnokorejska, raspolagala koliko obilnim toliko i moćnim nosećim protivtenkovskim naoružanjem, u odnosu na onaj kojim je bila opremljena severnačka pešadija. A naročito je pak taktička avijacija, čija je prevlast u vazduhu bila neosporna, mogla svojom vatrom da pomogne svaku suvozemnu operaciju, i to još mnogo efikasnije nego što su to bile u stanju da čine Štuke u Poljskoj, u Francuskoj i prvih meseci rata u Rusiji prateći svoje tenkovske divizije.

Ona nada, podržavana objavlјivanjem fotografskih snimaka, koji su prikazivali desetine i desetine teških tenkova kako leže na montažnim lancima u Detroitu ili ukrcani na vagone koji iz Fusana treba da ih prebace na front, nije dugo trajala.

U defanzivnoj fazi bitke na redviju, napredovanje severnačkih trupa u napadima, vršenim bez tenkova i bez artiljerije, zaustavlјano je jedino pomoću avijacije koja je neprijateljske snage otsecala od njihovih pojačanja i njihovih baza za snabdevanje; protivnapad oklopnim jedinicama, koji je mogao da usledi na bokove breše u prvim časovima posle njenoga otvaranja, nije nikada odigrao onu odlučnu ulogu, koja se od njega mogla očekivati u situaciji, koja je u tolikoj meri bila povoljna za brzi manevar po unutrašnjim pravcima.

U ofanzivnoj fazi, koja je usledila posle iskrcavanja kod Inčona, uloga tenka nije bila ništa više odlučujuća. Najteža operacija, oslobađanje Seula, nije bilo delo u samoj prestonici angažovanih tenkova ili tenkova koji bi oko nje stvorili obruč i tako presekli protivnicima otstupnicu, već je to bilo delo pomorske pešadije — *Marines* — koja je optimala stopu po stopu u teškim uličnim borbama. Pa čak ni ona kasnija eksploatacija jednog manevra koji je postigao potpuni uspeh, nije bila poverena oklopnim kolonama izbačenim unapred da gone ostatke severnjačke armije, koji se povlače prema 38 uporedniku, a zatim i pema reci Jalu, već je to vršeno laganim frontalnim potiskivanjem koje je vršila pešadija, i to uglavnom južnokorejska.

Kineska intervencija samo je još više podvukla slabe strane tenka, bilo u ofanzivnim, bilo u defanzivnim zadaćima.

Najmanje tri stotine tenkova pratilo je na putu prema reci Jalu onih sto dvadeset hiljada ljudi bačenih u ofanzivu od 24 novembra. A ovu je razbila kineska protivofanziva u kojoj su sigurno učestvovali brojno slabije snage, i to snage koje su bile i bez tenka i bez artiljerije, a oslanjale se samo na pušku, na mitraljez i na pešadiski bacač.

U toku dugog povlačenja, koje je iza toga usledilo, a koje je severoistočne udarne snage vratilo južno od 38 uporednika i pomorsku pešadiju nagnalo da se opet ukrcava u Hungnamu, glavna uloga tenka bila je da zakrčava kretanje na planinskim putevima. Često puta, svako takvo blindirano vozilo moralo je da se vraća po nekoliko puta unazad i da opet kreće napred da bi moglo da pređe neku okuku. A ponekad je čak bilo potrebno da se pomoću eksploziva sruši deo kakve stene da bi se omo-

gućio prolaz britanskim tenkovima *Centurion* većeg modela. Da li je zemljište bilo uzrok njihove neaktivnosti? Kineska protivofanziva probila je front baš na jednom veoma malo ispresecanom sektoru u dolini Čongčona, koja je bila sasvim podesna da se u njoj izvrši protivnapad tenkovima na bok neprijateljskog napredovanja. Na uporedniku kod Sinandžua, tamo gde je poluostrvo baš najuže, skoro dve trećine njegove širine ima nadmorskú visinu ispod 200 metara; pa zar se tu mogu navoditi nekakve planinske teškoće da bi se opravdala nemoć tenkova i na tom sektoru?

U toj dugoj fazi ratovanja u toku koje je Armija Ujedinjenih nacija imala da se bori sa kinesko-korejskim protivnikom, koji je bio gotovo potpuno lišen tenkova, nikada se slabost oklopnog oruđa nije ispoljila bolje nego u onim borbama na bajonet, koje su prvo započele Turska brigada i Francuski bataljon, dok se tenk za koji se tvrdilo da pretstavlja idealno oruđe za protivnapad držao po strani od takvih gužvi.

Treba li iz toga zaključiti, kao što to čine bez ustručavanja neki branioci tenka koji su još uvek hipnotisani nemačkim uspesima iz 1939-1940, da američko komandovanje nije umelo da upotrebi to moćno oruđe koje joj je stavljeno na raspolaganje? Nikako. To komandovanje je našlo jedno još moćnije sredstvo, taktičku avijaciju.

U hitlerovskoj kombinaciji tenka i aviona, tenk je imao glavnu ulogu; on je imao za zadatak da svojim manevrom ili svojom vatrom uništi suvozemni otpor. Njega je avion samo štitio od tada, po njega jedine ozbiljne opasnosti, one iz vazduha; ona pak pomoć koju mu je ukazivao time što je otkrivaо i neutralisao protivtenkovsko oruđe koje se sa zemlje nije moglo da vidi, ili što je za vreme dok ga je u akciji pratio bacao bombe

koje ništa nisu mogle da smetaju protivniku, koji je iole bio ukopan ili kamufliran, bila je od drugostepenog značaja.

U roku od deset godina, raketna bomba i „napalm” poboljšali su preciznost i moć vazdušnog oruđa do one mere u kojoj bazuka već ometa dejstvo tenka. Čemu je onda pešaku uopšte potrebno oruđe ispred koga on sam treba da ide i da ga štiti, kada raspolaže avionom koji ide ispred njega i koji njega štiti?

Da je američko komandovanje ovo shvatilo već u toku prvih meseci po izbijanju neprijateljstava, može se najpre zaključiti iz samog njegovog odbijanja da na trupe angažovane u Koreji primeni onaj nekoliko godina ranije određeni sastav, koji je, dodeljujući oko 150 srednjih i teških tenkova na diviziju, davao prednost oklopnom oruđu na štetu pešadije i artiljerije. Novi sastav nije zvanično objavljen, ali se ipak pouzdano zna da broj angažovanih tenkova nikako ne prelazi četvrtinu ili trećinu onog broja od hiljadu osam stotina tenkova, koliko bi ih, na osnovu onog ranijeg sastava, trebalo da broji onih dvanaest divizija koje se tamo bore.

Materijal

Sovjetski i američki tenkovi koji su se sukobili na bojištima Koreje pružaju prilično jasnu sliku sporosti razvitka tenkovskog materijala za vreme rata, a još veće za vreme mira.

Samo je Nemačka ratovala od 1939 do 1945 dovoljno dugo da bi, za to vreme, mogla gotovo potpuno da obnovi onaj svoj oklopni materijal sa kojim je u rat stupila i da ga zameni tenkovima *Tigar* i *Panter* koji su se još od početka neprijateljstva nalazili u proučavanju. SSSR je od juna 1941 imao vremena samo da svoje teške tenkove

,,KV-I” i „KV-II” zameni tenkom *Staljin*; srednji tenkovi „T-34” sačinjavaju još uvek jezgro sovjetskih oklopnih jedinica, a njima su naoružane i satelitske armije. Sjednjene Države, koje su u rat stupile decembra 1941, vodile su čitav rat sa srednjim tenkovima *Šerman* i jedva su imale toliko vremena da potpuno završe model teškog tenka *Peršing*, koji je posle toga izgrađen u sasvim malom broju.

Zato su i Američka i Severnokorejska armija morale da započnu borbu tenkovima koji su izrađeni po zamislama od pre desetak godina.

Od svih njih „T-34” bio je najstariji. Ovaj tenk, od oko trideset tona, počeo se seriski proizvoditi 1939 godine u zavodu u Harkovu. On je naoružan jednim topom od 76 mm, a spreda ima oklop od 70 mm. Jedan motor od 500 ks daje mu brzinu od 53 km na sat.

Pred kraj rata izrađene su još dve vrste „T-34” koje su umesto topa od 76 mm doatile top od 85 ili od 100 mm.

Tim tipovima srednjeg tenka, a naročito onim najstarijim, bili su snabdeveni komunisti angažovani u Koreji.

Ponekad objavljeno prisustvo i teških sovjetskih tenkova bivalo je uvek demantovano. Teški sovjetski tenkovi u Drugom svetskom ratu bili su, u samom početku toga rata, zastupljeni tenkom „KV-I” od 43 tone, koji su zavodi Kirov u Lenjingradu počeli proizvoditi počev od 1939. On je, takođe, bio naoružan topom od 76 mm, ali je imao oklop od 105 mm. Odmah po završetku rata u Finskoj pored njega se javlja i „KV-II” kod koga je top od 76 mm zamenjen haubicom od 152 mm, dok je tonaža popeta na 52 tone. Krajem 1943 pojavio se *Staljin* čiji poslednji tip, težak 57 tona, ima top od 122 mm, oklop od 100 mm, a kome motor od 600 ks obezbeđuje brzinu od 32 km na sat.

Gotovo čitava američka proizvodnja u toku Drugog svetskog rata svodila se na srednji tenk „M-4”, nazvan *Šerman*. To je bio tenk od 34 tone, naoružan topom od 75 mm, koji je imao oklop od 51 mm, a kome je motor od 500 ks davao brzinu od 45 km.

Teški tenk pojavio se u američkoj vojsci tek 1945, u vidu modela *Peršing*, od 43 tone, sa topom od 90 mm, oklopom od 75 mm i brzinom od 40 km na sat koju mu je davao isti onaj motor od 500 ks kakav se nalazio i na *Šermanu*. Kod poslednjeg tipa teškog američkog tenka zvanog *Paton*, koji je zadržao isto naoružanje i oklop koji ima i *Peršing*, brzina je popeta, blagodareći motoru od 810 ks, na 48 km na sat. Oba ova teška tenka, i *Peršing* i *Paton*, bila su potpuno završena tako kasno da se njihovoj izradi u seriji nije moglo pristupiti pre primirja. Uneti su i u preglede formaciskih sastava američkih operativnih jedinica, prema kojima, počev od 1948 godine, diviziji na dva bataljona lakih tenkova pripada i jedan bataljon teških. Ali, jedinice koje su bile stacionirane u Japanu ipak nisu još raspolagale ovim tenkovima, tako da su oni stupili u borbu tek sa divizijama koje su došle iz Amerike.

Borbe u Koreji ne dopuštaju da se doneše neki zaključak u pogledu novih modela, koji se sada u Sjedinjenim Državama izrađuju, o lakovom tenku *Walker Bulldog*, o „M-47” i o „T-48”, tenkovima koji su nešto bolje zaštićeni i od *Peršinga* i od *Patona*, naoružani topom jačeg dejstva i snabdeveni telemetrom, ali koji su ipak proglašeni za „srednje” tenkove otkako su se pojavili stvarni teški tenkovi, kao što ne može takav zaključak da se doneše ni u pogledu prvog od tih teških tenkova, o tenku „T-43” koji je naoružan topom od 120 mm.

Upoređenje između svojstava *Šermana* i „T-34” ne bi moglo da objasni prve rezultate susreta ova dva tipa

tenka, susreta koji su se prema priznanju samog američkog komandovanja jasno završili u korist sovjetskog materijala.

Top od 75 mm koji ima Šerman jeste oruđe sa umerenom početnom brzinom, koja kod modela koji su bili u upotrebi 1945 godine iznosi oko 600 m/s. Ta brzina je nedavno popeta na 780 m/s. Top od 76 mm koji ima „T-34”, koji je i otvorio onu utakmicu do koje je došlo između sovjetskih i nemačkih tenkova ko će da dostigne veću jačinu dejstva, a koju je Nemačka vojska prihvatile snabdevajući „PZKW-IV” i Panter topom od 75 mm, jeste materijal sasvim druge vrste kome se pripisuje početna brzina od oko 900 m/s. On je, dakle, ostavio daleko iza sebe naoružanje koje ima Šerman kako u pogledu tačnosti gađanja, tako i u pogledu probajne moći i korisnog dometa.

Ništa manje nije očigledna i nadmoćnost koju „T-34” ima nad Šermanom i u pogledu samoga oklopa koji ga štiti, sudeći već na osnovu same debljine oklopa sa prednje strane. Međutim, one dve brojke, 70 i 51 mm, izražavaju sasvim nepotpuno svu nadmoćnost koju u tom pogledu ima sovjetski tenk, koji je sem toga i niži — visok je ukupno 2,35 umesto 2,80 — i čije su ploče postavljene pod mnogo većim nagibom što znatno olakšava rikošetiranje zrna.

Opis susreta u toku kojih su „T-34” već posle nekoliko metaka izlazili na kraj sa Šermanima koji su im bili suprotstavljeni potvrđuje prednje zaključke. Pod uslovom podjednake obučenosti posada, a pogotovu ako posada tenka „T-34” povede borbu sa otstojanja koje će joj omogućiti da u potpunosti iskoristi balističku nadmoćnost svoga naoružanja, ona će prosečno uvek uspeti da postigne jedan probajni pogodak mnogo pre od svoga protivnika.

Isto tako je bila zapažena i nadmoćnost Romelovog materijala u početku njegovog ratovanja u Libiji, kada je on umeo da pretvori operacije u borbe između tenkova da bi na taj način što potpunije iskoristio znatno nadmoćnije naoružanje koje je bilo postavljeno na nemačkim tenkovima, naoružanje koje je daleko nadmašivalo ono koje su imali britanski tenkovi.

Što se tiče materijala od pre desetak godina, za njega još uvek važi ocena koju je dao fon Rundštet na osnovu iskustava koja je stekao za vreme svoga komandovanja Grupom južnih armija, 1941 godine, na Istočnom frontu: „Ruski tenkovi iznenadili su nas svojim kvalitetom... Tenk „T-34“ bio je tada najbolji na svetu”.

Ali nemoć teških tenkova tipa *Peršing* i *Paton*, kao i britanskog *Centurion*, koji ima sasvim slično naoružanje, ne može se objasniti takvim razlozima; početna brzina njihovih oruđa je uglavnom ista kao i kod tenka „T-34“, a veći kalibar im daje veću nadmoćnost u balističkom pogledu i veću efikasnost pri pogotku. Od svih neprijatelja koje tenk ima, sam tenk mu je postao najmanje opasan.

Protivtenkovska mina, koja je dugo smatrana kao moćno zaprečno sredstvo, izgubila je svoj značaj pred komunističkom taktikom masovnog napada pri kome se čelni tenkovi žrtvuju.

Najopasnije oruđe protiv tenkova jeste „kumulativno punjenje“, koje u vidu puščane bombe, bacača raketa i bestrzajnog topa pruža pešaku potpunu skalu protivtenkovskih oruđa kako u pogledu moći dejstva, tako i u pogledu dometa. Proučavanje prvog u Koreji upotrebljenog modela bazuke, kojom su bile naoružane južnjačka armija i prve američke trupe, potiče još iz 1940 godine. Primenjivanje svojstava kumulativnog punjenja, koja su bila poznata već skoro pola veka, u svrhu probijanja

oklopa bilo je predloženo 1938 godine prvo Nemačkoj a zatim i Francuskoj, ali su ga nadležni odbili. Ponovljen septembra 1939, ovaj predlog je najzad u Francuskoj usvojen u vidu jedne puščane bombe, koja nije mogla da bude upotrebljena pre primirja zaključenog juna 1940.

Zasluga za prvo sprovođenje u delo pripada Američkoj armiji, koja je izradila jednu cev za bacanje rakete od 60 mm, nazvanu bazuka, kod koje je kumulativno punjenje bilo spojeno sa raketnim izbacivanjem; ona je potpuno dokazala svoju vrednost već 1942 godine na frontu u Tunisu. Ovo oruđe, koje poslužuju dva čoveka, teži nešto ispod šest kilograma a može da izbaci šest projektila u minutu. Njegov maksimalni domet od nekoliko stotina metara nema nikakve veze sa njegovim praktičnim korisnim dometom u borbi protiv tenkova, koji ne prelazi 50 metara, jer se tu već mora da vodi računa i o rasturanju a i o trajanju leta projektila s obzirom da je u pitanju napad na pokretnog protivnika.

Na ovo je Nemačka armija odgovorila 1943 i 1944 godine čitavom skalom pištoljskih i puščanih bombi, bacača raket, artiljeriskih zrna sa perajima ili žiroskopskim stabilizatorom, zasnovanih na istom principu. Najpoznatije oruđe ove vrste je *Panzerschreck*, cev za bacanje rakaeta od 88 mm u upotrebi već od 1944 godine, koje je moglo da probija najmanje 160 mm, i bilo vrlo podesno za borbu na otstojanju od 100 do 150 metara.

Pojava ovih nemačkih oruđa istakla je očigledno u kojoj meri bazuka nema ni dovoljan koristan domet ni kalibar. Zato je ubrzo i zamenuje „superbazuka“ od 88 mm, čija se cev može prelamati, a koja je sem toga i postavljena na dvonožno postolje. To je oruđe već početkom 1945 godine prikazano na fotografiji sa svojim poslužiocima, koji verovatno na nekom probnom poligonu,

gađaju nemačke tenkove. Izgleda da mu treba pripisati moć dejstva i domet koji su, u najmanju ruku, ravni onima koje ima i *Panzerschreck*. Jedina mana ovoga oruđa sastoji se u tome što je, čak i 1950 godine, postojalo samo kao prototip.

Posle prvih neuspeha bazuka u Koreji, prionulo se izradi novog bacača raketa. On je preko Pacifika prenet avionom, dok su lovci-bombarderi držali protivnika na otstojanju, i stigao je na vreme da američku pešadiju poštedi svake teškoće pred tenkovima severnjaka.

Nikakav detalj nije objavljen o protivtenkovskim oruđima, kojima raspolažu severnjačka i kineska armija. Iako možda ne dostižu savršenstvo zapadnjačkih oruđa, ta oruđa su ipak sasvim dovoljna da zaustave američke srednje i teške tenkove i da ih primoraju da se služe pratnjom pešadije koja treba da proteruje nemehanizovanog protivnika.

Tenk ili bazuka?

Treba li proglašiti za konačnu pouku tu nemoć koju je, pred ličnim naoružanjem u svoju rupu zavučenog pešaka, ispoljila jedna u jačem stepenu mehanizovana armija, koju je uz to njena taktička avijacija čuvala od svakog iznenađenja iz vazduha pa čak, gotovo uvek, štitila i od artiljeriske vatre?

Nemačko komandovanje bilo je prvo koje je još u toku rata 1914—1918 izjavilo svoje verovanje u mogućnost zaustavljanja tenka a da se za to ne mora pribeci istom takvom oruđu — tenku. Izrađujući prvo pravilo o tome kako tada već postojeća oruđa, *Minenwerfer* i oruđa lake poljske artiljerije, treba upotrebljavati protiv tenka i stvarajući za tu svrhu prva specijalna oruđa: protivtenkovsku pušku, pešadijski automatski top, minu, sve-

žnjeve ručnih bombi i bocu sa zapaljivom tečnošću, istaknuti taktičar, kakav je bio Ludendorf, pokazao je da ima možda malo preterano poverenje u moral trupa pred ovim prilično impresionantnim protivnikom koga mnogi borci prvi put vide.

Njegov neuspeh ne znači neispravnost samog predloženog načina borbe protiv tenkova. Oni koji su kasnije, od 1939 do 1941, nastojali da se protiv tenka bore naročitim moćnim protivtenkovskim topovima ili pak oklopnim oruđima iste vrednosti, često puta čak i brojnijim, nisu postigli ništa više nego on. Prvo uspešno zaustavljanje tenka, u Rusiji, izvršeno je pomoću metoda koje je sugerirao Ludendorf.

Nemački tenkovi su bili pred Moskvom uništeni, ne od strane moćnijih ili brojnijih tenkova ili neke u protivtenkovskom naoružanju nastale revolucije, već istim onim sredstvima koja su 1918 doživela neuspех, tj. poljskim topom, protivtenkovskom puškom i svežnjem bombi. Sutradan po Prvom svetskom ratu, nemačka artiljerija izabrala je za svoga heroja jednog poručnika koji je pao na čelu svoga voda topova od 77 mm pošto je prethodno izbacio iz stroja jedan prilično neverovatan broj britanskih tenkova. Crvena armija ističe danas kao primer podoficira Dobrobadina, o čijem kraju kao i kraju onih dvadeset osam Rusa, Ukrajinaca, Kazakstanaca i Kirgiza kojima je on komandovao, general Gijom (Guillaume) piše „Smešten u jednom kraju rova u blizini železničke stanice Dobo-sekovo, ovaj odred je bez kolebanja izdržao ponavljane napade 50 tenkova koje je potpomagala pešadija. Jedan jedini čovek podigao je ruke ispred jednog nemačkog tenka; njegovi drugovi ga odmah ubijaju. U toku četvoroučasovne borbe uništeno je 18 tenkova, pogodjenih iz protivtenkovske puške ili zapaljenih pomoću boca sa zapaljivom

tečnošću. Pošto je iscrpeo svu svoju municiju, odred je izginuo, sem dva ili tri ranjenika, ali je napad bio razbijen".

Kumulativno punjenje unosi u lično i kolektivno naoružanje jednu revolucionarnu novinu koja neće zahtevati od pešaka ovakve herojske podvige. Lidl Hart (Liddell Hart), koji budući rat uporno gleda u još nešto većoj mechanizaciji nego što je bila Hitlerova, pisao je još u avgustu 1951: „Ja lično sumnjam da bazuka može da postane ubica tenka, sem ako se njen domet ne utrostruči ili učetvorostruči". Tako nešto svakako nije potrebno. Ali, ako bi ipak to naknadno prikazivanje efikasnosti takvog oruđa za dejstvo protiv tenkova bilo potrebno, da bi se podrilo poverenje onih koji se toliko zalažu za tenk, to njihovo omiljeno oruđe, onda ga treba izvršiti pomoću kumulativnog punjenja, jer ni jedno sredstvo nije podešnije od njega za to očigledno ubedljivanje. Američki bacaci raketa u Koreji pokazuju samo na kome se stepenu ta tehnika nalazila 1941 i 1944. A ona je posle toga mnogo napredovala.

Prve petarde sa kumulativnim punjenjem, one iz 1938, probijale su oklop one debljine koliko iznosi i njihov kalibar. Već 1945 probijan je oklop čija je debljina bila dvaput veća od kalibra dok je danas ta debljina tri i po puta veća nego kalibar oruđa. Istovremeno je projektil postajao sve kraći i sve lakši tako da se prilagođavao različitim sredstvima za izbacivanje, koja su mu davala početnu brzinu dovoljnu da obezbedi kako njegovu tačnost gađanja, tako i njegov domet.

Kumulativno punjenje nije više ograničeno samo na bazuke ili na superbazuke čije je dejstvo efikasno na udaljenosti od nekih 50 ili 100 metara. Sve do 100 metara je i puščana bomba od 300 grama težine, kalibra 50 do

60 mm, u stanju da probije 170 do 200 mm oklopa normalnog nagiba. Cev za bacanje raketa od 80 do 90 mm, kojom se i dalje puca preko ramena, probija oko 300 mm, a teži desetak kilograma; izveštavajući o rezultatima postignutim sa švajcarskim materijalom od 83 mm, Edi Bauer mogao je da potvrди da su nevšatelski (Neuchatel) karabinijeri, koji su to oruđe dobili u januaru 1951, posle svega jednog sata vežbanja, gađajući sa 250 metara jedan pokretni cilj, uspeli da 80% pogodaka smeste u sam cilj. Hoće li se i ovaj korisni domet smatrati još uvek nedovoljnim? Bestrzajni top od 57 mm iz koga se gađa sa ramena, kao i onaj od 75 mm koji ima postolje slično mitraljeskom, može u svemu da zameni ona oruđa iz 1939 godine, koja su težila 500 kg i zahtevala četiri ili pet poslužilaca.

Kumulativno punjenje nije, međutim, sebi obezbedilo mesto jedino među *ubicama tenka*, kod topova od 500 do 5.000 kg i lovca bombardera. To je savršeno protivtenkovsko oruđe koje je već ubilo i samo oklopno oruđe i oklopne jedinice, onakve kakve su danas.

Zaštita i oklop

Rat u Koreji učinio je kraj nizu iluzija u pogledu oklopног oruđa, kao i u pogledu same evolucije koja bi mu omogućila da se održi na onom mestu koje je zauzelo. Prva takva iluzija bila je ono brkanje pojmove o zaštiti i o oklopu.

Najupornije treba razbijati onu iluziju prema kojoj oklop već sam po sebi „štiti”. Oni koji bi hteli da se život pešaka štedi imaju i suviše često običaj da one koji im protivreče prikazuju kao starešine koji svoje trupe šalju u smrt u gusto zbijenim redovima i koji to ponavljaju sve

dotle dok oni koji su preživeli ne zauzmu priželjkivani neprijateljski položaj. Zar nekoliko santimetara čelika ne bi moglo da učini da se ta kasapnica izbegne, zamenjujući talase živih ljudi mehanizovanim i oklopljenim materijalom čija bi posada bila zaštićena od vatre? To i takvo shvatanje pada i pred istorijom i pred analizom.

Ista iluzija vladala je desetine godina i u pogledu betona, koji je u većini slučajeva vrlo rđavo poslužio svojoj posadi. U vreme kada je u Koreji otpočeo rat, Francuska armija je podigla, prilikom desetogodišnjice njihovog žrtvovanja, spomenik stope deseterici branilaca utvrđenja la Ferte, zapadnog bedema linije Mažino. Nije to bilo никакvo na brzu ruku izgrađeno utvrđenje slično onima koja su podizana u septembru 1939, već je to bilo baš uzorno utvrđenje koje treba da odoleva i najtežoj artiljeriji koja se može zamisliti, koje ima svoja dva glavna skloništa, svoja „zvona” za mitraljeze, svoje kazamate za blisku odbranu, sve to međusobno povezano dubokim podzemnim saobraćajnicama i snabdeveno najsavremenijim podzemnim „tvornicama”. Posle bombardovanja iz haubica od 150 mm i 210 mm čija je svrha bila da napravi levkove kojima će se poslužiti jedan odred nemačkih pionira za zaklonjeno približavanje u skokovima, ovo utvrđenje palo je u roku od nekoliko časova pod dejstvom eksplozivnih punjenja koja su onemogućila dejstvo njegovih oruđa, a svu posadu ugušila u njihovim skloništima.

Pet godina kasnije jedan američki pukovnik, rekorдер sa svojim pešadiskim pukom u broju na Sigfridovoј liniji zauzetih utvrđenja, došao je do istog zaključka. Ni zašta na svetu on ne bi pristao da svoje mesto pod vrednim nebom zameni sa nekom posadom za koju se navodno veruje da je dobro zaštićena sa svoja dva metra betona, dok je ustvari izložena dejstvu bazuka kroz otvore

(mazgale) na zidovima utvrđenja, neprekidno zalivana bacačima plamena, i na kraju, zaslepljena i zagušena, osuđena da izgine u svom sopstvenom utvrđenju od dejstva eksplozivnih punjenja navučenih na ulaze.

Pre svega, ono nekoliko santimetara čelika, za koje se tvrdi da štite poslužioca nekog tenka, ističu ga, naprotiv, kao cilj koji treba gađati, dok borci koji se nalaze u samoj prirodi, koji su po zemljištu rasuti, koji se — kako to rado čine Severnokorejci — približavaju puzeći kroz šipražje, imaju sve izglede da stupe u dodir sa neprijateljem, a da ih ovaj prethodno ne primeti. Pošto već na nekoliko stotina metara sam objavi protivniku da se tu nalazi, i on i njegova posada, ovaj pokretni štit će biti isto tako lako probijen kao i onaj nepokretni beton, bilo iz protivtenkovske puške koja će ga pogoditi kroz neki od njegovih otvora, bilo od strane mine, od zrna bliskog ili udaljenog topa, ili pak od kumulativnog punjenja i mlaza njegovog jako komprimiranog gasa, čije će širenje u unutrašnjosti tenka izbaciti posadu iz borbe već prilikom prve eksplozije.

I tako se tu oklop javlja u svojoj drugoj funkciji, kao meta koja privlači pogotke. Izbacivani na svakog člana posade pojedinačno, dok napreduju u rasturenom poretku, ako bi se kretali van tenka, kao obični strelnici, artiljerisko zrno, raketa *bazuke* ili puščana probojna bomba, najčešće bi prolazili pored cilja i padali na zemlju na udaljenosti sa koje njihova eksplozija više nikome ne može da smeta. Na debeli lim, iza koga su svi ti ljudi primorani da sede, svi pogoci su dobri; to potseća na naopako okrenut i sav izbušen kišobran koji bi čovek uporno držao iznad glave da se tobož zakloni od kiše, a koji bi, međutim, tu kišu skupljao kao levak i izlivao na njega.

Pitanje pojačavanja oklopa moglo je da bude branjeno sve dotle dok je postojala nada da se razni projektili koji ugrožavaju tenk mogu sprečiti da u njega ne prođu. Ali se, nažalost, nastavilo istim putem i onda kada je nešta svaki izgled da se probijanje može sprečiti, pa se primetno čak i ne obraća pažnja na to da povećanje debljine oklopa samo može da donese još veću štetu. Povećati težinu oklopa to znači povećati i njegove dimenzije pa i dimenzije donjeg postrojenja koje ga nosi, a samim tim to znači povećati i broj pogodaka u taj cilj, kao što smo napred pomenuli. Ali to znači u ovom pogledu i nešto više: povećati dejstvo svakog takvog pogotka. Kada njegov trenutni izduženi upaljač najde na ploču debelu jedan santi-metar, projektil sa kumulativnim punjenjem eksplodira izvan te ploče a kroz mali, na njoj probušeni otvor prodire unutra samo jedan mlaz oslobođenog gasa koji će na dva ili tri metra dalje opet probiti suprotnu ploču oklopa, ne pričinjavajući nikakve ozbiljne štete, ni ljudstvu ni materijalu, na koje ne najde direktno. A ako umesto neke tanke ploče, kumulativno punjenje pogodi debelu, gas se oslobađa odmah posle te prve prepreke i gubi svoju moć dalekog probijanja, ali je zato njegovo dejstvo na bliskom otstojanju jače.

U unutrašnjosti samog tenka postoje pak i takve pregrade čije bi potpuno uklanjanje znatno poboljšalo položaj onih koje njegov oklop treba da štiti. Kroz maleni otvor, koji stvara u ploči, kumulativno punjenje ubrizgava u unutrašnjost tenka znatnu količinu eksplozivnog gasa. Za samu posadu to ima iste posledice kao da se eksplozija delimično dogodila u samom tenku. Ovo dejstvo bilo bi znatno manje da onaj koji sedi u tenku nije hermetički zatvoren kao u kesonu, — tako su poslužiocu haubičkog topa, koji je postavljen na istom takvom donjem stroju

(šasiji), ali koji su od direktnih pogodaka zaštićeni oklopom čiji je krov široko otvoren, mnogo manje izloženi opasnosti u slučaju pogotka kumulativnim punjenjem nego njihovi, u kupoli zatvoreni, drugovi.

Stvarna uloga oklopa, kao elementa zaštite, utoliko više zaslužuje da bude podvrgnuta proučavanju lišenom svakog predubeđenja, ukoliko su obilniji eksperimentalni podaci u smislu koji smo napred naveli. Kakav otpor pruža tanka oklopna ploča gasnom mlazu kumulativnog punjenja, već je poznato na osnovu neuspeha sa onim „predoklopima” pomoću kojih je pokušano da se zaštite debeli oklopi; a da usled svih tih oklopnih ograda i pregrada u unutrašnjosti samog tenka dolazi do pojačanog dejstva eksplozije, najbolje govori činjenica da su već tolike posade izbačene iz borbe time što je u tenk prodro i u njegovoј unutrašnjosti eksplodirao neki projektil, slabijeg eksplozivnog punjenja nego što su bombe sa tankim zidovima, koji bi, da je eksplodirao pod vedrim nebom i na istom otstojanju, ubio samo najbližeg borca, ali ostalima ne bi ništa smetao. Čak bi se moglo reći da je konstruktor tenka morao ovde primeniti neki zaista oštouman uređaj za pojačavanje dejstva, koji omogućava da tako malo punjenje može da ima toliko dejstvo. Posada je sve to počela da primećuje i zna već sasvim dobro da, u teškim situacijama može da se spase samo ako napusti svoje vozilo i potraži zaštitu pod vedrim nebom, zaštitu koja je uvek bila najsigurnija; ali njoj u tom slučaju nedostaje naoružanje pešaka.

Ne očekujemo baš tako brzo one očigledne opite koji će dokazati da za sedište nekog tenka privezane životinje pate utoliko manje, ukoliko je oklop tanji a krov otvoreniji. Stavljeni pred probleme iste prirode, marinci su zadržali, od 1875 do 1900, svoje debele oklope i pored

svih onih gubitaka brodova koji su očigledno potvrđivali teorisku argumentaciju onih, koji su propovedali tanje oklope i pregrađivanje. General Lotn Kolins, načelnik Generalštaba Američke armije, ipak je priznao, decembra 1950, da „nije konačno utvrđeno da je baš stvarno korisno jednostavno povećavanje težine tenka“. Ali, kao čovek koji poštuje tradicije, on je istovremeno saopštio da je izdat nalog za serisku proizvodnju poslednjeg tipa teškog tenka.

Utrkivanje u tonaži

Teoriski, povećavanje tonaže samo je privremeno rešenje onog teškog problema beskonačnog pojačavanja oklopa, kako bi se tenk zaštitio od sve savršenijeg naoružanja. Povećava li protivnik kalibar i početnu brzinu svojih tenkovskih oruđa? Mi ćemo odmah pojačati oklop svojih tenkova da im odoli, pristajući takođe na povećavanje tonaže, koje takva prepravka zahteva. A zatim ostaje i da se poveća moć sopstvenog tenkovskog naoružanja, ako se primeti da protivnik takođe pojačava oklop da bi se zaštitio od pogodaka, što opet dovodi do povećanja tonaže. Idući dosledno tim putem Nemačka armija, koja je počela time što je 1936 izradila svoj tenk „PZKW—I“ od šest tona, pristupila je već 1944 proučavanju tenkova od oko stotinu tona, samo da bi nadmašila tenk *Staljin*.

Zašto takav razvoj, sproveden u mornarici, nije dao isto tako dobre rezultate kada su bili u pitanju tenkovi? Pre svega, takvo utrkivanje u tonaži je, čak i u mornarici, doveo do takvih rezultata da se moralo požuriti da se, putem Vašingtonskog i Londonskog ugovora, tome utrkivanju učini kraj. Borba između topa i oklopa doveća je do toga da je u roku od pedeset godina deplasman ratnih brodova morao biti povećan za osam puta; nastaviti

tim putem značilo je gurati u ponor i finansije najbogatijih zemalja. Mornarice su to mogle da prežive samo zato što su se, putem stvarnih ili prečutnih sporazuma, obavezale da ne izgrađuju isuviše efikasna oruđa. Tenk, nažalost, ne može da se koristi sličnom povlasticom dobre volje.

Uslovi, koje postavlja sam način na koji se tenk pokreće, priroda njegove pogonske snage, pretstavljaju onaj drugi faktor njegove slabosti. Zaštitni oklop nekog broda, njegovo naoružanje ili njegova brzina mogu biti pojačani, odnosno povećani ako se povećaju dimenzije samog broda u potrebnoj srazmeri, tj. ako se izradi veći model istog tipa broda; dovoljno je da se prodube, što uostalom prilično mnogo košta, luke i bazeni koji treba da se osposobe da taj novi tip broda prime. U pogledu tenka ne nailazi se na sličnu mogućnost, kao što je to povećanje dubine gaženja kada je reč o brodovima; novi tip tenka, koji je izrađen po uzoru na onaj raniji, samo što je jači i teži, ima tu nezgodu što se time povećava opterećenje svakog kvadratnog santimetra površine njegovih gusenica, a one nedaće, na koje su tenkovi *Tigar* tako često nailazili zaglibljujući se u blato Ukrajine, iz koga su se „T-34” lako izvlačili, dokazuju da je postignuta krajnja granica tog opterećenja. Da bi se povećala tonaža nekog tenka, potrebno je povećati srazmerno tome i njegove razmere, a na štetu debljine oklopa kojim bi se mogao prekriti; sem toga, on u takvom slučaju postaje još veća meta za napade iz vazduha.

Najzad, posle 1939 godine pojavila su se dva usavršena sredstva koja potvrđuju da su zaista uzaludna sva nastojanja da se, kako na suvu tako i na moru, zaštita osigura putem povećavanja tonaže. Zamenjujući klasična artiljeriska probajna zrna, raketna i kumulativna punjenja

dala su naoružanju takvu moć da se više ne može gajiti nada da će se nekom projektilu odoleti povećanjem debljine oklopa. Protiv tih oruđa i njihovih kombinacija, koje kriju u sebi probognu moć koja još ni iz daleka nije sva iskorišćena, utrkivanje u tonaži ima samo tu posledicu, da blindirani materijal, čiji je jedini spas u tome da se kreće neprimećen od strane neprijatelja, pretvara u čudovište koje će na sebe navući, iz blizine ili iz daljine, sa kopna ili iz vazduha, pravi pljusak zrna od kojih bi svako ponaosob bilo dovoljno da ga uništi.

Razvrstavanje oklopnih oruđa prema njihovim zadacima

Uspesi koji su ostvareni u pogledu moći dejstva naoružanja ne dozvoljavaju, dakle, da se na jednom istom tenku postave sva ona oruđa koja će mu biti potrebna u toku raznih zadataka, kao ni da se ostvare ona zaštita i ona brzina, koje su mu takođe potrebne, jer predstavljaju neophodnu dopunu tog naoružanja. Ali, zar se ovaj materijal ne bi mogao razvrstati prema samim zadacima, tako da se od svake pojedine vrste zahtevaju one osobine koje dotičnom zadataku najviše odgovaraju, a da se ostale, kao manje važne, žrtvuju? Zar ne bi to bila mnogo razumnija podela nego što je sadašnje stalno proizvođenje — pod nazivima laki tenk, srednji tenk i teški tenk — tri varijante jednog srednjeg rešenja, za koje se veruje da je uravnoteženo, a čije se mane ne mogu izlečiti neprestanim povećanjem tonaže?

Zar ne bi bilo pametnije da se pored današnjeg tenka opštег tipa — od koga se zahteva i da kida i gazi bodljikavu žicu, i da prelazi preko rovova, i da mitraljira nezaklonjenog pešaka, i da, gađajući iz svoga topa u otvor nekog bunkera, izgoni iz ovoga pešaka koji se u njemu nalazi, i da sam sebe zaštićuje od protivtenkovskog topa,

od protivničkog tenka, i od jurišne avijacije, da se prilikom uspostavljanja dodira kreće na čelu rasporeda, kao i da prelazi utvrđene linije i da igra odlučujuću ulogu i u eksploataciji proboga — nađe mesta i za takav tip tenka koji će biti bolje podešen za jedan ili veći broj od gore navedenih zadataka, čija lista još nije iscrpljena?

Ako se, naprimer, želi da se artiljerijom bori protiv tenka, onda nema ničeg primamljivijeg od onog nepokretnog protivtenkovskog topa postavljenog na pokretni lafet na gusenicama, a koji je inače izložen uvek opasnosti da ga unište tenk ili avion čim bude otkrio svoj položaj i ispalio nekoliko metaka. Dovoljno je dati mu istovremeno onu moć koja će mu dopustiti da protivnika napadne pre nego što ovaj dođe na koristan domet svoje vatre, pokretljivost koja će mu omogućiti da protivnika progoni ili da mu se izmakne, i minimum zaštite koja će njegovim poslužiocima obezbediti zaklon od parčadi granata. Već u toku prvih borbi 1939 jasno se ispoljila korist koju su pružali *tank-destroyer*, *Panzerjaeger* i ostali „lovci tenkova“ u svim zemljama. Ali, ukoliko se rat produžavao pojavljivala se potreba za drugim specijalizovanim materijalom. Brzi tenk kod koga brzina zamenuje zaštitu, smatran je već pre rata neophodnim za izviđanje i istraživanje; „jurišni top“, spor i spreda neobično jako zaštićen, kao što je bio *Ferdinand* sa oklopom od 200 mm i pod nagibom, mogao je biti raspoređen i u prvi talas u napadu, gde obični teški tenk ne bi ništa koristio; najzad, i artiljerija je, zahvaljujući svome samovoznom materijalu za kretanje po svakovrsnom zemljištu, uživala sva preimุćstva oklopнog oruđa kako u pogledu pokretljivosti, tako i u pogledu zaštite svojih poslužilaca.

Takva specijalizacija može da se protegne gotovo u beskonačnost. Zašto bi pionir prepustio artiljercu da

samo ovaj uživa preimuctorstva mehanizacije i zašto ne bi i on na istim načelima zasnovao prenošenje eksploziva do ulaznih vrata bunkera kao što je to počeo pred kraj rata da čini pomoću sasvim malih telekomandovanih tenkova? U Koreji su se pojavile i neke druge novine, kao što su ona severnjačka vozila za prenos mitraljeza kod kojih je raspon točkova tako mali da im dopušta kretanje nasipima pirinčanih polja i onda kada su ta polja preplavljeni vodom, tako da su potpuno nepristupačna i običnim tenkovima i svim ostalim vozilima normalnog kolotraga.

Specijalnih tenkova ima čak u tolikom broju da su mišljenja vrlo različita u pogledu zadataka koje im treba poveravati. Treba li, u nedostatku specijalnih tenkova, za jurišne zadatke odrediti u prvi talas teške tenkove koji su im, s obzirom na sličnost oklopa, najpribližniji? Ili je pak bolje držati ove teške tenkove više pozadi da bi pomoću svoje veoma moćne vatre razbijali onaj otpor na koji budu nailazili delovi na čelu rasporeda? Sovjetska armija je, pod uslovom da napad pomaže i pešadija, koju ona u teškim okolnostima nikad ne štedi, davala utisak da je sklonija onom prvom načinu; Američka armija je, bar do rata u Koreji, više bila za onaj drugi. Da li izviđačke zadatke treba poveravati vozilima na točkovima, *half-trakovima*,^{*)} ili lakinim tenkovima? Da li ih treba naoružati mitraljezima ili topovima od 37 mm ili od 75 mm? Videli smo čak da su sva ta rešenja uzastopno predlagana ili čak i ostvarivana pa opet odbacivana, i to često puta u jednoj istoj armiji ili jednovremeno kod svih armija.

Ali, sve su to samo primedbe na pojedinosti. Njihova protivrečnost je često puta služila da se suzbijaju zahtevi

^{*)} Polu-guseničari — vozila koja imaju gusenice samo na zadnjim točkovima. — Prim. red.

reformatora, pa čak i onda kada je potreba za reformom sasvim očigledna. Ona korenita mana specijalizovanog tenka sastoji se u tome što on, ni pojedinačno ni u zajednici sa ostalima, ne može da reši onu pravu teškoću: nemoc svih tih oruđa, od onog najlakšeg pa do najtežeg, od najjednostavnijeg do onog najkomplikovaniјeg, pred običnim, u svoju rupu zaklonjenim pešakom.

Bilo da je izviđačko vozilo postavljeno na točkovima ili na *half-trakovima* koji na prednjoj osovini imaju točkove a natrag gusenice, ili pak isključivo i samo na gusenicama, bilo da je naoružano samo mitraljezom ili topom od 37 mm pa i topom od 75 mm, njegova posada će u svakom slučaju biti izbačena iz borbe čim neki nevidljivi protivnik bude sa udaljenosti od preko 100 metara pogodio to vozilo svojim kumulativnim punjenjem. Kada su se pojavili prvi jurišni topovi Nemačke vojske, ni poljska artiljerija ni protivtenkovski topovi nisu mogli da probijaju njihove prednje oklope. Ali ovi ne bi odoleli onim *Panzerfaust-ima*, kojima su nemački stručnjaci istovremeno snabdeli svoju pešadiju. Položaj lovaca tenkova i artiljeriskog naoružanja podešenog za kretanje po svakovrsnom zemljištu izgleda već manje težak. Ali, ukoliko ova oruđa nisu izložena u tolikoj meri opasnim neposrednim pogocima, ona to duguju, rekli bismo, činjenici što ih brane nezaštićena prsa sopstvenog pešaka koji sprečava da ih neprijateljski pešak uništi.

Inspirijući se onom tobоžnjom podelom rada kojoj mornarice duguju što su mogle da savladaju najozbiljnije teškoće, oklopne jedinice kao da zaboravljuju da se njihov uspeh uvek zasniva na činjenici što su one uvek raspolagale bar jednim tipom tenkova, koji se nije imao bojati oruđa koja su protiv njih upotrebljavana. Što se tiče dalje

raspodele tu se slobodno može postupiti kako se nađe za shodno.

Kada nad njima kao zaštita leti dovoljan broj moćnih lovačkih aviona koji su u stanju da presretnu letećeg protivnika, tada iz raznih rodova vojske i najrazličnije sastavljeni operativni odredi (*task forces*) mogu da prkose avijaciji! Ali, ni krstarica ni nosač aviona ne moraju neophodno biti u njihovom sastavu: oni izrazito jednostavnii *task forces* kakvi su bili konvoji ribarskih brodova koji su, pod krilima „Meseršmit Me — 109”, prevozili nemачke divizije iz Grčke na Krit, uspeli su u tome isto tako dobro kao i one stotine specijalnih ratnih brodova koji su krenuli u osvajanje Okinave.

Isto se tako, iza onih pešaka koji će nosioce bazuka isterati iz njihovih rupa, može pustiti u nastupanje najraznorodnija mešavina specijalnih tenkova. Ali u nedostatku tako skupocenog materijala, biće dovoljna i pratnja bacača, koji su pod udarcima protivničke jurišne avijacije isto tako pokretni kao i izviđački auto-mitraljezi ili najbrža artiljerija na gusenicama. To je način na koji je jedino i napredovala Severnokorejska armija kada su svi sovjetski „T—34” bili izbačeni iz borbe; ona je sobom, na leđima ili glavama njihovih poslužilaca, nosila svoje bacače od 120 mm.

Tenk i pešadija

Sasvim je prirodna tendencija svih vidova i rodova vojske, kada se nađu u teškoj situaciji, da lek za svoju slabošć potraže u veštim taktičkim kombinacijama. Kada mornar primeti da oklopniča nije više u mogućnosti da odabiha napad aviona, on se tada obraća takođe avionu da ovaj zaštiti njegov najomiljeniji tip broda. Kada kopnene

oklopne formacije konstatuju svoju nemoć da dalje napreduju pod vatrom pešaka, one traže pomoć takođe od pešaka da on istera iz njegovih rupa protivnika koji se u njima čvrsto zakopčao za zemljište.

Utvrđeno je da postoje dva sasvim različita načina taktičke upotrebe tenkova.

Prvi, jedini koji je bio poznat u toku Prvog svetskog rata, zasnivao se na akciji u znaku tesne povezanosti tenka i pešadije. Tenk je išao na čelu, rušio prepreke od bodljikave žice, prelazio preko rovova, uništavao mitraljeska gnezda, neutralisao udaljenje baterije; pešadija je išla za njim, čisteći teren i posedajući osvojene položaje. Glavno oruđe ovog načina borbe bio je tenk, zaštićen u onoj meri u kojoj je to dopuštala njegova tonaza, naoružan mitraljezima i jednim topom malog kalibra, dok njegova brzina i rejon dejstva nisu bili ni od kakvog značaja.

Drugi način upotrebe primenila je prvo Nemačka vojska 1939 godine, ali pravičnost zahteva da se zasluga za njegov pronalazak pripiše britanskim teoretičarima, a naročito Lidel Hartu i kostrukturima iste zemlje koji su isporučili odgovarajući materijal. Otvaranje breše kroz borbene linije bila je samo prva i najmanje važna faza te operacije; u njoj je uostalom, tenk mogao, da učestvuje u istom svojstvu u kome i nemehanizovani delovi. U onoj glavnoj fazi u eksploraciji prodora, samostalna akcija tenka koji upada u brešu, pre nego što protivnik bude imao vremena da je zatvori, pokazala se od odlučujućeg značaja. Oruđe ove taktike bio je brzi tenk, koji je imao veliki rejon dejstva, a kod koga je zaštita mogla delimično biti i žrtvovana.

Prvobitna zamisao bila je „rat sa tenkovima”, prema kojoj su tenkovi imali da budu raspoređeni po pešadiskim divizijama i stavljeni na raspolaganje tom rodu vojske;

druga zamisao je ona o „ratu tenkova”, prema kojoj borbu vode samostalne oklopne divizije.

Sudeći prema sastavu američkih operativnih jedinica i prirodi borbi u Koreji, izgleda da se opet vratilo na onu prvobitnu zamisao, tako da oni koji zastupaju onu drugu zamisao smatraju da s pravom mogu bar jedan deo neuspeha tenkova da pripisu njihovoj nepravilnoj upotrebi.

Međutim, treba imati u vidu da se, svakako, bez ozbiljnih razloga ne bi dogodilo da se Nemačka vojska posle svoga poraza pred Moskvom odrekne onih sjajnih operacija u kojima su se isticale njene oklopne divizije, što je, takođe, učinila i Crvena armija, opet, verovatno, ne bez ozbiljnih razloga. Sve opštija primena kumulativnog punjenja u pešadijskom naoružanju svakako nas ne vraća u one lepe dane samostalnih akcija.

Štaviše, uprkos činjenice što to tako ne izgleda na prvi pogled, ništa nije različitije nego što su ona dva načina taktičke upotrebe tenka u zajednici sa pešadijom, onaj nekadašnji i ovaj današnji. U toku Prvog svetskog rata, tenk je išao na čelu; u ratu u Koreji ispred njega ide pešadija da bi njegove protivnike isterivala iz zasede. Možda će se smatrati da tih nekoliko desetina metara razlike nemaju nikakvog značaja. Ali, ukoliko pešak još i može da se drži na tom otstojanju od tenka i da ga štiti od bazuke čiji je domet isto toliki, on će od tenka morati da se udalji kada protivnik počne sa udaljenosti od preko 200 metara da tuče iz svojih bacača raketa, dok je uopšte teško videti smisao tog načina borbe u kome tenk i pešadija nastupaju zajedno, od momenta kada naiđu na bestrzajni top čiji je korisni domet 500 do 1.000 metara. U takvom slučaju bi isto tako dobro mogao da prati pešadiju i džip koji za sobom vuče neki bacač od 120 mm ili nosi na sebi bestrzajni top od 105 mm, i to bez onih četrdeset tona oklopa.

O korisnosti te saradnje tenka i pešadije u borbi, najbolji sud može danas da doneše sam pešak, a on u Koreji više voli da juriša na grebene uz podršku artiljerije ili nekog borbenog aviona, nego da ih osvaja manevrima zaokruživanja u kojima bi on morao da pomaže tenku.

U činjenici da je danas suvozemno komandovanje primorano da u kretanju izbaci pešadiju na čelo, ispred tenkova, kao i u tome što ni pomorsko komandovanje ne može ni da pomisli na to da neku svoju oklopnaču izloži bez zaštite vazdušne pratnje, koja se sve više i više istura napred, treba videti priznanje da je taj materijal izgubio prvenstvo koje je nekad imao. A akcije „u tesnoj saradnji“ imaju samo za cilj da kod ovih starih slugu umanje bolno osećanje njihovog pada.

Budućnost tenka

Nećemo jadikovati nad nedaćama tenka, čija će prva posledica biti da otkloni onu opasnost koja preti od šezdeset pet oklopnih divizija koliko ih navodno SSSR ima u vreme mira, kao i od onih šezdeset pet daljih divizija koje on može da formira u slučaju rata ako bude upotrebio onih svojih dvadeset do trideset hiljada tenkova što ih ima u rezervi. Ali, sudeći po nedavnim pojavama koje pokazuju da gigantizam još uvek štetno deluje na vojni materijal, može se pretpostaviti da će teški tenk ipak još zadugo teško pritiskivati reorganizaciju narodnih odbrana, koje će tek s mukom uspeti da se oslobole tog tereta.

Prvi svetski rat ostavio je samo jednome od saveznika impozantnu artiljeriju velike moći za razbijanje betona. Taj materijal, svakako, 1918 godine nije predstavljaо veći interes nego teški tenk 1945. Pa ipak je činjenica da je raspolaganje tim blagom osnovni uzrok glavnih nesreća Francuske armije. Gigantski topovi od 380, 400,

520 mm bili su ono što je Francusku armiju navelo na onaj drugi gigantizam, na gigantske fortifikacije čije je oličenje Mažinovljeva linija, koja je bila obezbeđena od oruđa kakva je tada samo ona i imala; no baš ta oruđa učinila su Francusku armiju gotovo nemoćnom između 1937 i 1939, kad je ustanovljeno da rasturena utvrđenja, kao ona na Sigfridovoj liniji, izmiču dejstvu tih oruđa; a ta ista gigantska oruđa su na kraju, u maju i junu 1940, zakrčila Francuskoj armiji toliko potrebne železničke pruge i druge puteve, da bi posle svega toga, i pošto su punih dvadeset pet godina igrala samo negativnu ulogu, jedino povećala onu količinu gvožđurije koju su Nemci zaplenili.

Posmatrajući 1920 godine one gigantske oklopnačke koje su bile njegovo delo i koje su spasle njegovu zemlju, a misleći na avion, lord Fišer (Fisher) je izjavio: „Sav ovaj materijal treba baciti u staro gvožđe”. Njegovi naslednici su se dobro čuvali da tako ne postupe i taj prezreni materijal je posle toga naneo još dosta štete u mnogim zemljama. On je stvarno za svoje održavanje i potrebna obnavljanja utrošio glavni deo vojnih napora i Velike Britanije i Sjedinjenih Država. A svakako da nikakva zasluga ne pripada oklopnači što je Nemačka vojska mogla biti zaustavljena pred hridinama Duvra (Douvres), što su Japanska armija i flota bile zaustavljene na Salomonskim Ostrvima i pred Midvejom. „Uravnoteženi” razvoj mornarice i avijacije znatno je, sve do 1939, kočio napredovanje vojnog vazduhoplovstva koje je daleko zaostajalo iza civilne avijacije. U trenutku kada su redovne vazdušne linije išle već preko Atlantika i Pacifika, avioni Britanske mornarice, kao i avioni Britanskog vazduhoplovstva nisu imali akcioni radijus koji bi im omogućavao da na 700 km od britanskih baza prate kretanje

nemačkih brodova duž obala Norveške; Američka mornarica, privremeno lišena svojih oklopniča kod Perl Harbora, nije shvatala da ofanzivne operacije u zapadnom delu Pacifika može da nastavi uz pomoć aviona i pre nego što bude povratila pomorsku ravnotežu putem izgradivanja još većih oklopniča.

Tako isto će i teški tenk još dugo nanositi štete vojnog aparatu velikih nacija.

On zbumjuje civila, koji dobro ali nejasno oseća da mu to čudovište ne pruža sigurnost u naknadu za novac koji za njega daje, ali se ipak ne usuđuje da prestane sa davanjem. „Skupština bi” — rekao je Streči (Strachey), britanski državni sekretar za vojsku, prilikom podnošenja svoga budžeta u martu 1951 — „svakako želela da zna da li je tačno ili ne da tenk ostaje glavno oruđe budućeg rata... To je pitanje oko koga se stručnjaci još uvek spore, ali nema sumnje da je tenk izložen čitavom nizu novih oruđa čija je efikasnost u porastu”. Da li će se, posle takvog uvoda, doći do zaključaka da se treba pokazati obazriviji u dodeljivanju kredita koji su namenjeni tenku? Ali, očekivati tako nešto znači ne poznavati dovoljno prirodno reagovanje jednog ministra, koji obično smatra da mu se ništa neće moći prebaciti baš ako izabere ono najskuplje od svih rešenja koja su mu podneli njegovi savetnici, koji se međusobno nisu nikako mogli složiti, i sigurno će izjaviti da ništa nije skupo kada se radi o narodnoj odbrani i da je čak „sreća što se *Centurion*, jedan od najboljih savremenih teških tenkova, već izrađuje seriski”.

Onaj ko ga upotrebljava nema nikakve iluzije u pogledu vrednosti zaštite koju mu pruža ovaj oklop. Ali borac se ne upravlja uvek samo prema tome, jer on ne misli samo i jedino na svoju zaštitu; za njega su isto tako veoma važne činjenice pitanje njegovog konfora i slobod-

nog vremena. One su čak ponekad i važnije. Otuda će se borac, ako sam treba da bira, rado odreći sudsbine pešaka koji mora svoje naoružanje da nosi na leđima i da na svakom mestu na kome se zaustavi kopa sam sebi zaklon, i brzo će prihvati onu koju ima poslužilac nekog mehaničkog oruđa, koji je pošteđen svih tih napora. Zabrinut u istoj meri u kojoj i Streči razmimoilaženjima koja su se pojavila u pogledu toga kakve oblike treba da ima tenk, francuski državni sekretar za vojsku odlučio je da, u leto 1951, sproveđe među korisnicima tenka nekakav referendum. Na sva pitanja, koja su se odnosila na clakšanje same službe na tenku, ogromna većina izjasnila se u prilog znatnog olakšavanja osmatranja kao i poslova oko nišanjenja i punjenja... Ali niko se nije ni osvrnuo na posledice koje će imati visina kupole ili unutrašnje prostorijstvo samog tenka, posledice koje se izražavaju u povećanju dimenzija tenka kao mete izložene protivničkim zrnama.

Komandovanje će još teže nego trupa priznati u kojoj je meri nemoćan u borbi onaj materijal kome ono posvećuje glavni deo napora u suvozemnom naoružanju. Ono neće pristati da na sebe primi onu odgovornost kakvu su primili njegovi prethodnici u mnogim zemljama 1939 godine, oni prethodnici kojima je prebačeno da prema mehanizovanim oruđima nisu pokazali ono oduševljenje koje su ta oruđa zasluživala. Komandovanje time postiže i nešto više; ono, zahtevajući ogroman napor radi mehanizacije suvozemne vojske, već drži u ruci i opravdanje za neuspehe koje može da ima u početku budućeg rata — građanin nije pristao da učini potrebne žrtve, neophodne za naoružanje. A u međuvremenu se na taj način odvraća pažnja i od onih miliona ljudi, koje komandovanje drži

pod zastavom od osamnaest meseci do dve godine, uspevajući da od njih obrazuje borbene jedinice.

Zar nema, dakle, drugog izlaza osim onog da se pribegne istom onakvom sastavu armija kao što su one koje je Kina angažovala u Koreji? Kritika teškog tenka ne pogarda čitavu mehanizaciju, kao što ni kritika haubice od 420 mm i oklopnače od 35.000 tona nikako ne znači da treba obavezno odbaciti i bestrzajni top i podmornicu.

Vozilo sa mehaničkim pogonom koje borca zaklanja svojim lakim oklopom štiti ga pre svega od puščanog metka i od parčadi granata i bombi koji će još dugo ostati isto tako ozbiljna opasnost kao i oruđa za masovna uništavanja.

Ali, čim ta oruđa za masovno uništavanje budu taktički primenjena, mehaničko transportovanje lakog oklopa pružiće osoblju tenka neuporedivu prednost. Betonirano utvrđenje, pa čak i obična rupa u koju može da se skloni čovek, pretstavljuju efikasnu zaštitu od atomske bombe u defanzivnoj situaciji; oklop od 20 do 30 mm zaštitice od pritiska a istovremeno će gotovo u potpunosti upiti topotne i polovicu ili dve trećine gama zrakova, tako da će on i u ofanzivnoj situaciji biti najbolje kompromisno rešenje između uniforme *Battle-dress* koja omogućava da se čovek skloni u nekom levku, koji je iskopala granata, i debelog oklopa teškog tenka koji na sebe privlači pogotke kojima ne može da odoli.

Međutim, oklop i brzina, koja skraćivanjem boravka u vozilu povećava zaštitu koju oklop pruža, biće neophodno potrebni baš kada se radi o najopasnijem vidu oruđa za masovno uništavanje, radioaktivnog oruđa, odnosno o radijacijama koje dolaze sa površine zemlje. Nalazeći se u svome podzemnom zaklonu, borac prve linije neće ovim biti naročito pogoden, pogotovo ako bude i dalje snabde-

van. Ali će zato u onoj zoni od više desetina kilometara, na čijoj se površini bez smrtne opasnosti neće moći opstati duže od nekoliko desetina minuta, kretanje ljudi i transportovanje materijala zahtevati za zrake neprobojno vozilo, čiji krov i bokovi mogu bez ikakvih nezgodnih posledica da budu tanki, ali čiji bi pod morao da bude iste debljine kao što je krov na teškom tenku. Možda oklopne divizije neće u takvim slučajevima biti baš sasvim neupotrebljive, ali pod uslovom da svoje posade smeste na krovove tenkova,

Svakako će ipak biti bolje da se izrađuju ekonomičnija vozila koja će biti u stanju da one što u njima sede bolje štite, i to u svakoj prilici.

S obzirom na moć koju imaju savremena protivtenkovska oruđa, njihovim se pogocima, uglavnom, može izbegići samo ako se izbegne njihovom pogledu. Prošlo je doba onih 2,80 m visokih Šermana, a nastaje doba tenkova visokih 0,90 m kakve je, kako to on tvrdi, jedan član američkog Pretstavničkog doma video 1950 godine postrojene na nemačkim terenima Crvene armije, na koje ga je odveo jedan od njegovih prijatelja. A možda će biti potrebno da se i ta visina smanji i da se zadovolji tenkom od 0,40 m visine, u kome vozač mora da leži, pri čemu se mora pomiriti sa svim onim nezgodama koje će takva konstrukcija imati u pogledu „nadvišavanja” i lakoće osmatranja. Ali, ni onaj pešak koji baš u tom istom položaju kreće u napad, a koji kao pogonsko sredstvo ima samo svoje laktove i svoja kolena, ne vidi ništa bolje predeo oko sebe. I zar, uostalom, ona prednost, koju u odnosu na teški tenk ima u svojoj ruci zaklonjen borac, ne potiče, u krajnjoj analizi, iz pravilnijeg rasuđivanja o preimicstvima i nezgodama koje sadrži baš to „nadvišavanje”?

U svim onim zonama gde tenk ne ugrožavaju ni bomba, ni raketa, niti zrno bestrzajnog topa ispaljenog neposredno na njega, laki tenk može da sadrži oblik francuske „guseničice” ili britanskog *Bren-carier-a* iz 1939. Ali i tu treba pristupiti smanjenju dimenzija same osnove vozila ako se želi postići efikasna zaštita od radijacija koje dolaze sa tla. Za ovo je sasvim pogodno rešenje dvoseda „u tandemu”; tenk ostaje u tom slučaju lak i pored poda od 2 m^2 i 100 mm debljine, jer takav pod teži svega 1.500 kg, a intenzivnost radijacija, koje ga probijaju, svodi ipak na njihov dvadeseti deo; takvo vozilo je u istoj meri podesno i kao lafet za mitraljez ili za bacač i kao transportno sredstvo.

U zoni koja je bliža protivničkoj liniji, gde je borcu jedini način za napredovanje samo puženje potruške, biće mu i ta mogućnost oduzeta ako površina bude pokrivena radioaktivnom prašinom. U toj zoni pogotovu neće moći da bude ni govora o nekom osmatranju terena, pa čak ni sa onog najnižeg sedišta koje je određeno za vozača, tako da tu onaj tenk-jednosed za čoveka u ležećem stavu, koji je težak 500 do 1.000 kg, bezuslovno mora da zameni tenk od 50 tona, jer on neće privući na sebe vatru još sa udaljenosti od nekoliko stotina metara. Tada će se jasno uvideti da se stvarna sposobnost prelaženja ne može ocenjivati na osnovu širine rova preko koga je tenk u stanju da pređe prilikom ispitivanja na poligonu, i da onaj najmanji tenk, koji može da se provlači između stabala neke šume ili kamenja nekog grebena, pruža pešadiji pomoći i u uslovima koji primoravaju najduži i najširi od svih teških tenkova da ostane pozadi.

GLAVA VI

ARTILJERIJA

Iako to tako ne izgleda, artiljerija izlazi iz rata u Koreji isto onako teško pogodena kao i tenk.

Pored trijumfajuće pešadije, avijacija svakako da nije odgovorila na sve u nju malo isuviše neoprezno polagane nade, ali ona ostaje nezamenljiva u priličnom broju zadataka od kojih će neki igrati i odlučujuću ulogu. Oklopno oruđe nije se pokazalo nimalo sjajno, ali sama ideja zaštite nekog moćnog oruđa i u pokretu sadrži u sebi takve još neiskorišćene mogućnosti da će ona zajednička pogreška, koju su u pogledu tog oruđa učinile sve armije, biti brzo ispravljena. Slučaj artiljerije mnogo je ozbiljniji: upoređena sa svim oruđima spremnim da je naslede, ona je istovremeno pokazala i svoju povredljivost, i svoju nekorisnost, pa i svoju škodljivost.

Povredljivost

Povredljivost artiljerije i njena izloženost udarcima taktičke avijacije, kako onda kada se nalazi na položaju, tako i onda kada je u pokretu, postala je očevidna od onoga časa kada je avijacija pristala da dejstvuje na maloj visini u poniranju (polu-obrušavanju) ili u brišućem letu. Mi smo na tom insistirali 1939 godine, iako se to u toku

rata u Španiji¹⁾) nije izrazilo na sasvim ubedljiv način, s obzirom da su oba protivnika bila skoro u podjednakoj meri bez artiljerije.

„Na položaju — pisali smo tada — osoblje koje je poslužuje mora da radi pod vedrim nebom, u uslovima koji su mnogo opasniji nego što su oni koji važe za rasturenne i zaklonjene pešake. Materijal je prilično osetljiv i na bombu srednje veličine. Avion može da bira između te bombe, koja će uništiti materijal ako se poslužiocci sklone u zaklone, i između lake bombe, projektila malog kalibra ili mitraljeskog zrna, ako poslužiocci budu ostali uporno uz svoja oruđa.

Prezir koji artiljerija ispoljava prema svemu što bi moglo da doprinese smanjenju neposredne opasnosti od aviona, dostiže zaista neverovatan stepen kome je teško naći negde primera.

Tamo gde će pešadija oklevati da četiri mitraljeza i njihove poslužioce postavi jednog kraj drugog, artiljerija uopšte i ne sumnja da je neophodno da postroji sva četiri topa jedne baterije i njihovu municiju; to, kako izgleda, olakšava samo komandovanje i ne zahteva izračunavanje paralaksa... Kamufliranje se, punih desetak godina, svodilo na postavljanje artiljerije iza nekog zaklona od oka... Obezbeđenje je, iako nije sasvim nemogućno, otežano usled neverovatne glomaznosti većine materijala; ta glomaznost zahteva zaista tako obimne zemljane radeve da je već kamufliranje samih tih radova neobično teško, usled čega se od njih obično odustaje... Sadašnji materijal je dobar da pojača moral stanovništva koje ga za vreme

¹⁾ *Les enseignements aeriens de la guerre d'Espagne* (Vazduhoplovne pouke iz rata u Španiji), strana 51 i dalje. Izdanje preduzeća *Berger-Levrault*, Paris.

mira može da vidi na smotrama, a da u doba rata zakrčava puteve svojim oštećenim delovima".

Od 1939 do 1941, u toku čitavog perioda munjevitog rata, Nemačko vazduhoplovstvo, koje je gospodarilo u vazduhu, neprestano je ponavljalо ispoljavanje svoje moći nad artiljerijom na položaju ili u pokretu.

Povredljivost specijalizovane protivtenkovske artiljerije ili poljske artiljerije u izvršenju protivtenkovskog zadataka, snosi neposrednu odgovornost za poraze koje su pretrpele armije koje su računale na njih da one zaustave ofanzivu oklopnih jedinica. Da je tu top imao posla samo sa tenkovima, pa čak i njihovom masovnom formacijom, one mogućnosti kojima raspolaže da se kamuflira i delimično zaštiti bile bi mu u većini slučajeva dovoljne da im nanese velike gubitke. Ali, kako se odupreti „Štukama“ koje su isle pred njima i koje su protivtenkovsko oruđe, čim bi se ovo odalo sopstvenom vatrom, zasipale kišom zrna iz svojih mitraljeza i svojim bombama?

Povredljivost artiljerije kada je u pokretu i kada je izložena naletima jurišne avijacije koju nema mogućnosti da odbije, jer nema za to potrebna sredstva, doprinela je tome da još brže izgubi svaku važnost. Prva artiljerija u svetu, a to je godine 1940 bila takozvana „opšta artiljeriska rezerva“ Francuske armije, bila je učinjena nepokretnom, a zatim i zaplenjena usled nemačkog napredovanja, nemajući vremena da odigra neku korisnu ulogu. U Poljskoj, kao i na Zapadnom frontu, na Balkanu, kao i u Rusiji, vazduhoplovstvo je pružajući pomoć Nemačkoj vojsci otklonilo sa krajnjom lakoćom svaku opasnost koju je artiljerija mogla da pretstavlja.

Mora se priznati da su kasniji događaji, koji su se odigrali u toku ofanziva koje su Saveznici od 1943 do 1945 vršili protiv nemačkih armija, bacili u zaborav ovu pouku.

Činjenica da su Saveznici zadobijali prevlast u vazduhu sve neospornije ukoliko su operacije duže trajale, dopuštala im je da pristupaju svim mogućim sastavima jedinica u borbenoj liniji, jer nisu više morali da obraćaju pažnju na opasnost koju je moglo da pretstavlja Nemačko vazduhoplovstvo. Davanje artiljeriji pune mogućnosti da slobodno dejstvuje, bio je jedan od poklona koje je strategika avijacija, iscrpljujući na Zapadu izvore materijala i ljudstva nemačke lovačke avijacije, dala suvozemnoj vojsci.

Međutim, ovu okolnost artiljerija nije baš preterano koristila ni na Sredozemnom ni na Zapadnom frontu; pre bi se moglo reći da je ona samo sačuvala onaj položaj koji je imala 1918 godine, ali nije učinila mnogo da ga učini još značajnijim; što se tiče teške artiljerije velike moći, ona je čak dočekala da se njena uloga znatno umanji u korist taktičke avijacije koja je bila podesnija za obavljanje zadataka koji nisu zahtevali samo veliku moć već i domet i preciznost.

Crvena armija je još u većoj meri zahtevala saradnju artiljerije. Prema broju oruđa koja su učestvovala u velikim ofanzivama, 5.000 pred Lenjingradom u januaru 1944, 9.500 na Visli u januaru 1945, i najzad 22.000 u napadu na Berlin, Sovjetska artiljerija je, bar u pogledu broja, imala značaj koji je dotle bio nepoznat u svima ostalim armijama. Potrebno je, međutim, učiniti neke ispravke koje se nameću. Ove brojke treba preneti na broj u borbama angažovanih boraca i na dužinu frontova, u kom su pogledu takođe postignuti rekordi, tako da su, — izuzimajući Berlin gde je bilo do 610 oruđa na jedan kilometar, — velike ofanzive raspolagale sa svega 200 do 300 oruđa na kilometar prema nešto manje od 200 oruđa sa koliko su na jedan kilometar raspolagale u toku Prvog svetskog rata

one ofanzive, koje su u najvećoj meri bile potpomagane artiljerijom.

Već je manje shvatljivo kako je Nemačka vojska sve do poslednjih meseci rata očuvala moćnu i jaku artiljeriju. Zašto je saveznička taktička avijacija, naročito na Zapadu gde je imala tako ogromnu nadmoćnost u odnosu na Nemačko vazduhoplovstvo, dopuštala da se nemačka poljska artiljerija zadržava na položajima na kojima je mogla da je uništava sa istom onom lakoćom sa kojom je uništavala udaljenu protivavionsku odbranu, od koje je tako potpuno čistila prostrane zone u pozadini pred iskrcavanje vazdušnodesantnih divizija? To potiče, pre svega, otuda što taktička avijacija nije sve zadatke mogla da primi na sebe, napad na tenk ili na protivtenkovsko oruđe, uništavanje mitraljeza ili bunkera, sprečavanje saobraćaja u blizini fronta...; red važnosti njenih zadataka nije predviđao kontrabatiranje kao prvenstveno hitnu dužnost. A to je bilo utoliko manje potrebno što su armije Zapadnog fronta, obilno snabdevene traktorima vučenom ili samovoznom artiljerijom, protiv nemačke artiljerije, kojoj je tada često nedostajao benzin da bi, pošto je otkrivana, mogla da promeni položaj, primenjivale savršene metode kontrabatiranja čija je efikasnost bila velika. Relativno nedejstovanje taktičke avijacije protiv nemačke artiljerije, čije je uništavanje bilo prepusteno savezničkoj artiljeriji, može se objasniti na isti način na koji i nedejstvovanje britanskih aviona protiv već u škripac zapalog *Bizmarka*, koga su želeli da prepuste topovima *Home Fleet-a* (Domovinske flote).

Povređljivost artiljerije izložene napadima avijacije dokazana je u Koreji već u toku prvih nedelja ratovanja, i to na način koji se ne može opovrgnuti.

U početku je veliku opasnost prestavljao tenk čije su prisustvo u severnjačkom naoružanju južnokorejske trupe navodile kao opravdanje za svoje poraze. Ali su avioni *Šuting Star* i *Mustang* brzo onemogućili masovne tenkovske napade, a zatim i usamljene intervencije, i najzad svako i najobičnije kretanje pojedinog tenka u pozadini. Pošto je tako otklonjen taj cilj, trebalo je naći neki drugi, obilniji, da bi se uposlila taktička avijacija čiji su efektivi bili stalno u porastu. Izbor je pao na artiljeriju, i to i kada se nalazi na položaju i kada se kreće putem, kao i na njeno snabdevanje. Severnjački materijal, čiji kalibar nije prelazio onaj od 122 mm, koji je imala izvrsna sovjetska haubica, dometa 12.000 metara, bio je odmah osuđen na neaktivnost. Uništavana čim bi sa svojih bateriskih položaja stupila u dejstvo, ograničena samo na noćne pokrete koji su i sami ubrzo postali cilj napada aviona „B-26“ koji su dejstvovali uz pomoć svetlećih raketa bačenih sa *Supertvrđava*, otsečena prva među rodovima oružja od svojih izvora za snabdevanje, jer je njen snabdevanje moralo da ustupi mesto mnogo lakšem i neophodnjem snabdevanju pešadije, severnjačka artiljerija je veoma brzo isčezla sa bojišta i svoje mesto ustupila pešadiskim bacačima, bacačima bombi od onog od 40 mm do „teškog“ od 120 mm, lakim za prenošenje i podesnim za zaklanjanje i kamufliranje na samom položaju.

Kinesko komandovanje je odmah, čim je preuzele rukovodstvo operacijama u Koreji, pokazalo da vodi računa o prednjoj pouci. Prva njegova ofanziva ističe se potpunim otsustvom artiljerije. Ukoliko se front stabilizovao, javile su se i poljske haubice, ali se redovno naoružanje i dalje sastojalo od lakog ili teškog pešadiskog bacača, zaklonjenog i kamufliranog tako da mu ništa nisu mogli da naškode ni napor kontra-baterije, a ni taktičke avijacije Ujedinje-

nih nacija. Iako nikada nisu ni izdaleka mogli da dostignu one ogromne tonaze municije ekspedovane iz Amerike, komunistički bacači su ipak, a u prkos operacije *Strangl*, bili snabdeveni potpuno dovoljnim količinama municije kako za pomaganje lokalnih napada i protivnapada, tako i za održavanje uz nemiravajućeg gađanja, za koje još dosada nije nađen način kako da mu se učini kraj. Sasvim neznatan ideo, koji je artiljerija imala u okviru Kinesko-korejske armije u doba njenih najsjajnijih uspeha, može se najbolje oceniti na osnovu priznanja sadržanih u izveštajima Komande Ujedinjenih nacija. Evo izvoda iz izveštaja br. 724, datiranog 13 decembra 1950: „Avioni 5 vazduhoplovog korpusa uništili su ili oštetili ukupno 42 vozila, 61 tovarno grlo, 4 pokrivena vagona, 3 mosta, 306 utvrđenih kuća ili slagališta, 3 čamca, 54 dvokolice i 1 topovski zaklon”. Svega taj jedan jedini amplasman nekog topa uspeo je da u toku svojih izlazaka otkrije onih 600 i više aviona u svojoj potrazi za vojnim ciljevima, iako ih je u tome pomagala i grupa stručnjaka, koja je na zemlji proučavala svakodnevno dostavljene joj fotografске snimke. A u mnogim izveštajima nije moglo da se navede čak ni toliko.

Možda će neko pomisliti da su samo one suvozemne armije, čija avijacija nije u stanju da sebi obezbedi prevlast u vazduhu, primorane da se odriču artiljerije, a da one, čija nadmoćnost u vazduhoplovnom materijalu i osoblju obezbeđuje tu nadmoćnost, nemaju razloga da to čine. Mi smatramo da bi donošenje tako umirujućeg zaključka na osnovu jednog rata, u toku koga je komunistička avijacija imala mnoge razloge da ne nadleta Armiju Ujedinjenih nacija, pretstavljalо izvesno prenagljivanje. Kvalitativno, ali ne i brojno slabija Sovjetska avijacija našla bi na nekom evropskom ratištu i puta i načina da

drumove zakrči ostacima artiljeriskih kolona, koje se povlače pred Crvenom armijom, pa makar u takvoj operaciji morala i da žrtvuje nekoliko stotina svojih lovaca — bombardera. A pesimisti neće isključiti mogućnost da ti njeni gubici mogu biti i znatno manji kada se uzme u obzir da takvi napadi mogu biti izvršeni iz brišućeg leta, dva minuta posle preletanja fronta.

Nekorisnost

Gоворити о некорисности једног токвог старог рода војске као што је артиљерија изгледаће, свакако, исувише строго и зато се one mane i nedostaci koji se приписују topu radije приказују само као једна од оних већ класичних prevaga čas dobrih čas slabih strana pojedinih rodova војске. Међутим, може ли се друкчије оценити улога артиљерије него као некорисна, pogотово кад је у таквој ситуацији да пољску артиљерију redovno надмашују нjenе два konkurenta која се nude да је замене, пешадија са svojim bacačima raketa i teškim bacačima, i taktička avijacija, која је постала права летећа артиљерија? Артиљерија се данас излаže истом onom udesu који је снашао некадашње француске „raketare”, последње единице такве vrste које су неkoliko godina posle sjajnih uspeha postignutih prilikom opsade Sevastopolja, 1855 године, morale да буду укинуте, jer nisu, ni u pogledu dometa a ni u pogledu tačnosti гађања, могле да се bore са topom који је имао izolučenu cev.

Nedostaci materijala moraju бити zasebno proučavani u ofanzivi, a zasebno u defanzivi.

U prvom slučaju они су daleko ozbiljniji. Oni су се ispoljavali već u toku prvih godina rata od 1914—1918, kada се nije moglo pomicljati čak ni na probој nekog utvrđenog fronta ako се nema ogromna nadmoćnost u teškoj

artiljeriji. Nemačka vojska našla je vrlo brzo način kako da se odbrani od teške haubice koja je nanela velike štete najsavršenijim objektima stalne fortifikacije. Taj način sastojao se u izradi mnogobrojnih betoniranih objekata srednje otpornosti, raspoređenih na razmacima koji odgovaraju verovatnom skretanju zrna teških oruđa; rušenje tako raspoređenih objekata zahtevalo je neprihvatljivo veliku potrošnju topovskih cevi i municije. Počev od 1915, kako kod Meca, tako i kod Anversa i Majnca, mali betonirani fortifikacijski objekti, pokriveni pločom debelom 0,60 do 1,20 m, zamenili su nekadašnje forove i tvrđave. Na jednom sektoru južno od Meca izbrojano je posle primirja 1.300 takvih objekata za mitraljeze, osmatračnice, topove za bočno dejstvo i protivtenkovska oruđa. Na objektima takvog tipa ubačenim u pojas nemačkih poljskih utvrđenja istrošila se 1917 godine britanska ofanziva u Flandriji.

Prvo Sigfridova linija, a za njom i Manerhajmova, Staljinova, Metaksasova . . . , primile su gotovo bez ikakve izmene taj isti princip utvrđivanja, izuzev što su donekle pojačale debljinu zidova da bi na taj način unapred ubile volju i na sam pokušaj upotrebe teške haubice. Događaji koji su se odigrali 1939 godine u potpunosti su potvrdili nemoć artiljerije prema takvom tipu utvrđivanja. Došavši u dodir sa Sigfridovom linijom, Francuska armija nije ništa u tom smislu čak ni pokušala. Odlučnija od nje, Crvena armija nastojala je da Manerhajmovu liniju osvoji posle bombardovanja izvedenog na onaj način na koji se to upražnjavalо u toku Prvog svetskog rata. To se završilo velikim neuspehom, a zatim je trebalo nekoliko meseci da bi se utvrdio način napada, koji je uostalom, gotovo bez ikakve izmene, služio sve do 1945, a u kome je glavnu ulogu igrala pešadija — koja je uklanjala mine,

gađala kroz otvore utvrđenog objekta, koristila zadimljavanje, bacače plamena i eksploziv koji su prenosili ljudi na leđima — dok je teška artiljerija imala samo da se levak do levka oko fortifikaciskog objekta koji treba zaузeti. Ako bi se raspolagalo avionima, onda bi se taj rezultat postigao još lakše upotrebom nekoliko bombi od 500 kg sa jakim eksplozivnim punjenjem, koje bi uništile i utvrđeni objekat i njegovu posadu, ukoliko ga ne bi prevrnule ili zemljom zatrpane sve njegove otvore.

Nikada neće biti suvišna ukazivanja na neuspeh artiljerije u tom bitnom zadatku uništavanja fortifikacijski organizovanih položaja, a baš taj zadatak bio je glavno opravданje neobičnog njenog razvoja od 1914 do 1918. Kalibri od 270 i 280, od 400 i 420 mm, koji su tada smatrani za neophodne, izgubili su svaku važnost već u ratu od 1939 do 1945. Da li ćemo se mnogo prevariti što smatramo da će danas to isto snaći i kalibre od 203, 210 i od 220 mm?

Proces iščezavanja teške artiljerije, koji je prvo pogodio njene najveće kalibre, zaslužuje da bude bliže proučen. Na taj način moći će najbolje da se spreče pokušaji da se ona i dalje zadrži u rezervi, za slučaj da se opet počne pribegavati betonu. Jer, pre svega, od betona se uopšte nije odustalo zato što se on pokazao neotporan prema teškoj artiljeriji; utvrđenja u Flandriji su 1917, a ona na Sigfridovoj liniji 1939 godine, savršeno odigrala ulogu koja im je bila dodeljena pred tada najmoćnijom artiljerijom. Sudbina koju je beton doživeo, i pored toga što je artiljerija nemoćna da ga uništi, delo je pešadije i avijacije. One su, primajući na sebe taj zadatak, tako dobro u tome uspele da artiljerija ne treba da se plaši da će ga uskoro opet ona dobiti.

Ona, zaista senzacionalna, novina koju je doneo rat u Koreji jeste nemoć teške artiljerije i pred poljskom forti-

fikacijom onako savršenom kakvom su je učinile komunističke armije. Sve dosada, — kako u toku Prvog svetskog rata, kada je u savezničkim prolećnim ofanzivama 1917 godine na Zapadnom frontu dostignuta najjača artiljerijska priprema, tako i u Drugom svetskom ratu, kada je ta jačina artiljeriske pripreme ostvarena u sovjetskim ofanzivama 1944 i 1945 godine, — prvi položaji su uvek mogli da budu osvojeni samo ako se u tu svrhu žrtvuje velika, ali prihvatljiva tonaža municije. Međutim, sada je u Koreji trošeno i više od te tonaže, a nije postizavan taj rezultat.

Tako se dogodilo da se ofanzivna nemoć artiljerije pred stalnom fortifikacijom prvi put izražava i pred poljskom fortifikacijom. A to je ozbiljna pojava. Ona dovodi u pitanje čitavu jednu vojnu organizaciju — celu jednu vojsku, baš isto onako kao što je to učinila nemoć naoružanja tipa 1914 na Zapadnom frontu, za vreme od dve ili tri godine, koliko je trebalo da se izradi ono naoružanje, koje je omogućilo da se učini kraj rovovskom ratu. S obzirom da je pešadija s njim izlazila na kraj, i to uz manje žrtve od onih koje je ona sama nanosila njegovoј posadi, otpornost betoniranog utvrđenja prema dejstvu teške artiljerije i tenka nije imala nikakvih drugih ozbiljnih posledica, sem onih gubitaka koje je njegova posada nanosila tim rodoma vojske. Ali otpornost kinesko-korejske poljske fortifikacije prema teškim oruđima, uključujući tu i avijaciju, postavlja pred pešadiju, bar onu zapadnjačku, zadatak koji ona nije u stanju da primi.

Teškoće koje artiljerija ima u defanzivi nisu nikakva nova stvar. Artiljerac nije nikada ni tvrdio da neki napad može da zaustavi svojim zaprečnim gađanjem, kao što ni avijatičar nije smatrao da ga može zaustaviti svojim bomбама. To je posao automatskog oruđa kojim rukuje peša-

dija, jer samo ona može pomoći tog oružja da stvori dovoljno brzo onaj neprohodni baraž koji će se suprotstaviti napredovanju protivničke pešadije.

Razlika koja postoji u efikasnosti dejstva ova dva roda vojske nije bila nezapažena ni u ratu 1914—1918. Svi smo mi već prolazili kroz artiljerisku baražnu vatru, govorili su tada pešaci, ali se niko od onih koji su pokušali da prođu kroz mitraljesku baražnu vatru nije natrag vratio.

Ništa bolje nisu uspela ni ona gađanja koja je artiljerija vršila na napadača od 1939 do 1945, pa bilo da je te napade vršila samo pešadija, bilo da su joj pomagali tenk i avion. Isto onako kao što ne može da zaustavi pešaka koji je odlučio da prođe, top ne može da natera na povlačenje ni talas tenkova i jurišnih aviona koji tog pešaka pomažu, samo ako njihove posade ne dopuste da ih izvenski gubici impresioniraju.

Ovde treba ukazati na još jedan značajan uzmak artiljerije u odnosu na nova oruđa. Kada su baterije, na zahtev sopstvene pešadije sa udaljenosti od deset ili petnaest kilometara otvarale vatru na protivničku pešadiju u napredovanju i pratile je svojom vatrom, ta pešadija nije raspolagala nikakvim sredstvom za neposredno dejstvo protiv artiljerije. Primoran da zahteva kontrabatirajuće gađanje, koje nije uvek bivalo efikasno protiv artiljerije koja je umela da iskoristi sve mogućnosti kamufliranja, zaštićavanja i promene položaja, napadač je danima ili nedeljama morao da podnosi vatru koja je na kraju uvek uspevala da ga iscrpe, bez obzira na to što on ni u jednom trenutku nije zaustavljaо svoje napredovanje. Ali su zato kombinovani napadi tenka i aviona — poznati nam iz munjevitog rata 1939, 1940 i 1941 — već stavljali artiljeriju na mnogo težu probu; izračunato je da je prosečni

život topa koji je smatrao da svojom vatrom može da se suprotstavi takvom napadu iznosio najviše onoliko vremena koliko je bilo potrebno da se ispali četiri ili pet hitaca, ali je takav top uvek završavao pogoden zrnom tenka ili bombom iz aviona koji je tenku prethodio.

Ne postoji li, ipak, za artiljeriju izvesna nada bar u vidu taktičke avijacije, koja bi bila nadmoćnija od protivničke, i mogla da je zaštiti od najopasnijih pogodaka, onih iz vazduha, dok bi ona sopstvenom vatrom sprečavala napredovanje na zemlji? I nije li, možda, smelo zaključiti da je jedna od pouka koje daje rat u Koreji i ta da je artiljerija zaista nemoćna u defanzivi pred kombinovanim napadima tenka i avijacije, kada se zna da je u Koreji vazduhoplovna akcija otklonila svaku opasnost te prirode od artiljerije Ujedinjenih nacija?

Zato se baš i treba čuvati uopštavanja i ovaj imunitet ne proširivati i na slučajevе u kojima protivnik neće imati iste razloge koje danas ima u Koreji da svoju avijaciju ne angažuje. Ipak, prevlast u vazduhu ne garantuje onome ko je ima da će izbeći udarce protivničke avijacije koja bude pratila neku iznenadnu ofanzivu. Samo jedan sat ili jedan dan kasnije, on će tu prednost, možda, opet da povrati. Ali će ga to, ipak, na tom sektoru stati nekoliko divizija, uključujući i artiljeriju. Ne treba zaboraviti na pouku koju je pružila ofanziva u Ardenima, potpomognuta od strane nemačke avijacije koja je bila tada u tako slabom stanju kao nikada ranije; ali je ta ofanziva ipak započeta istom silinom kao i ona 1940 na Mezi, a činjenica da je ranije zaustavljena sigurno se ne može pripisati u zaslugu artiljeriji onih divizija koje su taj sektor držale.

Artiljerija, neophodan element u ofanzivi protiv utvrđenih položaja i ozbiljna podrška u defanzivi, već više od trideset godina redovno se pokazuje sve nemoćnjom u iz-

vršavanju ova dva zadatka. Strogo se osuđuju oklevanja u ofanzivi i defanzivi Francuske armije u septembru 1939 i maju 1940. Najveća pogreška njenih starešina bila je ona vera koju su polagali u organizaciju koja se na Verdenu pokazala dobrom, ali koja je već 1918 bila prevaziđena; artiljerija, na koju su oni računali, otkazala je oba puta. Otkrivajući svoju nemoć u Koreji u idealnim uslovima za svoju akciju — uzani sektori, otsustvo na protivničkoj strani i artiljerije, i tenkova, i avijacije, raspolažanje neograničenom tonažom municije — artiljerija Ujedinjenih nacija ne pruža više nikakve mogućnosti za opravdanje onom komandovanju koje bi sutra računalo na nju u ozbiljnim okolnostima.

Škodljivost

Doći do zaključka da je onaj rod vojske čija se nekorisnost progresivno ispoljava isto tako i štetan, to je korak koji često izbegavamo da učinimo. Zastane se na pola puta, jer se pomisli da taj rod iako više ne koristi baš mnogo, ipak, neće mnogo ni škoditi. Izbegava se da se prihvati strogi sud Dueta (Douhet) koji je otkrio univerzalnu moć aviona i osudio suvozemne i pomorske snage izjavljujući da su „nekorisne, dakle štetne”. Tako vojnik postaje, kako je to formulisao Lidel Hart, „Mikober (Micawber) modernog sveta koji rado hoće da primi neki novi alat, ali ne pristaje da vrati onaj stari”.

Bilo je potrebno da dođe do rata u Koreji i do protivofanzive od 26 novembra, u toku koje je kineska pešadija, napadajući na jedan od bokova, primorala na povlačenje brojno mnogo nadmoćniju armiju, pa da se ispolji opasnost takve politike. Od svih uzroka koji dovode do povećanja težine kolona na putevima, artiljerija ostaje

jedan od glavnih. Ništa ne sputava više nego artiljerija te brze pokrete koje, svojim manevrima, nameće armijama protivnik lišen teškog oružja i koji nastoji da tu okolnost iskoristi. Nijedan rod vojske nije više od artiljerije doprineo potpunom žrtvovanju pokretljivosti u korist moćnosti, što je glavna karakteristika vojne veštine prve polovine XX veka.

Verovalo se da će se lek protiv tog povećanja glomanosti kolona naći u tome što će se artiljerija odreći konja, i još uvek se nada da će se pokretljivost kolona, uprkos tonaze, povratiti zahvaljujući topu koji vuče traktor ili topu koji se sam kreće. To je čisto teorisko rešenje problema, i ono ne vodi nikakvog računa o stvarnim teškoćama koje uvek iskorišćava ona zaraćena strana kojoj industrijski izvori ne dozvoljavaju da opremi svoje armije rasipnički primenjujući tehniku. Ako bi ratište bilo neko potpuno ravno i suvo zemljište, pokriveno samo kulturama koje ne ometaju kretanje vozila, onda bi se, možda, vrednost armija mogla da meri prema stepenu njihove motorizacije ili mehanizacije. Ali, postoje i dani kad ima blata i snega, postoje brdoviti otseci, šumoviti, pokriveni pirinčanim poljima...; rđavo opremljena vojska, čiji je materijal dovoljno lak da bi čovek ili stoka mogli da ga vuku ili da ga nose, bira baš takvo vreme i baš takva zemljišta za sprovođenje svojih najaktivnijih operacija.

Uvek kad god neka zapadnjačka vojska pretrpi, blagodareći svome sastavu, neke neočekivane poraze na kakvom aziskom ili afričkom ratištu, dolazi do izražaja tendencija da se kao opravdanje poraza navede to da je ona pripremana za sasvim drugo ratište, za ono koje je neposrednije interesuje: zar nije potrebno da ona u prvom redu bude onakva kakva je potrebna u Evropi gde će joj postojći i do krajnosti razvijeni putevi i železničke pruge

obezbediti saobraćajnu mrežu koja savršeno odgovara njenom manevrovovanju?

Zavojevač Zapadne Evrope nači će i u njoj, da bi tu dao odlučnu bitku, oblasti koje su isto tako nepodesne za razvijanje i rokiranje motorizovanih i mehanizovanih divizija kao što su to planinske šume Severne Koreje u blizini reke Jalu. A zašto ne bi izabrao baš one najteže sektore, šume Zapadne Nemačke i planine Tirola, da tu otpočne jednu od onih ofanziva koja bi učinila beskorisnom onu nadmoćnost u materijalu koju se branioci trude da ostvare. Zar su zaboravljeni dva najdublja prodora koja je Nemačka vojska, maja 1940, izvršila baš u dva sektora gde se to najmanje očekivalo s obzirom na teške uslove saobraćaja, u šumama Ardena i poplavljениm zonama Hollandije?

Crvena armija nije zaboravila sudbinu onih svojih oklopnih divizija, koje su u toku zime 1939—1940 tako neoprezno bačene u finske šume. One su tamo bedno završile. Bile su ukočene sa čela i sa začelja svojim sopstvenim tenkovima koji su u svom nastupanju bili onesposobljeni minama, i uz to izložene napadima pešadije koja ih je zaokruživala. A to je ono što u Švarcvaldu, a takođe i u Alpima, očekuje svakog teškim materijalom obilno opremljenog a brojno znatno slabijeg branioca, ako napadač pored brojne nadmoćnosti bude raspolagao malak minimum taktičke avijacije koja će zaustaviti kolone na drumovima pomoću lako izvršenih rušenja.

A tada će štetnost artiljeriskih kolona postati još očiglednija nego što je to njihova nekorisnost. Jedini baraž koji će ona biti u stanju da postavi ispred ostalih rodova vojske biće onaj koji će pretstavljati planinski i šumski putevi zakrčeni kosturima njenih topova, ali takav baraž

neće biti velika smetnja za protivnika koji ima samo pešadiju.

Ka novom artiljeriskom materijalu

Poljska artiljerija preživeće samo tako ako bude krenula sasvim suprotnim putem od onoga kojim ide već pola veka, a to će reći jedino ako progres tehnike iskoristi za povećanje svoje pokretljivosti a ne za pojačanje svoje moći.

Ovaj savet nije ništa novo; njega su mnogi istaknuti artiljeri već davali, ali bez uspeha.

Napoleonu je u potpunosti bila poznata vrednost teškoga topa. On bi svoju mornaricu, da se ona tome nije usprotivila, naoružao takvim topom sto godina pre lorda Fišera (Fesher): „Jer sve dokazuje da je moru potreban sistem velikih kalibara i da treba dati topove veće od 36 funti¹), sve izuzev teškoće da se đule podigne”. Ali njemu su isto tako bile poznate i mane tih istih kalibara na kopnu. Zato je svojim komandantima, koji su od njega neprestano tražili topove većeg kalibra, zamerala što to čine: „Vi već imate topove od 24 i 18 funti” pisao je on njima, „pa sebe smatratre neosvojivima. Vi o tome mislite kao laici, ali će vam ljudi od zanata reći da se dobrim oruđima od 4 i 8 funti postiže u ratu isto dejstvo i da su ona u mnogom pogledu preporučljivija”.

Polovinom prošlog veka, Marmon je bez mnogo uspeha nastojavao da francusku artiljeriju usmeri na isti put smanjivanja težine, i to pomoću istih onih sredstava koja u tom smislu treba primeniti danas: „Ja ponavljam da će rakete tipa Kongrev (Congreve) izvršiti revoluciju u veštini ratovanja, a ova će biti u prvom redu uspeh i

¹) Topovi čija su đulad bila teška oko 18 kgr. — Prim. red.

slava onoga genija koji bude prvi shvatio njen značaj i radio na razvijanju svih onih mogućnosti koje se od nje mogu očekivati".

Povećati pokretljivost, znači istovremeno smanjiti težinu i materijala i municije.

Raketna pogonska snaga daje najpotpunije rešenje u pogledu smanjenja težine materijala. Jedina zamerka koju joj čine stručnjaci, koji tako rado stavljaju na vagu prednosti i nedostatke da bi opravdali poraze zaostalih shvatanja, jeste netačnost u gađanju. Ali ta netačnost ne potiče od načina pogona, već iz nedostatka dovoljne početne brzine. Ako su cevi za bacanje raketa koje su se javile u Drugom svetskom ratu, počev od „Staljinovih orgulja“ pa do nemačkih dimnih bacača, kao i sva ona anglo-američka oruđa izrađena po njihovom uzoru, mogle svojim projektilima da pokriju svega jedan kvadratni kilometar na udaljenosti od pet kilometra, to je stoga što je projektil izlazio iz cevi brzinom koja je bila veoma mala u odnosu na njegovu krajnju brzinu. Međutim, u isto vreme već je polazilo za rukom lovcu-bombarderu da sa prilično tačnosti gađa neki tenk i da ga uništi sa 1.500 m jednom salvom svojih raketnih bombi; njemu je to uspelo zbog toga što su te bombe već pri polasku dobine, blagodareći brzini samoga aviona u poniranju, početnu brzinu ravnu trećini ili polovini svoje krajnje brzine.

Postoje dva načina da se prilikom dejstva sa zemlje raketnom projektilu dadne početna brzina koja bi odgovarala ovoj koju smo napred naveli, a to su: upotreba bezdimnog baruta spravljenog za brzo sagorevanje u nekom raketnom telu sa relativno povećanim pritiskom i izbacivanje iz cevi duge u kalibrima, što savršeno odgovara položenom gađanju i pretstavlja jedan od onih elemenata na kojima počiva uspeh, koji je u pogledu tačnosti

postignut kod bazuke; polu-samopogon, a to će reći gađanje iz topa sa malom početnom brzinom, kod koga, na izlasku iz cevi, raketa treba samo da doda onaj potrebnii višak brzine, koji savršeno odgovara za ubacno gađanje. Bestrzajni top, u pogledu projektila, pretstavlja jednu varijantu prvog rešenja kod koga se puna brzina daje već pre izlaska iz cevi; cev je u tom slučaju izložena unutrašnjem pritisku koji je blizak onome kome je izložen i običan top, ali je međutim ovo oruđe znatno lakše; poznato je da cev običnog topa pretstavlja samo jedan mali deo ukupne težine artiljeriskog oruđa.

Ali, učiniti materijal lakšim ne služi ničemu ako je on toliko netačan da je za isti zadatak potrebna tako velika količina municije da njena težina zajedno sa težinom oruđa iznosi mnogo više nego težina preciznijeg topa i njegove municije. Time se ne postiže mnogo u pogledu olakšanja materijala, a to je baš jedan od oblika one iste zamerke koja se čini u pogledu nepreciznosti rakete u odnosu na preciznost topa. Pa čak i pod uslovom da se pribegne merama koje smo naveli, rasturanje raketa će stvarno prilično premašiti rasturanje topa. Tu je jedini lek smanjenje dometa takođe omogućeno pribegavanjem raketi i neobično pokretljivim materijalima koji služe za njenu upotrebu. Zaista se suviše lako zaboravljuju uzroci tog povećanja moći, koja današnju artiljeriju osuđuje na nepokretljivost: teškoća kretanja nekadašnje artiljerije preko zemljišta punog levkova od granata koje je sama iskopala bila je razlog što je njen domet povećavan. Ali taj razlog otpada kada je u pitanju pokretljiv materijal, kao što otpada i ona ogromna potrošnja municije koja je iz takvog stanja proisticala, a koja je u najmanju ruku bila proporcionalna kvadratu daljine gađanja. Postavljena na udaljenosti manjoj od četiri ili pet kilometara pozadi je-

dinica čije kretanje treba da prate, oruđa na samopogon ili polu-samopogon potrošiće za postizanje istog rezultata deset puta manje municije nego haubica postavljena na dvanaest ili petnaest kilometara. Raketa rešava pitanje pokretljivosti kako u pogledu municije, tako i u pogledu materijala.

Prva opasnost koja preti artiljeriji da je liši njenog polja rada dolazi od pešadiskog bacača. Da bi se to potpuno shvatilo, treba se bar ukratko potsetiti na teškoće na koje je ofanziva nailazila već u toku Prvog svetskog rata.

Tada se uz odgovarajuću artiljerisku pripremu lako osvajao prvi odbranbeni položaj. Teškoće su nastajale tek kod onog drugog, koji se nalazi na šest do osam kilometara iza prvog. Trebalo je pripremiti novu ofanzivu prebacujući baterije preko zone koju su baš te iste baterije prekopale i izrovale, zatim za njima na nove položaje i preko te iste zone dovući i ogromnu količinu municije kako bi se opet moglo otpočeti sa novom višednevnom artiljeriskom pripremom, jer je tada rok od nekoliko dana smatran neophodnim čim je bio u pitanju alarmirani protivnik, potpuno sposoban da povede artiljerisku borbu i da vrši protivnapade. Tako je još 1918 godine izgledala očigledna korisnost haubica od 105 do 155 mm, sa dometom od bar deset do dvanaest kilometara, jer su bez promene položaja mogle biti uništavane dve uzastopne linije protivničkih položaja.

Obrana je raspolagala prilično jednostavnim sredstvom za otklanjanje opasnosti koja joj je pretila od novog materijala: bilo je dovoljno rasporediti snage po dubini i posetići više uzastopnih položaja na povećanom otstojanju. Ona se time vrlo često i služila, naročito na Istočnom frontu od 1942 do 1945, gde se do samog srca nekog „ježa“ najčešće moglo da prodre tek pošto bi se osvojilo pedeset

kilometara nerazmrsive mreže raznih linija međusobno povezanih „bretelama”. Rezultat toga iskustva i jeste domet od petnaest do osamnaest kilometara, koji danas zahtevaju od svojih haubica oni najneumereniji.

Ali povećanje dometa postaje nepotrebno ako se raspolaze materijalom toliko lakim da može pratiti pešadiju i preko onog za klasičnu haubicu sasvim neprohodnog zemljišta pokrivenog rupama od granata. Taj rezultat postignut je već 1918 godine i to sa rovovskim bacačem, onda kada se od položenog gađanja odustalo, pošto je ono zahtevalo stabilnost i veliku težinu lafeta, te se ograničilo na gađanje pod velikim uglom za koje je bilo dovoljno da se ispod oruđa stavi jedna ploča koja je ležala na samoj zemlji. Tako je bacač postao savršeno prateće oruđe. Od 1918 do 1939 bacač od 81 mm sa dometom nešto preko tri kilometra, koji se može rastavljati na tri dela, od kojih svaki teži oko dvadeset kilograma te ih ljudi mogu nositi na leđima, bio je najomiljenije oruđe u svim drugostepenim ratovima u Južnoj Americi i Aziji.

Da li je trebalo ostati pri tom kalibru, koji je, uostalom, omogućavao da se pomoću projektila velike moći ali manjeg dometa, napunjenog sa dva kilograma eksploziva, zameni haubica od 105 mm? Već 1938 godine, novi bacač od 120 mm, težak oko tri stotine kilograma, koji je zrno, napunjeno sa oko četiri kilograma eksploziva, izbacivao na daljinu od oko pet kilometara, požnjeo je velike uspehe u Aziji, gde je po narudžbinama iz Kine i Holandske Indije izrađivan u Japanu... On se na evropske frontove vratio preko Crvene armije, a zatim i Nemačke vojske. Ima ih koji smatraju da jednostavnost, domet i težina ovog bacača mogu da budu povećani ako se u potpunosti iskoristi tegleća moć „džipa” koji ga remorkira, te se predlaže ma-

terijal težak 400 do 500 kilograma koji može da dejstvuje na 5 do 6 kilometara.

Nesumnjivo je da je baš to onaj put kojim artiljerija treba da krene u traženju svoga materijala za ubacno gađanje. Nema nikakve potrebe za povećanjem kalibra; bacač od 120 mm, koji gađa pod niskim pritiskom, može da podnese projektil sa većom količinom eksploziva nego haubica istog kalibra. I stvarno, ona četiri kilograma eksploziva koje sadrži haubičko zrno od 155 mm već je postigao sadašnji bacač od 120 mm; a težina tog eksploziva mogla bi se povisiti i na šest ili sedam kilograma ako se bude ukazala potreba, i to na taj način što bi se pribeglo projektilu „velikog kapaciteta”, ekstrapolaciji onoga od 81 mm, koji ima istu namenu. Nema nikakve potrebe ni za povećanjem dometa; artiljerija ne treba da zaboravi da je uoči Prvog svetskog rata glavni materijal bio podešen za domet od šest kilometara, jer je smatrano da će normalna daljina gađanja biti oko tri kilometra.

U slučaju bacača baš postoji još jedan razlog koji navodi da se samo sa krajnjom opreznošću prima svaka sugestija u pogledu povećanja moći kako u kalibru tako i u dometu. Težina postolja oruđa raste mnogo brže nego što raste njegova željena moć, usled čega ovakvo rešenje gubi svoj značaj. Čak bi se moglo smatrati da je bacač od 120 mm, sa svojih 300 kg težine i dometom od 5 kilometara, dakle onakav kakav je usvojen kada se prvi put pojavio, maksimum koji ne treba povećavati. Bacač toga kalibra postao bi daleko pokretljiviji na blatnjavom, brdovitim ili šumovitim zemljištu ako bi njegov domet bio sveden na najviše 4 km, što bi omogućilo da se i on može rastavljati na tri dela, — tri tovara od po šezdesetak kilograma, koji bi se mogli prenositi na tovarnim grlima ili na biciklima koji bi se gurali rukama. Domet od 5 kilo-

metara, ukoliko bi za izvesne slučajeve bio smatrani neophodnim, može se zahtevati od polu-samopogonskih oruđa, ustvari od istog materijala samo sa jednim raketnim projektilom koji povećava početnu brzinu za nekoliko desetina metara u sekundi.

Suprotno od materijala sa ubacnim gađanjem, pešadijski materijal sa položenom putanjom dopušta da se njegova moć i dalje slobodno povećava a da to ipak još zadugo ne bude na štetu njegove pokretljivosti. U tom pogledu pruža sasvim prihvatljivo rešenje baš bestrzajni top, koji se upotrebljava u Koreji, a čiji je materijal od 75 do 105 mm, koji gađa na 5 ili 6 kilometara, težak nešto ispod 100 kilograma; iz onog najlakšeg može da se gađa bez postolja ili na taj način što se nasloni na rame. Ali, između tih bestrzajnih topova i onih najtežih bazuka ima mesta za bar dva ostvarenja srednje moći dejstva, tj. za korisne domete od 800 do 1.500 m, naročito za dejstvo protiv tenkova. Ta oruđa srednje moći dejstva, koja bi bila teška 15 do 20 kg, a koja bi dejstvovala iz običnog za čoveka iskopanog zaklona, bila bi u mnogim slučajevima jedina oruđa dovoljno pokretljiva i dovoljno podesna za lako kamufliranje. Artiljerija ne bi trebalo da ih odbaci samo zbog toga što je za nju nedostojno da se služi materijalom tako male težine. Prepustiti ih pešadiji značilo bi dati joj naoružanje koje će joj omogućiti da se još u većoj meri nego što je to danas slučaj, osposobi da deluje bez pomoći ostalih rodova vojske.

Treba li, dakle, artiljeriju budućnosti videti kao hiljade nosilaca dodeljenih divizijama podeljenih na grupe slične onima koje danas poslužuju one u tri dela rasklopljive bacače od 81 mm? Između takvog sastava, koji je približan sastavu azijatskih armija, i diviziskih kolona od više desetina hiljada tona, koje zakrčavaju puteve kod

zapadnjačkih armija, ima mesta za srednja rešenja koja se neće oslanjati jedino na mazgu alpiskih trupa ili kamilu iz Baktrijana kojom se služe kineske armije. Eksplozivni motor i gusenica sasvim su podesna prevozna sredstva za taj materijal i njegovu municiju, ali pod uslovom da budu prilagođeni samo i jedino tom zadatku i bez pretenzije da istovremeno prevoze i ljudstvo i da ga pritom još i štite od neprijateljske vatre.

Nemačka armija je već 1943 godine u tom pravcu dala jedan primer, koji se odnosi na jedan od najtežih zadataka po pitanju transporta — na prenošenje eksploziva namenjenog za napad na utvrđene objekte. Majušno vozilo na gusenicama, sa električnim pogonom i telekomandovano, koje je bilo namenjeno za izvršenje toga zadatka, prenosilo je stotine kilograma ali nije uopšte imalo mesta za posadu. Primena tog vozila u artiljeriji jednostavno uslovljava da se eksplozivnim motorom zameni onaj teški električni motor i njegova baterija. Tada će se otkriti da vozilo sa rasponom točkova od 0,50, a dugo svega 1,50 m, kojim upravlja čovek koji ide pored njega može poneti teret nekoliko puta veći od sopstvene težine i kretati se isto tako dobro kao mazga, a mnogo bolje nego kamila, i po brdskim putevima, i po nasipima pirinčanih polja, a i kroz neku šumu, što otklanja opasnost zakrčivanja puteva. To vozilo neće moći da zaustavi ni avijacija, jer će brzo nestati u jarku kraj nekog puta ili granju neke žive ograde.

Zaustavljanje armija, njihova nesposobnost da nastave pokret napred ili nazad — bilo da je posledica protivničkog dejstva ili ne — proističe iz toga što se mnogo brojne protivrečne potrebe žele da zadovolje jednim jedinstvenim materijalom. Veruje se da se u artiljeriskom materijalu koji se kreće po svakom zemljištu — kao i u

tenku koji je njegova protiv-vrednost kada je u pitanju pešadija — mogu da objedine i zaštita borca, kao i taktička i strategiska pokretljivost. Postoji jedna zaštita za borca, jedna jedina, a to je rupa u koju čovek može da se skloni. Do danas se pokazalo da postoji samo jedan put da se postigne taktička pokretljivost, a to je čovek koji ide peške i sam nosi i svoju opremu i svoje naoružanje; ali to je zato što od motora još nije zahtevano da učini sve što je u stanju, naročito ne u onom pravcu koji smo naveli. Danas još uvek postoji samo jedan način saobraćaja koji obezbeđuje strategisku pokretljivost, a to je avion ili helikopter. Ono vozilo koje se kreće po svakom zemljištu, koje ima 10 do 60 tona, a koje treba da ostvari kombinaciju sve tri potrebe, nije zaštićeno čak ni od obične puščane bombe; ono nije uvek u stanju ni da samo sebe izvuče iz neke jaruge ili kakvog planinskog puta; ono zakrčava i svoje sopstvene kolone i kolone ostalih rodova vojske već pri prvom napadu avijacije, a često čak i bez toga.

Postići pravilan kompromis između moći i pokretljivosti i u tom smislu preobraziti artiljeriju ne nailazi ni na kakvu teškoću, osim na jednu i to važnu i veliku. Taj preobražaj zaista je u suprotnosti sa prirodnom tendencijom tog roda vojske, tako da mu mora biti nametnut spolja. Takve reforme ne mogu se očekivati od artiljeraca kao što su bili Marmon i Napoleon, ali mogu da se očekuju od Gustava Adolfa koji je u tome bio daleko ispred njih, a kome su jedino nedostajala današnja tehnička sredstva pa da u ratnu veštinu svojom pratećom artiljerijom unese pravi prevrat.

GLAVA VII

FORTIFIKACIJA

Rat u Koreji započeo je, 25 juna 1950, probijanjem jedne utvrđene granične linije.

Takav događaj čest je u ratnoj istoriji. A on, svakako, nije davao potsticaja komandovanju Ujedinjenih nacija da zaustavljanje pokuša na nekoj novoj liniji, koja bi bila još manje podesna nego prva, i koju bi trebalo postaviti širinom poluostrva; severnjačko komandovanje u toku svojih kasnijih povlačenja nije, takođe, pokušavalo ništa slično.

Ali, već je teže objasniti onaj potpun prezir prema svakoj fortifikaciji, stalnoj ili poljskoj, koji se ispoljavao u toku kasnijih meseci. Činjenica da je utvrđena granična linija tako brzo pala, ipak nije opravdavala takvo odbacivanje ni linija uzastopnih rovova, ni običnih streljačkih zeklona za pojedine strelce, a ni prepreka od bodljikave žice. Manevar u povlačenju duž nekog poluostrva može se sasvim dobro uskladiti sa takvim načinom odbrane. Efikasnost takvog načina odbrane dokazao je Keselring njegovom dvogodišnjom primenom u Italiji. Međutim, redak je slučaj da je zemlja tako malo prekopavana kao u toku ona tri meseca pre iskrcavanja kod Inčona. Možda bi južnjačke i američke trupe mnogo lakše izbegle zaokruživanje, na koje su se žalile, samo da su pristupile izve-

snim radovima u tipu poljske fortifikacije na prilazima redvija kod Fusana.

U drugoj fazi operacija, koja obuhvata razdoblje od iskrcavanja kod Inčona do ofanzive koja je 24 novembra preduzeta u pravcu reke Jalu, severnačko komandovanje je i dalje ostajalo pri pokretnom ratu, ne tražeći oslonca u fortifikaciji. Ova, uostalom, svakako ne bi mnogo ni koristila pred Inčonom, ako se o tome sudi prema nemачkim radovima duž obala 1944—1945. Ali bi ona, svakako, ipak usporila napredovanje ka reci Jalu. Možda se u ovom pogledu mogu naći izvesne olakšavajuće okolnosti za armiju iscrpenu svojim dotadašnjim ofanzivama, koja više nije mogla očekivati da borbu nastavi pod povoljnim uslovima ako ne dobije pomoć sa strane i čiji je interes bio da tu pomoć što pre iznudi.

Stavoba protivnika ispoljava se, međutim, najjasnije u sledećoj fazi, onoj koja se ističe brzim i značajnim pomeranjima linije fronta, a koja obuhvata razdoblje od ofanzive od 24 novembra 1950 do stabilizovanja frontova u leto 1951. Kako je komandovanje Ujedinjenih nacija a tako isto i kinesko-korejsko objavilo, svako sa svoje strane, rešenost da ne dopusti protivniku da ga bilo gde veže za sebe, to su već i zbog toga oba komandovanja odbacila svako utvrđivanje, smatrajući da fortifikacija može samo da ih veže za protivnika.

Na kraju su ipak tu svoju odvratnost prema utvrđivanju savladali. Prvo je kinesko-korejsko komandovanje odustalo od svoje taktike naizmeničnih ofanzivnih potiskivanja i naglih povlačenja, kad je uvidelo da neprijatelj tačno podražava njegov manevr; usled toga je bilo primorano da svoje trupe ukopa kako bi bilo u stanju da odbija protivofanzive koje su ga svakog puta odbacivale malo više unatrag. Komandovanje Ujedinjenih nacija bilo

je primorano da ga u ovom kopira kako bi izbeglo sličnu sudbinu. I tako su, već početkom leta 1951 godine, sav onaj najsavremeniji američki materijal i sva ona najrevolucionarnija načela komunističke strategije vratili ratnu veštinu u najsjajnije doba rovovskog rata, u 1915 i 1916 godinu.

Da li je fortifikacija potrebna?

„Nemam nimalo želju”, odgovorio je Makartur februara 1951 onima koji su mu sugerirali da u blizini 38 uporednika izgradi neprelaznu utvrđenu liniju, „da u poziciskom ratu izgubim svoje jedinice jednu za drugom”. On je na taj način potvrđivao da se u potpunosti slaže sa Mao Ce Tungom i njegovom *Strategijom revolucionarnog rata u Kini*, u kojoj je ovaj učinio kraj svakoj debati svojim neopozivim: „Manevarski rat, ili poziciski rat? Naš odgovor je: manevarski rat... Otsustvo stalnog fronta, to je dominantna crta operacija Komunističke armije”.

O pitanju korisnosti fortifikacije raspravljalо se otkako su ljudi uopšte počeli da se tuku, a zajedničko mišljenje oba pomenuta komandovanja zasnovano je na sjajnim primerima u prošlosti. Već se i sam Platon u tom pogledu slagao sa Likurgom koji nije htio da Sparta ima druge bedeme do grudi svojih branilaca. Žofr i Moltke, koji su posle mesec dana ratovanja ukopali svoje armije, nisu ni sami imali naročite sklonosti prema poziciskom ratu. A njega nije želeo ni Hitler, čiji je munjeviti rat trajao ipak nešto duže.

Ipak je odbacivanje fortifikacije u toku prve godine ratovanja u Koreji već nešto značajnije. Kada su avgusta 1914, francusko i nemačko komandovanje pristupili svojoj obostranoj ofanzivi, računali su s tim da će svoja utvr-

đena mesta bar održati i da će zaustaviti protivnika u odnosnim defanzivnim sektorima. Godine 1940, Hitler je u Sigfridovu liniju polagao isto tako poverenje kao general Gamlen u Mažinovljevu. U Koreji, naprotiv, niko nije pomisljao da se osloni na fortifikaciju u jednom, da bi preduzeo ofanzivu u drugom sektoru.

Iskustvo u Koreji pokazalo je koliko je teško primenjivati takva načela. Čim se jedno komandovanje ne pridržava tih načela, odmah i ono drugo mora da prihvati onaj vid rata koji nije želelo, bar kako je samo ranije izjavljivalo. Makarturu nije ostavljen vremena da nam pokaže kako bi se on izvukao iz takve situacije: da li bi bolje uspeo nego njegov naslednik, koji je imao iste namere i ista sredstva, ali koji je severno od 38 uporednika naišao na prepreku koju je pretstavljala ukopana kinesko-korejska armija? Iz svega se vidi bar to da Mao Ce Tungu nije ništa bolje uspelo da osvoji položaje Ujedinjenih nacija, kao što mu to nije uspelo ni onda kada je bila u pitanju mreža utvrđenih mesta u kojoj su najzad, posle četvorogodišnjih pobeda komunističkih armija, našle svoje spasenje Čan Kaj Šekove armije, i koja je komunističke snage primorala da napuste Kinu 1934 i da se povuku u polu-pustinjske predele severa.

Poljska fortifikacija i stalna fortifikacija

Da li je stalna fortifikacija bolja ili nije od poljske fortifikacije?

Na prvi pogled čini se da je odgovor lak i nesumnjiv: kako bi fortifikaciska organizacija zemljišta koja se izvodi na brižljivo izabranom i za nju najpodesnijem mestu koju grade stručnjaci od najprobranijeg materijala, mogla uopšte da bude gora od one na brzu ruku izgrađene impro-

vizacije za koju se koristi materijal koji se nađe pri ruci? Međutim, rat u Koreji pokazuje nam još jednom više kako poljska fortifikacija može da zaustavi i mnogobrojnije a i materijalom snabdevenije armije, a da se, nije pojavila potreba da ti radovi u tipu poljske fortifikacije budu dopunjeni nekim objektima stalne fortifikacije, pa na to, kako izgleda, uopšte niko nije ni pomisljao.

Sav onaj alat koji se obično vuče za armijama nije nikada više nego danas odgovarao zahtevima brze izgradnje objekata stalne fortifikacije u njihovom savremenom vidu. Nemački pioniri su sa svojim mašinama za mešanje i livenje betona otpočeli već 1916 godine da postavljaju kako u isturenim linijama tako i u pozadinskim utvrđenim mestima hiljade i hiljade bunkera, kao što su bili oni u Flandriji o koje su se i istrošile britanske ofanzive 1917. U ratu u Španiji, vladine su trupe podizale takve objekte duž svih svojih uzastopnih položaja u toku povlačenja. A kada je general de Latr de Tasinji došao u Tonkin, on je njima pokrio površinu delte. Zašto ih nisu koristili u Koreji?

Ako komunističko komandovanje i može da navede saobraćajne teškoće kao razlog, takvo opravdanje otpada kada se radi o komandovanju Ujedinjenih nacija. Stabilizacija fronta je u dva maha, prvo kod redvija ispred Fusana, a zatim i severno od 38 uporednika, pružila ovom komandovanju priliku da za izgradnju utvrđene linije upotrebi jedan deo onih stotina hiljada tona betona koji je tako izdašno trošila prilikom izgradnje terena za avijaciju. Ali ono je to uvek odbijalo da učini.

Iskustvo u Koreji potvrdilo je moć koju ima poljska fortifikacija, ona koja se podiže na očigled snaga koje vrše opsadivanje, kao što je to nedavno bio slučaj kod Moskve

i Lenjingrada, a nekada kod Sevastopolja, Plevne i Port-Artura. Čim je kinesko-korejsko komandovanje donelo odluku da se prikopča za zemlju, Armija Ujedinjenih nacija naišla je na iste teškoće na koje je bio naišao i onaj borac na Okinavi kada je trebalo da Japanca izbacи iz njegovih mravinjaka, i pored, dotle nigde neviđene, pomoći koju su mu pružile pomorske i vazduhoplovne snage.

Kineska dovitljivost je čak našla nove načine da pojača zaštitnu moć i usavrši kamufliranje zaklona za pojedine strelce i rovove. Nailazilo se na zaklone za pojedine strelce izdubljene u planinskoj steni vertikalno kao stablo kakvog drveta, tako da je čovek koji se u njima nalazio bio zaštićen od svakog zrna koje ne bi prošlo baš kroz onaj otvor napravljen za njegovu pušku, a koji nije bio veći od kvadratnog desimetra; na tvrdom zemljištu zakloni i saobraćajnice bili su nešto između otkrivenog zaklona i podzemnih galerija, tako da su svoje branioce štitili kako od parčadi granata tako i od eventualnog upada napadača koji bi tražio prolaz dovoljno širok da se kroz njega uvuče u zaklon. Na takve zaklone bačene su tolike tone municije da takvog primera nema u toku oba prošla svetska rata, ali to ipak nije bilo dovoljno da se iz njih isteraju trupe koje su odatle mogле biti izbačene samo borbom prsa u prsa.

Primoran da se zadovoljava samo najneophodnjom artiljeriskom pripremom, lišen bliske podrške avijacije i njenih napalm-bombi, izložen zaprečnoj vatri velikih razmara, kinesko-korejski borac je, uprkos sve spremnosti njegovog komandovanja da podnosi i najveće žrtve, dočekao da njegovo napredovanje bude zaustavljeno sa još većom lakoćom. Sledbenici Mao Ce Tunga i njegove specifično komunističke strategije mogli su tada da odmere kolika je razlika između njihovih teoretskih gledišta o

nadmoćnosti manevarskog rata i praktične primene tih gledišta. Neki napreci na polju poljske fortifikacije i to očigledno drugostepene važnosti, bili su dovoljni da joj povrate prvenstvo izgubljeno pre trideset pet godina.

Zar stalna fortifikacija, primenjena na tom istom zemljištu, ne bi postigla još više? Ništa ne dopušta verovanje da bi se ona održala duže nego Mažinovljeva linija 1940 ili Sigfridova linija 1945 godine. Oni objekti stalne fortifikacije koji su bili podignuti duž tonkinske granice, a čija se posada sastojala iz najboljih jedinica Stranačke legije i marokanskih tabora, pali su 1950 godine u roku od nekoliko dana pod pritiskom napadača za koga se ne bi moglo reći da je imao naoružanje koje se može uporediti sa naoružanjem kojim raspolaću borci koji se tuku u Koreji. Ta tonkinska utvrđenja bila su, reći će neko, sigurno rđavo zamišljena; ali ona koja su u velikom broju podignuta u delti, a prilikom čije izrade nije bilo tvrdičluka u pogledu betona, tako su se dobro oduprla napadaču da je on na kraju odustao od napada na njih i preneo težište svojih napora na druge ciljeve.

Nije li ta nepostojanost u pogledu rezultata i ta nemogućnost da se definitivno izabere tip utvrđenja na koje se može osloniti baš glavna mana stalne fortifikacije, pogotovo kada se ima u vidu da se vojnik nikada, u najmanju ruku od Secesiskih ratova, nije razočarao ni u zaklonima za pojedinog strelca ni u skupnim streljačkim zaklonima, kojima treba da posveti samo nekoliko časova ili nekoliko dana rada? Kamen, balvan, beton, bambusova trska, javljaju se jedan za drugim na listi potrebnog materijala i tako ona postaje sve duža; palisada ili rešetkasta ograda dopunjuju listu prepreka u slučajevima kada se nađe da rov ili bodljikava žica nisu dovoljni; gigantski objekti zamenjuju male bunkere; visoke stražarske kule

javljaju se na mesto stražarskih mesta ukopanih u zemlju iz kojih viri samo nekoliko santimetara periskopa. Sve to može u početku donekle i da zbuni protivnika; ali on se brzo snalazi i usavršava borbene metode koji odgovaraju novom tipu neprijateljskog utvrđenja; posle toga on ne strahuje ništa više od onih deset ljudi koji su zatvoreni u svome betonskom bunkeru nego što strahuje od onih hiljadu pet stotina ili dve hiljade smeštenih iza svojih od bombusove trske izrađenih bedema.

Sva ta zbivanja ne zbunjuju mnogo poslednje protagoniste stalne fortifikacije; oni znaju da će sve to u buduće biti bolje urađeno. Ali, zato nije možda nekorisno da za one koji to nisu izvučemo opšti zakon svih tih neuspela stalne fortifikacije.

Preim秉stvo koje ima poljska fortifikacija ne zasniva se, svakako, na materijalu koji se za nju upotrebljava, odnosno, bolje reći, na otsustvu materijala. Dvadeset santi-metara betona, kojim bi se na trošnom zemljištu okružila rupa iskopana da se u nju zakloni čovek, doprinelo bi prvo da se ta rupa posle nekoliko dana upotrebe i pod dejstvom kiše ne odronjava; a zatim da onaj koji u takvom zaklonu sedi ne bude zatrpan nekom bliskom eksplozijom. Kupola od nekoliko desetina kilograma čelika, kojom bi takva rupa bila pokrivena, imala bi to svojstvo da ga zaštiti i od napalm-bombi i od parčadi granata.

Bitna razlika između poljske i stalne fortifikacije, ona koja i doprinosi tolikim uspesima prve a tolikim neuspesima druge, sastoji se u njihovoј podesnosti za kamuflažu. Napredak koji je postigao kineski pešak koji sebi kopa zaklon pod nekim drvetom i koji se trudi da ukloni i daleko razbacu iskopanu zemlju umesto da od nje napravi grudobran, počiva više na tome što je takav zaklon nevidljiv nego na nekakvom povećanju zaštite koju on

pruža. Pogreška tvoraca stalne fortifikacije i leži u tome što oni smatraju da otpornost čelika i betona može da parira ono upadljivo izlaganje objekata pogledima i udarcima protivnika, koji je danas bolje nego ikada opremljen oruđima koja su u stanju da ih uniše čim budu otkrivena. Betonska ploča od dva metra debljine ne vredi ni koliko vredi onih nekoliko milimetara ploče od fibrocementa; oklopljena kupola turele koja se diže i spušta ne vredi više od čeličnog šlema uz koji se nalazi i mašinka.

Stalna fortifikacija zaslužuje iste zamerke u pogledu njenog „gigantizma“ koje zaslužuje i teški tenk. Neuspeh tenkova *Peršing* i *Paton* nikako ne dokazuje da su motor i oklop nepotrebni, ali dokazuje zabludu onih koji smatraju da se po ratištu mogu kretati oruđa od pedeset tona težine i preko dva metra visine. Poraz Mažinovljeve i Sigfridove linije nikako ne znači da treba odbaciti beton, ali on dokazuje da je pogrešno štititi čoveka koji se nalazi na svom borbenom mestu na taj način što će se iznad njega postaviti ploče debele od dva do šest metara.

Neka se, ako za to ima vremena i potrebnih sredstava, ispod zemlje iskopaju hodnici i kasarne koji će biti sigurni i od taktičkih atomskih bombi i koji će biti što je moguće bolje podešeni za odmaranje boraca. Ali, neka se ne podižu na površini oni monumentalni radovi, sa otvorima za gađanje, zaštićenim sa više metara betona i postavljenim tako visoko da iz njih može da se gađa preko svih onih gomila zemlje oko levkova, koje su napravili projektili teške artiljerije. Treba praviti razliku između skloništa i zaklona koji treba da služi za borbu; a što se tog zaklona tiče, „gigantizam“ nastaje čim se nešto više udalji od obične u zemlji iskopane rupe u kojoj može da se zakloni jedan čovek.

Jedna neprekidna linija ili mreža utvrđenih mesta

Kada borac, pošto je već postao sit izjava svoga komandovanja o dobrim stranama pokretnog rata, nametne tom komandovanju poziciski rat time što počne da kopa svoje prve zaklone, on retko vodi računa o načelima ratne veštine. Povlačeći preko poluostrva transverzalnu pregradu od Imdžina do istočne obale, on se samo poveo za svojim prirodnim nagonom. On voli da levo i desno od sebe oseća čoveka; on vodi malo računa o onome što se zove ekonomija snaga; on je veliki protivnik rastojanja, jer se plaši da ona omogućavaju da bude zaobiđen pa napadnut sleda; on uvek pokazuje nezgodnu tendenciju da se samo brine o protivniku koji se nalazi prema njemu i da u prvom redu računa na samoga sebe da tog protivnika zaustavi. Korejski borac svakako nije razmišljao o poukama koje su dali prethodni ratovi pri upoređenju vrednosti neprekidne linije i mreže utvrđenih mesta; prema tome, nije se ni moglo očekivati da od njega potekne inicijativa o tome da se Južna Koreja brani na onaj način kako je to Hitler činio na Istočnom frontu pomoću dva obalska utvrđena mesta, jednog takvog mesta dublje na kopnu i pokretne rezerve.

Veliko otkriće Drugog svetskog rata je otpornost koju je pokazalo utvrđeno mesto uvek kad god je linija koja ga je zamjenjivala bila probijena, iako se posle 1914 godine smatralo da utvrđena mesta ne služe više ničemu. Tvrđave kao što su Tobruk i Sevastopolj, improvizirana utvrđena mesta kao Moskva, Staljingrad ili svi oni nemacki „ježevi“ koji su još od zime 1941—1942 držali u šahu Sovjetsku armiju, sva su ta mesta pružala otpor mesecima ili su čak uspevala i da konačno odbiju napadača; iako sastavljene iz istih elemenata, neprekidne linije padale su redovno već prilikom prvog napada.

Sudeći po poslednjoj situaciji, rat u Koreji rehabilitovao je neprekidnu liniju, koju podjednako solidno brane kako kinesko-korejske armije tako i armije Ujedinjenih nacija. Ali, pre nego što se zaključi da je to pouka, koja može da se primeni i na druga ratišta, nameće se podrobniјe ispitivanje te pojave.

Pre svega, činjenica da je neprekidna linija opet povratila naklonost koju je nekad imala nikako ne znači da treba osuditi i odbaciti utvrđeno mesto, tim pre što se Hungnam, jedino organizovano i branjeno mesto, isto tako uspešno odupirao. I nešto više: neutvrđeni redvi kod Fusa, koji je bio samo zborni mesto južnjačkih snaga, nikada nije bio ozbiljno ugrožavan napadima koje su vršili severnjaci.

A zatim, tu činjenicu stabilizovanja na završnoj liniji fronta treba uporediti sa brzim padom jedne susedne utvrđene linije 25. juna 1950., kao i sa padom tonkinške pogranične utvrđene linije naredne jeseni. Razlika u rezultatima biće lako shvatljiva čim se uzmu u obzir oba faktora otpora utvrđenih linija: gustina ljudstva koje dotičnu liniju poseda i moć materijala kojim to ljudstvo raspolaze.

Granična linija kod 38. uporednika, a na onom svom jedinom delu koji ima neki vojnički značaj i koji se proteže od Imdžina do istočne obale, nije mogla da se odupre, pošto je Južnokorejska vojska koja se u njoj nalazila bila nedovoljno jaka kako brojno, tako i u materijalu, a da o njenoj uvežbanosti i ne govorimo. Granična linija Tonkina morala je biti napuštena zato što njeni garnizoni, i pored ogromne nadmoćnosti u materijalu, nisu ni izdaleka raspolagali brojnim stanjima koja bi za takav poduhvat bila neophodna.

Odbranbeni uspesi koje oba protivnika imaju na konačnoj liniji u Koreji jasno ističu uticaj svakog pojedinog od ta dva faktora, brojnog stanja i materijala. Uprkos svoje ogromne nadmoćnosti u artiljeriji, municiji i taktičkoj avijaciji, Armija Ujedinjenih nacija nije mogla da potisne Kinesko-korejsku armiju, i to zato što je ova posela front u dovoljnoj gustini, tako da nije imala od čega da strahuje sem od sporog potiskivanja, koje bi, opet, napadača isuviše skupo stajalo. I pored svoje brojne nadmoćnosti, Kinesko-korejska armija nije mogla da potisne Armiju Ujedinjenih nacija iz zaklona u kojima se ona smestila prema njoj, i to zato što materijal kojim ta armija raspolaze nadoknađuje njen manjak u ljudstvu. Ali, oba slučaja pokazuju da uspeh otpora utvrđenih frontova uvek zavisi i od relativno velike gustine snaga koje ih brane.

Prema tome, rezultati borbi u Koreji potpuno potvrđuju tačnost klasifikacije u pogledu relativnog značaja utvrđenih mesta i neprekidne utvrđene linije u slučaju kad se nema mogućnosti da se za njihovu odbranu dodele trupe u dovolnjem broju da bi se ostvarila potrebna gustina. Možda bi se događaji tamo odvijali sasvim drugojačije da komandovanje Ujedinjenih nacija nije dopustilo da mu njegove sopstvene trupe nametnu završni vid borbe na utvrđenim frontovima i da je ono samo, početkom zime 1950 — 1951, imalo više poverenja u otpornost opsadenog utvrđenog mesta.

Improvizirano obalsko utvrđeno mesto Hungnam odbrilo je, kao deset godina ranije Tobruk, sve juriše napadača koji nije štedeo napore da bi ga osvojio. Šta sve ne bi Mao Ce Tung žrtvovao samo da dođe do novog Denkerka koji bi kineskoj pešadiji predao jednu diviziju pomorske pešadije, koju bi zatim vodili da defiluje pred azijatskim gomilama? Zar, s obzirom na mogućnost snab-

devanja i evakuisanja vazdušnim putem, kojima je raspolagalo komandovanje Ujedinjenih nacija, nisu mogli u unutrašnjosti poluostrva da se ponove, kod Pjongjanga, Jangdoka ili Sindžia, oni podvizi koje je izveo fon Buš (von Busch) kada je u toku zime 1941 bio puna dva meseca opkoljen u Staraja-Rusa?

Otpor koji danas pružaju utvrđene linije u Koreji ničim ne obesnažuje pouke koje su izvučene iz onih slabosti koje su one ispoljile od 1939—1945. Ako bi Atlantske nacije postavile snage koje zahteva odbrana takve linije, od Baltika do Jadrana, one bi mogle očekivati da će zau staviti protivnika koji bi dolazio sa Istoka. Ali bi bilo neoprezno računati da bi se ta linija mogla održati ako bi bila posednuta samo onako gusto kao što je to slučaj u Koreji, što znači sa 75 divizija, jer ona gustina koju su trupe Ujedinjenih nacija ostvarile u Koreji može da bude dovoljna samo kada je u pitanju protivnik koji bi u istoj meri bio lišen artiljerije i avijacije; ali to bi se moglo već lakše postići ako bi se dostigla ona gustina koju u Koreji imaju na svojoj liniji kinesko-korejske trupe; u tom slučaju bilo bi potrebno raspolagati sa 300 do 400 divizija. S obzirom na ograničenost snaga koje se u Zapadnoj Evropi mogu prikupiti, manevr zasnovan na utvrđenim mestima, koji je manje ambiciozan, ostaje ipak jedino rešenje.

Obalska utvrđena mesta

Možda će još moći da se odobri stav komandovanja Ujedinjenih nacija što je odbilo da se izloži opasnosti da brani mesta koja bi trebalo snabdevati ili evakuisati vazdušnim putem. Ali je zato daleko umesnija zamerka koja mu se čini što za svoj manevr nije iskoristilo mogućnosti koje mu je pružala otpornost primorskih mesta.

Fusan i Hungnam ponovili su hiljadugodišnji primer Vizantije koja je odbijala kontinentalnog napadača sve dok nije izgubila svoj gospodareći položaj na moru. Otpor koji su Fusan i Hungnam pružili povratio je poverenje u obalsko utvrđeno mesto koje je ono usled nedavnih događaja bilo izgubilo, i kada se, baš u vezi sa tim događajima, u napretku naoružanja lako nalazilo opravdanje za greške koje je počinilo komandovanje.

U doba najpotpunijeg poraza utvrđenih mesta, onda kada su, 1914 godine, iz nedelje u nedelju, jedan za drugim padali Lijež, Mobež (Maubeuge), Namir (Namur) i Anvers, bio je dobro zapažen poseban karakter obalskog utvrđenog mesta, koje može da održava vezu sa spoljnim svetom. Čim su mesta koja su se nalazila na vojniškoj prostoriji potpala pod njegovu nadležnost, Žofr ih je odmah osudio: „Zatvorenim mestima kojima je suđeno da budu opsednuta, ne pripada više nikakva uloga“. Ali je u tom istom uputstvu napravio izuzetak u korist Denkerka: „Pribrežni položaj Denkerka daje izuzetan značaj potrebi da se to mesto održi i istovremeno oduzima neprijatelju mogućnost da ga opsedne. Protivno napred iznetim načelima, Denkerk treba da bude branjen sam za sebe i shodno tome i organizovan“.

Nažalost, francuska Vrhovna komanda 1940 godine nije se nadahnula Žofrovim načelima. Kako bi ona uopšte mogla i da pomišlja na to da brani jedno mesto koje bi bilo za tri četvrtine opkoljeno, kada su sve evropske nacije svoju sigurnost poveravale samo i jedino neprekidnim utvrđenim linijama! Kako bi jedna već staromodna fortifikacija, koja je u najboljem slučaju mogla biti nešto pojačana izvesnim poljskim fortifikacionim radovima, mogla da pruži zaštitu grupi armija koja bi se u njoj stekla baš

u času kada su padala i najsolidnija utvrđenja Mažinovljeve linije!

Otporna moć obalskih mesta koja su se snabdevala morskim putem ispoljila se, dakle, tek kod Tobruka, koji su branili australijanski kontingenti 8 armije. Opkoljeno 10 aprila 1941, ovo mesto odupiralo se mnogobrojnim napadima tenkova i aviona koje je na njega vršio Romel i uspešno im odolevalo sve do 19 novembra iste godine kada je konačno oslobođeno u Drugoj britanskoj ofanzivi. Nekoliko meseci posle Tobruka, mesta kao Odesa, Sevastopolj i Lenjingrad — ovo poslednje snabdevano preko jezera Ladoge — potvrdila su mogućnost dugotrajne odbrane čak i kada se nema nadmoćnost u vazduhu.

Otpor Fusana, posmatran pod izvesnim uglom, podiže na još veći stepen značaj obalskog mesta: on je pokazao mogućnost da se takvo mesto brani i bez pribegavanja fortifikaciji. U ono vreme kada ostaci Južno-korejske armije, američke trupe koje su došle iz Japana, pa i one koje su upućene iz Sjedinjenih Država, još nisu bile stekle cnu vrednost koju im nekoliko meseci kasnije нико nije sporio, general Voker (Walker) je smatrao da može izjaviti da će redvi kod Fusana braniti a da ga prethodno neće utvrđivati. Možda je on čitao maršala Marmona, koji je čitav vek ranije napisao jedno delo koje je isto toliko značajno i za mehanizovani koliko i za atomski rat: „Prvi element otpornosti nekog utvrđenog mesta čini dobro komandovanje... Fortifikacije mogu biti manje ili više savršene, ali to njihovo savršenstvo, koje uvek treba željeti, ipak je mala stvar ako se uporedi sa uticajem koji na samu odbranu imaju smelost i odlučnost onoga ko odbra-nom rukovodi... Komandant takvog mesta je njegova duša, to mesto živi u njemu i kroz njega; ako je, u početku opsade, neki garnizon rđav, on će ubrzano postati dobar

pod dobrom komandantom... Kada je neki komandant raspoložen da se preda, on će uvek u svojoj okolini naići na ljudе koji su spremni da ga u tome podrže i da otklone i poslednje njegove obzire ili sumnje... Pravičnost, dakle, nalaže da se imena onih koji su uspeli da steknu takvu slavu učine besmrtnim". Kada je ono general Voker izjavio, tonom koji nije trpeo nikakav pogovor, da „neće biti Denkerka" i da oni brodovi koji su se gomilali u Fusantu nisu namenjeni da američke divizije prebace u Japan, tada su trupe koje su se nalazile u borbenoj liniji otpočele da se suprotstavlju opkoljavanju, a severnjačko komandovanje izgubilo je svaku nadu da taj redvi osvoji.

Otpor koji je pružio Hungnam ističe isto tako vrednost pomoći sa mora i pod uslovima nesumnjive brojne nadmoćnosti onoga ko opsadu vrši. Deseti korpus generala Almona (Almond) bio je sastavljen iz najboljih jedinica koje su se u Koreji nalazile, ali su ih nesumnjivo izmorile višenedeljne teške borbe oko rezervoara kod Čosana i teško povlaчење u pravcu pristaništa. Protivnik, dvanaestak najboljih kineskih divizija, prvo je presekao otstupnicu američkim trupama. Pomorska pešadija uspela je da se probije, te je svoje linije postavila ispred Hamhunga, a zatim ispred Hungnama, povlačeći se postepeno, te protivniku nije uspelo da je odlučno napadne i razbije. Preko dve stotine hiljada vojnika i izbeglica — američko komandovanje otvorilo je u samom mestu regrutni centar i garantovalo da će porodice onih koji se upišu u vojsku biti evakuisane — bilo je ukrcano u brodove u toku mesec dana koliko su trajale operacije; a izvučeno je i preko trista pedeset hiljada tona materijala.

Šta bi se dogodilo da je general Voker, umesto što je brzo povukao 8 armiju prema zapadu sledio primeru ge-

nerala Almona i njegovog 10 korpusa i da je okolinu Sinandžua pretvorio u utvrđeno obalsko mesto? Šta bi se dogodilo da su ta dva mesta, umesto što su evakuisana, bila branjena bez namere da se napuste i da su podignuta još dva takva mesta otpora, prema Vonsanu i Činampou, na koja bi protivnik imao da najde ukoliko bi napredovao više prema jugu krećući se središnjim planinskim lancem poluostrva?

Istorija ratova oko utvrđenih mesta, — onaj njen deo koji se odnosi na najsjajniju epohu takvog načina ratovanja, na XVII vek, — omogućava nam da svoje zaključke u ovom pogledu zasnujemo, ne izlažući se mogućnosti da pogrešimo, na upoređivanju otpora koji je pružio Hungnam sa onim koji je 1780 pružio Gibraltar. Transportna sredstva, ona najprimitivnija, nisu dopuštala konvojima da se udaljavaju od dobrih puteva koji su tada bili retki. Utvrđena mesta, postavljena u više redova presecala su te puteve. Osvajačka armija koja bi prodrla u tu mrežu puteva ne bi smela da ostavi neosvojena pomenuta utvrđena mesta, jer bi ona uvek ugrožavala bokove njenog operaciskog pravca. Zato je ona morala takva mesta ili da opsaduje, a to će reći da svuda unaokolo posedne položaje kroz koje opsednuti garnizon ne može da se probije, ili pak, da ih nadzirava pomoću naročito za to određenog odreda, koji bi, iako nije u stanju da sprečava opsednute trupe da izlaze, mogao da sprečava njihove najopasnije poduhvate. Opsadivanje je zahtevalo brojno triput jače snage od onih koje je imao opsednuti garnizon; odred za vršenje nadzora morao je biti i po dvaputa brojniji od pomenutog garnizona. Kako tadašnje armije nisu bile dovoljno brojne da bi mogle da odvoje tolike snage u te svrhe, to su bile primorane da takva mesta zauzimaju

jedno po jedno. Utvrđena mesta su, kako se to izrazio Voban, bila „sredstvo da se rat odugovlači”.

Nijedno ratište nije podesnije za takav način ratovanja nego što je to Severna Koreja. Posedanje Sinandžua i Hungnama ili Vonsana ostavilo bi kinesko-korejskim armijama samo mogućnost da se koriste teškim planinskim putevima; ono bi otežavalo u tolikoj meri napor koji bi one činile prema jugu da bi lako mogle biti zaustavljene u tome i od strane slabih snaga koje bi prema njima bile ostavljene; sem toga, ono bi ih svakog časa izlagalo još većim opasnostima nego što je bila sudbina koja je čekala južnjačku vojsku posle iskrcavanja kod Inčona.

Ne pada uvek dovoljno u oči ono ogromno preim秉stvo koje prevlast u vazduhu daje braniocu u manevru zasnovanom na mreži utvrđenih mesta. Ta prevlast čini da za njega ne postoji opasnost da gubeći to mesto mora da izgubi i garnizon; ona mu omogućava da, blagodareći takoreći trenutnom prebacivanju garnizona i rezervi, lakše izvodi svoje protivofanzive; ona povećava broj teškoća na koje nailazi osvajač i primorava ga da obezbeđuje svoje transporte materijala i da, u datom slučaju, nanovo prikuplja svoje opasadne trupe koje bi rasturili napadi protivničke taktičke avijacije. Koncentracija kinesko-korejskih rezervi u „gvozdenom trouglu”, na nekoliko desetina kilometara od sektora držanih na susednom frontu, oslobađala je komandovanje od svake neizvesnosti za slučaj napada snaga Ujedinjenih nacija; situacija bi bila mnogo ozbiljnija da je kinesko-korejsko komandovanje istovremeno moralo voditi računa i o tome da bude sposobno i da se suprotstavi opasnosti koja bi mu pretila iz utvrđenih mesta Sinandžua i Hungnama.

Možda se smatra, kada su u pitanju takve operacije u kojima sve vrste avijacije, a naročito transportna, treba da igraju glavnu ulogu, da avijacija još nije postigla onaj razvoj koji bi joj omogućio da te operacije izvede u punoj sigurnosti. Ali se, takođe, može zaključiti, u suprotnom smislu, da treba još mnogo učiniti da bi se na najpotrebniju meru sven sav onaj nekorisni i štetni materijal koji je prilikom Šanze od 24 novembra 1950 i povlačenja koje je zatim usledilo zakrčivao puteve u Koreji; kada bi se to smanjenje sprovelo, transportna avijacija, u svome sadašnjem stanju, bila bi sasvim dovoljna da obezbedi sve transporte koje zahteva manevar zasnovan na mreži utvrđenih mesta. To je mišljenje koje bismo i mi usvojili.

Budućnost fortifikacije

Iskustvo stečeno u Koreji dovelo je oba komandovanja do toga da tačno uvide vrednost svojih procena u pogledu značaja fortifikacije. Mnogi su već pre njih pokušavali da sličnim tvrđenjima otklone tu prepreku za svoje manevre.

Kada se već u samom početku ne shvati prvorazredni značaj fortifikacije, koji ona nikada nije prestala da ima, i kada se ona ne iskoristi na vreme, onda se na kraju završi time što se sopstvene armije gurnu u poziciski rat bez ikakve nade na rešenje.

Nijedno komandovanje ne može da se liši sredstva kao što je improvizirana — poljska fortifikacija kada se nađe u teškoj situaciji. Tada se, na osnovu njegove sposobnosti da svojim trupama nametne poljske fortifikaciske rade, donosi sud o nekom komandantu, a ne na osnovu nekakvih genijalnih poteza koji se mogu zapaziti u plano-

vima za čije uspešno izvršenje on nema više sredstava. Napoleon je, koga niko ne može optužiti da je preterano koristio poziciski rat, potsećao svoje potčinjene da u čitavoj istoriji Rima nema primera da je neki od logora u koje se Legija zatvarala za vreme svojih zadržavanja na prenoćištu ili odmoru bio ikada osvojen. Kada je Mira (Murat) tražio od njega radnike da bi se ukopao, Napoleon mu je odgovorio: „Morate učiniti da na rad prijoru svi ljudi koji se nalaze pod vašom komandom, pešadija i jahaće trupe, pa čak i sluge, ako je to potrebno. Vojno načelo zahteva da svaki detaširani korpus sam sebe ukopava, a to je prvo što treba učiniti čim se neki položaj posedne“. Rat u Koreji svakako je pokazao Makarturu i njegovim naslednicima koliko su pogrešili što su zaboravili na pouke iz Secesionog rata, koje ističu trijumf poljske fortifikacije. Malo se što izmenilo od onog vremena kada je general Rajt (Wright) prvi put, prilikom napada na Ričmond (Richmond), izrazio svoju teoriju o nepovredivosti utvrđenih frontova: „Čak i običan rov, koji brane dva reda pešaka, a koji je zaštićen zasekama i drugim preprekama, ne može biti zauzet drukčije nego samo postizanjem iznenađenja“.

Utvrđeno mesto, u ovom slučaju u vidu redvija kod Fusana i Hungnama, ispunilo je svoju ulogu isto tako dobro kao i utvrđena linija, i dopušta da se nazre šta je sve komandovanje Ujedinjenih nacija moglo na taj način da postigne samo da je blagovremeno iskoristilo date mogućnosti. I tu se dogodilo to da je, baš iz straha da na taj način ne bude nametnut poziciski rat, prenebregnuto najefikasnije od svih pomoćnih sredstava koje ima manevarski rat. Pozovimo se, tim povodom, opet na Napoleona, koji nije bio ništa skloniji poljskoj fortifikaciji nego utvrđenom mestu ili obratno, a koji je rekao: „Pitalo se, u

toku prošlog veka, da li su utvrđenja uopšte korisna. Što se mene tiče, ja bih to pitanje postavio u obrnutom smislu i upitao da li je uopšte mogućno zamisliti plan rada za jedan rat bez utvrđenih mesta... Ništa nije u stanju da takva mesta zameni; ona su jedini način da se usporava, ometa, slabi i uz nemiruje pobedonosni neprijatelj".

Utvrđena linija isto tako zaustavlja napredovanje suvozemne sile koja pristupa osvajanju nekog poluostrva kao što zaustavlja i pomorsku silu koja pokušava da to poluostrvo oslobodi. Ali, kada pomorska sila ne bude raspolagala istim preobiljem sredstava kao u Koreji, možeće da se pomiri s tim da pribegne defanzivi braneći obalska utvrđena mesta. Ako bi aziski jugoistok bio jednog dana izložen istim napadima kao i Koreja, invazija će moći da bude zaustavljena samo ako se sačuvaju Hajfong, Sajgon i Singapur, a ne ako se bude čuvala straža na 20 uporedniku. Ako bi ista sudbina zapretila Zapadnoj Evropi, bilo bi poželjno da njeno komandovanje uvidi svu taštinu pokušaja da se odbrana obezbedi sa nekoliko desetina divizija duž čitave linije Libek—Trst i da se prihvati plan koji je nemački general Hans Špajdel (Speidel) predlagao svojim zemljacima, tj. da se izvrši povlačenje na Dansko poluostrvo ili iza poplavljenih terena Holandije, odakle će se vršiti protivnapadi na osvajača. Ako Zapad bude spremio one stotine divizija kojima je raspolagao u borbama vođenim između danas savezničkih zemalja, biće još uvek vremena da ih ukopa u neku graničnu liniju u Tonkinu ili na Elbi.

GLAVA VIII

LOVAČKA AVIJACIJA ZA PRESRETANJE

Nadmoćnost u vazdušnoj borbi specijalno za nju izrađenog aparata nad ostalim vrstama aviona dobiva u svim operacijama u kojima učestvuje avijacija toliko veliki značaj, da se mogla, već u Prvom svetskom ratu, identifikovati sa pojmom „gospodarenje vazduhom”. Mogućnosti bombarderske, izviđačke i artiljerisko-osmatračke avijacije zavisile su u suštini od stepena pomoći koju im je pružala lovačka pratinja ili od sposobnosti zaustavljanja protivnika od strane sopstvene lovačke avijacije za presretanje. U prvostepenu važnost lovačke avijacije nije se nikada ozbiljno posumnjalo sve do 1939 godine.

Presretanje u toku Drugog svetskog rata

Drugi svetski rat u potpunosti je potvrđio to prvenstvo lovačke avijacije. Od onih prvih vazdušnih operacija, kada je Britansko vazduhoplovstvo došlo na neobičnu misao da se postavljanju mina od strane hidroaviona nemačke mornarice suprotstavi na taj način što će nad njihovim bazama vršiti neprekidna nadletanja, kojima su lovci Nemačkog vazduhoplovstva brzo učinili kraj, pa sve do juriša onih hiljada sovjetskih lovaca-bombardera koji su pomagali opsadu Berlina nemajući razloga da zaziru od nemačke lovačke avijacije koja je bila već iscrpena

četvorogodišnjim borbama na Zapadu, uspeh ili neuspeh svih vazduhoplovnih pothvata zavisio je od sposobnosti za presretanje protivničke lovačke avijacije. Pomenućemo samo najpoznatije primere.

Bitku za Englesku 1940 godine nije dobila ni ona mornarica koja se nekada hvalisala da će protivničke obale pretvoriti u prvu odbrambenu liniju svoje zemlje, niti je dobila ona obalska artiljerija, čija ni najteža oruđa nisu bila u stanju da obustave plovidbu na Pa de Kaleu (Pas-de-Calais, najuže mesto na kanalu Lamanšu), kao što je nisu dobile ni strategiska avijacija, čija daleka bombardovanja slabim snagama ne bi uopšte mogla da ometu vazdušnodesantno iskrcavanje, a ni taktička avijacija, jer se Britansko vazduhoplovstvo nije potrudilo čak ni da je stvari. Taj uspeh je delo samo onih nekoliko stotina pilota — lovaca na njihovim *Spitfajerima* i *Harikenima*. Oni bi isto tako obarali aparate „Junkers Ju-52“ padobranksih formacija kao što su obarali „Štuke“, lake bombardere „Dornije Do-17“, lovačke aparate „Meseršmit Me-110“ koji su imali veliki akcioni radius ali kao dvomotorni veoma slabu sposobnost manevrisanja, pa čak i „Meseršmit Me-109“, dobre presretače, ali nepodesne za borbu nad Engleskom, kojih je, uostalom, bilo u nedovoljnem broju. Ogroman napor koji je Nemačka učinila da bi izgradila svoje vazduhoplovstvo izjalonio se zato što lovačka avijacija, koja je trebala da otvori put hiljadama drugih nemackih aviona, nije bila ni dovoljno brojna a ni dovoljno dobrog kvaliteta. „Nikada nije tako malo ljudi spaslo tako veliki broj ljudi“, rekao je Čerčil; ovaj njegov sud važi isto tako i kada je reč o jednom narodu koji se nalazi u ratu i njegovim braniocima, kao i kada je u pitanju neka vazdušna operacija u toku koje je jedan od protivnika bolje zapazio bitni faktor uspeha.

Nemačko vazduhoplovstvo je, međutim, izgubilo vazdušnu bitku koja se od 1940 do 1945 vodila nad Nemačkom. Uspeh savezničkih avijacija nije samo delo njihovih bombardera, koje njihovo odlično odbranbeno naoružanje ipak ne bi moglo dugo da štiti čim bi prošlo iznenađenje postignuto prvim naletima po danu. Nemačka avijacija za presretanje pretrpela je poraz u vršenju zadatka u kome je Britansko vazduhoplovstvo uspelo, zato što je ona imala da se bori sa brojno daleko nadmoćnjom i po kvalitetu boljom lovačkom pratnjom nego što je bila ona kojom je Nemačko vazduhoplovstvo raspolagalo nad Engleskom. Američki i britanski lovci sa srednjim i velikim akcionim radijusom nisu se nad Nemačkom nimalo plašili svojih protivnika; onu prevlast, koju „Me-109” nije mogao da stekne kada je, 1940, kretao dalje od francuske obale da napada London, u potpunosti je, 1944, imao *Mustang* još od trenutka kada je uzletao sa svojih britanskih baza da bi vršio napad na Berlin. I broj lovačkih aparata išao je u prilog savezničke avijacije; onaj veliki napor koji je, počev od 1943 godine, učinjen od strane nemačke lovačke avijacije, došao je isuviše kasno. On je počeo da daje rezultate kad su već i industrija i saobraćaj bili uveliko smrvljeni bombama; trebalo je ranije odustati od jurišne, bombarderske i transportne avijacije. Čak ni kvalitet, koji su na kraju postigli nemački lovački aparati na mlazni pogon i njihovi raketni lovci, nije bio u stanju da nadoknadi razliku u brojnom odnosu; vazdušno naoružanje Nemačke počelo je da se raspada u času kada je povratilo tehničku prevagu.

To prvenstvo lovačke avijacije zasnivalo se uglavnom na nadmoćnosti njenog materijala nad onim kojim su raspolagale ostale grane vazduhoplovstva. Ono je bivalo sve manje očigledno ukoliko su ove grane otstupale od svojih

specijalizovanih aparata da bi od svoga protivnika pozajmile onaj tip koji je činio njegovu snagu.

Avion za presretanje imao je prevagu nad ostalim avionima u pogledu brzine, pokretljivosti i vatrene moći. On je obarao isto tako lako i jurišne avione, „Štuke”, kod kojih su bile ujedinjene sve osobine koje su smatrane neophodnim za napad na neki cilj na zemlji iz obrušavajućeg leta, kao i lake bombardere, kakav je bio „Dornije Do-17”, kod koga se išlo za tim da se postigne što veća korisna nosivost kao kod jednog ne isuviše brzog dvomotorca, ali se kod oba pomenuta aparata, „Štuke” i „Do-17”, obratila mala pažnja na njihovu sposobnost za borbu u vazduhu. Posle prolaznog uspeha koji su imale u susretnima sa nemačkim lovcima, koji nisu tačno procenili moć naoružanja za blisku odbranu, *Leteće tvrđave morale* su teškim gubicima da plate svoje verovanje da će same biti u stanju da odbiju i avion za presretanje snabdeven novim naoružanjem koje je bilo efikasno i na većoj udaljenosti; tako su se i one morale pomiriti s tim da budu praćene. A njihova lovačka pratnja doživela bi i sama tešku sudbinu ostalih da je uporno ostala pri lovačkom dvomotorcu, ni dovoljno brzom ni dovoljne manevarske sposobnosti, čak i kada su u pitanju tipovi koji su bili znatno poboljšani u poređenju sa *Bofajter-om* (Beaufighter) ili „Me-110”, kao što su to već bili *Lajtning* (Lightning) ili *Moskito* (Mosquito).

Ali, zadatak aviona presretača postajao je sve složeniji ukoliko mu je više protivnik ukazivao čast kopirajući njegov materijal i prilagođavajući ga svojim zadacima. Lovac bombarder koji je svoje bombe nosio kao dopunski teret, postajao je opet samo lovac čim bi te bombe bacio; avion *Tanderbolt* (Thunderbolt) kao i *Tajfun* (Typhoon) postajali su odjednom ravni „Me-109”. A kada se već

pošlo tim putem, zašto se ograničiti samo na taktičke zadatke? „Foke-Vulf FW-190” (Focke-Wulf), lovac koji je mogao da ponese do 1.500 kg bombi, zadavao je od 1942 do 1945 mnogo više brige lovcima Britanskog vazduhoplovstva prilikom svojih uznemiravajućih letova nad Britanskim Ostrvima nego što su im zadavali bombarderi. Pronalazeći odbacni rezervoar, koji je znatno povećao akcioni radijus njihovih aparata *Dupla nula*, Japanci su učinili više za napredak prateće lovačke avijacije nego sve zapadne avijacije time što su usavršavale dvomotorce. Protiv svih tih svojih protivnika, lovca-bombardera ili lovca-pratioca, koji jedva da su se nešto razlikovali od njega, lovac za presretanje mogao je da se bori samo ako je imao brojnu nadmoćnost; a ta brojna nadmoćnost zaštita je i savezničke armije i London od „FW-190”, ali je nedostajala Nemačkom vazduhoplovstvu da bi Nemačku vojsku i Berlin zaštitala od aviona *Tanderbolt* i *Mustang*.

Evolucija aviona za presretanje od 1945 do 1950

Usled toga što ju je industrijska nadmoćnost Amerike osudila da bude brojno slabija, nemačka avijacija mogla je da nađe izlaz samo u tehničkom napretku. Možda samo u tome i nigde drugde i leži objašnjenje za ona senzacionalna ostvarenja koja je ona pred kraj rata postigla. Prvo se na „Meseršmitima Me-163” pojavio raketni pogon, a zatim i turboreaktor na „Me-262”; da nije došlo do primirja, ove bi već dopunio i statoreaktor. Istovremeno sa motorima napredovali su i zmajevi: krila strelasta ili sa slabim izduženjem (vitkošću), trougaona (delta) krila, otvorila su lovačkom aparatu domen nadzvučnih brzina. Najzad, primena radio-upravljanja i automatskog upravljanja, upotpunjava izvršeni prevrat; presretač bez pilota počinje da se izrađuje seriski.

Oslobođene onog prevratničkog elementa kakav je bilo Nemačko vazduhoplovstvo, savezničke avijacije sporazumele su se i za presretanje izabrale onaj materijal koji je unosio najmanje poremećaja u njihove navike, snabdевајући turbo-mlaznim motorom jedan zmaj koji se vrlo malo razlikovao od onih zmajeva čija su krila sa „laminarnim” (u vidu sečiva) profilom zadovoljavala već više godina.

Britanska avijacija izbacila je prvi takav materijal sa Glosterovim aparatom tipa *Meteor*, koji je izrađen prema nacrtima iz septembra 1940 a uzleteo u martu 1943, iza koga se ubrzo pojavio i De Havilendov (Havilland) aparat *Vampir*, čijim se proučavanjima pristupilo tek 1942, a koji je uzleteo već septembra 1943. Američka avijacija, koja je otpočela sa ovim radovima kasnije, tukla je rekord u brzini time što je u roku od 143 dana ostvarila Lockheedov (*Lockhead*) *Šuting Star*, koji je, započet u julu 1943, uzleteo već januara 1944. Sovjetska avijacija je sa izradom lovaca na mlazni pogon otpočela još kasnije; ona je na zmajeve lovačkih aparata koji su već bili u službi postavila turboreaktivne motore koje je u Nemačkoj zaplenila u isto vreme kad i njihove konstruktore.

Svi ostali nemački novi izumi u pogledu zmajeva, motora i naročitih oruđa bili su razvrstani u grupu koju treba još proučavati. Njihov značaj nije ostao nezapažen. Ali avion za presretanje kakav je onaj Bahemov (*Bachem*) *Nater* (*Natter*), koji se u letu rastavlja, računajući tu i pilota, na delove okačene o razne padobrane, da bi se posle opet mogao da sastavi, kao i ona oruđa koja su proistekla iz V-2, a koja eksplodiraju s vremenom na vreme već pri polasku ili u samom letu, ukoliko čak mlazom svoje vatre ne zaspu čitav teren sa koga se izbacuju, nisu ocenjeni kao materijal koji treba hitno staviti u upotrebu. Kako su se

pored tehničkih rizika javljali i zahtevi finansijske prirode, to su Sjedinjene Države bile jedina zemlja koja je ozbiljno nastojala da ostvari te nove izume. Ali onaj rok od pet godina, koji su američki vojni rukovodioci postavili svojim stručnjacima odmah po primirju, nije za ovo bio dovoljan. Ako je verovati izveštajima koje je podnела Komisija (NACA), proučavanje zmajeva teklo je sasvim normalno; što se tiče motora, tu treba još mnogo učiniti da bi se ostvarili značajni napreci. Seriske izrade specijalnih oruđa kod kojih se najdalje otišlo u pogledu postignutih rezultata otpočele su tek 1951 godine.

Jedini napredak koji je u toku poslednjih šest godina ostvaren kod lovačkih aparata za presretanje, bilo da je reč o prototipovima ili o onima koji se već proizvode u serijama, jeste onaj koji je zasnovan na redovnom usavršavanju aeronautičke tehnike, koja svoj rad razvija po tačno određenom programu. Zmajevi se poboljšavaju; strelasta krila zamjenjuju ona prava; turboreaktivni motor povećava svoj koristan rad i sve više dobija u snazi.

Uspesi koji su uoči rata u Koreji bili ostvareni u izgradnji lovca za presretanje mogli su biti ocenjeni kao zadovoljavajući, ako se pri tom ocenjivanju nije osvrталo na odgovarajuće protivničke aparate. Od aviona *Vampir* pa do najnovijih američkih prototipova koji su još u ispitivanju, kako težina tako i moć povećani su triputa; nekoliko stotina naknadnih kilometara na sat konkretizuje rezultat tih npora i te žrtve.

Ali ta ista evolucija zmaja i motora poslužila je još više usavršavanju aviona za druge specijalne zadatke. Strelasta krila približila su kritičnu brzinu brzini zvuka, ali za sve aparate turboreaktivni motor od 10.000 livri potiska, koji je zamenio one od 5.000, a zatim i od 7.200 livri, olakšava pogon aparata velike tonaže, ali ne omo-

gućava nijednom od zmajeva postojećih aparata da postigne nadzvučnu brzinu. I zato se sada tako poboljšani avion za presretanje ima da bori protiv lovca za „prodiranje“ koji je isto toliko brz i ima sličnu brzinu uzletanja, te je zato američka podrška 1950 godine i bila pružena avionima sposobnim da ispune dva zadatka: monoreaktivnim lovcima-bombarderima, koji kao *Tanderdžet* (Thunderjet), koji izrađuju tvornice „Republic“, može prema potrebi ili da poneće 2.000 kg bombi za izvršenje taktičkog zadatka ili da dejstvuje na udaljenosti od 1.600 km od svojih baza u izvršenju strategiskog zadatka; ili, pak, koji, kao *Stratodžet* (Stratojet), firme Boing (Boeing), može od „srednjeg“ bombardera od oko 90 tona, samo ako mu se ugrade turboreaktori od 10.000 livri potiska, da se pretvori u aparat koji će približno dostići brzinu zvuka i nadmašiti većinu lovaca za presretanje koji se danas nalaze u upotrebi.

Lovačka avijacija za presretanje u Koreji

Prvi meseci rata u Koreji potvrdili su nadmoćnost koju, u izvršenju zadataka presretanja, ima lovac na mlažni pogon u odnosu na razne tipove aviona sa elisom. U roku od svega nekoliko dana, avioni *Šuting Star*, koji su dolazili sa letilišta u Japanu, isterali su iz južnokorejskih linija i pozadine ona 132 stara aparata, lovce i lovačke bombardere, kojima je SSSR bio opremio svoga satelita. Vazduhoplovne snage Ujedinjenih nacija uspele su da u rekordno vreme izvojuju za sebe, nad zonom koju su držale prijateljske suvozemne snage, onu prevlast u vazduhu koja je, prema jednodušnom mišljenju svih zapadnjačkih vojnih rukovodilaca, prvi uslov za uspeh njihovih operacija.

Avioni za presretanje Ujedinjenih nacija nisu dopustili da tu prevlast izgube, a svi komunistički napor da se zaštite od protivničkih napada iz vazduha upotrebljavajući avione za presretanje istog kvaliteta dugo su se završavali potpunim neuspehom.

Početkom novembra pojavili su se u Severnoj Koreji avioni *Mig-15*, koji su se približavali formacijama bombardera i njihovim pratnjama, udaljavali blagodareći svojoj većoj brzini i vraćali da bi se spustili na letilišta mandžurskog „svetilišta“. Prvi sukob, prva borba u toku koje su se u istoriji vazduhoplovstva sukobila dva aviona na mlazni pogon, odigrao se 8 novembra između desetak komunističkih lovaca za presretanje *Mig-15* i četiri od 225 aviona *Šuting Star*, koji su se nalazili u pratnji 80 *Supertvrđava* koje su baš bile bacile 650 tona bombi na Sinandžu. Jedan *Mig* bio je oboren, jedan drugi oštećen i primoran da se spusti; nijedan američki avion nije bio pogoden. Sutradan je oboren još jedan *Mig*, a sledećeg dana ih je oborenio još četiri.

Inferiornost sovjetske avijacije za presretanje ispoljila se i u drugim još upadljivijim okolnostima. Aparati *Šuting Star*, usamljeni, nenaoružani, vršeći fotografisanja, našli su se u više mahova izloženi napadima grupa od povrhnaestak aparata *Mig*, ali su se uvek izvlačili neoštećeni posle nekoliko akrobatskih manevara.

Komandovanje američke avijacije smatralo je ipak da je neoprezno da se aparati *Šuting Star* i dalje suprotstavljuju aparatima *Mig* koji su od njih brži za oko sto kilometara. Tada je u Koreju poslat najmoderniji lovac *F-86 Sabr*, kojim raspolaže Američko vazduhoplovstvo, a koji je izradila fabrika „North American“. Istovremeno je i komunistička avijacija pojačala svoje jedinice. Ali i pored toga nije mogla da postigne neki uspeh. Na dan 22

decembra, u toku najveće vazdušne borbe od početka rata — 8 aparata *Sabr* protiv 20 aparata *Mig* — bilo je oborenih šest aparata *Mig* a sedmi oštećen, dok na američkoj strani nije bilo gubitaka. Ništa bolji rezultat nije postizan ni protiv lovaca-bombardera *Tanderdžet*, a ni protiv pratećih lovaca kao što su *Sabr*. Na dan 23 januara došlo je do novog sukoba, koji je opet bio najveći od početka rata — 24 aparata *Tanderdžet* protiv 30 aparata *Mig* — u toku koga su oborenih četiri aparata *Mig*, jedan verovatno uništen, a više njih oštećeno.

Komunistička avijacija za presretanje postigla je svoje prve uspehe tek kada je odustala od borbe protiv aparata na mlazni pogon i počela da napada neposredno na spore bombardere. Pa čak ni tu nije u početku imala uspeha koji bi mogli da je ohrabre. Jedna mala formacija *Supertvrđava* bila je 10 januara primorana da iznad Sinandžua napusti jednu od ovih, koja je imala neke teškoće sa svojim motorima. Na nju je napalo 15 aparata *Mig*, ali joj nisu naneli nikakve štete, ni njenoj posadi ni materijalu. Posle devet minuta borbe njoj je uspelo da se skloni u oblacima, dok je jedan *Mig* bio „verovatno uništen”.

Pravil uspesi komunističke avijacije za presretanje počinju tek aprila meseca. Na dan 12 aprila odigrala se južno od Sinandžua „najveća bitka između aviona na mlazni pogon u istoriji”, kako je to rečeno u ratnom izveštaju. U toj bici učestvovalo je 115 američkih lovaca, *Sabr* i *Tanderdžet* i 32 *Supertvrđave* koje su oni pratili, s jedne, a 80 aparata *Mig* s druge starne; tada je uništeno 8 a oštećeno 18 aviona *Mig* dok američki lovci uopšte nisu imali gubitaka. Ali su zato oborenih dve *Supertvrđave*, a zvanični izveštaj američkog vazduhoplovstva otkrio je da su tri druge doživele istu sudbinu pret-

hodnih dana. *Supertvrđave* su morale odustati od napada na veoma opasne ciljeve u dolini reke Jalu, da bi napadale druge, one koji nisu bili tako blizu mandžurskih letilišta; ali su zato američki lovci-bombarderi i dalje mogli dosegati do onih prvih.

Uspesi koje su lovački aparati *Mig* postigli protiv *Supertvrđava* obeležavaju početak perioda zabrinutosti američkog komandovanja. „Treba očekivati”, izjavio je posle ovog događaja general Stretmeyer (Stratemeyer), komandant vazduhoplovnih snaga na Korejskom ratištu, „skoru komunističku ofanzivu u vazduhu”. Letilišta u Mandžuriji, koja su danas pusta, mogu prekonoć da se pretvore u mravinjake u kojima vrve lovci. Dovoljno je da se spuste radi snabdevanje gorivom i odmora na neko istureno letilište u Severnoj Koreji, pa da za nekoliko minuta budu nad našim položajima duž 38 uporednika”. Kako one baze u Mandžuriji nisu mogle biti onesposobljene, jedini način da se ovo spreči bilo je sistematsko uništavanje onih letilišta u Severnoj Koreji koja su dolazila u obzir kao etapni tereni za snabdevanje i odmor. Strategijska avijacija je odmah pristupila tom zadatku, tako da od tog doba ne prestaje redovno bombardovanje starih severnokorejskih letilišta, njihovih proširenih terena kao i onih novo sagrađenih.

Ovim neospornim uspesima lovačke avijacije za dnevno presretanje, kako komunističke tako i one Ujedinjenih nacija, koji su bili takve prirode da se više nijedan protivnički aparat nije usuđivao danju da pređe linije, ubrzo su sledila dva neuspeha noćnog presretanja.

Prvi takav neuspeh je ono redovno bombardovanje Seula, koji su tada držale suvozemne snage 8 armije. Početkom proleća, a u toku više nedelja, jedan komunistički

avion, koji je doleteo držeći se dubodolina ili pak leteći duž puteva oivičenihdrvoredima, uspešno je izbegavao i dejstvo protivavionske odbrane i otkrivanja, kako ona pomoću radara sa zemlje, tako i ona od strane noćnih lovaca. Najzad je oboren, ali tek pošto su morala u tu svrhu biti koncentrisana sredstva koja su bila nesrazmerno velika u upoređenju sa srećom dosta neznatnim štetama koje je on pričinjavao; tada je utvrđeno da je to bio jedan lak sovjetski avion starog tipa, jedva nešto malo teži ili moćniji od aviona *Pajper Kab* (Piper Cub).

Istovremeno je i sovjetsko noćno vazduhoplovstvo imalo iste takve neuspehe protiv američkih „B-26”, specijalizovanih za napadanje konvoja. Ovaj neuspeh bio je za komuniste utoliko veći što se nije mogao pravdati onim uvek ozbiljnijim teškoćama na koje se nailazi prilikom presretanja aviona u brišućem letu. Aparati „B-26”, dvo-motorci sa elisom, koji su imali prilično opterećena krila, nisu sebi, zbog sopstvene bezbednosti u letu, mogli u brdskim predelima da dopuštaju one fantazije u letenju koje su dozvoljene lakim avionima; dvomlavni aparati koji su ih progonili pokazali su u nedovoljnoj meri svoju sposobnost baš u izvršenju onog najklasičnijeg zadatka za koji su i izrađeni, i to protiv aparata koji je od svih aparata najmanje podesan da se brani svojom brzinom.

Komunistička lovačka avijacija upotrebila je čitavu 1951 godinu za pojačanje svoga brojnog stanja, tako da je, kako izgleda, u decembru imala 300 aviona *Mig*. Rezultati nisu zaista odgovorili uloženom naporu. Tako, tri dana uzastopce, 24, 25 i 26 septembra, a u toku vazdušnih borbi u kojima je svaki put ostvarivan rekord u pogledu broja učesnika — 36 aviona *Sabr* protiv 100

aviona *Mig* prvog dana, 77 protiv 120 drugog, a 101 protiv 115 trećeg dana — komunistički presretači nisu, ni pored svoje brojne nadmoćnosti, bili u stanju da protivniku nanesu osetne gubitke. U toku poslednje borbe oni su čak, prema oceni ratnog izveštaja vazduhoplovnih snaga Dalekog Istoka, pretrpeli najteži poraz posle onoga od 12 aprila; oboren je pet a oštećeno takođe pet aparata *Mig*, dok je jedan *Sabr* samo oštećen, ali se i on vratio u svoju bazu.

25 januara 1952, avioni *Sabr*, u toku četiri uzastopna sukoba u kojima je učestvovalo ukupno 68 američkih aviona protiv 167 komunističkih, postigli su jedan od najvećih uspeha rata: 10 aviona tipa *Mig* oboren, 2 verovatno oboren i 1 oštećen.

Komunistički bombarderski naleti bili su zaustavljeni još brže nego naleti bombardera Ujedinjenih nacija. Prvi ozbiljan pokušaj učinjen je 30 novembra 1951, kada je prvi put jedna formacija od 12 dvomotornih bombardera sa elisama, tipa „Tupolev TU-2”, prešla Jalu; njihova pratnja sastojala se iz 18 lovaca sa elisom i 16 aparata *Mig*. U toku borbe, koja je trajala pola sata, lovci *Sabr* oborili su sedam a oštetili tri bombardera; uništena su i tri lovca sa klipnim motorima; uništen je i jedan *Mig*, verovatno pored ovoga još jedan, dok je jedan, dakle treći, samo oštećen. Američka avijacija za presretanje nije imala nikakav gubitak.

Izgleda da komunistička avijacija nije posle ovoga ponavljala takve letove u kojima klipne bombardere prate lovci na mlaz. Februara 1952 oko 6 neidentifikovanih komunističkih aparata izvršilo je napad u brišućem letu, ali su to, svakako, bili avioni na mlazni pogon; nije im naneta nikakva šteta.

Pouke iz Koreje

Da li se iz ovih rezultata, prividno često sasvim protivrečnih, mogu izvući izvesne opšte pouke?

Najočiglednija je ona koja dokazuje nemoć u kojoj se pred lovecem na mlazni pogon nalazi aparat snabdeven eksplozivnim motorima, pa bio to lovac, lovac-bombarder, laki, srednji ili teški bombarder, bilo da od napada treba da se brani sam, pomoću svog sopstvenog naoružanja ili da ga brani njegova pratnja.

Na komunističkoj strani ovu nemoć podvlače osobito činjenice da su aparati *Šuting Star* već prvih dana rata veoma brzo uništili čitavu severnačku avijaciju; da su istu sudbinu doživeli i oni veoma retki naleti usamljenih lovaca-bombardera ili dvomotornih bombardera, klipnih i jednih i drugih, i najzad, ona borba između jedne formacije, u kojoj se nalazilo trideset klipnih aparata, i grupe američkih lovaca na mlazni pogon, koju smo napred naveli.

Na strani Ujedinjenih nacija ista nemoć ispoljila se nešto kasnije. Mnogi lovci-bombarderi tipa *Mustang*, koji se nalaze u sastavu američke i australiske avijacije, nisu u početku dolazili u dodir sa apratima *Mig* te su još uvek podržavali tezu o zaštiti koju klipnom motoru pruža nje-gova velika manevarska sposobnost u maloj brzini. Početni uspesi *Supertvrđava*, usamljenih a zatim praćenih, isticani su da bi se dokazala defanzivna moć koju pruža mnogobrojno naoružanje telekomandovanih i savršenim uređajima za gađanje snabdevenih turela. Ali su se na kraju, ipak, i lovcima *Mustang*, kao i *Supertvrđavama*, morali davati zadaci koji ih neće dovesti u opasnost da se sretnu sa lovcima na mlazni pogon.

Veća brzina, kako horizontalna, tako i ona u penjanju, koja pretstavlja preim秉stvo lovca na mlazni pogon, dokazala je još jednom da je bitni faktor u vazdušnoj borbi.

Ona je važnija i od manevarske sposobnosti i od naoružanja. Iskustva stečena u Koreji potvrđuju neuspesi koje su 1942 godine pretrpeli japanski avioni *Dupla nula* u susretima sa više opterećenim ali bržim američkim lovcima, kao što potvrđuju i neuspesi onih kulama načičkanih *Letećih tvrđava*, koje su one 1943 i 1944 pretrpele prilikom susreta sa nemačkim lovcima za presretanje, i to uvek kad njihovoj pratnji nije uspelo da protivnika zadrži na otstojanju.

Druga, gotovo isto toliko očevidna pouka jeste ona koja ukazuje na nemoć lovca za presretanje u odnosu na neki drugi aparat sličnih osobina, pa bio to prateći lovac ili lovac-bombarder, odnosno, uopšte uzev, na nemoć lovaca na mlazni pogon kada se nađu u međusobnoj vazdušnoj borbi.

Ta nemoć ispoljava se u mnogim susretima između aviona *Sabr* i aviona *Mig*, u onim borbama u kojima se moglo videti kako se stotine takvih aparata čitavih pola sata vrte jedni oko drugih da bi se na kraju vratili u svoje baze pre nego što bi potrošili svoje gorivo, ne nanevši jedni drugima nikakve ozbiljne gubitke. Svakako da ima i susreta koji u ovom pogledu čine izuzetak, a to su oni čije smo rezultate već izneli, ali rezultati desetine drugih susreta već su dovoljni da se postavi pravilo da u borbama između aviona na mlazni pogon koji se međusobno ne razlikuju mnogo po postignutim tehničkim rezultatima, naoružanju i uvežbanosti svojih pilota, ni kvalitet, a ni broj nisu dovoljni da bi jedna ili druga strana dobila prevagu. Komunistički gubici u decembru 1950, relativno visoki ako se uporede sa angažovanim snagama, mogu se objasniti nedovoljnom uvežbanošću pilota, kako kineskih tako i sovjetskih koji su prvi put bili poslati u borbu. O susretima do kojih je došlo 13 decembra 1951, kada je postignut rekord komu-

nističkih gubitaka (oboren je 13 aparata *Mig*, 2 su „verovatno oborenja”, a 1 je oštećen, dok je na drugoj strani oboren svega jedan *Sabre* čiji se pilot spasao), major Džordž A. Devis (George A. Davis), heroj dana, jer je sam oborio 4 aviona, mišljenja je da uspeh treba pripisati činjenici da su u borbu poslati kineski piloti iz škola „za početnike” koje su bile ustanovljene u dolini reke Jalu. Ali ono što se redovno dešava, to su oni susreti u septembru 1951, susreti sa pilotima „koji govore ruski”, rekao je general Vandenberg, što ne znači da neki od njih nisu poljskog ili nemačkog porekla, a koji su se iz stotinak sudaša izvlačili sa po jednim izgubljenim ili oštećenim aparatom.

Ako je za sve ovo potrebna još neka potvrda, nju pružaju susreti između *Tanderdžeta* i aviona *Mig*, iz kojih je lovac-bombarder uspeo da izbegne lovcu-presretaču nanoseći mu veće gubitke od onih koje je sam imao. Uostalom, ova tako česta nadmoćnost lovca-bombardera namenjenog za taktičko potpomaganje nad lovcem, za presretanje koji je specijalno građen za borbu u vazduhu, ne pretstavlja nikakvu novost.

Ali najmanje sporan dokaz pružili su razoružani aparati *Šuting Star* koji su vršili fotografisanja, ali su, ipak, u više mahova uspevali da se, blagodareći svojim manevrima izmicanja, spasu od napada koje su na njih vršili lovci za presretanje tipa *Mig*. Pokazalo se da *Šuting Staru* nije ništa smetalo što je njegova brzina osetno manja, oko sto kilometara na sat; ona je uostalom, verovatno nadoknađena većom manevarskom sposobnošću na velikim visinama, koju ovaj aparat duguje svojim pravim krilima.

Lovačka avijacija za presretanje treba sada da se pokaže na visini jedne sasvim nove situacije, prilično zabrinjavajuće u pogledu ishoda zadatka koji joj se pove-

rava. Lovci su se u toku Drugog svetskog rata uzajamno obarali isto onako kao što su to činili i u toku Prvoga. U sukobima, u kojima su se oni hvatali u koštač od 1939 do 1945 godine, kako na Zapadnom tako i na Istočnom frontu, palo ih je više hiljada. Najsjajniji nemački piloti, oni kojima je u tom pogledu išao na ruku njihov boravak na Istočnom frontu, brojali su po dve stotine i više pobeda. Široka primena aparata na mlazni pogon znači kraj „asova”, jer se ne pruža svakog dana ta srećna prilika da se u vazduhu nađe na školu kineskih početnika, kao ono 13 decembra 1951.

Objašnjenje nemoći, koju lovac za presretanje na mlazni pogon ispoljava u svojim borbama sa aparatom sličnih svojstava, leži u nedostatku manevarske sposobnosti oba protivnika na velikoj visini, pritešnjena između gubitka brzine i zvučnog zida. Kako će jedan drugoga opet pronaći posle onih viraža čiji poluprečnik iznosi po nekoliko kilometara, a koje moraju da vrše posle svake izmene onih nekoliko metaka ispaljenih sa velike udaljenosti? Ali, baš zato što je ova pojava bila sasvim dobro poznata, Američko vazduhoplovstvo je grešilo što je video samo njenu povoljnu i umirujuću stranu, a to će reći što je imalo u vidu samo činjenicu da aparati „Konver B-36” sa uspehom ostavljaju za sobom na njih upućene lovce za presretanje jednostavno malom promenom pravca. Ali je komandovanje Ujedinjenih nacija otkrilo i uznemirujuću stranu te pojave kada je bilo izloženo iznenadnom napadu nekoliko stotina aparata *Mig* koji su pomagali jednu kinesko-korejsku ofanzivu na zemlji.

Treća pouka je već manje jasna. Ali ona se odnosi na tako značajno pitanje da se o njoj svakako mora doneti sud, pa makar i na osnovu oskudnih podataka koji nam stoje na raspoloženju, naime: da li će lovačka avijacija za

presretanje, koja se pokazala nemoćna prema sličnom aparatu ali efikasna protiv teškog klipnog bombardera, biti u stanju ili ne da taj bombarder zaustavi čak iako on dobije turboreaktivne motore? Kakve će rezultate postići presretači *Mig* ili *Sabr* protiv onih „lakih” bombardera od petnaest do dvadeset tona kao što su dvomlazni *Kanbera* i *Tupolev*, protiv srednjih bombardera od 40 do 80 tona, četvoromlaznih kao „*Iljušin*” ili šestomlaznih kao što je *Stratodžet* i, najzad, protiv teških bombardera od 150 do 200 tona a snabdevenih sa osam mlaznih motora, kao što su oni koje su *Boing* (*Boeing*) i *Konver* (*Convair*) prikazali na probnim letovima 1952 godine?

Za nedostatak elemenata potrebnih da se ovo tačno oceni, krive su, pre svega, zaraćene strane. Na osnovu zajedničkog sporazuma, velike sile koje su učestvovali u Građanskom ratu u Španiji napravile su od njega probni poligon za svoje avijacije. A ni Sovjetski Savez ni Sjedinjene Države ne žele da korejski probni poligon upotrebe za ispitivanje svojih bombardera na mlazni pogon.

Sovjetsko vazduhoplovstvo pristalo je da u Koreji angažuje samo dvomotorce *Tupolev* i to staroga tipa, ali ne i njihova izdanja u vidu dvomlaznih aparata i one četvoromlazne avione *Iljušin*, koje već nekoliko godina prikazuju na moskovskim svečanostima. U nedostatku britanskih *Kanbera*, koje je izabralo za sebe kao luke dvolazne aparate, a koji se još ne izrađuju u serijama, Američko vazduhoplovstvo moglo je u Koreji ipak da angažuje nešto više, a ne samo ona dva „B-45”, koje izrađuje firma „North American” i koji su upućeni u Koreju da bi se тамо proučila taktika njihove upotrebe, a nisu, kako izgleda, nigde učestvovali u redovnim ekspedicijama strategiskog bombardovanja; od tih aparata izrađeno je 96 „B-45 A” i 43 „B-45 C”. Možda je trebalo u Koreji upotrebiti bar

nekoliko onih *Stratodžeta* čijoj se seriskoj izradi pristupilo marta 1950 a o kojima govore i mnogobrojne sproleća 1951 godine rasturene fotografije koje prikazuju montažne lance prekrivene krilima i trupovima tih aviona. Ali, izgleda sigurno da ni Sjedinjenim Državama ni SSSR-u nije stalo do ovih ispitivanja. Podobnost teškog bombardera da „isporuči” atomsku bombu ostaje i dalje jedno od onih pitanja na koja se ne odgovara, pošto se smatra da je bolje da to pitanje ostane bez odgovora. Inače se slažu izjave i jedne i druge strane da će se bombarderi izrađivati u broju koji je dovoljan da opravda finansijske žrtve koje se zahtevaju od poreskih obveznika, a i da će oni (svakako neprijateljski) biti utoliko uspešnije sprečavani u izvršenju svojih zadataka ukoliko se poreski obveznici budu pokazali izdašniji.

Bilo je već poznato da u slučaju približno iste manevarske sposobnosti, slične onoj koju ima jednosedni jednomotorac, uspeh zavisi od nadmoćnosti u brzini. Lovac od 6.000 kg iz 1945 bio je brži od onoga od 2.000 kg iz 1939; rat u Koreji proširuje to pravilo i na onu još jasniju nadmoćnost u brzini koju ima lovac na mlazni pogon u odnosu na klipni lovački aparat. Ali u slučaju približno iste brzine, da li znatno veća manevarska sposobnost daje isti rezultat? Da li će prilikom susreta sa šestomlaznim *Stratodžetom* neki od njega jedva nešto malo brži jednomlazac kao što je *Mig* ipak imati izvesno preim秉stvo nad njim zahvaljujući svojim mogućnostima da manevriše na način na koji to ne može da čini njegov protivnik zbog svoje težine od 80 tona?

Pre nego što se o ovome povede diskusija, red je da se korektno ispita problem manevarske sposobnosti u vezi značaja koji ova ima u vazdušnoj borbi, a koji se može, bez opasnosti da se mnogo pogreši, šematizovati, svodeći

ga na problem viraža. Minimalni poluprečnik viraža nekog brzog aparata ograničen je, na maloj visini, otpornošću njegovih krila, a na velikoj visini opterećenjem koje ta krila imaju po kvadratnom metru ili njegovim aerodinamičkim osobinama. Ni u prvom ni u drugom slučaju nemaju neposrednog uticaja ni dimenzije ni težina aparata. Ali uspeh manevra izmicanja, koji vrši aparat koji želi da izmakne goniocu, ili uspeh aparata koji goni i želi da se zalepi za protivnika, koji se trudi da mu izmakne, ne zavisi jedino od završnog poluprečnika viraža, već od brzine ulaska u viraž. A to je baš ono u čemu mali aparat ima preim秉stvo nad velikim, s obzirom da viraž nastaje od trenutka kada se avion nagne i razvija se ukoliko se aparat više nagnje, a mali aparat se nagnje brže nego veliki. No, ne dolaze u obzir samo dimenzija krila, dakle njihova težina, i srednja udaljenost te težine od uzdužne osovine; u tom pogledu kod mnogomotornih aparata veći značaj ima težina od osovine udaljenih motora nego težina krila, pogotovo kada se ova uporedi sa težinom krila kod jednomotornih aparata. Mnogomotorni aparat nije u nepovoljnijem položaju samo zbog svoje težine i dimenzije svojih krila, već i zbog „momenta inercije“ oko uzdužne osovine tih krila i motora koji ih opterećuju.

Iskustvo je već davno proverilo ove zaključke.

Sudeći po njihovim akrobatskim sposobnostima, lovački dvomotorci iz 1939 godine bili su isto tako sjajni kao i jednomotorci. Blistava prikazivanja dvomlaznog aparata *Kanbera*, koja su priređena kako u Evropi tako i u Sjedinjenim Državama, nisu bila bez uticaja na njegov uspeh.

Ali, ratno iskustvo je u ovom pogledu uvek opovrglo važnost uspeha postignutih na aero-mitinzima. Nemačka avijacija bila je prva koja je pokušala da svoje lovce sa

malim akcionim radijusom, „Meseršmite Me-109”, zameni dvomotornim „Me-110” za daleko praćenje: oni, u borbi, nikad nisu uspeli da dadu ono što bi dao svaki jednomotorac. No, tim prvim „Me-110” moglo se zameriti da imaju brzinu očigledno manju nego „Me-109”. Ali je kod poslednjih serija koje je izbacio Meseršmit ta brzina bila znatno povećana na taj način što se pribeglo upotrebi „naduvanih” motora „Mercedes-Benz DB-600” i sledećih; rezultat nije bio osetno poboljšan. Američka i britanska avijacija naišle su na istu teškoću sa *Lajtningom* i lovačkim izdanjima aviona tipa *Moskito*. Brzina ovih dvomotoraca dostizala je, a ponekad i prevazilazila, brzinu jednomotoraca koje su prema sebi imali, ali se na njih ipak nikada nije moglo računati da će odbiti protivničke presretače. Jedinu efikasnu daljnju pratnju davali su jednomotorci sa velikim akcionim radijusom, naročito oni tipa *Mustang* koji su počev od 1944 i omogućili dnevne napade na Berlin.

Slabost klipnog dvomotorca u odnosu na lovca na mlazni pogon ispoljila se u Koreji u susretima kao što je bio onaj 30 novembra 1951, kada je od dvanaest dvomotoraca „Tupolev Tu-2”, njih 7 bilo oborenih a 3 oštećeno, dok je od 16 lovaca koji su ih pratili, takođe klipnih, bilo uništeno svega 3.

Da li se sme smatrati da ovo važi i za dvomlazni avion? Samo jedan slučaj navodi da se zaključak doneše u tom smislu: teški gubici koji su naneti Glosterovim aparatima *Meteor*, koji se nalaze u sastavu Australiskog vazduhoplovstva. Samo na dan 1 decembra 1951, lovci *Mig* oborili su 3 takva dvomotorna presretača; broj izlazaka nije naveden, ali svakako ne može da bude veliki, jer samo eskadrila br. 77 ima takve dvomotorce.

Nesumnjivo je da je *Meteor* manje brz nego *Mig*. Ali mnogobrojni susreti između aviona *Tanderdžet* i *Suting Star* sa protivničkim *Mig*-om iz kojih su se, iako još sporiji nego avioni *Meteor*, američki avioni uvek dobro izvlačili, isključuju mogućnost da se njegov neuspeh pripiše manjoj brzini. S obzirom na njegova prava krila i na odnos između potiska i težine, koji je kod njega povoljniji nego kod američkog *Sabr-a*, pa i sovjetskog *Mig-a*, manevarska sposobnost ovog britanskog dvomotorca — ona manevarska sposobnost koja može da oponi posmatrače — veća je nego kod pomenutih aparata; njemu nedostaje samo brzina ulaska u viraž, koja mu je potrebna baš u onim odlučujućim trenucima kada se protivnik na njega obrušava.

Činilo bi se prilično smelo da se na osnovu nekoliko susreta između dvomlaznog aviona *Meteor* i jednomlaznog aviona *Mig* doneće načelni zaključak o inferiornosti onog prvog u odnosu na drugi. Međutim, sudeći po diskusijama koje su ovi događaji izazvali u australijanskoj štampi decembra 1951, Australisko vazduhoplovstvo usvojilo je to mišljenje, te je od komandovanja Ujedinjenih nacija u Koreji izdejstvovalo da se avioni *Meteor* upotrebljavaju samo za one zadatke pri kojima neće biti izloženi susretu sa aparatima *Mig*. Utoliko pre može se zaključiti da će takve napade moći još teže da izbegnu manevrisanjem oni dvomotorci od petnaest do dvadeset tona, koji imaju dva put veću zapreminu nego *Meteor*, ili pak oni višemlazni avioni koji u svojim krilima nose po 4, 6 ili 8 motora.

Nemoć koju je jednomlazni presretač ispoljio protiv aparata istog tipa, a što pretstavlja novost u vazdušnom ratu, ne odnosi se i na aparate drugih tipova; ona stara nadmoćnost lovca nad teškim bombarderom ostaje i dalje u važnosti. Ta nadmoćnost, štaviše, sada je veća za onoliko

za koliko je povećana nemoć svih pratećih aparata, pa čak i kada je ta pratnja i kvalitativno i brojno nadmoćnija od presretača. Još koliko juče, masovne formacije *Tanderdžeta* i *Mustanga* uspevale su da otklanjaju presretače nemačkog vazduhoplovstva i da otvaraju put *Letećim tvrdavama*, koje su pratili po nekoliko stotina kilometara u unutrašnjosti Nemačke, ali već sutra, avioni *Sabr* koji budu pratili *Stratodžete* neće biti u stanju da od ovih udalje presretače *Mig*, jer ni *Sabr* ni *Mig* nemaju neka efikasna sredstva za borbu jednih protiv drugih kao što su bila ona kojima su u borbi protiv svojih protivnika raspolagali njihovi prethodnici u razdoblju od 1939 do 1945 godine.

Prilikom ove ekstrapolacije rezultata Drugog svetskog rata, nameće se jedna bitna ispravka: izgleda, uostalom, da ona, — sudeći prema tome što je, kako u SSSR-u tako i u Sjedinjenim Državama i Velikoj Britaniji, izbor pao na dvomlazne lake bombardere, — nije bila dovoljno i uvek uočena. Motori na klipnim višemotornim aparatima, s obzirom na njihov prečnik i potrebu da budu udaljeni jedan od drugoga, a i od trupa aparata, morali su neizbežno da budu postavljeni na velikoj daljini od uzdužne ose. Kod višemlaznog aparata, naprotiv, može da se bira između tog istog rešenja, koje je primenjeno kod lovca *Meteor* i kod lakog bombardera *Kanbera* i onog rešenja pri kome su mlazni motori smešteni pri korenima krila ili pak u vretenastim i za sam trup aparata prilepljenim gondolama; a ta rešenja primenjena su, što se tiče presretača, kod Mak Donelovog *Vudu* (Mac Donell Voodoo), a što se tiče lakih bombardera, kod aparata Glen Martin „XB-51”, koji je čak tromlazni. Ako se usvoji napred dato objašnjenje u pogledu manje manevarske sposobnosti višemotornih ili višemlaznih aparata usled pove-

ćanja njihovog momenta inercije oko uzdužne ose, onda se takva zamerka ne može odnositi na višemlazne aparate kod kojih je primenjeno ovo drugo rešenje; oni su pokretljivi u istoj meri u kojoj jednomlazni aparati iste težine i iste veličine. Sumnjamo da je ovaj drugi način raspoređivanja mlaznih motora izabran baš u gornjoj nameri; izgleda da se više težilo tome da se iskoriste preim秉stva strelastih krila, koja ne mogu da podnose one ispuštenosti u koje se smeštaju mlazni motori kao što mogu ravna krila *Meteora* ili *Kanbere*; time se, u svakom slučaju, povrh svega dobila i veća manevarska sposobnost.

Četvrta pouka koju daju događaji u Koreji potvrđuje već stare teškoće u vezi sa noćnim presretanjem ili brišućim letom.

Laki dvomotorni bombarderi „B-26” bili su specijalizovani za noćne operacije protiv saobraćajnih linija. Oni su dobro uspevali u izbegavanju sovjetskih lovaca „za svako vreme”, među kojima su se nalazili i dvomlazni aparati. Ovaj neuspeh presretača, čak i pored toga što je bio snabdeven najsavremenijim aparatima za otkrivanje, potseća na neuspehe koje je Nemačko vazduhoplovstvo imalo za sve vreme svojih nastojanja da spreči uznemiravajuće letove koje su avioni *Moskito* vršili nad Nemačkom. Ali, ovaj neuspeh je još značajniji, jer tadašnji nemački lovci nisu uvek raspolagali čak ni većom brzinom, dok su komunistički presretači na mlazni pogon brži od „B-26” za nekoliko stotina kilometara na čas.

Teškoće u presretanju bombardera u brišućem letu potvrđuju pouke iz Drugog svetskog rata i uspeh izvesnih kako izgleda isuviše retkih operacija, koje su tada izvršene po danu i na veoma maloj visini. Pribegavanje aparatima veoma male tonaže, kombinovanje brišućeg leta sa noćnim letom, izbor sektora koji treba da bude srednje isprese-

canosti, sve to zajedno oduzima avijaciji za presretanje svaki izgled na uspeh. Aparati kojima je kao cilj bio dat Seul mogli su da budu uništeni blagodareći samo izuzetno moćnoj koncentraciji sredstava za otkrivanje kao i koncentraciji sredstava protivavionske odbrane za blisko dejstvo; kakvima se neće moći da raspolaže na prostranim ratištima. Komunistički napad izvršen u februaru 1952, o kome smo napred govorili, potvrđuje ovaj zaključak.

Pre nego što se iz svega ovoga izvede neka pouka koja bi mogla da važi i za budući rat, treba, svakako, uzeti u obzir i dejstvo protivavionske odbrane (PAO) sa telekomandnim oruđima a koja se nisu pojavila u Koreji; može se pretpostaviti da će ta oruđa u izvršenju ovoga zadatka moći da zamene slabe presretače.

Budućnost avijacije za presretanje

Uopšte uzev, vazdušne borbe u Koreji samo su još više istakle onaj odnos u kome se avijacija za presretanje nalazila prema svojim protivnicima već na kraju Drugog svetskog rata.

Aparati koji su se tada sukobljavali mogu biti svrstani u dve klase. Prva klasa u koju spadaju jednomotorci kod kojih je gotovo sve bilo žrtvovano brzini, obuhvatala je jednovremeno i lovca za presretanje, i lovca za eskortiranje (praćenje), i lovca-bombardera, kao i avion za fotografsko izviđanje, koji su se između sebe razlikovali, uglavnom, jedino po tome da li su imali ili ne bombe izvan trupa, odbacne rezervoare ili naoružanje. Druga klasa obuhvatala je sve ostale aparate, od lakog dvomotorca koji je često puta bio isto tako brz kao i lovac za presretanje, pa sve do teškog turelama načičkanog bombardera.

Tada je baš počela da se ispoljava relativna slabost aparata prve klase u međusobnim borbama. Prateći avion

nije se mnogo plašio aviona za presretanje, i obratno, prateći lovac nije baš mnogo smetao presretaču kada je ovaj pribegavao neposrednim napadima na formaciju koju su lovci pratili. Lovac-bombarde imao je to svojstvo da se opet preobrazi, čim se rastereti bombi, u lovca za presretanje, što mu je omogućavalo da ovome sasvim lako umakne; a u ovome je još bolje uspevao svaki lovački aparat koji je bio oslobođen svoga naoružanja i pretvoren u avion za fotografsko izviđanje. Aparati druge klase bili su, naprotiv, izloženi velikim opasnostima prilikom susreta sa aparatima za presretanje.

Iz mnogih razloga, kao što su opšte povećanje brzina, blizina zvučnog zida, teškoća manevrisanja na velikoj visini, povećala se ona slabost koja je zajednička mlažnom presretaču i njemu sličnim u prvu klasu svrstanim aparatima. Takođe se povećala i efikasnost tog istog presretača prema aparatima druge klase, ali ne iz nekih razloga koji su u vezi sa svojstvima tog presretača ili samih aparatima druge klase, već posredno, kao posledica već navedene nemoći pratrni da odbije aparat za presretanje.

Treba li zaključiti da, prema sadašnjem stanju materijala, jedino lovac-bombarde i njegovi taktički zadaci imaju izgleda na uspeh, a da su teški bombarderi i njegovi strategiski zadaci osuđeni na propast?

Do takvog zaključka može se doći jedino ako se ne uzme u obzir da su avijaciji za presretanje potrebni meseci ili i godine da bi svoju moguću nadmoćnost pretvorila u stvarna razaranja. Korejsko iskustvo i početni uspesi *Supertvrđava* pružaju u tom pogledu samo još jedan primer više. S te tačke gledišta treba odati priznanje Komandi vazduhoplovstva Sjedinjenih Država što svoje *Stratodžete* nije angažovala u Koreji i tako pružila komu-

nističkoj avijaciji priliku da prouči taktiku koja bi najbolje odgovarala uništavanju tih aparata.

A usvojiti takav zaključak, to bi takođe značilo zaboraviti na činjenicu da sovjetska avijacija za presretanje nema mogućnosti da na Novoj Zemlji, u Turkestalu ili u Bajkalu održava onako guste koncentracije presretača *Mig* kao u donjem toku reke Jalu. Veliko teritorijalno prostranstvo, koje pretstavlja preimrućstvo kada je u pitanju odbrana od invazije sa suva, veoma se teško može prilagoditi zahtevima koje nameće odbrana od napada iz vazduha.

Ostala bi na kraju još mogućnost da se sadašnji više-mlazni aparati upotrebe za mnogobrojne zadatke radioaktivnog, biološkog i meteorološkog rata, koji ne zahtevaju da se prodre nad neprijateljsku teritoriju, a da se lovcima-bombarderima povere oni zadaci koji zahtevaju smele i opasne upade u nju. Zar ovo nije, uostalom, već prihvaćeno u Koreji kada se *Supertvrđavama* prepusta da svojim tempirnim razornim bombama zasipaju borbene linije, dok se od *Tanderdžeta* zahteva da uništavaju najudaljenija letilišta?

Može li presretač sutrašnjice da postigne nešto više od ovih lovaca na mlazni pogon sa strelastim krilima koji su se ustavili blizu granice brzine zvuka?

Svakako da može, te je čak prilično čudno da bitni progresi u pogledu krila i motora, koje bi Nemačko vazduhoplovstvo već primenilo da primirje nije prekinulo proučavanja vršena u vezi sa Lipšovim (Lippisch) trouglastim (delta) krilima i Zengerovim (Sänger) statoreaktorima, još uvek, ni posle deset godina, nisu primenjeni na aparate koji su u službi. Prvi od ova dva pomenuta izuma, zahvaljujući pomoći turboreaktora velike moći i sa naknadnim sagorevanjem, otvara presretaču čitavu zvučnu

oblast do brzina od 1.500 kilometara na sat najmanje; izgleda da će američka mornarica, usled toga što je naručila seriju „Daglasa F-4D” sa krilima toga tipa, primorati sve ostale vrste avijacije da se za njih zainteresuju. Drugi izum, neophodan da bi se duboko prodrlo u nadzvučnu oblast, zvanično je prihvaćen samo utoliko što je naručeno da se izradi jedan lovački aparat, koji, po narudžbini francuske avijacije, treba da izradi Ledik (Leduc); reč je o aparatu koji će biti snabdeven jednim u osi postavljenim statoreaktorom kao glavnim motorom i na krajevima krila pomoćnim turboreaktorima za uzletanje i krstarenje. Rešenje „Daglasa X-3”, koje sa gledišta pokretljivosti zadovoljava više, ima središnju grupu kod koje su, izgleda, preim秉stva statoreaktora i turboreaktora — a to je u ovom slučaju „Vestinghauz (Westinghouse) J-40” — kombinovana u jednom jedinom motoru na mlazni pogon. Ali je ovo rešenje primenjeno samo kod izrade jednog aparat koji će tek biti ispitivan. Sreća je za zapadne nacije da nemaju više posla sa jednim protivnikom koji je mnogo manje oklevao da svoje izume primenjuje u vojnoj oblasti i koji je već 1943 izbacio svoj raketni-lovac „Meseršmit Me-163”.

Materijal za presretanje moraće da bude avangarda tehničkog progresa, ali od njega ne treba očekivati preokret u odnosu između odbrane i napada, ako presretač, da bi se prilagodio potrebama napada, bude natovaren bomбама ili ako po njegovom uzoru bude konstruisan i aparat za napad.

GLAVA IX

TAKTIČKA AVIJACIJA

Razlika između taktičke i strategiske avijacije ne počiva svakako na različitosti materijala. Lovac-bombarder, koji je izrazit tip aparata sa srednjim akcionim radijusom i malim korisnim teretom, često je bio određivan da preseca saobraćajne veze na pristupima reci Jalu, dok su *Supertvrđave*, koje su građene za prenos atomskih oruđa u unutrašnjost kontinenata, svojim malim razornim bombama zasipale trupe koje su se nalazile u borbenim linijama u blizini 38 uporednika.

Avijacija je uspela da se usvoji jedna druga podela, ona prema vrsti zadataka. Taktički zadaci imaju za cilj vojne snage, trupe ili materijal; strategiski zadaci usmerni su na same izvore nacionalne snage, na sirovine i industriju, a već sutra, svakako će biti usmereni i na poljoprivреду. Taktička avijacija učestvuje, dakle, isto tako i u zadacima pružanja neposredne pomoći protiv ciljeva blijskih bojištu, kao i u zadacima posredne pomoći protiv udaljenijih ciljeva, kao što su saobraćajne linije kojima pričiju pojačanja i snabdevanje.

Bez obzira na definiciju koja bude uzeta, taktički i strategiski zadaci će se uvek dopunjavati. Velike operacije koje su krajem zime 1945 bile preduzete protiv nemačke železničke mreže imale su nesumnjivo za cilj postizanje

strategiskih uspeha, pošto su za vreme od mesec i po dana učinile nepomičnom u vagone natovarenu ratnu proizvodnju, koja se sastojala iz sirovina, raznih delova oruđa i strojeva ili iz takvih delova već sastavljenih izrađevina. Ali ni njihovi taktički rezultati nisu bili ništa manji: u vreme kada je Nemačka bila lišena benzina, ova rušenja onemogućavala su svako brzo prebacivanje rezervi ili već angažovanih trupa, i to od Severnog Mora do Jadrana. Da li će, sutra, prekidanje transibirske pruge biti taktički zadatak, zato što će zaustaviti kretanje trupa iz Evrope na Daleki Istok, ili će pak biti strategiski zato što će stvarati prepreku razmeni ruda i uglja između Magnitogorska i Staljinska? Da li će „taktičke“ atomske bombe moći ikada da unište onoliko boraca i materijala koliko je uništila ona strategiska bomba što je pogodila Hirošimu, jedan od najvećih vojnih centara Japana u 1945 godini?

Ovo pravljenje razlike koje je avijacija nametnula, samo povećava već postojeće prirodne teškoće. Bilo bi istovremeno i logičnije i više u skladu sa samim značenjem reći, da se između ciljeva bliskih bojištu i udaljenih ciljeva u unutrašnjosti postavi geografska, pa makar i ne savim tačno određena granica. Ona bi imala samo taj nedostatak što pravim operacijama taktičkog neposrednog pomaganja ne bi i verbalno pripojila one zadatke koji su isključeni iz strategiskih operacija, a koji se nazivaju posrednim pomaganjem. Suvozemna armija, koja nosi glavni teret borbi, zahteva da joj se pritekne u pomoć; vazduhoplovstvo pak više voli da radi samostalno. Ova rečnička veštačka tvorevina zadovoljava i jednu i drugu. Zato ćemo je poštovati i mi, ne krijući da ona bez ikakve potrebe samo još više komplikuje jedno pitanje koje je i bez toga, samo po sebi dovoljno zamršeno.

Taktički zadaci pre rata u Koreji

Diskusije o taktičkoj avijaciji prenose na vazdušno-kopnenu oblast onaj spor koji, u pogledu uloga tih dveju specijalnosti i njihovog materijala, postoji već u pomorsko-vazdušnoj oblasti između pomoraca i vazduhoplovaca. Dalja debata o tom sporu, u vidu promenljivih i nestalnih priznaja i prolaznih sporazuma, samo može da učvrsti postojeću suprotnost koja se ne može umanjiti. Baš tako treba shvatiti potpuni preokret koji se dogodio u stavu ostalih rodova vojske u odnosu na avijaciju u razdoblju između Prvog i Drugog svetskog rata.

Analizirajući onih nekoliko intervencija koje su vazduhoplovne snage izvršile u borbama na suvu i na moru između 1914—1918, i vojnici i pomorci priznavali su njihov moralni značaj, ali su odbijali da im priznaju i ozbiljno materijalno dejstvo. Poraz i pokolj koji je Turska armija pretrpela u Palestini od avijacije maršala Alenbija (Allenby) bila je stvar o kojoj gotovo ništa nisu znali, sem u Velikoj Britaniji, ni avijatičari ni vojnici. Pomorac je pak stalno potsećao na onih dve stotine i više napada *kоje* su avioni, bez rezultata, bili izvršili na *Goeben*, koji se bio nasukao u Dardanelima. Saradnja avijacije prihvatana je kao potrebna i korisna za daljna i obična izviđanja i za osmatranje gađanja, ali se smatralo da njena neposredna intervencija u borbi nije uopšte potrebna kada se već raspolaze tako moćnim i preciznim oruđima kao što su kopneni i brodski artiljeriski materijal.

Treba priznati da ni sam avijatičar nije ispoljavao nikakvo oduševljenje za zadatke neposrednog pomaganja, pogotovo u operacijama na kopnu. Duetova doktrina, koja je taktičku avijaciju osudila kao nepotrebnu, dakle štetnu, i prihvatala samo samostalne operacije, naišla je na opštu

saglasnost. Ni etiopisko iskustvo, koje su pružile prve jurišne jedinice pod komandom svoga protagoniste i tvorca, generala Mekocija (Mecozzi), pa ni špansko iskustvo, koje je bilo još ubedljivije, s obzirom da je avion bio jedini teški materijal koji je intervenisao u toku toga rata u kome su tenkovi i artiljerija igrali drugostepenu ulogu, nisu uspeli da pobede opšta predubedjenja koja su postojala. Jurišna avijacija bila je 1939 godine zastupljena jedino u onim zemljama gde je njeno stvaranje nametnuo lični autoritet nekog diktatora — Hitlera, Musolinija ili Staljina — koji je sam bio nad ostvarenjem maksimalne moći svoje vojne organizacije.

Na početku Drugog svetskog rata nastupio je preokret koji je bio koliko brz toliko i potpun. U roku od nekoliko nedelja, a pod zaštitničkim krilima Štuka koje su uništavale protivnička protivtenkovska oruđa, nemačke oklopne divizije osvojile su Poljsku, zatim Zapadnu Evropu i za ovom Balkan, a da nigde nije preduzeto ništa ozbiljno iz vazduha protiv tih oklopnih divizija koje će međutim ubrzo posle toga postati najbolji cilj za taktičku avijaciju. Britansko vazduhoplovstvo je prvo koje je, krajem 1940, prilikom svojih operacija protiv italijanskih oklopnih divizija u Egiptu, otkrilo koliko se isplate napadi na taj cilj; sovjetska avijacija postigla je slične uspehe tek pred Moskvom.

Ushićenje koje je na Istočnom frontu ovladalo za neposrednim pomaganjem avijacijom, imalo je za posledicu da prosto isključi svaki drugi vid njene aktivnosti. Nemačko vazduhoplovstvo, koje je na Zapadu sa svojim uzne-miravajućim ekspedicijama na Veliku Britaniju nastavilo sve do 1945, praktično se na Istoku odreklo kako posrednog pomaganja tako i strategiskih zadataka. A sovjetska avijacija se bila još više posvetila isključivo pružanju ne-

posredne pomoći trupama u prvom borbenom redu. Međutim, već tada su mogli biti uočeni sasvim jasni simptomi slabosti taktičke avijacije da odgovori zadatku koji joj je nametnut. U onim retkim slučajevima kada je jedna od protivničkih strana odlučila da se zakopča za zemljište, kod Bir-Hakejma, kod Staljingrada i kod Kasina, koncentracije vazduhoplovnih snaga nisu uspevale da je odatle izgone ništa bolje nego što danas uspevaju da izgone iz njihovih zaslona kinesko-korejske borce ukopane na svojim planinama.

Komandanti Američke armije bili su svojevremeno izabrali baš taj momenat da zahtevaju ukidanje strategiske avijacije čije su prve formacije, bazirane u Velikoj Britaniji, i same nailazile tada na velike teškoće. Njihove britanske kolege su, međutim, u to isto vreme vodile kampanju protiv nedovoljne neposredne pomoći koju im pruža Britansko vazduhoplovstvo, izjavljujući da se ono, prema njihovom mišljenju, isuviše posvećuje svojim zadacima bombardovanja ciljeva na kontinentu. Komandanti Američke armije, pod kojima je tada bila u Velikoj Britaniji bazirana strategiska avijacija, izvukli su iz njenih prvih neuspeha argument na osnovu koga su predlagali da ona jednostavno bude ukinuta. Ali su prvo Čerčil, a zatim i Ruzvelt, na konferenciji na kojoj se to raspravljalo, umeli da odbrane svoje strategiske avijacije od zajedničkog napada suvozemnog i pomorskog komandovanja. Kasnija Ajzenhauerova konačna presuda u pogledu podele zadataka među specijalizovanim formacijama ostaje uzor uravnotenosti. Sjajni rezultati koji su postignuti njihovom saradnjom u neposrednom pomaganju u operacijama odbijanja protivničkih naleta i u izvršivanju velikih strategiskih bombardovanja, kako prilikom iskrcavanja u Normandiji i osvajanja Rurske oblasti, tako i u toku operacije *Kleron*

(Clairon), koja je, počev od 22 februara 1945, bila povedena protiv železnica, služili su 1950 još uvek kao temelj pravila američke avijacije, čiji su komandanti potsećali svoje kolege iz suvozemne vojske da su to potpisali Ajzenhauer i Maršal.

Operacije u Koreji

Od 25 juna do kraja jula, kritična situacija slabih kontingenata koji su bili iskrcani u Koreji potstakla je Makartura da dadne prednost neposrednom potpomaganju avijacijom koja je mogla da interveniše sa svojih baza u Japanu ili onih na Okinavi. U nedostatku artiljerije, suvozemne trupe su sve više zahtevale da avijacija dejstvuje protiv ciljeva protiv kojih bi u drugim prilikama dejstvovala kopnena oruđa. Od ukupnog broja izlazaka — uključujući i transportnu avijaciju koja je početkom jula beležila dnevno 200, da bi 16. jula dostigla 376, a 26. jula i svih 390 uzleta — najveći broj izlazaka bio je učinjen u cilju neposrednog pomaganja i kreće se dnevno od 220 do 250. „Nijedan zahtev za neposrednim pomaganjem, kome se moglo udovoljiti, nije nikada bio odbijen”, izjavio je general Voker govoreći o tom vremenskom periodu.

Rezultati ovih intervencija bili su neosporno značajni. Avijacija je u pogledu zaustavljanja tenkova zamenjivala pešadiju koja je morala da se bori protiv mnogih pokušaja zaokružavanja i sa teškoćama koje su joj pričinjavale male bazuke svojim slabim dejstvom; ona je u zadacima kontrabiranja zamenjivala i otsutnu artiljeriju. „Raketni projektili i mitraljezi aviona *Šuting Star* uništili su više tenkova, topova i ostalog materijala nego sva ostala sredstva zajedno”, govorio je sredinom jula 1950 general Stratemejer. A general Voker je ovo samo potvrđio svojom izjavom: „Da nije bilo vazduhoplovnih snaga Dalekog Istoka, danas u Koreji ne bi više bilo nijednog Amerikanca”.

Neposredna pomoć, koju je avijacija Ujedinjenih nacija pružala u borbi suvozemnim snagama i stalna nadletanja protivničkih linija koja je ona vršila, primorali su neprijatelja da odustane od svojih dnevnih operacija i da pribegne samo noćnim, za koje je, u julu, mogao da ima na raspoloženju svega četiri do pet sati vremena; uhvaćene operiske zapovesti ne dozvoljavaju nikakvu sumnju u pogledu razloga kojima se rukovodilo severnjačko komandovanje.

Na dan 3 avgusta, Makartur je zahtevao da se preko poluostrva, severno od Seula, postavi baraž i tako ustavi svaki pokret trupa i materijala prema jugu. On je to učinio na često ponavljane predloge lokalne vazduhoplovne komande, koju je u tome podržavao i general Vandenberg, načelnik Generalštaba vazduhoplovnih snaga, koji je iz Vašingtona bio došao u naročitu misiju. Putevi, koje su izviđački fotografски snimci dotle uvek prikazivali prekrivene konvojima, postali su pusti u toku od nekoliko nedelja. Umesto kamiona, na njima su se mogla videti samo volovska kola koja su puštena da se neko vreme slobodno kreću, jer je izgledalo da su to kola koja učestvuju u običnim poljoprivrednim radovima; ali kada su neka od tih kola, pošto su slučajno bila pogodjena raketama eksplodirala, i kada su se ispod plamenom zahvaćenog sena onih kola koja su bila njime natovarena pojavili trupovi tenkova, koji su se kretali tako „preobučeni”, onda je i tome učinjen kraj. Posle toga su se umesto stočnih zapregra pojavila ručna kolica, ali su i ona ubrzo zamenjena ljudima koji su tovar nosili na leđima. U pŕaskozorje su buđena čitava sela a njihovo stanovništvo primoravano da sporednim putevima, stazama i planinskim prelazima prebacuje iz sela u selo materijal, municiju i namirnice.

Već od septembra je na ovo odgovoreno napadima na saobraćajnu mrežu, koju su vršili lovci-bombarderi i laki bombarderi pri svetlosti raketa bačenih sa *Supertvrđava*; a kasnije su verovatno već upotrebljavana i sredstva za otkrivanje na bazi infracrvenih zrakova. Mostovi na Hanu, porušeni i zamenjeni ispod vodene površine postavljenim plovećim podom za prelaženje, držani su po 24 sata dnevno pod vatrom, a isto tako i svi oni čamci koji su umesto njih služili za prelaz preko reke.

Nikada nijedna avijacija nije tako uspešno izvršila „uokviravanje” bojišta kao što su to u toku meseca avgusta i prve polovine septembra bili postigli avioni *Šuting Star*, *Mustang* i „B-26”. Njima treba pripisati glavnu ulogu u progresivnom zaustavljanju severnjačkog napredovanja, u zamaranju napadača na frontu redvija, koji je on uspevao da probija, ali je ipak pri tome uvek bio u nemogućnosti da taj proboj eksplastiše, kao i zaslugu za slab otpor koji je protivnik na tom frontu pružio prilikom ofanzive od 15. septembra.

Iskrcavanje kod Inčona obeležava početak nove podele zadataka u okviru taktičke avijacije.

U toku zadataka neposrednog pomaganja, kako onih koje je vršila za račun korpusa koji je vršio iskrcavanje, tako i onih prilikom probaja fronta redvija, taktička avijacija pružala je svoju uobičajenu saradnju. Taj njen doprinos nije mogao da bude značajniji od doprinosa moćne brodske artiljerije koja je učestvovala u kombinovanoj operaciji, a ni od doprinosa tenkova i mnogobrojnih oruđa poljske artiljerije koja su dva meseca ranije bila upućena iz Amerike u Fusan. Ukrana avijacija, potpomognuta avijacijom pomorske pešadije, nije se štedela kada je sarađivala u zauzeću Seula. Ali je tada prvi put, bar ukoliko se tiče Koreje, otkriveno da ni najmoćnija neposredna pomoć

i najuvežbanije avijacije ipak ne može da postigne to da se izbegnu one skupe borbe na zemlji među ruševinama nekog velikog grada.

U toku kasnijih zadataka posrednog pomaganja, u koje treba ubrojiti i eksploataciju iskrcavanja i proboga, taktička avijacija je, naprotiv, opet mogla da izrazi svoju punu moć. Ni artiljerija, a ni tenk, koji danas bazuka drži na otstojanju, nisu tu mogli da zamene avijaciju. Sudbina severnačke armije rešena je na udaljenosti od pedeset ili sto kilometara iza borbenih linija time što je bila primorana da uspori svoj manevr u povlačenju i da napušta sav svoj teški materijal. Ona armija koja je brojala 125.000 ljudi i koja je uspevala da prilikom svakog napada probije front redvija, bila je u roku od nekoliko dana pretvorena u grupe partizana koje su se rasturile po planinama i u toku idućih nedelja bile zarobljene. Sve do reke Jalu, avijacija je bila onaj istaknuti vrh prethodnice koji je otvarao put suvozemnim snagama.

Situacija se, međutim, još jednom okrenula prilikom ofanzive od 24 novembra i kinesko-korejske protivofanzive koja je posle ove usledila. Tom prilikom su se i neposredno i posredno pomaganje pokazali u istoj meri nemoćnim da zaustave napadača. Šta se to dogodilo? Kinesko-korejsko komandovanje je jednostavno podesilo svoju organizaciju prema tom novom protivniku, odričući se i tenkova i artiljerije. Armija Ujedinjenih nacija je, povlačeći se, zakrčila stotine kilometara puteva svojim teškim materijalom, ustupajući pred mašinkama, ručnim bombama i bacačima jedne komunističke armije svedene na pešadiju.

Protivu tako sastavljene i bolje kamuflirane trupe, koja je napredovala tokom čitavih dugih zimskih noći, neposredno pomaganje, koje je samo šest meseci ranije

bilo uspelo da u roku od nekoliko nedelja uništi tenkove i artiljeriju severnjačke armije, kao i da kretanja te armije ograniči na svega ono nekoliko časova koliko traje letnja noć, nije ovoga puta moglo ništa naročito da učini. I pored pomoći koju im je pružala njihova sopstvena avijacija, čak su i one snage pomorske pešadije, koje su se našle otsečene od svoje baze Hungnam, jedva uspele da se probiju, i to po cenu teških gubitaka. One su se osećale sasvim sigurne samo kada su se nalazile pod zaštitom topova flote, koji su po čitave noći osvetljivali prednje nagibe grudobrana utvrđenog logora i svojom baražnom vatrom uništavali svaki i najmanji pokušaj kineske pešadije da ubrza ukrcavanje.

Blizina mandžurskog „svetilišta”, iz koga su polazile protivofanzive, znatno je smanjivala mogućnosti da se komunistička pozadina ugrožava taktičkom avijacijom koja vrši posredno pomaganje. Vazduhoplovno komandovanje, koje je već u julu preporučivalo da se njegove snage upotrebljavaju baš za takve zadatke, nije propustilo da teškoće na koje je nailazilo u decembru pravda tim geografskim razlogom. Ali, taj njen argument prestao je da važi čim se neprijatelj, pošto je povratio Pjongjang i Vonsan, udaljio 200 km od reke Jalu. Ustvari, to je onaj isti sastav Kinesko-korejske armije po kome su sopstvene potrebe za transportnim sredstvima svedene na stepen koji bi bilo teško prevazići, koji je uspeo da izigra sve vazdušne pothvate uperene protiv njenih saobraćajnih linija.

Novi preokret nastupio je u toku onog niza naizmeničnih ofanziva, koje su se jedna za drugom rađale od januara do maja 1951. Kako prilikom povlačenja sa izvlačenjem iz dodira armije Ujedinjenih nacija, tako i prilikom svojih ponovnih prelazaka u ofanzivu, taktička avi-

jacija je stalno i sve više ispoljavala svoj presudni značaj; gubici koje je ona nanosila Kinesko-korejskoj armiji bivali su sve veći. Maksimum je postignut prilikom kinesko-korejske ofanzive od 17 maja.

Prilikom svoga saslušavanja od strane senatskih odbora za spoljne poslove i narodnu odbranu, koji su se sastali povodom istrage po Makarturovom slučaju, general Vandenberg je potanko izložio rezultate koje su *Supertvrđave* postigle u zadacima neposrednog pomaganja. U blizini Hamhunga, prilikom jednog noćnog napada, koji je pomagala samo jedna jedina *Supertvrđava*, utvrđeno je da je neprijatelj imao 600 koje mrtvih koje ranjenih. Prilikom jedne druge akcije, koju su Južnokorejci vršili da bi povratili neki brežuljak, *Supertvrđavi* koja je taj napad pomagala pripisuje se 800 koje mrtvih koje ranjenih. Ali, rekord pripada onoj trećoj *Supertvrđavi* koja je intervensala dve noći uzastopce i potpuno uništila formaciju koja je bila sastavljena iz jednog puka i jednog bataljona, što znači približno 4.000 ljudi. Svi ovi primeri, podvukao je načelnik Generalštaba vazduhoplovstva, zasnivaju se na činjenicama koje su utvrđile suvozemne jedinice, a ne na osnovu procene avijatičara koji su te jedinice u njihovim napredovanjima pomagali. Iz saslušanja zarobljenika vidi se da preovlađuje sve više osećaj da je sasvim beskorisno trupe, koje se inače stalno drže u zaklonima, kretati samo noću ili po oblačnom vremenu, pošto ni tada nisu više dovoljno zaštićene.

Čemu treba pripisati tako senzacionalne rezultate kada se zna da lovci-bombarderi, koji su dotle bili upotrebljavani za ove zadatke, nisu mogli da navedu prosečno ni po jednog ubijenog ili ranjenog neprijatelja za svaki svoj izlazak. To treba pripisati istovremeno promeni aparat, taktike i oruđa. Obično natovarena sa deset tona

bombi, *Supertvrđava* može i da ih izbaci deset puta više nego lovac-bombarder. Najnoviji američki metodi navigacije, koji dopuštaju da se sopstveni položaj reperiše tako da greška bude manja od jednog metra, dopuštaju da se ona, bilo danju ili noću, bilo po vedrom ili po oblačnom vremenu, postavi nad cilj sa suviše velikom preciznošću. Ali, glavnu zaslugu trebalo je, svakako, pripisati upotrebi bombi od 500 livri koje eksplodiraju u vazduhu jer su snabdevene tempirnim upaljačem koji dejstvuje kada bomba dođe u blizinu zemlje. Ona bomba koja je eksplodirala tek prilikom pada na zemlju i rasprskavala se u komade koji su se širili po površini zemlje nije imala nikakvo dejstvo protiv čoveka koji se zakopao u neku rupu ili smestio u zaklon, pa čak ni protiv onoga koji je jednostavno legao u neki jarak ili u rupu koju je napravila neka granata. Ova bomba sa tempirnim upaljačem, koja čitavu jednu zonu zaspe parčadima koja padaju pod velikim uglom pogađa ne samo čoveka koji se nalazi na otvorenom prostoru već i onoga koji se prilepi u zemlju ili je već kod prvih eksplozija uskočio u najbližu rupu.

Ogromni gubici koji su kinesko-korejskim trupama naneti u maju 1951 primorali su njihovo komandovanje da odustane od metoda zadavanja mestimičnih iznenadnih udaraca sa naglim povlačenjem odmah po izvršenju udara. Zaštita od bombe sa tempirnim upaljačem, koja eksplodira iznad zemlje, zahtevala je da se zemljишte uredi mnogo bolje nego što je to mogla da uradi trupa koja je na njemu tek od pre nekoliko časova. Uspeh u neposrednom pomaganju učinio je nemogućim dalji pokretan rat i nametnuo poziciski rat. Ali je zato pobedonosna taktička avijacija bila primorana da još jednom potraži drugi način dejstva.

Operacija *Strengl*, koja je otpočela 18 avgusta 1951, obeležava povratak na posredno pomaganje. Da li je uopšte bilo korisno da se taktička avijacija i dalje upotrebljava za akcije protiv neprijatelja koji se ukopavao sve dublje, kada su kako kopnena tako i brodska artiljerija mogle isto tako dobro da potpomažu pešadiju prilikom osvajanja nekog od onih grebena koje je ona osvajala po jedan nedeljno? Ili, zar nije bilo bolje taj napor vazduhoplovstva iskoristiti na nekom drugom sektoru, upotrebiti ga za napade na pozadinu koji bi bili podesniji da dovedu do ubrzanja pregovora o primirju.

General Oto P. Vejland (Otto P. Weyland), komandant avijacije, prihvatio je ovo drugo rešenje. On je to poverio svojim kolegama iz armije i mornarice, koji su pristali da složno prouče zajednički plan. Mornarica je trebala pomoći svojih brodskih topova i nosača aviona da osigura sprečavanje kretanja na železničkim prugama i putevima na istočnoj obali; 5 vazduhoplovni korpus i pomorska avijacija bazirana na letilištima poluostrva dobili su u deo zapadnu mrežu železničkih pruga i puteva, od Sinandžua do fronta; *Supertvrđavama* su dodeljena letilišta, ranžirne stанице i utvrđenja; avijacija pomorske pešadije imala je da dejstvuje i u zadacima usmerenim na pozadinu, ali i u zadacima neposrednog pomaganja. Ova poslednja, prema zajedničkom sporazumu, nije trebala da pređe 100 izlazaka dnevno, izuzev u slučajevima kada se suvozemne snage nađu u kritičnoj situaciji.

General Van Flit (Van Fleet) potvrdio je ovaj sporazum i stavio ga na tromesečnu probu. Po isteku tog roka, on je ocenio da su postignuti rezultati zadovoljavajući i da na osnovu toga može da naredi da se operacija *Strengl* nastavi bez ikakvog vremenskog ograničenja. Da li su mo-

gućnosti taktičke avijacije zaista tako sjajne kao što to proizilazi iz izjava generala Vandenbergra i generala Vejlanda?

Uspeh *Supertvrđava* koji je u junu 1950, a usled sve većih gubitaka koje su one nanosile nezaklonjenim trupama, nametnuo poziciski rat, ustvari je protivnika samo nagnao da promeni metode. Ništa nije u stanju da bolje dokaže efikasnost odbrane uz upotrebu poljske fortifikacije od onog neuspeha masovne operacije koja je 6 decembra 1951 preduzeta protiv svih artiljeriskih položaja. Odričući se svojih haubica, kako onih koje su vukli traktori, tako i onih koje su postavljane na guseničare, Kinesko-korejska armija bacila se opet na teški bacač koji se mnogo lakše može i zaštititi i kamuflirati. Njegova upotreba za uznemiravajuća gađanja nanosila je ozbiljne štete i gubitke trupama Ujedinjenih nacija, čija se teška poljska artiljerija pokazala nemoćnom da kontrabatira ove dobro ukopane bacače, tako da je u pomoć morala biti pozvana avijacija. Umesto zrna teških poljskih i brodskih topova od 50 do 120 kg, upotrebљene su bombe od 500 do 1.000 livri i rezervoari napalma lovaca-bombardera. Ali, šta se moglo učiniti protiv bacača koji bi sa nekog amplasmana, koji nije ništa veći od obične rupe u koju može da se smesti jedan čovek, izbacili nekoliko hitaca, a zatim odmah posle toga bili rasklopljeni i spušteni u neki bunar ili povučeni u neku podzemnu galeriju, da bi se nekoliko časova kasnije pojavili na pedeset ili sto metara dalje od svog ranijeg mesta.

Da li su bar oni uspesi koji su postignuti u sprečavanju kretanja u neprijateljskoj pozadini bili takvi da su mogli da nadoknade ovaj konačni neuspeh neposrednog pomaganja? Nećemo da poričemo dejstvo takvog neprekidnog bombardovanja kinesko-korejskih sao-

braćajnih veza, pa čak delimo i mišljenje generala Vajlenda koji tvrdi da je na taj način zaštitio snage Ujedinjenih nacija od svake velike komunističke ofanzive. Bilans koji je objavljen posle šest meseci trajanja operacije *Strengl* veoma je značajan. Uništeno je 200, a oštećeno 240 lokomotiva; uništeno 210 mostova, a 775 oštećeno; železnička mreža prekinuta je na 16.000 mesta; uništeno je 25.000 raznih vozila, a ubijeno 16.000 ljudi, što sve pretstavlja težak gubitak za jednu slabo industrijalizovanu zemlju. Ali operacija *Strengl* obeležava istovremeno i krajnju granicu koju takvi napadi na pozadinu mogu da dostignu. Na najpovoljnijem ratištu koje se u tom pogledu moglo naći, uz takvu nadmoćnost u vazduhu sa kojom se obično ne može da računa, ipak se protivnik nije sprečio da se prikopča za odbrambene položaje sa kojih nije mogao biti odbačen.

Pouke iz Koreje

Iz ovih, na prvi pogled protivrečnih zbivanja, mogu se izvući tri osnovne pouke. One se odnose na pojavu zasićenosti, koja ograničava dejstvo taktičke avijacije, na prilagođavanje suvozemnih snaga akciji taktičke avijacije i na red prednosti koju imaju njeni ciljevi. Uostalom, nijedna od njih ne odnosi se samo na avijaciju.

Pojava zasićenosti izražava nesrazmeru koja postoji između posledice i uzroka. Ona na ratnu veštinu primeњuje Flehtnerov (Flechtner) zakon iz psihologije o osećajnosti koja se menja kao logaritam nadražaja. Ako se nekoj neprijateljskoj jedinici prilikom prvog bombardovanja nanese 50% gubitaka, ti gubici će u ponovnom bombardovanju izneti svega 25% od početnog brojnog stanja, a iz prostog razloga što je gustina samih ciljeva već smanjena za čitavu polovinu. Ne smatrujući da ćemo postići baš

toliku preciznost kao što je ona koju ima pomenuti Flehtnerov zakon, ipak se sa sigurnošću može reći da se komunistički gubici ne bi udvostručili ako bi se broj dnevnih izlazaka avijacije Ujedinjenih nacija od jedne hiljade popeo na dve hiljade.

Armija i mornarica naišle su u Koreji na iste teškoće. Za svoja razorna gađanja na *Hartbrejk Ridž* i *Pančbul*, američka poljska artiljerija potrošila je više municije nego što je to ikada bio slučaj u oba svetska rata za cilj istih dimenzija; a to njeno dejstvo ipak nije poštelo pešadiju od borbe prsa u prsa. Brodska artiljerija najmoćnije pomorske sile sveta ispraznila je sve svoje brodske magacine dejstvujući, u okolini Vonsana, na 150 km železničke pruge i obalskog puta, a ipak nije uspela da spreči svaki saobraćaj na njima.

Dejstvo taktičke avijacije sudara se sa onim istim zakonom neproporcionalnog učinka utoliko što je ono usmereno i protiv onog materijala kojim je neprijatelj sprečen da se služi. Nekoliko eskadrila lovaca-bombardera lako će lišiti neprijatelja onoga što mu je suvišno, mnogo teže onoga što mu je potrebno, a nikako onoga što mu je neophodno. Da je severokorejskim, a zatim i kineskim trupama ostavljena mogućnost da nesmetano za sobom vuku kolone materijala koji žele, one bi se smatrале obaveznim da vuku za sobom onu artiljeriju i onakve municiske kolone kakve obično vuče za sobom Crvena armija. Da li bi time one doobile mnogo u moći u odnosu na svoje današnje ukopane teške bacače koji su neosetljivi na američko kontrabatiranje?

Ukoliko je komandovanje avijacije moglo u samom početku i da ima neke iluzije o svojoj sposobnosti da korejski sukob reši pomoću sredstava koja mu stoje na raspoloženju, te iluzije nisu mogle biti dugog veka. Na jed-

nom ratištu tako ograničenih razmera, koje je pritom u tolikoj meri podesno za vazdušnu delatnost, Sjedinjene Države su u roku od nekoliko meseci mogle da koncentrišu relativno mnogo veći broj aparata od onoga kojim su pred kraj Drugog svetskog rata raspolagale na nekom sektoru istog prostranstva, i to bez opasnosti da usled te koncentracije ostave bez dovoljno avijacije ostale oblasti koje ih interesuju. Zbog čega je američki Generalstab vazduhoplovstva tako mudro ostao kod svojih hiljadu izlazaka dnevno? Da ne bi dokazao da dvostruka ili trostruka aktivnost ne bi znatno izmenila rezultat. To mu se ne može zameriti ako se uzme u obzir isto tako oprezan stav mornarice SAD, koja se dobro čuvala da na istočne obale Koreje uputi linijske brodove da tamo pokažu samo svoju nemoć.

Zasićenost bojišta i pozadine projektilima taktičke avijacije jeste čisto pasivna pojava, koja borca i njegov materijal svodi na onu gustinu koja im omogućava da podnose dejstvo vazduhoplovstva, a koja je pojava istovremeno i početak prve selekcije, jer uklanja one najmanje otporne. Prilagođavanje je pak aktivna dopuna te pojave; komandovanje i trupa menjaju svoju organizaciju, svoj materijal i svoj način rada i na kraju nalaze mogućnost da pariraju neprijateljsko dejstvo i u na izgled najkritičnjim situacijama. Tražeći najpodesniji način za dejstvo avijacije, Duet je već pravio tu razliku. „Ako pucate na drvo na kome se nalazi sto vrabaca” govorio je on, „i prvim plotunom oborite njih deset, koliko ćete onda vrabaca oboriti drugim plotunom?” — „Devet”, odgovarali su oni koji su imali najviše smisla za smanjenje povredljivosti ciljeva u srazmeri sa rušenjima koja su im već naneta. „Nijednog” odgovarao je Duet, „jer će oni koji su ostali živi pobeći”. Čitav rat u Koreji pretstavlja sa komu-

nističke strane niz prilagođavanja sopstvenog načina rada značajnim naprecima kako u tehničkom pogledu tako i u pogledu načina dejstva, koje je tamo uvodila američka avijacija; a ta prilagođavanja obavljala su se istom brzinom kojom su se pojavljivala pomenuia američka usavršavanja u materijalu i načinu dejstva. U tom pogledu je prvo severnokorejsko, a zatim i kinesko komandovanje reagiralo mnogo brže i pravilnije nego što je to bio nekada slučaj sa nemačkim komandovanjem, čije su armije padaće 1944 i 1945 pod udarom američkih taktičkih vazduhoplovnih snaga (*Tactical Forces*).

Na uništavanje avionom već u toku prvih nedelja rata gotovo svih njegovih tenkova, severnjačko komandovanje odgovorilo je time što se uopšte odreklo tenkova. Zar ono nije postupilo pametnije, i to posle dvomesecnog iskustva, nego nemačko komandovanje koje se, pune dve godine posle poraza koje su protivnapadi njenih tenkova pretrpeli na Siciliji i u Italiji, još uvek tvrdoglavu naprezalo da obnovi svoje oklopne divizije, koje je saveznička avijacija u Normandiji i u Ardenima bila smrvila. Da li Armija Ujedinjenih nacija, koja je jedina bila u mogućnosti da tenkove upotrebljava gotovo u toku čitavog rata i koja je uostalom u stanju da ih angažuje u još većem broju, baš mnogo duguje za svoje uspehe tome, što je isključivo samo ona raspolagala tenkovima?

Time što je teški bacač usvojila za glavno oruđe svoje artiljerije i tako joj dala mogućnost da izbegne opasnost koja joj je pretila iz vazduha, severnjačka armija obnovila je jednu već staru daleko-istočnjačku tradiciju, o kojoj nisu vodili računa zapadnjački vojni stručnjaci, kako američki tako ni sovjetski. Čang Kaj Šek bio je taj koji je pre jedno petnaest godina prvi poručio u Evropi bacače od 120 mm sa dometom od 5 km da bi njime za-

menio svoje poljske haubice, koje su bombarderi japanske taktičke avijacije bili razbili u komade.

Pod bombama koje su sprečavale da dobar deo materijala bude na frontu upotrebljen ili čak na front dostavljen, Kinesko-korejska armija pristupila je izdvajaju iz postojećeg materijala onog koji bi bio upotrebljiv u jednom vazdušno-kopnenom ratu; otpor koji ona pruža snagama Ujedinjenih nacija rečito govori o vrednosti učinjenog izbora. Ostaje još jedan korak koji će se sigurno morati učiniti: treba stvoriti nove materijale koji će još bolje biti prilagođeni novim mogućnostima dejstva taktičkog vazduhoplovstva, tenk od nekoliko desimetara visine i nekoliko stotina kilograma težine, koji će isto tako lako izbeći traganjima avijatičara kao i traganjima pешaka; polu-samopogonske projektile koji će domet bacača od 120 mm povećati na 8 ili 10 kilometara a da se pri tome ne poveća ni njegova težina ni njegova veličina i ne smanji pogodnost tog oruđa da se lako kamuflira i zaštiti. Ali ta prva etapa, koju zapadnjačke armije verovatno neće preći dok ih nekoliko stotina ili hiljada aparata *Mig-15* ne budu naterale da pristupe istom izdvajaju materijala, stavlja već Kinesko-korejsku armiju u prvi red onih armija koje smatraju da su opremljene za savremeni rat.

Taktika se, kao i materijal, takođe prilagodila novonastalim uslovima na bojištu usled opasnosti koju predstavlja avion. Svakako, noćni napad nije izum severnjačkog komandovanja. Ali potpomognuto od kineskog komandovanja ono je umelo da ga podigne na stepen sa vršenstva koji još nisu dostigle mnoge zapadnjačke armije, koje uvek imaju više pred očima teškoće na koje se nailazi pri izvođenju tog napada, nego preimrućstva koja on pruža. Uprkos svih pokušaja Armije Ujedinjenih nacija da pronađe efikasan način odbrane od noćnih napada —

osvetljavanje celog otseka odbijanjem snopova reflektorskih zrakova od niskih oblaka, bacanje raketa za osvetljavanje od strane *Supertvrđava* priteklih u pomoć taktičkoj avijaciji — američki rukovodioci ove avijacije primorani su da priznaju njenu praktičnu nemoć u noćnim napadima, pogotovu kada se zna da je njoj teško da i danju utvrdi svoje ciljeve.

Pokušaj da se pomoću avijacije spreči kretanje u neprijateljskoj pozadini imali su za posledicu prilagođavanje pozadinske službe, logistike, novim okolnostima, isto onako kao što su se materijal i taktika morali prilagoditi dejstvu avijacije za neposredno pomaganje. Izmene su bile u smislu uprošćavanja, koje se i ovde nametnulo transportnim sredstvima kao što se već bilo nametnulo naoružanju i opremi boračkih delova. Te promene dovele su do toga da je Kinesko-korejska armija postigla takvu pokretljivost kakva je nepoznata u najpotpunije motorizovanim zapadnjackim armijama. Kinesko-korejska armija za svoje brzo napredovanje posle ofanzive od 26. septembra, kada je natrag odbacila protivnika koji se sav bio zapetljao u svoje sopstvene konvoje, mnogo više duguje baš toj jednostavnosti svojih transportnih sredstava nego svojoj borbenoj nadmoćnosti.

I tu je komunističko komandovanje takođe mnogo efikasnije odgovorilo na opasnost od taktičke avijacije nego što je to nekada učinilo nemačko komandovanje. Kesselring, čije komandovanje u toku ratovanja u Italiji ne daje inače povoda za mnoge kritike, uspeo je da svoju kontraofanzivu kod Ancija pripremi tek nekoliko nedelja posle iskrcavanja; tu akciju nije mogao da sproveđe brže zato što je bio rob organizacije svojih armija i svojih transporta. Meseca septembra 1950, severnjačko komandovanje nije ništa efikasnije reagiralo na iskrcavanje kod

Inčona; pod geografskim okolnostima, potpuno sličnim onim u Italiji 1944, ono takođe nije bilo u stanju da protiv delova koji su se iskrcali okrene one svoje divizije koje je imalo u prvom borbenom redu ili u rezervi na glavnem frontu. Niko se nije upitao zašto Makartur i Ridžvej nisu, kada su videli da se protivnik upustio u borbu južno od Seula, ponovili protiv Sinandžua ili Vonsana manevar koji je bio tako dobro nagrađen. A to je bilo zato što im je iskustvo od novembra 1950 pokazalo u kojoj je meri neprijatelj pokretljiv i što je, ovoga puta, postojala velika opasnost da trupe koje su se iskrcale na kopno budu blokirane na plažama Korejskog Poluostrva kao one 1915 godine na Galipoljskom Poluostrvu.

Najzad, to prilagodavanje rada suvozemne vojske opasnosti od neprijateljskog dejstva iz vazduha uticalo je u Koreji i na samo vođenje rata. Trijumf taktičke avijacije, ili, ako vam je milije, trijumf odbrane od taktičke avijacije, izražen je u tome što je kinesko-korejsko komandovanje, koje je uvek ispoljavalo svoju rešenost da ostane pri pokretnom ratu, pribeglo poziciskom ratu. Razlog što se ono, posle velikih gubitaka koje je imalo u maju 1951, odlučilo da svoje trupe ukopa umesto da opet otpočne sa svojom taktikom naizmeničnih ofanziva i povlačenja, treba tražiti samo u uspesima koje su *Supertvrdave* i njihove bombe sa tempirnim upaljačem, koji dejstvuje u blizini zemlje, imale u napadima na trupe u pokretu. Pripisujući svojoj operaciji *Strengl* zaslugu da je ona zaštitila Armiju Ujedinjenih nacija od obnavljanja kinesko-korejskih ofanziva, general Vajlenđ zaboravlja onu, bar isto toliko važnu činjenicu, naime uverenje da će se nova ofanziva sudariti sa onim istim vazdušnim protivnikom koji je već zaustavio prethodnu nanoseći joj najveće dnevne gubitke koji su zabeleženi otkako je otpo-

čela kineska intervencija. On tako lišava neposredno pomaganje onih njegovih lovoričkih koje su najmanje sporne, da bi njima okitio posredno pomaganje.

Severnjačko, a zatim i kinesko komandovanje saobrazilo je organizaciju svojih armija, svoju taktiku, svoje transporte, pa čak i svoj način vođenja operacija, delatnosti protivničkog vazduhoplovstva. Ono nije moglo odati lepše priznanje moći avijacije. Ali, ono je time istovremeno otkrilo i granice te moći i pokazalo da se preokreti, koje je u ratnu veština unosilo svako usavršavanje materijala i načina dejstva avijacije, mogu suzbijati na načine koliko jednostavne, toliko i efikasne.

Pitanje najkorisnije podele taktičke avijacije na njene mnogobrojne zadatke, predmet je većine diskusija između vojnika i vazduhoplovaca. Ako se ovi poslednji uglavnom između sebe i slože o redu važnosti ciljeva, oni prvi se sa tim redom retko kad slažu.

U očima avijatičara najvažniji od svih ciljeva je neprijateljska avijacija; posredno pomaganje napadima na pojačanja i saobraćajne linije, dolazi na drugo mesto; neposredno pomaganje usmereno na ciljeve na samom bojištu nalazi se na poslednjem mestu.

Prvenstvo dato borbi protiv neprijateljske avijacije pravda se ozbiljnošću opasnosti koja od nje neprekidno lebdi nad svim akcijama sopstvenih suvozemnih ili pomorskih snaga, teškoćama koje ove snage imaju da se sa tom opasnošću bore i, najzad, pometnjom koju ona unosi u izvršenje ostalih zadataka sopstvenih vazduhoplovnih snaga.

Američko pravilo, kao i pravila svih zapadnjačkih avijacija, stavlja posredno pomaganje na drugo mesto po redu važnosti ciljeva. Nema efikasnijeg načina — kaže, ukratko rečeno, to pravilo — da se brojno umanje nepri-

jateljske suvozemne snage, trupe ili materijal, od uništavanja tih snaga kada su okupljene za transportovanje, odnosno od uništavanja samih njihovih transportnih sredstava. „Glavni zadatak taktičke avijacije jeste”, potvrdio je general Vandenberg, „da bojište liši pojačanja i snabdevanja”.

Neposredno pomaganje dolazi na poslednje mesto. Neprijateljske trupe i oruđa, rasuta, kamuflirana i ukopana na samom bojištu, pretstavljaju za avijaciju ciljeve koje ona može da otkrije i da uništi daleko teže od onih koji su napred navedeni. Zato po količini rezultati neposrednog pomaganja ne mogu normalno ni da dostignu one koji se postižu u zadacima sprečavanja kretanja u neprijateljskoj pozadini. Avijatičari ne potcenjuju kvalitativni značaj tih rezultata, ali žele da intervenišu samo u kritičnim situacijama.

Suvozemni borac slaže se sa tim da se da prvenstvo uništavanju protivničke avijacije, ali uglavnom samo dotle dok svojim očima može da vidi kako sopstveni prešretači obaraju aparate koji dolaze da svoje bombe izruče na njega. Ali je i on već rezervisani kada se borba za prevlast u vazduhu vodi negde daleko, u sukobima između lovaca čiji značaj za neposredno vođenje operacija u kojima i sam učestvuje, nije uvek u stanju da shvati.

On bi, takođe, vrlo rado promenio i red važnosti koji se odnosi na neposredno i posredno pomaganje. Neposredna podrška (close support) koju je pomorskoj pešadiji pružala njena „Leteća artiljerija”, kako je u ratnim izveštajima nazvana njihova posebna avijacija, kada se pojavila na frontu, rad njihovih pratećih helikoptera koji su po susednim brdima progonili gerile koje su vršile prepade iz zasede na trupe dok su se razvijale za borbu, precizno i obilno zasipanje napalmom kojim je avijacija

pomorske pešadije krčila put napadima svoje pešadije, dugo su navođeni kao primer ostalim taktičkim formacijama Vazduhoplovstva SAD.

Zaključci do kojih smo došli u vezi zasićenosti ciljeva i prilagođavanja protivnika, protivreče i jednom i drugom od ovih gledišta.

Brzo naizmenično ređanje neuspeha i uspeha u toku izvršavanja raznih zadataka od strane taktičke avijacije u Koreji, dovodi u pitanje i samo načelo utvrđivanja nekog stalnog reda važnosti ciljeva. Onaj redosled koji u tom pogledu nastoje da nametnu vazduhoplovna komandovanja zapadnih nacija, korektno izražava iskustva stečena u toku Drugog svetskog rata na ratištima na kojima su se ta vazduhoplovstva borila. Onaj redosled koji u tom pogledu pretpostavljaju suvozemna komandovanja tih nacija bolje se podudara sa poukama koje se mogu izvući iz operacija vođenih na Istočnom frontu. Na nesreću po obe ove tendencije, severnjačke i kineske armije prilagodile su se mnogo brže nego nekada nemačka ili sovjetska armija onoj najglavnijoj od svih opasnosti kojima su izložene, te su tako vazdušno-kopnenim operacijama u Koreji dale karakter koji oduzima svaku važnost poukama iz Drugog svetskog rata.

U toku pune četiri godine, od prvih operacija Britanskog vazduhoplovstva u Libiji pa do prelaska Rajne sve veći uspesi savezničke avijacije u njenum zadacima posrednog pomaganja pre svega su posledica nereagiranja višeg nemačkog komandovanja na njih. Na nižim stepenima pak, onim divizijama koje su, nemoćne da sa svojim materijalom pređu preko tučene zone na kojoj je saveznička avijacija sprečavala kretanje, pristizale na front u Normandiji krećući se samo noću, duž seoskih puteva i samo sa onim naoružanjem koje je borac mogao da nato-

vari na svoj bicikl, treba odati priznanje da su ipak imale nekog smisla za pariranje neprijateljskog dejstva iz vazduha na način koji će šest godina kasnije biti uopšten u Koreji. Ali, ni lokalni glavnokomandujući, Romel, Kesselring ili fon Rundštet, a ni Hitlerova Vrhovna komanda, nisu umeli da, u tom smislu, izgrade odgovarajući sistem za vođenje operacija; oni su uzalud očekivali da njihove teškoće reši neki nov tehnički napredak izražen u kakvom džinovskom tenku ili presretaču na mlazni pogon.

Staljinova upornost bila je u tom pogledu ravna Hitlerovoj. Čak i kada je nemačka lovačka avijacija, iscrpljena svojim borbama na Zapadu, postala sasvim nemoćna da sprečava pothvate sovjetske taktičke avijacije, Crvena armija je za neposredno pomaganje i dalje uporno upotrebljavala ovu avijaciju, sve do ulaska u Berlin. Da li se izbor ovog zadatka kao najvažnijeg može opravdati bar žrtvama koje su na taj način izbegnute? U to se, u najmanju ruku, može bar sumnjati.

Ni jedan ni drugi od ovih presedana ne mogu danas poslužiti kao opravdanje da se prizna konačno prvenstvo bilo neposrednom bilo posrednom pomaganju. Dalekoistočnjački učenik pretekao je svoga zapadnjačkog učitelja, a i onog sovjetskog. Brzina i ispravnost kinesko-korejskih reakcija na promene u načinu dejstva i usavršavanje naoružanja taktičke avijacije obaraju unapred svaku doktrinu koja teži da ukalupi upotrebu te avijacije. Uvek, kad god se bude pojavilo neko novo oruđe — kao one bombe snabdevene tempirnim upaljačima koje eksplodiraju u vazduhu u blizini zemlje rasprskavajući se u sitnu parčad, i koje se izbacuju iz aviona koji lete iznad oblaka, a koje su *Supertvrđave* prvi put upotrebile u maju 1951, — neposredno pomaganje će opet povratiti svu svoju vrednost, bar za vreme od nekoliko nedelja. Uvek, kad god

se bude uspelo prilikom sprečavanja kretanja u neprijateljskoj pozadini da se postigne neko iznenađenje istog značaja kao ono koje su, avgusta 1950, imali prvi noćni napadi u kojima su zajedno učestvovali lovci-bombarderi i *Supertvrđave*, posredno pomaganje će povratiti svoj značaj i biti u stanju da još nekoliko nedelja sprečava dolazak pojačanja i doturanje snabdevanja u prve borbene linije.

Ako se jednog dana pak pribegne oruđima za masovno uništavanje, nema sumnje da će se i tu, svakako, naći novine bar toliko efikasne da omoguće dejstvo taktičke avijacije na razne načine u svima njenim zadacima. Ali, kako se danas, kada se još ništa tačno ne zna o tim oruđima, a ni o načinima odbrane od njih, koji će se nesumnjivo pronaći, može donositi pravilan sud o značaju i vrednosti neposrednog ili posrednog pomaganja, i to na temelju iskustava iz 1942—1945 godine? Avijatičar koji uobražava da to može da se učini, zaslужuje da bude svrstan u isti red sa onim vojnikom koji vrednost tenka još uvek ceni na osnovu podviga nemačkih oklopnih divizija u 1939 godini, ili sa onim pomorcem koji u odbranu linijskog broda ustaje na osnovu pouka koje je dala bitka kod Jutlanda 1916 godine.

Da li se u izvesnom datom stanju naoružanja, taklike i transportnih sredstava, uopšte može dodeliti prvenstvo bilo zadatku neposrednog bilo zadatku posrednog pomaganja, ili bilo kojoj podvrsti jednog od ta dva zadatka, odnosno, da li se može utvrditi neki red po kome treba vršiti napade na ciljeve i uspeti da baš tim redom ti ciljevi budu potpuno uništeni pre nego što se pređe na uništavanje onih koji posle njih dolaze na red? Misliti tako, znači prenebregnuti pojavu zasićenosti, zaboraviti da se učinak napada na neki određeni cilj stalno smanjuje uko-

liko se napadi više ponavljaju. Postizanje ukupnog maksimalnog učinka zahteva da se kako osoblje tako i materijal čiji je „marginalni“ učinak postao isuviše slab prebacuje na druge zadatke; taj zakon važi i u ratnoj veštini kao što važi i u ekonomiji.

Čak ni onaj argument o „kritičnoj situaciji“ ne bi smeо da posluži kao opravdanje da se avijacija upotrebi isključivo, ili skoro isključivo, za neposredno zaustavljanje neprijatelja na samom bojištu. U potpunosti treba odobriti izjavu generala Vandenberga kada je Makarturu, jula 1950, primetio da uništavanje tenkova ili na položaj postavljenih topova nikako ne pretstavlja onu najefikasniju pomoć koju je avijacija tada mogla da pruži trupama u Koreji. Izvesno skromno oduzimanje snaga i sredstava namenjenih tom neposrednom pomaganju, a u korist napada na puteve kojima je oštećeni protivnički materijal povlačen u pozadinu da bi posle, opravljen, opet bio vraćen na front, ili pak napada na same fabrike koje taj materijal opravljuju, znatno bi smanjio ukupni broj tenkova i topova koji se nalaze pred američkim trupama. Vidi se da načelnik Generalštaba vazduhoplovnih snaga SAD nije bio zaboravio da je ofanziva oklopnih jedinica, decembra 1944, zaustavljena blagodareći dalekim napadima na njeno snabdevanje benzinom kada su već magla i šuma štitili tenkove u borbi.

Nikakvo pravilo neće u tom pogledu moći da zameni slobodnu procenu situacije od strane višeg komandovanja vojske, mornarice i vazduhoplovstva koje će najbolje umeti da upotrebi celokupnu avijaciju, kako taktičku tako i strategisku, dodeljujući joj zadatke koji će garantovati njen maksimalni učinak, a shodno vrednosti aparata, efikasnosti njihovog naoružanja, prirodi samog ratišta i trenutnoj situaciji na njemu. Iznad Denkerka, borba protiv

nemačke avijacije bila je najefikasnija pomoć koju je britanska avijacija mogla da pruži ukrcavanju. Da bi se pomoglo odbrani a zatim i evakuisanju Bir-Hakejma, bilo je celishodnije ostaviti opkoljene trupe da se same nose sa „Štukama”, a iz vazduha napadati kamione — cisterne sa vodom i benzinom koji su snabdevali Romelovu ofanzivu. Ali, da bi se na klancu Kaserine zaustavio napad oklopnih divizija koje su bile probile Tuniski front, najbolji način je bio da se celokupna raspoloživa avijacija angažuje u neposrednim napadima na tenkove.

Ako bi se u pogledu izbora zadataka taktičke avijacije usvojili ovi zaključci, time bi se znatno uprostile diskusije koje još nikako ne prestaju o materijalu koji tim zadatacima najbolje odgovara. Glavna karakteristika te avijacije trebala bi da bude mogućnost prilagođavanja te avijacije odnosnim ciljevima, koji su vrlo raznoliki te se za dejstvo protiv njih zahteva i raznoliko oruđe. Lovac koji eventualno povrh svog redovnog opterećenja nosi i bombe, sačuvaće u okviru taktičke avijacije, čak i u doba mlaznog pogona, ono glavno mesto koje je imao i u doba klipnih motora i elisa.

Oni koji sastavljaju programe naoružanja retko kada usvajaju ovo kao polaznu tačku. Njima je najmilije da kritikuju „avion za sve poslove”. Kako je uopšte moguće i pomisliti da neki aparat, koji je i zamišljen i izrađen samo za određeni zadatak, ne bi uvek i u svakom pogledu u izvršenju tag zadataka, nadmašio aparat koji je zamišljen i izrađen za izvršenje više raznih zadataka? Zar sve veća specijalnost i ljudi i mašina nije baš karakteristika savremene evolucije? Baš u zaboravljanju ovih momenata nalazi se bez velikih teškoća i objašnjenje za neuspehe aparata koje su zamislili prethodnici, a usto se nikako i ne sumnja u to da će sve biti u redu i da će se

uspeh osigurati ako se tim aparatima doda samo nekoliko novih podvrsta. Nije reč, razume se, o tome da se u jednom istom tipu objedine lovac, lovac-bombarder i laki bombarder. Ali, bar u svakoj od one prve dve vrste aparata — treća u ovom slučaju ne dolazi u obzir već po samom svom nazivu — treba razlikovati teški aparat i laki aparat. Razne vrste dejstva lovačke avijacije pružaju mogućnosti za još detaljniju, tačniju podelu. Sprečavanje kretanja u neprijateljskoj pozadini, prodiranje u pozadinu, praćenje... svakako da zahtevaju i razlike u brzinama, kako horizontalnim tako i onim u penjanju, kao i u veličini akcionog radijusa... ; ali, da li se može bar koristiti isti tip i za borbu na frontu i u vazdušnoj odbrani teritorije? Ako se makar i najmanje vodi računa o uslovima upotrebe, po vedrom danu, ili po noći i oblačnom vremenu, ili se pak želi da se zadovolje pomorske potrebe koje su očevidno različite od kopnenih, onda će se, uzimajući u obzir samo ono što je najvažnije, doći do liste od nekih dvadesetak tipova kojima nijedna zemlja, pa ni Sjedinjene Države, ne bi bila u stanju da posveti onaj napor koji zahteva njihovo proučavanje.

Pre nego što se ispita sud koji iskustvo daje o svima tim koncepcijama, ne može se izbeći iznenadenje koje izaziva činjenica da sve te koncepcije sadrže značajne unutrašnje protivrečnosti. Nesporazum između ljudi je obična pojava, te se niko njoj više i ne čudi. A isto tako je česta pojava i neslaganje između zemalja koje međusobno vezuje neki pakт; teškoće na koje nailazi pitanje izbora „atlantske” puške dovoljne su da predoče kakve će tek biti one teškoće koje će se pojaviti kada se, ukoliko zaintresovani partneri budu za to imali vremena, bude pokušalo objedinjavanje taktičke avijacije. Ali oni, srećom, nemaju za to vremena, te ne mogu ni svoje programe

pretvoriti u materijale. Uprošćavanja, koja se moraju izvesti u prvim koncepcijama, sprovode se u još većoj meri baš kod onih zemalja koje bi to morale najmanje da čine.

U Evropi se već punih petnaest godina svi slažu u tome da je potrebno konstruisati jedan presretač koji bi bio specijalizovan samo za taj zadatak, a Sjedinjene Države se odlučuju da to načelo usvoje tek za svoje „presretače 1954”; rat u Koreji iznenadio ih je baš kada su prikazivale svoj „presretač-pratilac” čiji su rezultati po vrednosti ravni onima koje imaju u drugim zemljama već pripremani aparati za ta dva zadatka. Velika Britanija već ispoljava, zvanično, izvesna više nijansirana gledišta na presretanje, na napad trupa na zemlji i na lako bombardovanje. Ali trijumf specijalizacije — samo verbalni — vidimo naročito u onim zemljama koje raspolažu samo taktičkom avijacijom svedenom na materijal „za sve poslove” po koncepcijama od pre deset godina što i jeste posledica tog verbalnog trijumfa specijalizacije. Sve dotle dok proučavanje taktičkih zadataka i materijala koji pojedinim zadacima najbolje odgovara bude počivalo na tako protivrečnim načelima, nema izgleda da će avion „za sve zadatke” baš tako brzo da nestane.

U toku tih petnaest godina napora da se raznim podvrstama taktičke avijacije pruži materijal koji im najbolje odgovara, iskustvo je stalno govorilo protiv specijalizovanog aparata. Vazduhoplovac bi se manje čudio nezgodama koje doživljuje da je razmišljaо о nezgodama na koje je nailazio pomorac. Posle bitke kod Cušime, koja pretstavlja trijumf japanske krstarice, koja pritiče u pomoć oklopnači i zauzima mesto u borbenoj liniji, lord Fišer latio se izgradnje jednog za taj zadatak specijalno proučenog ratnog broda: to je bila bojna krstarica. Prvi takvi britanski brodovi, a zatim i njihove nemačke kopije,

odnosili su pobjede u svim operacijama u kojima su učestvovali, kao što su: zaštita trgovackih brodova, napadi na obale, izviđanje pred eskadramama..., u svima sem u onoj jedinoj kojoj su i bili namenjeni, što se pokazalo kod Jutlanda kada su pokušali da zauzmu mesto u borbenom poretku Dželikoa (Jellicoe) i Šera (Scheer).

U avijaciji je najpoznatiji onaj poraz koji su pretrpele nemačke „Štuke”. Poručujući „Junkers Ju-57”, Nemačko vazduhoplovstvo je bilo prvo koje je poručilo i obrušavajući bombarder male tonaže, umerene brzine, preciznog upravljanja na cilj, snabdevenog neophodnim kočnicama za napad sa male visine koji je u sebi ujedinjavao sve one osobine koje su smatrane kao poželjne za takav zadatak. Savezničke avijacije koje se tada nisu još interesovale ni za zadatke napada trupa na zemlji sa male visine ni za materijal za takav zadatak, bile su bez odgovarajućeg materijala, kada su im njihove armije zatražile da ih neposredno pomognu, te su tom zadatku morale tada da prilagode one lovačke aparate kojima su se već služile, postavljajući ispod njihovih krila protivtenkovske topove, bombe, rakete ili rezervoare napalma. Rezultat nije nagradio razmišljanja savesnih tvoraca nemačkog programa. „Štuke” su se, kada su se već jednom uhvatile u koštač sa savezničkom lovačkom avijacijom, pokazale slabije i tako postale grobnica nemačkog vazduhoplovstva, dok su međutim *Spitfajeri* i *Tanderbolti*, koji su i sami bili lovci, sasvim lako uspevali da izadu na kraj sa nemačkom lovačkom avijacijom. Drugi svetski rat nas uči da dobar aparat za presretanje može da postane i najbolji prateći lovac ako se na krajeve njegovih krila stave dva odbacna razervoara, najbolji od svih aviona za fotografsko izviđanje ako se samo osloboди svoga naoružanja, i najbolji avion za napad na zemlji ako mu se, već prema

ciljevima koji su u pitanju, doda nekoliko topova srednjeg kalibra, raketnih bombi ili rezervoara napalma.

Rat u Koreji u potpunosti potvrđuje ove pouke. Avioni *Šuting Star*, koji su bili stacionirani u Japanu, nisu uopšte bili građeni za zadatke neposrednog pomaganja na udaljenosti većoj od 500 km od svojih letilišta, a oni koji su ovaj lovački aparat za opštu upotrebu bili poslali da saraduju sa okupacionim snagama nisu svakako ni sami predviđali čemu će sve i kako on da posluži. On je sasvim dobro odgovorio svom novom zadatku noseći bombe i raketne kao i svaki drugi za to specijalno izgrađen aparat, a za to je trebalo jedino da se povećaju oni rezervoari koje je imao na kraju krila, što je za svega nekoliko dana bilo izvršeno u samim borbenim formacijama; posle iskustava sa onim najnovijim aparatima koji ga progresivno sve više zamenjuju, mnogi se još uvek pitaju da li ta zamena zaista pretstavlja neku dobit i da li taj lovački aparat, koji je prvi put poleteo u januaru 1944, još uvek nije najbolji avion za neposredno pomaganje koji postoji u 1952 godini.

Tanderdžet, koji je u Koreju poslat krajem 1950, već je i pre toga imao reputaciju prvog lovca-bombardera na svetu; to je on verovatno i zasluživao. Ali, ni on kao ni *Šuting Star*, nije u početku bio namenjen baš za taj zadatak, već je bio zamišljen jedino kao lovac. To je i pobudilo generala Stretmejera da mu, u januaru 1951, a posle jednog sjajnog susreta sa aparatom *Mig*, uputi sledeći kompliment: „Naš *Tanderdžet* prevazilazi sve naše nade istovremeno i kao avion za taktičko pomaganje i kao lovac”.

Rat u Koreji otkrio je važnost noćnog napada na trupe u pokretu i na konvoje za snabdevanje, tog zadatka za koji tvorci programa naoružanja nisu predvideli nikakav specijalni aparat. Stari dvomotorni „B-26” izvršili su taj zadatak na opšte zadovoljstvo.

Sličan problem pojavio se i u pogledu rasprskavajućih bombi snabdevenih tempirnim upaljačem koje dejstvuju iznad zemlje, a koje su bile namenjene da budu ispuštanе sa velike visine, najčešće iznad oblaka, a iz nekog aparata čiji bi položaj bivao određen pomoću rada-ra. *Supertvrđave* su najbolje odgovarale svim potrebnim uslovima, te su tako i one sjajno nastupile i u zadacima neposrednog pomaganja.

Od svih aparata koje američke vazduhoplovne snage upotrebljavaju u Koreji kao taktičke avione, jedini je *Sabr* bio uvek upotrebljavan samo za zadatke praćenja, za koje je taj lovac i izrađen.

Avijacija američke mornarice, a osobito avijacija pomorske pešadije, bila je u većoj meri upotrebljavana baš samo za one opšte ili specijalne zadatke za koje je i bila namenjena. Da li se na osnovu postignutih rezultata time treba i pohvaliti? U toku prvih meseci rata, pristalice elise potkrepljivale su svoje kritike reaktivnih motora primenjenih u taktičkoj avijaciji baš izborom klipnih motora od strane američke mornarice. Docnije je to pitanje, kako izgleda, ipak konačno rešeno u korist aparata na mlazni pogon, improviziranog lovca-bombardera, a na štetu aparata sa propelerom, koji su posle dugog ispitivanja prihvaćeni za neposrednu podršku (*close support*) pomorske pešadije.

Lovac na mlazni pogon, tvrdili su u počektu oni koji su bili protiv njega, nije podesan za napad ciljeva na zemlji. Njihova brzina bila bi tu u najmanju ruku nekorisna i čak šta više i štetna; njegov akcioni radijus, a još više njegova autonomija bili su nedovoljni; njegova izdržljivost još neispitana, dok njegovi zahtevi u pogledu letilišta nisu nikako bili u skladu sa pokretnim ratom u toku koga dolazi do naglih promena, povlačenja ili na-

predovanja; a sem toga, ni njegov koristan učinak nije bio, ni izdaleka, ravan onome koji su postizali lovci-bombarderi ili laki bombarderi sa eksplozivnim motorima.

Ove zamerke gubile su sve više od svoga značaja ukoliko se rat produžavao. *Šuting Star* je povećanjem zapremine rezervoara smeštenih na krajevima krila dobio veći akcioni radijus; *Tanderdžet* nije, uostalom, ni davao u tom pogledu povoda za neku zamerku. Lakoća održavanja turboreaktora bila je već poznata; oni su morali biti zamenjivani samo u izuzetnim slučajevima; aparati su bili uvek spremni za upotrebu. Otpornost koju su pokazali u borbi pretstavlja jedno od najpriјatnijih iznenađenja za američko vojno vazduhoplovstvo; probijeni zrnima, rotori turbine, za koje je njihov konstruktor smatrao da ih ne može isporučiti sve dok ne postigne staticku i dinamičku ravnotežu sa najviše nekoliko milograma razlike, uspešno su vraćali na letilišta i aparate i pilote.

Glavna diskusija odnosila se na teškoću raspoznavanja cilja i usmeravanja aparata na odnosni cilj, koja je bila utoliko veća ukoliko je mlazni lovac-bombarder bio brži. Veća pogodnost aviona sa propelerom nije ni u ovom pogledu očevidna, jer oba aparata mogu, i jedan i drugi, da lete i sa prilično malim brzinama, što zavisi od opterećenja njihovih krila, koja su približno ista. Jedina razlika je u tome što jedan od njih može da dostigne nadzvučne brzine, koje su onom drugom nepristupačne. Iskustvo nije pokazalo neku osetnu inferiornost mlaznog aviona u odnosu na avion sa klipnim motorom u pogledu njihove upotrebe u napadima ciljeva na zemlji. Oni vrlo često ne mogu, ni jedan ni drugi, da pronađu ciljeve koji su tako dobro kamuflirani da su zaklonjeni čak i od pogleda suvozemnog borca koji, međutim, ima dovoljno vremena da ih osmatra. Uostalom, brzina u tome pogledu uopšte nema onaj odlu-

čujući značaj kako se to misli. Baš usred toga spora propeler-mlazni pogon, 24 decembra 1950, francuska komanda u Tonkinu ovako je ocenila pomoć koju joj je njena avijacija ukazivala protiv kamuflirane artiljerije Vijet Mina: „Prema obaveštenjima koja je štab prikupio, nijedno od onih oruđa koja su bombardovala Dong Ke nije bilo učutkano od strane avijacije”. A baš ta francuska avijacija imala je tada tu privilegiju da je u Tonkinu, gde nije bilo protivavionske odbrane, mogla da koristi najsporije bombardere na svetu, preuređene „Junkerse Ju-52”.

Spor propeler-mlazni pogon, koji je u početku operacija u Koreji bio prilično živ, utišao se vremenom i danas već niko više ne podiže nikakvu ozbiljnu optužbu da je avion na mlazni pogon nesposoban za izvršenje zadataka neposrednog ili posrednog pomaganja.

Jedini izgled na uspeh koji ostaje lovcu bombarderu sa propelerom leži u lakom, za noćne brišuće letove prilagođenom aparatu, kao što je bio onaj koji je, s proleća 1951, u toku više nedelja uspešno izigravao celokupnu protivavionsku odbranu Ujedinjenih nacija na sektoru Seula. Brišući let čini da se avion ne može otkriti ni pomoću radara sa zemlje ni od strane noćnih lovaca. Iskustvo kod Seula pokazalo je da se protiv njega može postići uspeh jedino ako se poveća broj oruđa za blisku odbranu, što je američko komandovanje moglo sebi dopustiti samo na jednom tako uskom sektoru, ali čija se gustina ne bi mogla tako lako postići na svim tačkama ratišta koja bi pokrivala čitave kontinente. Materijal koji odgovara tim zadacima jeste aparat male tonaze i sa krilima koja imaju malo opterećenje, aparat sličan turističkom avionu samo sa jačim motorom. Eksplozivni motor od 250 ks bio bi onaj klipni motor koji bi imao da zemeni motor od 2.500

do 3.000 ks, koji je iz područja zadatka na velikoj i srednjoj visini istisnut od strane turboreaktora od 5.000 kg potiska. Džepni lovac-bombarder i njegovih 1.200 kg tereta naslediće onih 12.000 kg svojih najnovijih predhodnika isto onako kao što će sićušni tenk zameniti one mastodonte koje je bazuka osudila na nemoć.

Sem onog džepnog lovca-bombardera za brišući let, za koji treba primetiti da je promakao tvorcima programa izgradnje specijalnih aparata, koji bi još od aparata trebalo uključiti u sastav taktičke avijacije sutrašnjice? Odgovor ostaje isti koji je bio i uoči rata u Koreji, odnosno uoči poslednjeg svetskog rata. Osnovni aparat taktičke avijacije biće uvek najbrži presretač koji se nalazi u službi, kome će se naknadno dodati potrebni rezervoari ili bombe izvan trupa da bi na taj način dobio akcioni radijus ili naoružanje koji mu nedostaju.

Izvesni stručnjaci teško prihvataju izgled tih aparata savršenih linija kakav se od njih naročito zahteva, na koje se zatim postavlja nekoliko desetina raketnih bombi ili spoljnih rezervoara. Zašto se već u samom početku ne izradi spisak svega onoga što takav aparat treba da nosi, da bi se sve to lepo smestilo ili u povećani trup ili u nešto deblja krila, i to sa nesumnjivo boljim aerodinamičkim razultatom nego što je onaj koji postiže naknadno opterećeni aparat? Zato što takav lovac-bombarder može, kada se sretne sa nekim presretačem, da odbaci sav taj pribor koji mu smeta i da se sa presretačem upusti u borbu pod podjednakim uslovima u pogledu pokretljivosti i lakoće manevrisanja. Ta zar bi, možda, bilo bolje da on u takvom trenutku vuče i nepotrebnu zapreminu debelog krila i ležišta za bombe u svome trupu, koja bi, uostalom, tada već bila ispražnjena?

Taktički avion današnjice, to je onaj „Daglas F-4D” sa trouglastim krilima čiju je serisku izradu američka mornarica naredila prošle godine; to je onaj „XF-102” istog rešenja, bivši „XF-92”, za koji se američko vojno vazduhoplovstvo danas odlučuje da ga poruči Konveru, pošto je pune četiri godine sumnjalo da li je korisno da se upušta u nadzvučnu avijaciju kada već ima tu sreću da raspolaže avionom kao što je „F-86” *Sabr*, koji drži zvanični svetski rekord u brzini. Nesumnjivo je da će oni delovi koji naknadno moraju biti dodati ovim aparatima smanjiti njihove performanse. Ali oni će ih opet povratiti kada se budu otarasili tog tereta. Ako onih 1.500 km na sat koje imaju „F-4D” i „XF-102” nisu dovoljni presrećkoj avijaciji i ako ona bude zahtevala 3.000 km na sat koje sa svojim kombinacijama turboreaktora i statoreaktora postiže eksperimentalni „Daglas X-3”, onda će iz njega isto tako prosto proizaći i taktički avion.

Izgleda da je iskustvo iz Koreje oborilo većinu ideja koje su odmah posle Drugog svetskog rata preovladivale u pogledu taktičke avijacije. To je najlepše priznanje koje se može učiniti njenoj moći. Jedini rodovi vojske čija se taktika ne menja jesu oni koji ne smetaju više nikome.

Nikada i nigde taktička avijacija nije operacijama tako jasno udarila svoj žig kao u Koreji. Ali, u isto vreme, ona je doživela onu sudbinu koja snalazi sva ona oruđa koja u samom početku odnose najsjajnije pobjede, ali protiv kojih se ubrzo pronađe i odbranbeno sredstvo. To mnogo potseća na ono što se dogodilo sa tenkom, nesumnjivim stubom munjevitog rata od 1939 do 1941, koji je takođe postao žrtva onih preobražaja koje je sam nametnuo. Kinesko-korejska armija uspela je na kraju da zaustavi Armiju Ujedinjenih nacija pred svojim položajima i da je učini nepokretnom, uspešno odolevajući

svim vidovima neposrednog i posrednog pomaganja iz vazduha koje je uživala samo i isključivo Armija Ujedinjenih nacija.

Treba li, dakle, zaključiti da je suvozemni borac, posle nekoliko godina uspeha svoga vazdušnog protivnika, najzad postigao konačni trijumf? Takav pad može da snađe avijaciju jedino ako bude odbijala da obnavlja svoj materijal, svoja oruđa i svoje načine dejstva i to baš danas u vremenskom razdoblju koje je najpodesnije za nju da to učini.